

การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
อย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ปริญญานิพนธ์
ของ
วาสนา ขัตติยวงษ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2548

การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
อย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

บทคัดย่อ
ของ
วาสนา ขัตติยวงษ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2548

วาสนา ขัตติยวงษ์. (2548). การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรณณ ตันท์เจริญรัตน์,
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระ สุภากิจ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ นัยพัฒน์.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล 2) ศึกษาการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์ ฯ โดยชุมชน และ 3) ศึกษาความยั่งยืนของศูนย์ฯ ที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น ชุมชนที่ศึกษามีลักษณะผสมผสานระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท สภาพสังคมโดยรวมประกอบด้วยโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง วัด 7 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอายุ 3 ปี 1 แห่ง มีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข ในชุมชนนี้มีประชากรจำนวน 6,262 คน ประมาณสามในสี่ประกอบอาชีพรับจ้าง รับราชการ ส่วนที่เหลือประกอบอาชีพทางการเกษตร รายได้ของประชากรโดยเฉลี่ย 20,000 บาท/คน/ปี

ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองได้แก่ การรวมกลุ่มกันทำงาน การจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม จิตสำนึกของการพึ่งตนเอง และการแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีอยู่ในชุมชนแล้ว แต่การร่วมกันจัดการศึกษาอย่างพึ่งตนเองยังไม่มีมีการจัดสร้างขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองโดยใช้ 3 เทคนิค ได้แก่ 1) เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลและรับรู้ถึงปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน 2) เทคนิคการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม (Appreciation - Influence - Control : AIC) เพื่อวางแผนแก้ไขปัญหา และ 3) เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา จึงเกิดความร่วมมือในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลอย่างพึ่งตนเอง จากนั้นชุมชนได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ คณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ ฯ โดยบูรณาการองค์ความรู้ในเรื่องการจัดตั้งศูนย์ฯ และการบริหารจัดการศูนย์ฯ เข้ากับทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดหาและปรับปรุงสถานที่ จัดหางบประมาณและบุคลากร ผลการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลพบว่าศูนย์ฯ ที่บริหารจัดการโดยบุคลากรในชุมชนนั้นมีประสิทธิภาพ ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ มีความพึงพอใจ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนจึงเป็นการตอบสนองความต้องการผู้ดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองและชุมชน ดังนั้น หากยังมีความต้องการผู้ดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลอยู่ การดำเนินการที่ต่อเนื่องของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

THE ESTABLISHMENT AND MANAGEMENT OF A POTENTIAL DEVELOPMENT
CENTER FOR PREKINDERGARTEN CHILDREN AS CONTRIBUTED BY
COMMUNITY SELF-RELIANCE AND PARTICIPATION : A CASE STUDY OF
TUMBON KOK-KO, AMPHUR MUANG, LOPBURI PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
WASANA KUTTIYAWONG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education Degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University
May 2005

Wasana Kuttitawong. (2005). *The Establishment and Management of the Potential Development Center for Pre-Kindergarten Children as Contributed by Community Self-Reliance and Participation : A Case Study of Tumbon Kok-ko, Amphur Muang, Lopburi Province*. Dissertation, Ed.D. (Educational Administration). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Asst. Prof. Dr. Orawan Tuncharoernrat, Asst.Prof. Dr.Vira Supakit, Asst.Prof. Dr.Ong-Art Naiyapatana.

This study, using participatory action research, had three main objectives: 1) to study the readiness of the community self-reliance and participation in pre-kindergarten management; 2) to study the establishment and the management effectiveness of the potential development center for pre-kindergarten children implemented by the community; and 3) to study the sustainability of the center established by the community. The community under the study is an urban-rural mix. It has 2 elementary schools, 7 Buddhist temples, 1 public health center, and one 3-year-old childcare center as well as many activity groups such as the housewife, the farmer, the elderly, and the public health volunteer groups. Its population was 6,262. Three thirds of the population were employees and government officials while others were agriculturalists. The average income was Baht 20,000 per person per year.

The findings were as follows.

1) There existed participation and self-reliance characteristics in the community such as workgroups, participative group relations, self-reliance senses, and support-seeking from stakeholders but the community self-reliance in educational management had not been created yet. The readiness for participation in self-reliance of pre-kindergarten education was prompted by the researcher using the following three techniques, i.e. the Participatory Rural Appraisal (PRA) to stimulus the community to perceive and aware of the importance of pre-kindergarten and the childcare problems in the community; the Appreciation-Influence-Control (A-I-C) to plan for the solutions to the problems, and the Stakeholder Analysis to seek supports from the stakeholders in the problem solutions. Then the community reached a consensus to establish a committee for establishing and managing the potential development center for pre-kindergarten children. With this regard, the committee integrated the body of knowledge regarding the center establishment and management with local resources and wisdoms in order to acquire and prepare for the center site, budget and personnel. The evaluation of the management effectiveness and the sustainability of the center revealed that the center administered by the community personnel was efficient. Parents who put their children in the center and the center administration committee were satisfied with the results of the implementation of the center. This indicated that the established potential development center for pre-kindergarten children could respond to the parents and community's needs of personnel to take care and educate their pre-kindergarten children. Therefore, if the parents' needs of the personnel still exist, the potential development center for pre-kindergarten center would possibly prolong.

การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
อย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ปริญญานิพนธ์
ของ
วาสนา ชัตติยวงษ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2548
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วมและพึงตนเองของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ของ

วาสนา ชัตติยวงษ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาดุฎิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

วันที่.....เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.....ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรรธรณ ตัณฑ์เจริญรัตน์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระ สุภากิจ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. งามา นัยพัฒน์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่ม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงษ์รัตน์ เกษรแพทย์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่ม

(ดร. กานดา ตัณฑ์พันธ์)

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยนี้เกิดขึ้นและสำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรณพ ตันท์เจริญรัตน์ ประธานคณะกรรมการควบคุมปริญญาโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ นัยพัฒน์ กรรมการควบคุมปริญญาโท ท่านทั้งสามได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำแนะนำในการจัดทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน ทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างมาก และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ.ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ และ อาจารย์ ดร.กานดา ตันท์พันธ์ ที่ได้สละเวลาร่วมเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้ข้อชี้แนะที่เป็นประโยชน์ทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ขอกราบของพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนศิษย์มา ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ กวิษฐ์ ไตรวงศ์ไพศาล ผู้ซึ่งไม่เคยปฏิเสธคำร้องขอขอความช่วยเหลือของผู้วิจัยใน ทุกๆ เรื่อง

ขอขอบพระคุณชาวบ้านทุกคนในตำบลกกโกที่ได้ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจในการจัดตั้ง และดำเนินการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลจนสำเร็จลงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณคุณสุนันท์ คุณบวร จันทร์ชิน ที่ได้ให้กำลังใจให้คำชี้แนะที่เป็นประโยชน์ ระหว่างการดำเนินการวิจัย และอีกหลายท่านที่ผู้วิจัยไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมดในที่นี้

ขอขอบคุณพี่ๆ ปริญญาเอกรุ่น 7 สาขาการบริหารการศึกษาที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณครอบครัวของผู้วิจัยซึ่งประกอบด้วยคุณแม่ทั้งสองคนของผู้วิจัยที่คอยให้ความช่วยเหลือให้ผู้วิจัยในทุก ๆ ด้าน ขอขอบคุณคุณยนต์ ด.ช.จิตติพงศ์ ด.ญ.ธิษณา ที่เสียสละเวลาให้กับผู้วิจัยสำหรับการเรียนและการทำวิจัยนี้

คุณความดีของงานวิจัยนี้ผู้วิจัยขอมอบให้เป็นเครื่องบูชาคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้กับผู้วิจัยจนมีวันนี้

วาสนา ขัตติยวงษ์

สารบัญ

1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง.....	1
	คำถามของการวิจัย.....	3
	ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
	ความสำคัญของการวิจัย	4
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
2	เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
	การมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน.....	17
	การมีส่วนร่วมของชุมชน.....	17
	การพึ่งตนเองของชุมชน	25
	การเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง.....	31
	เทคนิคการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม	32
	การวางแผนอย่างมีส่วนร่วมเทคนิค A-I-C	35
	การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	38
	การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล	41
	การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล.....	41
	การบริหารศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล	48
	การบริหารโครงการ.....	57
	กระบวนการบริหารโครงการ.....	58
	การบริหารโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในชุมชน	66
	การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.....	68

2 (ต่อ)	การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม	69
	การวิจัยปฏิบัติการ	69
	การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	72
	การประเมินความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล	75
	ความพึงพอใจ	77
	การประเมินความพึงพอใจในงาน	79
	การประเมินผลการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป	82
	การประเมินผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการ และการดูแลเด็ก	83
	คุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ. 2546 กระทรวงศึกษาธิการ	83
	บริบทกรณีศึกษา : ตำบลกกโก อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี	87
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	90
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม	90
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของชุมชน	95
3	วิธีดำเนินการวิจัย	97
	ตอนที่ 1 ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วม และพึ่งตนเองของชุมชน	101
	ตอนที่ 2 ศึกษาการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล	103
	ตอนที่ 3 การศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก ก่อนวัยอนุบาล	106

บทที่	หน้า
4 ผลการดำเนินการวิจัย	109
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์การเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วม และพึ่งตนเองของชุมชน	109
ตอนที่ 2 ผลการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์ พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน	125
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพ เด็กก่อนวัยอนุบาล	159
5 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	166
บทสรุป	166
อภิปรายผล	170
ข้อเสนอแนะ	174
บรรณานุกรม	177
ภาคผนวก	193
ภาคผนวก ก	194
ภาคผนวก ข	196
ภาคผนวก ค	206
ภาคผนวก ง	209
ภาคผนวก จ	211
ภาคผนวก ฉ	215
ประวัติย่อผู้วิจัย	217

บัญชีตาราง

1	ผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมประชุมจำแนกตามแหล่งที่มา เพศ อายุ การศึกษา	116
2	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วม และพึงตนเองในการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์ฯ	123
3	แสดงจำนวนเด็กระหว่างเดือนตุลาคม 2547 ถึง มีนาคม 2548	144
4	ผลการประเมินพัฒนาการเด็กระหว่างเดือนตุลาคม ถึง มีนาคม 2548	152
5	คุณลักษณะของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแลและคณะกรรมการ ดำเนินโครงการ จำแนกตามเพศ อายุ และอาชีพ	159
6	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t เมื่อเปรียบเทียบกับระดับ ปานกลางของความพึงพอใจต่อผลการดำเนินการด้านการบริหารทั่วไป ของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล	160
7	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t เมื่อเปรียบเทียบกับระดับ ปานกลางของความพึงพอใจต่อผลการดำเนินการด้านการส่งเสริม พัฒนาการเลี้ยงดูเด็กของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล	161
8	ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในงานของบุคลากรผู้จัดการจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล	163
9	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t เมื่อเปรียบเทียบกับระดับ ปานกลางของความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ	164

บัญชีภาพประกอบ

1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2	การจัดโครงสร้างองค์การตามหน้าที่การทำงานของศูนย์พัฒนาศักยภาพ เด็กก่อนวัยอนุบาล	62
3	การจัดโครงสร้างองค์การตามความรับผิดชอบงานของศูนย์พัฒนา ศักยภาพของเด็กก่อนวัยอนุบาล	63
4	การจัดโครงสร้างองค์การตามสายงานหลักและสายงานรองของศูนย์พัฒนา เด็กก่อนวัยอนุบาล	63
5	การจัดโครงสร้างองค์การแบบประสานของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก ก่อนวัยอนุบาล	64
6	แสดงตัวอย่างการทำ Grantt Chart	65
7	การเชื่อมโยงในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการ	71
8	บรรยากาศการประชุม	117
9	คณะศึกษาดูงานฟังบรรยายสรุปจากหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	128
10	คณะศึกษาดูงานถ่ายรูปร่วมกัน	129
11	การศึกษาข้อมูลเด็กก่อนวัยอนุบาลร่วมกับกลุ่ม อสม	131
12	สถานที่ที่คาดว่าจะใช้เป็นที่สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งใหม่	132
13	แผนปฏิบัติการดำเนินการจัดตั้งพัฒนาศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ของคณะกรรมการฯ	133
14	สภาพห้องก่อนการปรับปรุง	134
15	โครงสร้างการบริหารงานศูนย์ฯ	137
16	การประชุมเพื่อวางนโยบายและหลักการดำเนินงานศูนย์ฯ	137
17	การจัดบริเวณนอน	138
18	เปลเด็กที่คณะกรรมการฯ ทำขึ้นมา	139
19	การจัดบริเวณเล่น	139
20	การจัดห้องครัว	140
21	บริเวณห้องน้ำ	140
22	บริเวณทำความสะอาด	141
23	การจัดบริเวณด้านหน้าศูนย์ฯ	141
24	การจัดทอดผ้าป่าหาเงินสมทบทุนดำเนินการศูนย์ฯ	148

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

กระแสแห่งการกระจายอำนาจทั้งด้านการปกครอง การบริหารและการจัดการได้ นำไปสู่การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์กรในระดับต่างๆ รวมถึงองค์กรทางด้านการศึกษา โดยเน้นการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและให้มีการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาไปยังหน่วยปฏิบัติคือสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. 2544 : Online) เพื่อให้ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบ ในการจัดการศึกษาร่วมกันดังปรากฏอยู่ในกฎหมายฉบับต่างๆ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 43 มาตรา 81 และมาตรา 289 ที่ให้ความสำคัญต่อ ชุมชน และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน เอกชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่มุ่งหมายให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 8(2) มาตรา 9(2) และ มาตรา 41 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาโดยเน้นให้ ชุมชน สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตาม ความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการ นอกจากนี้พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 16 มาตรา 30(1) และ มาตรา 30(4) ระบุให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการระบบบริการสาธารณสุขประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน ได้แก่การจัดการศึกษา การถ่ายโอนบริการสาธารณสุขที่เข้าซ้อนระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยรัฐต้องให้ท้องถิ่นมีรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ในช่วงไม่เกิน พ.ศ.2544 และไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 ของรายได้รัฐในช่วงไม่เกิน พ.ศ.2549

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการศึกษา อาทิเช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผน การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การประสานงาน ตลอดจนการประเมินผลก่อให้เกิดผลดีแก่หน่วยงาน ทำให้สังคมเข้มแข็ง อันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบและการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อจัดการศึกษาเพิ่มขึ้น (เมตต์ เมตต์การุณจิต. 2547 : 47-49; ประกอบคุณารักษ์; และคนอื่นๆ. 2531 : 85 – 91; ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2531 : 24 – 30) การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการพึ่งพาตนเอง (Self – reliance) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (อุบลวรรณ สืบยุบล. 2529 : 9) การพัฒนาที่

ยังยืนต้องเสริมสร้างพลังมวลชนให้สามารถจัดการได้ด้วยตนเอง (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ. 2544 : 28) โดยการเปิดโอกาสให้บุคคล และผู้แทนของกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจึงหมายถึง การมอบอธิปไตยขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็ง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญโดยการร่วมนั้นต้องเป็นการร่วมอย่างมีสำนึก รับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับติดตาม ตลอดจนประเมินผลงาน จึงจะทำให้การพัฒนานั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายตามที่พึงประสงค์ (กรมสามัญศึกษา. 2543 : 3 - 5; สัมพันธ์ เทชะอิธิ. 2544 : 161; และ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531 : 21 - 31)

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 0-5 ปี 11 เดือน 29 วัน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 11) รัฐมีนโยบายกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนตลอดจนทุกภาคส่วนของสังคมเป็นผู้ดำเนินการ ดังปรากฏในนโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (0-5ปี) 2545-2549 (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย. 2544 : 21; สำนักบริหารการศึกษาลงพื้นที่. 2545 : 2; และ กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข. 2547) อย่างไรก็ตามบริการที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดให้กับเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่เป็นบริการสำหรับเด็กวัยอนุบาล 3 ปีขึ้นไป (อาภรณ์ เลิศสุโกวณชี. 2544 : 79; กุศล สุนทรธาดา; และคนอื่นๆ. 2542 : 131) จากข้อมูลทางวิทยาศาสตร์พบว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการเตรียมการให้เด็กเติบโตเป็นคนเก่ง ดี มีสุข และประสบความสำเร็จในชีวิตคือมวลประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง 3 ปีแรกซึ่งหมายถึงก่อนวัยอนุบาลที่สมองมีการเจริญเติบโตสูงที่สุด (ตันสนีย์ ฉัตรคุปต์. 2542 : 2; มาซารุ อิบุกะ. 2545; โดแมน. 2524; Etaugh & Rathus. 1995 : 276; และกระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 14) ดังนั้น หากเด็กในวัยนี้ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพจะเกิดผลกระทบต่อการพัฒนาการในวัยต่อไป การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการครบทุกด้านในช่วงก่อนวัยอนุบาลจึงง่ายกว่าการดำเนินการเมื่อเด็กเติบโต (จันเพ็ญ ชูประภาวรรณ. 2545 : 67- 73) เด็กก่อนวัยอนุบาลจึงมีความจำเป็นต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีมีคุณค่าทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาซึ่งเป็นพื้นฐานการเจริญเติบโตและพัฒนาการในวัยต่อไป (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 2) สอดคล้องกับบอล (Ball) ที่กล่าวว่าการลงทุนในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กก่อนวัยอนุบาล (Nursery Education) นับเป็นการลงทุนที่ดีที่สุดที่ประเทศชาติควรจัดดำเนินการ (Anning; & Edwards. 1999 : 7; citing Ball.1994)

ครอบครัวเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่หลักในการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล แต่ปัจจุบันโครงสร้างของครอบครัวไทยได้เปลี่ยนจากครอบครัวขยายไปสู่ครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นการพัฒนา

เด็กก่อนวัยเรียนจึงไม่อาจพึ่งพาบุคคลในครอบครัวได้เต็มที่

ทำให้ความต้องการผู้ดูแลเด็ก

วัยก่อน 3 ปี เพิ่มขึ้นเป็นลำดับตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (ดุษฐ์ โยเหลา; และคนอื่นๆ. 2544 : 3; เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2539: 169–170; และกระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 21) ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตสภาพปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ที่พบว่า มีปัญหาขาดคนดูแลเด็กอย่างจริงจัง แม้ว่าผู้เลี้ยงเป็นมารดาของตนแต่มีการะในการประกอบอาชีพส่งผลให้เลี้ยงดูไม่เต็มที่ ปัญหาความปลอดภัยหากให้พี่เลี้ยงดูแลในบ้านตามลำพัง อาทิเช่น อุบัติเหตุ การทำร้ายร่างกาย ปัญหาการหาพี่เลี้ยง (น้อย บัวศรี. 2546 : สัมภาษณ์) ปัญหาค่าใช้จ่ายที่แพงประมาณเดือนละ 2,000 – 3,000 บาท/เดือน ทำให้แม่บ้านบางครอบครัวต้องลาออกจากงานเพื่อมาเลี้ยงดูบุตร ส่งผลให้รายได้ของครอบครัวลดลง (ชุติมา ปานผา. 2546 : สัมภาษณ์; และ บุศรินทร์ แสนหล้า. 2546 : สัมภาษณ์)

การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาการขาดผู้ดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาล ช่วยให้เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และปลอดภัย (เยาวพา เดชะคุปต์. 2527 : 194–195) จากข้อมูลและสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน โดยใช้หลักการแนวคิด การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งตนเองของชุมชน การบริหารโครงการ การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยเลือกศึกษาในพื้นที่ชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีความสะดวกเข้าพักอาศัย มีประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาลเพียงพอ คนในชุมชนพอมีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ตามกระบวนการของการวิจัย ผู้ปกครองมีปัญหาการขาดผู้ดูแลเด็ก และผู้นำชุมชนยินดีให้การสนับสนุนโครงการ

คำถามการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการวิจัยไว้ดังนี้

1. สามารถพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมในการดำเนินการงานเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อเด็กก่อนวัยอนุบาลได้หรือไม่
2. ชุมชนดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างไรและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่จัดตั้งขึ้นมาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่
3. ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมีความยั่งยืนหรือไม่

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล
2. เพื่อศึกษาการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ตลอดจนประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยชุมชน
3. เพื่อศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น

ความสำคัญของการวิจัย

1. การวิจัยนี้จะทำให้เกิดศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลต้นแบบ (Original Piece of Work) ที่จัดตั้งและดำเนินการโดยชุมชน ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เด็กก่อนวัยอนุบาลได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า

3 ปี พ.ศ. 2546 ของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังช่วยแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูบุตรของประชาชนวัยทำงาน ซึ่งเป็นผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวอีกด้วย

2. การวิจัยนี้จะทำให้ได้แนวทางการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนที่ดำเนินการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนที่มีประสิทธิภาพและ

มีความยั่งยืนสำหรับชุมชนอื่นที่มีบริบทคุณลักษณะคล้ายคลึงชุมชนกรณีศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่องต่อไปนี้

1.1 การเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยใช้เทคนิค 3 วิธี ได้แก่

1.1.1 การประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA)

1.1.2 การวางแผนอย่างมีส่วนร่วมเทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control)

1.1.3 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis)

1.2 การบริหารโครงการ

1.3 การจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองโดยชุมชน

1.4 การดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไปของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

1.5 การดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาล

1.6 ประสิทธิภาพของการบริการจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

1.7 ความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2. กรณีของการศึกษา

กรณีของการศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

3. การดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล

ตอนที่ 2 ศึกษาการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน

ตอนที่ 3 ศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภารกิจด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย (0 – 5 ปี) เป็นหน้าที่โดยตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน (สำนักบริหารการศึกษาส่วนท้องถิ่น. 2545 : 2) รัฐมีนโยบายให้ประชาชน

ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยนี้ (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย. 2544 : 21; และกระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข. 2547) แต่ในปัจจุบันชุมชนส่วนใหญ่ยังคงจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยไม่ครบทุกช่วงวัย กล่าวคือ ได้จัดเฉพาะช่วงวัยอนุบาล (3 – 5 ปี) ยังคงละเลยการจัดการศึกษาให้กับเด็กก่อนวัยอนุบาล (0 – 3 ปี) (อาภรณ์ เลิศสุโกวณิชย์. 2544 : 79; กุศล สุนทรธาดา; และคนอื่นๆ. 2542 : 131) เพื่อให้การดำเนินการะงานด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นภาระการดำเนินงานโดยชุมชนเองตาม

นโยบายที่กล่าวข้างต้น ดังนั้นชุมชนจึงควรร่วมกันจัดการและดำเนินการในการกิจ ส่วนนี้ให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเสริมสร้างพลังมวลชนให้สามารถจัดการโครงการได้ตนเอง (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ. 2544 : 28) ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคล และผู้แทนของกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาโดยร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล อันจะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด (สมนึก ปัญญาสิงห์. 2542 : 26, 23; ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2531 : 24 – 30; อุบลวรรณ สืบยุบล. 2529 : 9)

การเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อการดำเนินการ จัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการ 3 วิธี คือ (1) เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (PRA) (Participatory Rural Appraisal : PRA) (ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่น ๆ. 2545 : 12; จิตติ มงคลชัยอรัญญา. 2540 : 22; Bhandari. 2003 : Online; A Process for Participatory Rural Appraisal. 2004 : Online) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลและรับรู้ปัญหาการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน อันนำไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง (2) เทคนิคการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิค A-I-C (Appreciation– Influence – Control) (อรพิน สฟโชคชัย. 2538; สัมพันธ์ เตชะอธิก. 2544) เพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสตัดสินใจ และวางแผนแก้ไขปัญหาย่อยอย่างมีส่วนร่วม อันนำไปสู่การกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเอง ในการรับผิดชอบต่องาน และ(3) เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) (McCrachen;& Naragan. 1998 : 65) เพื่อให้ชุมชนแสวงหาการสนับสนุนโครงการจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลประสบความสำเร็จ

เมื่อชุมชนมีคุณลักษณะของการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) ชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง (2) ชุมชนมีการพัฒนาในลักษณะกลุ่ม (3) ชุมชนมีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม และ (4) ชุมชนมีการแสวงหาการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง (กาญจนา แก้วเทพ; และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530 : 33; จิตทิพย์ นาถสุภา. 2545 : 78 – 85; วรณี แกมเกตุ. 2545 : 437 – 450; ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2536 : 60) แล้ว ชุมชนได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล เพื่อทำหน้าที่บริหารโครงการฯ จากนั้นผู้วิจัยและคณะกรรมการดำเนินการฯ ได้ใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research:PAR) (Seymour– Roll; & Hoghes. 1995, 2000 : Online; O'Brien. 1998 : Online; citing

Susman. 1983; Baskerville. 1999 : Online) ได้แก่ การระบุปัญหา การวางแผนแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลการปฏิบัติในการทำงานร่วมกัน

การดำเนินโครงการที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลนั้นผู้ดำเนินการต้องมีความรู้เกี่ยวกับโครงการและการบริหารโครงการ (สุพาดา สิริกุตตา. 2543: 47) และเพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลสามารถดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลนั้น ผู้วิจัยให้ความรู้แก่คณะกรรมการดำเนินการฯ ในเรื่อง (1) การจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล (2) การบริหาร

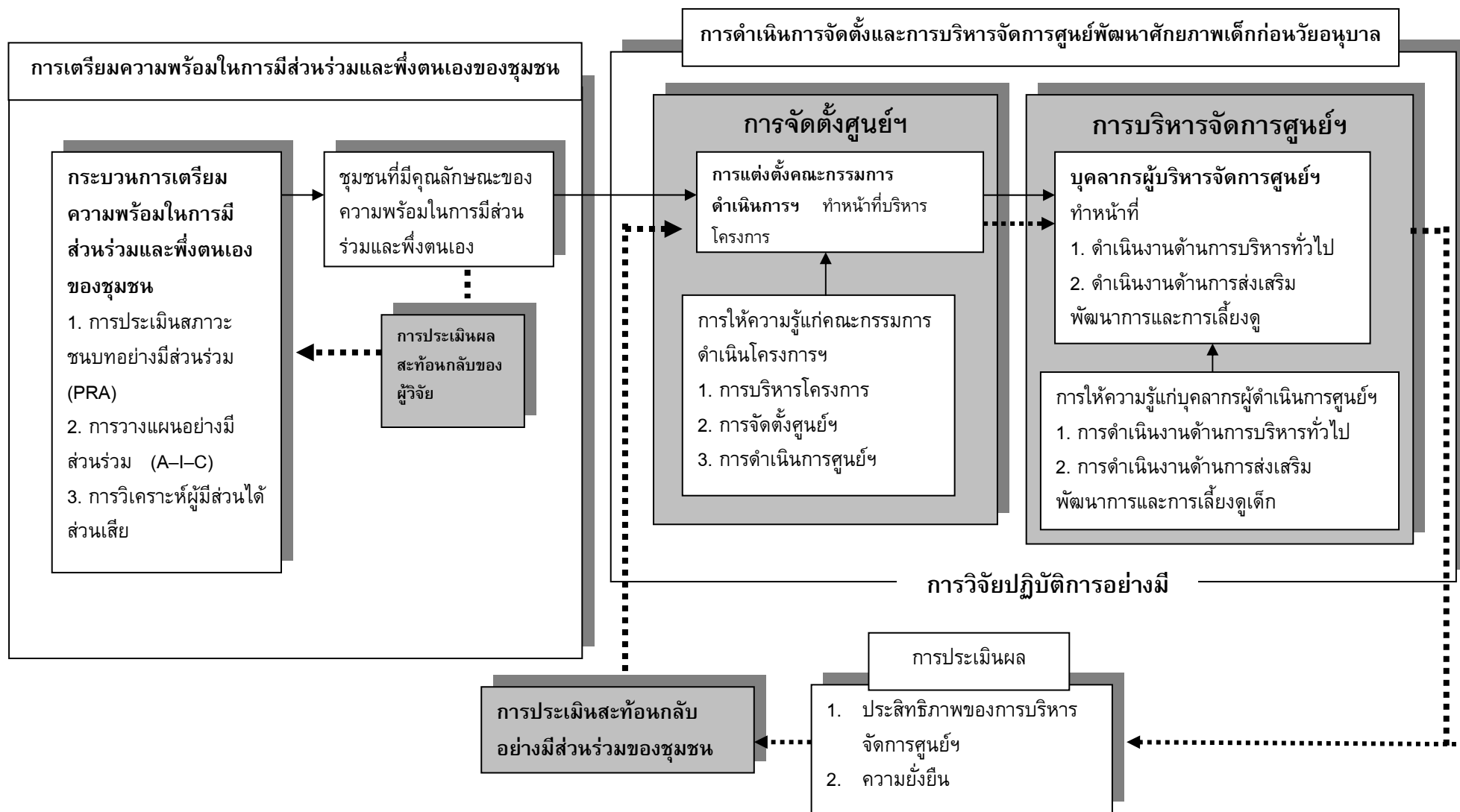
จัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก และ (3) การบริหารโครงการ ความรู้ที่ผู้วิจัยให้กับชุมชนมีดังนี้
ความรู้ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้แก่ (1) การจัดเตรียมงบประมาณสำหรับการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล (Taylor. 2002 : 439) (2) การจัดเตรียมสถานที่และสิ่งแวดล้อมศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 11; Taylor. 2002 : 367; Decker; & Decker. 1992 : 191; Click; & Click. 1990 : 295) (3) การจัดเตรียมบุคลากรศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 13; กรมวิชาการ. 2543 : 109 – 107; สุทธาทิพย์ เมืองสุข. 2542 : 35 – 36; Click; & Click. 1990 : 145 – 146)

ความรู้ในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้แก่ (1) การบริหารทั่วไป (สำนักบริหารการศึกษาศาสตร์ส่วนท้องถิ่น. 2545 : 13) และ (2) การส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็กตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546)

ความรู้ในการบริหารโครงการ ได้แก่ ความรู้ในกระบวนการบริหารโครงการ 6 ขั้นตอน คือ **ขั้นที่ 1** การริเริ่มโครงการ (Initial Project Coordination) **ขั้นที่ 2** การวางแผนโครงการ (Project Planning) **ขั้นที่ 3** การวิเคราะห์โครงการ (Project Analysis) และการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Feasibility Study) **ขั้นที่ 4** การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Sorting out the Project and Action Plan) **ขั้นที่ 5** การปฏิบัติตามโครงการ (Project Implementation) **ขั้นที่ 6** การควบคุมโครงการ (Project Control) : การติดตามโครงการ (Project Monitoring) และการประเมินโครงการ (Project Evaluation) (Kerzner.1998; วิสูตร จิระดำเกิง. 2543; Meredith; & Mantel, Jr. 2000; Stringer. 1999; สิทธิรัฐ ประพุทธนิติสาร. 2545 : 136 – 140)

ระหว่างดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลผู้วิจัยได้ประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของบุคลากรผู้บริหาร

จัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ในด้านการบริหารทั่วไปและด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก หลังจากศูนย์ดำเนินการไปได้ 5 เดือน ผู้วิจัยได้ประเมินความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลจาก (1) ความพึงพอใจ (จำรัส มาศวรรณ. 2538: 5; ภัคดี ดนัยพงศกร. 2539: 22; สุวัฒนา ไบเจริญ. 2540 : 27; ศรัทธา วุฒิพงศ์. 2542 : 12; กิติมา ปรีดีติลล. 2530) ต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล (2) ความพึงพอใจต่อการทำงาน (Herzberg; Mausner; & Sunyderman. 1959 : 71–79) ในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลและ (3) ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของประชาชนในชุมชน ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จากแนวคิดที่เสนอข้างต้นนั้น สรุปเป็นแผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล** หมายถึง สถานที่ที่ให้การส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดูสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาล ที่จัดตั้งและบริหารจัดการบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
2. **เด็กก่อนวัยอนุบาล** หมายถึง เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 3 ปีที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
3. **การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล** หมายถึง การดำเนินการของชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เพื่อให้มีศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเกิดขึ้นในชุมชน
4. **การดำเนินการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล** หมายถึง กระบวนการจัดกระทำเพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไปและด้านส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็กบรรลุวัตถุประสงค์
5. **ชุมชน** หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
6. **การมีส่วนร่วมของชุมชน** หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในชุมชนตำบลกกโกเข้ามามีบทบาททุกขั้นตอนของการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน ตั้งแต่การตัดสินใจริเริ่มโครงการ การวางแผนดำเนินงาน การปฏิบัติตามแผน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล
7. **การพึ่งตนเองของชุมชน** หมายถึง การดำเนินการตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนตำบลกกโก โดยอาศัยความร่วมมือ ความสามารถ ความพยายาม และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคคล ด้านวิชาความรู้ หรือด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนให้มากที่สุดก่อนแล้วจึงค่อยหาความช่วยเหลือจากภายนอกมาเพิ่มเติม
8. **การเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน** หมายถึง การดำเนินการให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล และรับรู้ปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาล อันนำไปสู่การตัดสินใจรวมกลุ่มกันวางแผนเพื่อแก้ปัญหาโดยใช้ความสามารถ ความพยายาม และระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ด้านบุคคล ด้านวิชาความรู้ หรือด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนให้มากที่สุดก่อนแล้วจึงหาความช่วยเหลือจากภายนอกมาเพิ่มเติม

9. กระบวนการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

หมายถึง กระบวนการที่ผู้วิจัยใช้เพื่อเตรียมชุมชนให้เกิดความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยใช้วิธีการ 3 วิธี ได้แก่ 1) เทคนิคการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) 2) เทคนิคการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) และ 3) เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis)

9.1 การประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural

Appraisal, PRA) หมายถึง การดำเนินการศึกษาปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลที่เกิดขึ้นโดยคนในชุมชนเอง ด้วยการกระตุ้นให้คนในชุมชนมาร่วมค้นหาปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์หลัก และวัตถุประสงค์ย่อยของการศึกษา เลือกวิธีการสืบค้น วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนนำเสนอผลการศึกษาต่อคนในชุมชน

9.2 การวางแผนอย่างมีส่วนร่วมเทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-

Control) หมายถึง เทคนิคการประชุมวางแผนเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินการหลัก 3 ขั้นตอน คือ 1) **ขั้นซาบซึ่งคุณค่า (Appreciation = A)** เป็นขั้นที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยการทำให้ทุกคนให้การยอมรับซึ่งกันและกันโดยไม่รู้สึกต่อต้านหรือเกิดการวิวาทวิวาทกันมี 2 ขั้นตอนย่อย คือ (A1) การวิเคราะห์สถานภาพปัจจุบันของการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาล และ (A2) การกำหนดภาพอนาคตที่ต้องการในการดำเนินการงานเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อเด็กก่อนวัยอนุบาลร่วมกัน 2) **ขั้นปฏิสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลระหว่างกัน (Influence = I)** เป็นขั้นการสร้างแนวทางในการพัฒนามี 2 ขั้นตอนย่อย คือ (I1) การคิดโครงการที่จะทำให้เกิดเป้าหมายจากขั้น (A2) นั้นบรรลุวัตถุประสงค์ และ (I2) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ (1) โครงการที่ชุมชนสามารถทำได้เอง (2) โครงการที่ชุมชนทำได้เองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอกมาเพิ่มเติม และ (3) โครงการที่ชุมชนทำเองไม่ได้ต้องขอความช่วยเหลือจากภาครัฐ 3) **ขั้นควบคุมไปสู่การกระทำ (Control = C)** เป็นขั้นการนำกิจกรรมการปฏิบัติที่ยอมรับร่วมกันมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการมี 2 ขั้นตอนย่อย คือ (C1) การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ และ (C2) การตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน

9.3 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis)

หมายถึง กระบวนการค้นหาผู้ที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลทำให้การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนประสบความสำเร็จ โดยการแยกแยะว่ามีใครบ้างที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีประโยชน์ มีอิทธิพลและความสำคัญต่อการดำเนินการ

จัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล แล้วกำหนดแนวทางการนำผู้มีส่วนได้เสียแต่ละบุคคล/กลุ่มนั้นเข้ามาร่วมในการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน

10. ชุมชนที่มีคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง หมายถึง สภาวะที่ประชาชนในชุมชนตำบลกกโก เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล มีการตัดสินใจร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาการส่งเสริมและพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการดำเนินการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาโดยการร่วมมือกัน ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนก่อนแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอกมาเพิ่มเติม มีการแสดงออกที่จะร่วมกันรับผิดชอบต่อเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเอง โดยการรวมกลุ่มกันในรูปของคณะกรรมการเพื่อดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน

11. การประเมินผลสะท้อนกลับของผู้วิจัย หมายถึง การประเมินว่าชุมชนมีคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ในการดำเนินการงานต่อความรับผิดชอบต่อเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลหรือไม่ หากผู้วิจัยประเมินแล้วเห็นว่าชุมชนมีลักษณะดังกล่าวแล้วผู้วิจัยจะร่วมกับชุมชนดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลต่อไป แต่หากผลการประเมินเป็นไปในทิศทางตรงข้ามผู้วิจัยจะดำเนินการในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในกระบวนการเตรียมความพร้อมอีกครั้งจนแน่ใจว่าชุมชนมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองแล้ว

12. คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง กลุ่มบุคคลในชุมชนตำบลกกโกที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เพื่อทำหน้าที่บริหารโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

13. การบริหารโครงการ หมายถึง การดำเนินการของคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในการจัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชน

14. การให้ความรู้แก่คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง การดำเนินการของผู้วิจัยเพื่อพัฒนาให้คณะกรรมการดำเนินการโครงการสามารถบริหารโครงการจัดตั้งและบริหารจัดการพัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการให้ความรู้เรื่องการบริหารโครงการ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบรรยาย การศึกษา ดูงาน เป็นต้น

15. บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจาก คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

16. การให้ความรู้แก่บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง การดำเนินการของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ให้สามารถดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการ และการเลี้ยงดูเด็กตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการ ได้อย่างมีคุณภาพด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การฝึกอบรมก่อนการปฏิบัติงาน การนิเทศงาน เป็นต้น

17. การดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับ ด้านการเงินการจัดซื้อ จัดหาจัดทำและจำหน่ายทะเบียน การจัดทำงานธุรการและงานสารบรรณ การจัดทำงบประมาณ บัญชี การเบิกจ่ายเงิน การดำเนินงานด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดหา จัดจ้าง กำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากร จัดทำทะเบียนประวัติ และนิเทศพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้ การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ได้แก่ การจัดสถานที่ สิ่งแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์ และตารางกิจวัตรประจำวันให้เหมาะสมกับความต้องการทางร่างกายและจิตใจของเด็ก การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ การให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ฯ การจัดกิจกรรมให้บริการแก่ชุมชน การสื่อสารระหว่างผู้ปกครองเด็กและศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

18. การส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก หมายถึง การจัดประสบการณ์ในรูปแบบของกิจกรรมผ่านการเล่นและการเลี้ยงดูในลักษณะกลุ่มและรายบุคคล เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามแนวทางหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาล พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการ

19. การประเมินผล หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ทราบว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีประสิทธิภาพและมีความเป็นไปได้ของความยั่งยืนหรือไม่

20. ประสิทธิภาพของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง ผลที่ได้จากการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ประเมินจาก 1) พัฒนาการเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลให้การดูแล 2) การปฏิบัติของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านธุรการและการเงิน ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และด้านการดูแลเด็ก

20.1 พัฒนาการเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลให้การดูแล หมายถึง ผลการเปรียบเทียบกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์/จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่ได้จากการสังเกตระหว่างที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลให้การดูแล กับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามคุณลักษณะตามวัยของเด็ก

ก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการ

20.2 การปฏิบัติของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ หมายถึง การปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ ในด้านธุรการและการเงิน ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กและด้านการดูแลเด็กมีความถูกต้องเหมาะสม

21. ความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง ความเป็นไปได้ในการคงอยู่และการดำเนินการที่ต่อเนื่องของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ของชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในระยะเวลา 1 ปี ประเมินจาก 1) ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ ของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล 2) ความพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และ 3) ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และประชาชนในชุมชน

21.1 ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ด้านการบริหารทั่วไปและด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก ของผู้ปกครองเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ส่งเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

21.1.1 ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป หมายถึง ความรู้สึกทางบวกต่อคุณลักษณะของบุคลากรผู้ดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลการจัดบริการ การจัดระบบป้องกันอันตราย การจัดระบบอนามัยและสิ่งแวดล้อม การป้องกันและการควบคุมโรคติดต่อ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับพ่อแม่ผู้ปกครอง ชุมชน ประเมินโดยใช้แบบสอบถามประเมินค่า 5 ระดับ ระดับ 5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด ระดับ 4 หมายถึง พึงพอใจมาก ระดับ 3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง ระดับ 2 หมายถึง พึงพอใจน้อย ระดับ 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยมาก

21.1.2 ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก หมายถึง ความรู้สึกทางบวกของ ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ต่อพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และ

สติปัญญา การจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และการปฏิบัติงานของ พี่เลี้ยงเด็ก ประเมินโดยใช้แบบสอบถามประเมินค่า 5 ระดับ ระดับ 5 หมายถึงพึงพอใจมากที่สุด ระดับ 4 หมายถึง พึงพอใจมาก ระดับ 3 หมายถึงพึงพอใจปานกลาง ระดับ 2 หมายถึงพึงพอใจน้อย ระดับ 1 หมายถึงพึงพอใจน้อยมาก

21.2 ความพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
ของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง ความรู้สึกทางบวกของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ต่อตำแหน่งงาน เงินเดือน ฐานะ ของอาชีพ ความมั่นคงในงาน ความมั่นคงขององค์กร สภาพการทำงาน และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา ประเมินจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

21.3 ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง ผลรวมของความคิดและความรู้สึกของ ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และประชาชนในชุมชนต่อการคงอยู่ของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ทัศนคติที่ดีต่อศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และการคงอยู่ของศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

22. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของ คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และผู้วิจัย ในการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา วางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผน และประเมินผลสะท้อนกลับเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ลุล่วง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชน
 - 1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 1.2 การพึ่งตนเองของชุมชน
2. การเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง
 - 2.1 การประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA)
 - 2.2 การวางแผนอย่างมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence Control : A-I-C)
 - 2.3 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis)
3. การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
 - 3.1 การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
 - 3.2 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
4. การบริหารโครงการ
 - 4.1 กระบวนการบริหารโครงการ
 - 4.2 การบริหารโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในชุมชน
5. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)
 - 5.1 การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participation Research)
 - 5.2 การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)
 - 5.3 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)
6. การประเมินความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
 - 6.1 ความพึงพอใจ
 - 6.2 ประเด็นการประเมินความพึงพอใจในงาน
 - 6.3 ประเด็นการประเมินผลการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป
 - 6.4 ประเด็นการประเมินผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดู
 - 6.5 คุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับ

เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการ

7. บริบทกรณีศึกษา : ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเอง

1. การมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชน

การมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชนนั้นเป็นแนวคิดของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งประสิทธิภาพและความยั่งยืนของโครงการพัฒนาเนื่องจากการมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนยอมรับโครงการพัฒนามากขึ้น ชุมชนมีความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของโครงการ การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือและมีการระดมทรัพยากรมาใช้ในการพัฒนาเพิ่มขึ้น (ไพโรจน์ สุขสมบัติ. 2531 : 24 – 30) ดังนั้น การพัฒนาใดๆ ก็ตามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ชุมชนรู้สึกว่าการกิจกรรมต่างๆ นั้นเป็นของชุมชนเอง ชุมชนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบ มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อการพัฒนานั้น ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ (ไชยรัตน์ ปรานี. 2545 : 26)

1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

วิถีคิดและการทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นเรื่องที่มีการปฏิบัติมานานนับ 20 ปี โดยเฉพาะในแวดวงนักวิชาการพัฒนาชนบท แต่ในอดีตนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมมักจะเกิดในลักษณะของการร่วมกิจกรรมที่ถูกกำหนดไว้แล้ว ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบ “ร่วมส่วน” คือ มีวิถีคิดหรือแนวทางไว้ให้แล้วเพียงแต่ให้ชุมชนกลุ่มเป้าหมายมาร่วมทำตามในแต่ละขั้นตอนเท่านั้น ซึ่งไม่ได้เป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ช่วยเหลือตนเองได้ ดังนั้นหลักการสำคัญของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมควรเป็นลักษณะที่เน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาขีดความสามารถและการสร้างพลังกลุ่มชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อให้สามารถบริหารจัดการโดยพึ่งตนเอง และพัฒนากระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ การเสนอแนะ การวิพากษ์วิจารณ์ การตรวจสอบอย่างเปิดเผย ความโปร่งใส การช่วยคิด การช่วยแนะนำ การปรับปรุง การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา การทำงานร่วมกัน และการดำเนินโครงการและกิจกรรมร่วมกัน (สมนึก ปัญญาสิงห์. 2542 : 23, 26)

สาระสำคัญที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม (สุมาลี สังศรี และวีระฉัตร สุปัญญา. 2534 : 253) คือ การให้ชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาโดยได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ทั้งการเขียน การพูด การร่วมสละทรัพย์ เงิน วัสดุ แรงกาย และเวลา เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถเพื่อพึ่งตนเอง มิใช่พึ่งรัฐ หรือพึ่งองค์กรพัฒนาภายนอก และมีกระบวนการพัฒนาที่ยึดหลักจากล่างสู่บน (Bottom up) มากกว่าจากบนสู่ล่าง (Top down) ซึ่งต้องถือว่าชุมชนเป็นตัวหลักในการแก้ไขปัญหา กิจกรรมการพัฒนาจึงต้องเริ่มจากชุมชน

ประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีหลายด้าน ได้แก่ 1) ด้านบริบท (Context) การมีส่วนร่วมจะเป็นการนำคนในท้องถิ่นซึ่งรู้จักสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนอย่างแท้จริงเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งจะทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิผล 2) ด้านการปฏิบัติ (Practical) การมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมตัดสินใจทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและทำให้ชุมชนมีโอกาสใช้ความรู้ ความสามารถของตนในการทำงานร่วมกัน ทั้งในรูปของความคิด การตัดสินใจ และการกระทำอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน และต้องการร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนมากกว่าการนำโครงการที่กำหนดทุกอย่างจากภายนอกชุมชนมาเรียบร้อยแล้วและนำมาใช้ในชุมชนซึ่งทำให้คนในชุมชนปฏิเสธและหลีกเลี่ยงที่จะให้ความร่วมมือ 3) ด้านจิตใจ (Moral) การมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนรู้สึกว่าเป็นสิทธิในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและในเรื่องที่ส่งผลต่อชีวิตของตนเอง (Hirsch. 1990 : 185 – 186)

การมีส่วนร่วมจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาชุมชน เพราะทุกคนในชุมชนจะร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความผูกพันต่อชุมชน

1.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมานักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับมุมมองของหน่วยงานที่ทำการพัฒนา ซึ่งสรุปให้เห็นภาพได้ดังนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟ (UNDP.2004: Online; citing Cohen & Uphoff. 1970) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมจะรวมเอาชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ การนำแผนไปปฏิบัติ การรับผลประโยชน์จากโครงการ และการประเมินผลโครงการ ซึ่งเป็นการให้ความหมายในลักษณะจำแนกแยกแยะขั้นตอนหลักของโครงการที่การมีส่วนร่วมอาจเกิดขึ้น

เพิร์ส และสติเฟล (UNDP. 2004: Online; citing Pearse & Stifel. 1979) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการเมืองการปกครองว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นความพยายามของการจัดสังคมให้เป็นระบบเพื่อเพิ่มการควบคุมทรัพยากร การออกกฎหมายข้อบังคับ และเคลื่อนไหวจนกระทั่งหลุดพ้นจากการควบคุม

เกย์ (UNDP. 2004 : Online; citing Ghai. 1990) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของการกระจายอำนาจให้กับกลุ่มคนที่ถูกกีดกันไม่ให้มีโอกาส ทัศนะนี้มีพื้นฐานแนวคิดจากความตระหนักถึงความแตกต่างของอำนาจการเมืองและเศรษฐกิจในกลุ่มคนและชนชั้นต่างๆ การมีส่วนร่วมในทัศนะนี้จึงจำเป็นต้องสร้างองค์กรของคนยากคนจน ซึ่งมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย มีอิสระและสามารถพึ่งตนเอง

ธนาคารโลก (McCrachen; & Narayan. 1998 : 4; citing World Bank. 1996) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วม และมีส่วนร่วมในการควบคุมเหนือการริเริ่มการตัดสินใจและทรัพยากรที่ส่งผลกระทบต่อพวกเขา

อรพิน สฟโซคชัย (2538 : 2) นักวิชาการด้านการพัฒนาได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึงการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาของรัฐ หรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ชุมชนยินดีเข้ามาร่วมรับผลประโยชน์และลงทุนลงแรง ซึ่งเป็นความหมายของการมีส่วนร่วมเชิงพัฒนาชุมชนที่เป็นธรรมชาติ

ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ (2543 : 138 – 139) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามีความหมาย 2 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมในลักษณะของกระบวนการพัฒนา โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการ โดยกระบวนการพัฒนานี้จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน และ 2) การมีส่วนร่วมในนัยของการเมือง ได้แก่ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง ให้สามารถ จัดการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มได้ และการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยภาครัฐมาเป็น การพัฒนาที่ชุมชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาที่ส่วนภูมิภาค

การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับฐานความคิดของการมีส่วนร่วม เป้าหมายและกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเป็นได้ทั้งวิธีการที่นำไปสู่การพัฒนา (Means) เป็นเป้าหมายของการพัฒนา (Goal) และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในยุคหลังๆ นั้นเป็นการใช้แนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ และอิทธิพลระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ ที่มีต่อ ผลลัพธ์ของกิจกรรมการพัฒนา (UNDP. 2004 : Online)

ในการวิจัยครั้งนี้การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการ

1.1.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้นเป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นการทำงานที่มีขั้นตอน อคิน รพีพัฒน์ และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทยว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นน่าจะมีขั้นตอนต่อไปนี้ คือ (อคิน รพีพัฒน์. 2527 : 100 – 101; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527 : 272 – 273)

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนชาวชนบทไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของตนเอง กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไม่มีประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งที่น่าอนที่สุดคือชาวชนบทเป็นผู้อยู่กับปัญหา

และรู้จักปัญหาของเขาเองดีที่สุด แต่มนุษย์ย่อมมองไม่เห็นปัญหาของตนเองได้ชัดเจนจนกว่าจะมีคนมาช่วยวิเคราะห์ถึงสาเหตุปัญหาให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงน่าจะมีหน้าที่เหมือนกระจกเงาที่คอยสะท้อนภาพ หรือเป็นจิตแพทย์ผู้คอยซักถามให้ชาวชนบทเห็นภาพของปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวของเขาเอง

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การวางแผนการดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จโดยฉับไว ก็จะดำเนินการเสียด้วยตนเอง ผลต่อไปที่ตามมาคือเมื่อขาดเจ้าหน้าที่ ชาวชนบทก็ไม่สามารถดำเนินการตามแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจมีความยากลำบากที่จะผลักดันให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นแต่เพียงเพื่อนของชาวชนบทในการช่วยกันวางแผน เพราะชาวชนบททั่วไปยังมีการศึกษาน้อย แต่ถ้าเราไม่ให้เขามีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนดำเนินงานจะหมดไป เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องทำให้ได้ว่า การให้ศึกษาใดก็ตามต้องเริ่มด้วยความยากง่าย ช้า เร็ว ขึ้นอยู่กับระดับความรู้ความสามารถของผู้รับการศึกษามีใช้จากผู้ให้การศึกษา

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าชาวชนบทจะยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวชนบทก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะชาวชนบทมีแรงงานของตนเองเป็นขั้นต่ำสุดที่จะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลายๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและการปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทคิดต้นทุนให้กับตนเองในการดำเนินงาน และระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะเขาจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งต่างไปจากสภาพที่การลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากปัจจัยภายนอก จะมีอะไรเสียหายก็ไม่เดือดร้อนมากนัก การบำรุงรักษาจะไม่รักไม่หวงแหน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์จะสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวชนบท ชาวชนบทย่อมไม่ได้ประเมินตนเองว่างานที่ทำไปแล้วนั้นได้รับผลดีได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปอาจจะประสบความยากลำบาก เพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่อย่างไร ถึงแม้ว่าจะมีผู้โต้แย้งว่าการประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุด จะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้นๆ แต่ถ้าคิดถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่มุ่งจะพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรมในแนวความคิดของคนภายนอกย่อมไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างบุคคลกับชาวชนบทจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำคนนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นชาวชนบทที่เป็นชาวชนบทในหมู่บ้านอื่นๆ มาร่วมประเมินด้วยจะก่อให้เกิด

ประโยชน์ไม่น้อย เพราะนอกจากจะเป็นการเผยแพร่กิจกรรมแล้ว ชาวชนบทด้วยตนเองจะเข้าใจ และมองเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกัน

บัญชี แก้วส่อง (2531 : 17) แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนด ความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและ แนวทางในการดำเนินงาน และกำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทรัพยากรมนุษย์ วัสดุ อุปกรณ์และแรงงานหรือโดยการบริหารหรือประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือ จากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากโครงการ หรือผลเสียที่อาจเกิดจาก โครงการซึ่งประโยชน์นี้อาจเป็นทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินโครงการพัฒนา เป็นขั้นที่ชุมชนเข้า มามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการพัฒนาที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย ซึ่งเป็นการประเมินความก้าวหน้าของโครงการ ที่ทำกันเป็นระยะๆ (Formative Evaluation) หรือประเมินผลโครงการรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมทั้งโครงการ

ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ (2543 : 143) ได้สรุปกระบวนการ มีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกัน เรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น ในการทำงานและช่วยกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของ ปัญหา

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยการรวมกลุ่มอภิปรายแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่ต้องใช้

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือการเข้าร่วมบริหารงาน ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บน พื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่

โคเฮน และอัฟฮอฟ (ไชยรัตน์ ปราณี. 2545 : 28 – 32; อ้างอิงจาก Cohen; & Uphoff. 1970 : 7 – 26) ได้สร้างกรอบพื้นฐานและนำเสนอการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่ออธิบายและวิเคราะห์ตามขั้นตอนการพัฒนา 3 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 มีส่วนร่วมในเรื่องอะไร (What participation are we concerned with?) หรือที่เรียกว่าประเภทหรือลักษณะของการมีส่วนร่วม ซึ่งมี 4 ประเภท คือ

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย การกำหนดความต้องการ การจัดลำดับความสำคัญ การเลือกนโยบาย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นวางแผนดำเนินการและตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ ในกระบวนการตัดสินใจนั้นประการแรกที่ต้องกระทำคือการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นเลือกนโยบายและชุมชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องทำไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในเริ่มต้นและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นการมีส่วนร่วมโดยการให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การให้ความร่วมมือรวมทั้งร่วมแรงร่วมใจ การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ซึ่งผลประโยชน์นี้ต้องรวมเอาผลทั้งที่เกิดทางบวกและที่เกิดทางลบจากโครงการ

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด สิ่งที่สำคัญที่ต้องสังเกตคือ ความเห็น (View) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

มิติที่ 2 ใครคือคนที่เราควรเอาใจใส่ให้เขาเข้ามามีส่วนร่วม (Whose Participation are we concerned with?) ในส่วนนี้คำที่ใช้ในความหมายกว้างคำหนึ่ง คือ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ซึ่งจำแนกเป็นกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ได้แก่ ผู้ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ และคนต่างชาติ เป็นต้น

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมในโครงการนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร (How is participation occurring with in the project?) โดยพิจารณาเกี่ยวกับพื้นฐานของการมีส่วนร่วม รูปแบบของการมีส่วนร่วม ขอบเขตของการมีส่วนร่วม และประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม

กล่าวโดยสรุป กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยจะนำหลักการเหล่านี้ไปร่วมกับชุมชนในการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลให้ลุล่วง

1.1.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกและสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการให้อำนาจแก่ชุมชนให้มีความสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาโดยมีกลุ่มเป้าหมายคือผู้ที่ยากจนหรือผู้ที่เสียเปรียบในชุมชน ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เริ่มต้นจากการพัฒนาระดับปัจเจกเพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และการตัดสินใจแก้ไขปัญหา หลังจากนั้นชุมชนจะรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนของตน และมีการเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ เป็นลักษณะเครือข่ายเพื่อแก้ปัญหาในระดับท้องถิ่น ในทุกระดับของการพัฒนาองค์กรจะต้องมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มผู้นำและเครือข่ายโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดทัศนศึกษา การดูงาน การจัดฝึกอบรม การลงมือปฏิบัติ และการสรุปบทเรียนอย่างต่อเนื่อง (ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ. 2543 : 149)

ยูเอ็นดีพี (UNDP : Online) ได้เสนอหลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน 7 ประการได้แก่ 1) การสร้างความตระหนักในปัญหาให้เกิดขึ้น 2) การพัฒนาผู้นำชุมชน 3) การเปิดโอกาสให้มีการตัดสินใจร่วมกัน 4) การเรียนรู้ร่วมกัน 5) การวิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหา 6) การวางแผนร่วมกัน และ 7) การประเมินผลร่วมกัน

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 113 – 114) ได้สรุปประสบการณ์การทำงานที่เป็นยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ในการทำงานของโครงการพัฒนาที่ราบสูงไทย – เยอรมัน ไว้ 3 ด้าน คือ

1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น การจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่างๆ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในและระหว่างชุมชน การจัดทัศนศึกษา ดูงาน และการเชิญผู้มีประสบการณ์มาให้ข้อคิดเห็นและแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ การจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะต่างๆ การลงมือปฏิบัติจริง การถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงประสบการณ์การทำงานที่เหมาะสม

2) การพัฒนาผู้นำและเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความรู้ความสามารถ จะช่วยให้ผู้นำสามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการพัฒนาได้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำ

3) การสนับสนุนให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

โอคเลย์ และมาร์สเด็น (Oakley & Marsden. 1984 : 63 – 68) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ทำให้การมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของโครงการ 2) การแยกแยะกลุ่มคนยากจนและกลุ่มที่มีสถานะทางสังคม เศรษฐกิจที่แตกต่างกันออกจากกัน 3) การใช้หลักของการพึ่งตนเองแทนการพึ่งผู้อื่น 4) การดำเนินกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่ม 5) การระดมความคิดเห็นจากชุมชนจากล่างขึ้นบน และ 6) การควบคุมกิจกรรมในโครงการพัฒนาโดยกลุ่ม

อำนาจ อนันตชัย (2528 : 138) ได้เสนอว่าการดำเนินโครงการให้โครงการประสบความสำเร็จนั้นควรดำเนินใน 3 ประการต่อไปนี้ คือ

1) การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก คือ เข้ามาศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา การแก้ไขปัญหาด้วยการคิดโครงการต่างๆ โดยใช้ประโยชน์จากแรงงาน ทักษะ ท้องถิ่นอย่างเต็มที่

2) การผสมผสานแผนงานและโครงการของส่วนราชการด้วยการพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถของชุมชนและคุณภาพของเจ้าหน้าที่ เพื่อแก้ปัญหาสนองความต้องการได้ถูกต้องตามเวลาและสถานที่

3) การสร้างองค์กรท้องถิ่น กลไกประสานงาน งบประมาณ ปัจจัยดำเนินงานทั้งภาครัฐและเอกชนตามความต้องการและความจำเป็นของชุมชน

ผู้วิจัยได้นำหลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะกระบวนการกลุ่มและความเป็นเครือข่าย ในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล เพื่อการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.1.4 ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

ในการเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาโดยทั่วไปแล้วนั้น ชุมชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการได้หลายลักษณะ ตั้งแต่ขั้นการตัดสินใจว่าจะทำอะไร การเข้าร่วมในการนำโครงการไปปฏิบัติโดยการเสียสละทรัพยากรต่างๆ การร่วมมือในองค์การหรือกิจกรรมเฉพาะด้านการเข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา การร่วมในการประเมินโครงการ (Cohen and Uphoff. 1977: 6; อ้างอิงจาก ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ. 2543 : 144) การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมชักชวน การมีส่วนร่วมบริโภค การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้าง การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น (ปรีชญา เวสารัชช. 2528 : 11 – 12; กรรณิการ์ ชมดี. 2524 : 11 – 13)

กล่าวโดยสรุปการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมสามารถทำได้โดยกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น เปิดโอกาสให้มีการตัดสินใจร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน วิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยกัน วางแผนในการแก้ไขปัญหาด้วยกัน และประเมินผลร่วมกัน การดำเนินการทั้งหมดนี้ใช้หลักการพึ่งตนเองแทนการพึ่งผู้อื่น และการดำเนินกิจกรรมโดยใช้กระบวนการเป็นปัจจัยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ผู้วิจัยได้นำไปสอดแทรกในการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

1.2 การพึ่งตนเองของชุมชน

การส่งเสริมให้คนในชุมชนพึ่งตนเองนับเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะนักพัฒนาส่วนใหญ่ชอบช่วยเหลือแบบสงเคราะห์ให้เปล่า ซึ่งเป็นการขัดกับหลักการพึ่งตนเอง ทำให้ชุมชนขาดความรับผิดชอบ และสร้างความเคยชิน ในการรอความช่วยเหลือจากผู้อื่น แต่การพัฒนาในความหมายที่แท้จริงนั้นต้องเป็นงานที่ชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วม ดังนั้น เป้าหมายของการพัฒนาจึงต้องเป็นการช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง (กาญจนา แก้วเทพ; และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530 : 11)

การพัฒนาในปัจจุบันโดยส่วนใหญ่ที่มีวัตถุประสงค์ให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในด้านสุขภาพอนามัย เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง การส่งเสริมให้มีการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชนจึงเพิ่มขึ้น หลักการพัฒนาแบบพึ่งตนเองนี้จะกระตุ้นให้ชาวบ้านไม่มืองอเท้าคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือจากรัฐแต่จะพยายามหา路ทางช่วยเหลือโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นในแง่บุคคล วิชาความรู้หรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ก่อน แล้วจึงค่อยหาความช่วยเหลือจากภายนอกมาเพิ่มเติม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2536 : 120)

การพึ่งตนเองในลักษณะที่ถูกต่อนั้นมิใช่ลักษณะที่สมบูรณ์ (Absolute) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2536 : 120) แต่จะต้องมีลักษณะสัมพัทธ์ (Relative) กล่าวคือ การพึ่งตนเองและการพึ่งคนอื่นด้วยในเวลาเดียวกัน การพึ่งตนเองโดยไม่พึ่งคนอื่นเลยเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ (อุทัย ดุลยเกษม. 2529 : 77) แต่การพึ่งพาอาศัยกันและกันนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและภราดรภาพ สำหรับการพึ่งตนเองในระดับปัจเจกบุคคลโดยเฉพาะสำหรับชาวชนบทนั้นอาจหมายถึงการทำให้ตนเองอยู่รอด แต่เนื่องจากมนุษย์เราไม่ได้อยู่โดดลำพังจึงต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้เกิดพลังกลุ่ม มีอำนาจต่อรองไม่ให้ใครมาเอาเปรียบ ดังนั้นวิถีทางแห่งการพึ่งตนเองของชุมชนจึงเป็นหนทางแบบรวมกลุ่ม (ชาลี มะระแสง. 2529 : 30 – 33; กาญจนา แก้วเทพ. 2531 : 44) และการร่วมมือในการพัฒนาชนบทนั้น ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพึ่งตนเองของคนในชุมชนนั่นเอง (ประวิณ รอดเขียว. 2529 : 18)

หลักการพึ่งตนเองนั้นเป็นหลักการสำคัญคู่กับหลักการมีส่วนร่วม การใช้หลักการพึ่งตนเองจึงเป็นเกณฑ์หนึ่งในการประเมินความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนา กล่าวคือ เมื่อโครงการได้เสร็จสิ้นลงแล้วหรือภายหลังที่หน่วยงานได้ยุติบทบาทในการสนับสนุนหากชุมชนยังมีความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต่อไปได้ดีแสดงว่าประสบความสำเร็จในการพัฒนา ในทางตรงกันข้ามหากชุมชนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่อไปได้โดยไม่มีเหตุอันควรก็แสดงว่าการพัฒนานั้นล้มเหลว (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ. 2531 : 7)

1.2.1 ความหมายของชุมชน

การให้ความหมายของชุมชนนั้นสามารถให้ความหมายได้หลายแนวทาง เช่น ความหมายโดยสามัญสำนึก ความหมายโดยรูปศัพท์ และความหมายทางวิชาการ เป็นต้น

การให้ความหมายโดยสามัญสำนึกนั้นหมายถึงครอบครัวหลายๆ ครอบครัวมาอยู่รวมในบริเวณเดียวกัน มีลักษณะเป็นเพื่อนบ้านกัน ซึ่งอาจเป็นญาติพี่น้องกัน ดังนั้นคนที่ร่วมอยู่ในบ้านเรือนหลังเดียวกัน จึงมีอาณาบริเวณเป็นภูมิสำเนาาร่วมกันก็เรียกว่าเป็นครอบครัว หรือครัวเรือน ไม่ใช่เป็นชุมชนเพราะความรู้สึกที่ว่าชุมชน ต้องประกอบด้วยหลายๆ ครัวเรือนที่อยู่ใกล้เคียงกัน ซึ่งทุกคนยอมรับว่าอยู่รวมในบริเวณเดียวกันนั่นเอง (พทยา สายหู. 2543 : 53)

ความหมายของรูปศัพท์พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 368) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนความหมายทางวิชาการ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ เช่น ประเวศ วะสี (2541 : 44) กล่าวว่า ชุมชนหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้จากการกระทำซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร เป็นการมองชุมชนในลักษณะที่ไม่ยึดกับสถานที่

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2540 : 161) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่องอันเนื่องมาจากอยู่ในพื้นที่เดียวกัน หรือการประกอบกิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความสนใจร่วมกัน ซึ่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่ เช่น พื้นที่หมู่บ้าน และชุมชนที่ไม่ติดพื้นที่ เช่น ชุมชนคนรักช้าง ชุมชนเพื่อนอานันท์ ชุมชนทางอากาศ เป็นต้น

กระทรวงมหาดไทย (2542 : 3) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนตามความหมายนี้ จึงหมายรวมถึงชุมชนทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ กิ่งอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน

ไชยรัตน์ ปราณี (2545 : 20) สรุปว่าชุมชนหมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งซึ่งมีอาณาเขตที่แน่นอน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในกิจกรรมต่างๆ ของการดำรงชีวิต ตลอดจนมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และมีพลังของความสัมพันธ์หรือการดำรงชีวิตอย่างมีศักยภาพ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความหมายของชุมชนที่กลุ่มคนรวมกันเป็นสังคมและอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันในชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

1.2.2 ความหมายของการพึ่งตนเองของชุมชน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเองไว้หลายคน เช่น กัลตุง (Gultung. 1980 : 23) ได้ให้ความหมายของการพึ่งตนเองว่า หมายถึง กลุ่มหรือสังคมที่มีการจัดระบบเพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเองด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง และการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน

โอวาท สุทธนาธิรักษ์ (2531 : 19) ได้ให้ความหมายการพึ่งตนเองว่าหมายถึง ภาวะที่คนในชุมชนสามารถใช้ศักยภาพหรือความสามารถของบุคคลในชุมชนนั้นเองเป็นหลักในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาของตนเองเพื่อประโยชน์สุขร่วมกันของบุคคลในชุมชน โดยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมภายนอกมากที่สุด

พิเชียน ลิ้มปี่หวังอยู่ (2531 : 15) สรุปว่า การพึ่งตนเองหมายถึง สภาพที่บุคคลสามารถกำหนดชะตากรรมได้ด้วยตนเอง สามารถร่วมกับบุคคลอื่นในการแก้ไขปัญหของตนเองและชุมชนในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันอย่างเสมอภาค โดยที่บุคคลสามารถดำรงชีพได้ตามควรแก่อัตภาพภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม

ประวิณ รอดเขียว (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. 2545 : 8; อ้างอิงจาก ประวิณ รอดเขียว. 2522) ได้แบ่งการพึ่งตนเองออกเป็น 4 ระดับคือ การพึ่งตนเองระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับชุมชน และระดับประเทศ การพึ่งตนเองระดับปัจเจกบุคคล หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้จากสิ่งที่เขามาได้ เป็นอิสระอย่างแท้จริงโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใคร การพึ่งตนเองระดับชุมชน หมายถึง ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรและทักษะที่เป็นเจ้าของร่วมกันเพื่อสวัสดิการของชุมชนและเพื่อการพัฒนาตนเองโดยไม่หวังพึ่งพิงจากภายนอก ส่วนการพึ่งตนเองระดับประเทศ หมายถึง เมื่อทุกคนและชุมชนในประเทศพึ่งตนเองได้ ประเทศจะพึ่งตนเองได้ด้วย

จากการศึกษาแนวคิดและความหมายของการพึ่งตนเองที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยให้ความหมายของการพึ่งตนเองของชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ว่า เป็นการดำเนินการตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนตำบลกกโก ที่จะมีศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน โดยความร่วมมือ ความสามารถ ความพยายาม และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

ที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล วิชาความรู้หรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นประโยชน์มากที่สุดก่อน แล้วจึงค่อยหาความช่วยเหลือจากภายนอกมาเพิ่มเติม

1.2.3 แนวทางการส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชน

ดังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงกล่าวถึงปัจจัยหรือองค์ประกอบพื้นฐานที่สนับสนุนให้การพัฒนาแบบพึ่งตนเองประสบความสำเร็จว่า องค์การทางสังคมที่สำคัญคือครอบครัว ผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน เป็นต้น ต้องมาประสานร่วมมือกันอันแสดงถึงการกำหนดความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันในการร่วมมือกำหนดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกของทุกส่วนของชุมชนที่เท่าเทียมกันนั้น เท่ากับเป็นการวางรากฐานด้านการเมืองการและปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรากหญ้า (ธโสธร ตูทองคำ. 2545 : 71)

เป้าหมายของการพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับท้องถิ่น คือการพัฒนาชุมชนให้มีความสามารถในการพัฒนาโครงการต่างๆ ด้วยตนเอง โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการกระจายอำนาจ กล่าวคือ การพัฒนาให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงโดยเป็นการร่วมอย่างมีจิตสำนึกของการช่วยเหลือตนเอง (มันทนา ท่วมยิ้ม. 2543 : 20)

แนวทางการส่งเสริมการพึ่งตนเองตามแนวทางของสังคมวิทยามี 5 ประการ ดังนี้ (ธโสธร ตูทองคำ. 2545 : 56 – 57)

1) การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ กล่าวคือ เริ่มจากการที่มีสภาวะจิตใจที่เข้มแข็ง การมีจิตสำนึกว่าพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี ไม่เห่อเหิม ไม่ฟุ้งเฟ้อ มุ่งสร้างสรรค์ตนเองและชาติโดยส่วนรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง โดยอาจฝึกหลักการพึ่งตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาที่สำคัญได้แก่ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (อรรถาธิ อรรถโนนาโถ)

2) การพึ่งตนเองทางด้านสังคม กล่าวคือ ชุมชนแต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนเดียวกัน และระหว่างชุมชนต่างๆ นำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอด มาเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน

3) การพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้ชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน อยู่รอด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4) การพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี กล่าวคือ การแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของชุมชน

รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชุมชนด้วยการศึกษา การทดลอง และการทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีที่เหมาะสมใหม่ๆ สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และสังคมไทยที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของโลกและจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เข้ามานั้นหลายสิ่งหลายอย่างไม่สอดคล้องกับสภาพชนบทไทย

5) การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ การอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับจุลภาค แม้ไม่มีเงินแต่ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ของตนเอง เพื่อการดำรงชีวิต อันจะนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไป

กาญจนา แก้วเทพ; และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 33) ได้กล่าวถึงกลไกในการพึ่งตนเองของชุมชนมีอยู่ 4 ประการ คือ 1) การสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านตระหนักถึงศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองที่มีอยู่ 2) การระดมและการใช้ทรัพยากรแหล่งต่างๆ 3) การจัดรูปแบบองค์กรแบบใหม่ทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านอื่นๆ และ 4) การจัดรูปแบบความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วม

วรรณิ แกมเกตุ (2545 : 437 – 450) สรุปปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง และกิจกรรมหลักที่ใช้ในการดำเนินการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ดังนี้

1) ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชน ได้แก่ 1.1) การมีทรัพยากรและโอกาสที่เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเอง กล่าวคือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ 1.2) การมีผู้นำการพัฒนาที่มีคุณภาพ กล่าวคือ คุณลักษณะการเป็นผู้นำ คือ มีความคิดความสามารถกระตุ้นให้ชุมชนร่วมมือ ร่วมใจ และร่วมพัฒนาชุมชน มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวิสัยทัศน์ มีความโปร่งใส เสียสละ มีความคล่องตัวในการติดต่อประสานงานและการประกอบอาชีพ มีความคล่องตัวทางเศรษฐกิจ และมีความสามารถในการพึ่งตนเองอย่างรอบด้าน 1.3) การจัดองค์กรภายในชุมชนที่มีลักษณะการกระจายอำนาจ ที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวคิดแบบประชาธิปไตย และเอื้อต่อการพัฒนาผู้นำตามธรรมชาติ เช่น การแบ่งกลุ่ม กลุ่มและบ้าน เป็นต้น และ 1.4) การระดมการมีส่วนร่วมของชุมชน

2) กิจกรรมหลักที่ใช้ในการดำเนินการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาและการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนาชุมชน การแสวงหาทุนเพื่อการพัฒนา การสร้างกลุ่มเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มสร้างคน การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและพัฒนากลุ่มอาชีพ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การจัดระบบการบริหารจัดการชุมชน การสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และการขอรับการสนับสนุนจากภายนอก

วิวัฒน์ชัย อัตถากร (โคมสมร เหลือโกศล. 2531 : 31 – 32; อ้างอิงจาก วิวัฒน์ชัย อัตถากร. 2530) ได้กล่าวว่า การพึ่งตนเองของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องมี องค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1) ชุมชนมีความสามารถในการคิดและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง (Self – Determination) หมายถึง ความสามารถเลือกสรรในการตัดสินใจ และในการพิจารณาแนวทางการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด มีเจตคติในการมองปัญหา หรือการเลือกสรรพิจารณาถึงการดำเนินการใดๆ ด้วยภูมิปัญญาของตนเอง ซึ่งมีไม่เกิดจากการครอบงำทางความคิด

2) ชุมชนถือเป็นผู้มีศักยภาพ (Potential) ในตนเองและต้องรู้จักนำศักยภาพนั้นๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

3) ชุมชนต้องมีส่วนร่วม (People Participation) ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ทุกขั้นตอน โดยต้องร่วมตั้งแต่การค้นหาค้นหาปัญหาและสาเหตุ การร่วมวางแผนในการดำเนินงาน และการร่วมประเมินผลที่ได้ดำเนินการไป พร้อมทั้งการรับผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการนั้นๆ

4) ชุมชนมีพื้นฐานความคิด ความเชื่อที่ว่า “มนุษย์ทุกคนเป็นผู้ที่มีคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แฝงอยู่ในตัว”

สัมพันธ์ เตชะอริก; และ คนอื่นๆ (2540 : 114 – 116) ได้เสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนที่ริเริ่มขึ้นใหม่เพื่อให้พึ่งตนเองได้นั้น

นักพัฒนาควรดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาเรียนรู้ปัญหาของชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2) เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้และการคิดค้นกิจกรรมแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 3) วางแผนกิจกรรมแก้ไขปัญหา 4) รวมกลุ่มปฏิบัติงานร่วมกัน และ 5) ติดตามแก้ไขปัญหาและพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็ง

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2536 : 60) ได้เสนอยุทธศาสตร์เชิงรุกในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองไว้ 2 ประการ ดังนี้

1) การเสริมสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน (ปัจจัยภายใน) โดยการส่งเสริมให้ชุมชนรวมตัวกันเพื่อเป็นองค์กรที่เข้มแข็งทั้งการบริหารและการผลิตเพื่อเป็นแกนกลางในการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างมีศักดิ์ศรีบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เป็นศูนย์รวมในการปลูกฝังจิตสำนึกในการพึ่งตนเองของชุมชน สร้างเสริมปัจจัยพื้นฐานให้มีขึ้นอย่างเพียงพอและทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึง ครอบครองปลูกฝังจิตสำนึกให้ชุมชนขยัน เชื้อมั่นในตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่หมกมุ่นในอบายมุข รวมทั้งมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองโดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอกหรือรอคอยให้โชคช่วย

2) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน (ปัจจัยภายนอก) ซึ่งการสนับสนุนนี้ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยเข้าไปเกื้อหนุน แต่ไม่หยับยื่นให้ และให้อิสระในการดำเนินงานของชุมชน

นอกจากนี้ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540 : 75 – 85) ได้เสนอเงื่อนไขที่ทำให้การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย 1) การพัฒนาต้องเป็นกลุ่ม (Collective) หมายถึง ต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสมาชิกร่วมในกิจกรรมที่มากพอ 2) การมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) 3) การผลิตจิตสำนึกซ้ำ และการถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป 4) การรวมตัวกันในรูปสหพันธ์ 5) การประสานวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นๆ ในสังคม และ 6) การมีความสัมพันธ์ในชุมชนที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

ในเงื่อนไข 6 ประการนี้ ฉัตรทิพย์ ได้เน้นย้ำความสำคัญของการสร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือกันเป็นอย่างมาก หากพัฒนาจิตสำนึกของการช่วยเหลือกันให้เกิดขึ้นในชุมชนได้จะทำให้ชุมชนมีพลวัตในการต่อสู้ และก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันและทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด วิธีการที่จะสร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือกันเกิดอย่างชัดเจนคือ การกลับไปรื้อฟื้นความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับการที่จะต้องรวมกลุ่ม เช่น การชูประวัติศาสตร์ของชุมชนและประสบการณ์ร่วมกันของชุมชน เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางเตรียมความพร้อมของการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองในการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ 4 ประการ (กาญจนา แก้วเทพ; และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530 : 33; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2545 : 78 – 85; วรณี แกมเกตุ. 2545 : 437 – 450; ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2536 : 60) ได้แก่ 1) การพัฒนาจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง 2) การสนับสนุนให้มีการพัฒนาในลักษณะกลุ่ม 3) การแสวงหาการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ และ (4) การจัดรูปแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจริเริ่มโครงการ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การรับผลประโยชน์และการประเมินผล

2. การเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง

การร่วมคิด การร่วมตัดสินใจ และการร่วมวางแผนเป็นขั้นตอนแรกๆ ของการทำงานอย่างมีส่วนร่วม การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนแรกๆ ของโครงการ ในการเตรียมชุมชนให้เกิดความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลนั้น ผู้วิจัยได้ใช้ 3 วิธีการ ได้แก่ 1) เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Appraisal : PRA) 2) เทคนิคการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence Control : A-I-C) 3) และเทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) ซึ่งแต่ละวิธีก็มีแนวคิด หลักการ และขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 เทคนิคการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural

Appraisal : PRA)

การศึกษาชุมชนเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ชุมชน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2534 : 148) แต่ในอดีตที่ผ่านมา การประชุมแก้ไขปัญหาความยากจนที่ผ่านมามักจัดขึ้นที่เมืองใหญ่ ริเริ่มโดยผู้วางนโยบายระดับสูง พัฒนาโดยข้าราชการวิชาการและให้สนับสนุนการเงินโดยธนาคารโลก หรือธนาคารระหว่างประเทศ และเมื่อนำโครงการไปปฏิบัติจะมีผู้เยี่ยมชมไปดูแลโครงการ ผู้เยี่ยมชมเหล่านั้นมีเวลาไม่มากนัก ทำให้เกิดการศึกษาชุมชนแบบเร่งด่วนจึงเรียกว่า การศึกษาสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal – PRA) ผลที่ได้คือโครงการพัฒนาที่มีราคาแพง แต่ไม่มีประสิทธิภาพและล้มเหลว (Participatory Rural Appraisal. 2004 : Online) ดังนั้น ในการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันจึงมีความพยายามให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน รูปแบบที่เป็นการร่วมแบบกระจายอำนาจให้ชุมชน (Community Empowerment) โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของชุมชนเองซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่า การประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal – PRA) กระบวนการนี้ได้พัฒนาขึ้นประมาณ ปี 1990 (Bhandari. 2003 : Online) และได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมในลักษณะที่กระจายอำนาจให้ชุมชน โดยมีหลักการ ลักษณะสำคัญ ขั้นตอน วิธีการ ปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคในการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

2.1.1 หลักการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม

กระบวนการ PRA เป็นกระบวนการที่ทำให้คนในชุมชนตระหนักว่ามีข้อมูลอะไรบ้างที่สำคัญสำหรับตน เป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยคนในชุมชน โดยเปลี่ยนแนวคิดของการวางแผนที่แต่เดิมที่เป็นการวางแผนจากบนลงล่าง (Top – down) มาเป็นการวางแผนจากล่างขึ้นบน (Bottom – up) จากแผนพิมพ์เขียวมาเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (A Process for Participatory Rural Appraisal. 2004 : Online) กระบวนการโดยเทคนิคนี้มีหลักคิดที่ว่าการศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำ เพราะยังมีเรื่องราวอีกหลายอย่างที่คนในชุมชนยังไม่ทราบ หรือไม่ได้คิด หรือมองข้ามหรือยังมีความรู้ความเข้าใจที่ยังไม่ถูกต้อง หรือบางครั้งอาจรับรู้ปัญหาแต่ไม่รู้สาเหตุมาจากอะไร ทำให้ไม่สามารถหาทางป้องกัน

หรือแก้ไขปัญหาอื่นๆ ได้ วิธีการนี้เน้นหลักการให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ผู้ดำเนินการจึงต้องพยายามทักท้วงน้อยที่สุด (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่นๆ. 2543 : 18)

2.1.2 ลักษณะสำคัญของการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ (2543 : 70) กล่าวถึงลักษณะสำคัญ 4 ลักษณะของการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) คนภายในชุมชนเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนเองโดยผ่านกระบวนการเสวนากลุ่ม 2) นักพัฒนามีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในกระบวนการเสวนาเรียนรู้ มากกว่าเป็นประธาน หรือผู้นำ และต้องอยู่ในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ 3) การเน้นที่ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และตัวบุคคลที่เข้าร่วมในกระบวนการให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ การตัดสินใจ และศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น และ 4) การใช้เทคนิคนี้เริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านรู้ ชาวบ้านคิด รู้สึกเชื่อ และค่อยๆ จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.1.3 ขั้นตอนการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม

การประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้ (A Process for Participatory Rural Appraisal. 2004 : Online; ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ. 2543 : 20) 1) กระตุ้นให้คนในชุมชนที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมมาร่วมประชุมเพื่อหาปัญหาโดยทีมที่มาร่วมนั้นควรมาจากหลากหลายสาขาวิชา จากนั้นให้กำหนดวัตถุประสงค์หลักของการศึกษา 2) กำหนดวัตถุประสงค์หลักแล้วให้ช่วยกันระดมสมองเพื่อเขียนวัตถุประสงค์ย่อยๆ ของการศึกษา 3) เลือกวิธีการในการเก็บข้อมูล และวิธีการหาข้อมูล 4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 5) เก็บข้อมูลในกลุ่มย่อย 6) เก็บข้อมูลในกลุ่มใหญ่ 7) วิเคราะห์ผลข้อมูล และ 8) เสนอข้อมูลต่อคนในชุมชนโดยทีมผู้เข้าร่วมศึกษา

2.1.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม สามารถทำได้ดังนี้ (Bhandari. 2003 : Online; A process for Participatory Rural Appraisal. 2004 : Online) 1) การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เช่น เอกสารของทางราชการ ที่มีข้อสรุปทั่วไป เกี่ยวกับชุมชน 2) การสังเกต โดยสังเกตทั้งแบบโดยตรง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม 3) การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน 4) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นวิธีการหลักในกระบวนการ PRA การสัมภาษณ์อาจจะเป็นลักษณะสัมภาษณ์เดี่ยว สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และสัมภาษณ์กลุ่ม การสัมภาษณ์อาจต้องใช้ทีมประมาณ 2 – 3 คน แล้วนำมาอภิปรายเพื่อหาความสอดคล้อง 5) การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน และ 6) การทำแผนภูมิ แผนที่ในเรื่องต่างๆ เช่น เส้นทางเดินทางฤดูกาล วงจรเวลาของชุมชน การใช้เวลาว่าง การมีส่วนร่วมและการจัดประชุมสัมมนาระหว่าง คนนอกชุมชนและคนในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาอภิปรายร่วมกัน

2.1.5 ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม

ฮาคเฮคซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญกระบวนการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม ได้เสนอข้อคิดการนำการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วมไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ ดังนี้ (Halhead. 2001 : Online) 1) เป้าหมายของโครงการควรมีความเกี่ยวข้องกับคนในชุมชน เนื่องจากคนเราจะสนใจเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญกับตนเองเท่านั้น 2) โครงการต้องเปิดกว้างให้ทุกคนที่สนใจสามารถเข้าถึงได้ 3) โครงการที่ทำนั้นต้องเป็นโครงการที่ถูกต้องตามกฎหมายและมีความรับผิดชอบต่อชุมชน 4) คำมั่นสัญญาว่าจะนำผลที่ได้จากการศึกษาไปปฏิบัติ เพราะหากสิ่งที่ชุมชนได้ร่วมกันศึกษาแล้วไม่เกิดผลใดๆ พวกเขารู้สึกผิดหวัง 5) การสร้างความไว้วางใจและความมั่นใจว่าการเข้าร่วมกระบวนการนี้มีได้มีเจตนาอื่นแอบแฝงหรือตกเป็นเครื่องมือของนักพัฒนาที่ต้องการอะไรบางอย่างจากผู้เข้าร่วมหรือจากชุมชน 6) การคำนึงถึงเวลาของชาวบ้านที่มาร่วมกระบวนการว่าเป็นสิ่งมีค่า 7) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน 8) การให้และการรับ 9) การใช้วิธีการที่เหมาะสม คือวิธีการที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ต้องมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของโครงการและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 10) การศึกษาเป็นเรื่องง่ายๆ ที่ชาวบ้านสามารถทำได้ 11) การออกแบบกระบวนการให้ชาวบ้านรู้สึกว่าจะสามารถนำไปทำซ้ำได้ในอนาคต 12) จัดเตรียมสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวก และ 13) การสร้างการสื่อสารและเครือข่ายเพื่อเรียนรู้ความสำเร็จหรือผิดพลาด

2.1.6 ข้อจำกัดของการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม

แม้ว่าเทคนิคการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม จะมีข้อดีมากมาย แต่ผู้นำไปใช้ควรพึงระวังดังนี้ (Participatory Rural Appraisal – PRA. 2000 : Online; ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ. 2543 : 40) 1) การรวบรวมข้อมูลจากชุมชนอาจไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงเสมอไป แม้ว่าข้อมูลบางอย่างเป็นเรื่องเกี่ยวกับชุมชน 2) การทุ่มเทเพื่อการจัดกระบวนการเสวนานี้ อาจสร้างความคาดหวังให้กับคนในชุมชนว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก 3) การจัดประชุมกลุ่มใหญ่ในบางครั้งอาจมีปัญหาเรื่องอิทธิพลหรือความเกรงใจที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมหลายรายไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือแนวทางแก้ไขปัญหาย่างตรงไปตรงมา 4) การแก้ไขปัญหาบางอย่างอาจมีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน ทำให้ชุมชนไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาตนเองได้ 5) กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาในบางครั้งอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งของคนในชุมชนได้ และ 6) ความสามารถของเจ้าหน้าที่จากภายนอกในการนำเสนอและการอภิปรายผลการศึกษา เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนคิดอย่างเป็นระบบ จะมีผลต่อความสำเร็จของการใช้เทคนิค PRA

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์เทคนิคการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วมเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลและรับรู้ปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน อันนำไปสู่การดำเนินการวางแผนกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง โดยผู้วิจัยได้นำบุคคลในชุมชนที่มี

คุณสมบัติที่เหมาะสมมาร่วมประชุมเพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของเด็กก่อนวัยอนุบาลและศึกษาปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อมูล เลือกวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลต่อคนในชุมชน

2.2 การวางแผนอย่างมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence and Control : A-I-C)

การวางแผนแบบมีส่วนร่วมนั้นมีหลายวิธี แต่วิธีที่ได้รับความนิยมและได้ผ่านการวิจัยพัฒนามาพอสมควร คือ เทคนิคการระดมความคิดในการวางแผนพัฒนาชุมชนของ A-I-C จากการทดลองใช้พบว่าเครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ ง่ายต่อการปฏิบัติใช้ได้เกือบทุกสภาพแวดล้อม สามารถถ่ายทอดได้อย่างรวดเร็ว และไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณมาก (อรพิน สพโชคชัย. 2538 : 60) เนื่องจากวิธีการนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และบนพื้นฐานของพลังแห่งการยอมรับชื่นชม เป็นการระดมพลังสมองเพื่อแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ วิธีการ A-I-C ได้ถูกออกแบบมาเพื่อให้กระบวนการวางแผนสมบูรณ์แบบเพราะเป็นการมอบอำนาจการวางแผนให้กับชุมชน และทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทสำคัญในการวางแผนงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (อรพิน สพโชคชัย. 2538 : 60; บุญนาค ตีวกุล. 2543 : 75)

จากประสบการณ์ที่นักพัฒนาได้นำเอากระบวนการนี้มาใช้พบว่า กระบวนการ A-I-C ช่วยให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วม มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะ กลุ่มคนจน ผู้ด้อยโอกาส ผู้หญิง และเยาวชนได้มีโอกาสเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด กำหนดแนวทางในการพัฒนา และการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดนั้นจะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่พลังเชิงสร้างสรรค์ ความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมโครงการ เกิดการเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันในการพัฒนาอย่างประสานสอดคล้อง และผลของการพัฒนาจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้ชุมชนเกิดพลัง และรู้ถึงศักยภาพในการพึ่งตนเอง (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2542 : Online; Scopchokchai. 1996 : 19 - 25)

2.2.1 ความเป็นมาของการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมเทคนิค A-I-C

A-I-C ย่อมาจาก Appreciation-Influence Control ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของสถาบันพัฒนาเอกชนชื่อ Organization for Developing : An International Institute (ODII) ตั้งขึ้นโดย นางทูลิต ซาโต้ (Ms. Turid Sato) และ ดร.วิลเลียม อี สมิท (Dr. Williams E. Smith) กระบวนการนี้ได้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยโดยสถาบัน ODII ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และสมาคมพัฒนาประชากรชุมชน (PDA) ใน ปี พ.ศ.2533

โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาบทบาทของสตรีในการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน กระบวนการ A-I-C นี้ ช่วยให้เกิดความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ถ้าได้รับความเข้าใจถึงความสำคัญ และมีโอกาสได้ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และยังเป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลัง และกระตุ้นการยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง กระบวนการ A-I-C ยังได้ถูกนำไปใช้ในการวางแผนในสภาพแวดล้อมต่างๆ และใช้กับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น การประยุกต์ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาชนบท ณ โรงแรมเอเชียพัทยา เมื่อวันที่ 28 – 31 มกราคม 2535 ปัจจุบันมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) เมื่อนำมาใช้กับการระดมความคิดในการพัฒนาชุมชนจะเรียกว่าการจัดการระดมความคิดเพื่อการพัฒนาชุมชน : การพัฒนาชุมชนโดยพลังชุมชน (อรพิน สฟโชคชัย. 2538 : 11 – 12)

2.2.2 ขั้นตอนการประชุมวางแผนอย่างมีส่วนร่วม เทคนิค A-I-C

เทคนิค A-I-C เป็นเทคนิคการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนเป็นการแสดงความคิดเห็นโดยอิสระของชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ เพื่อร่วมกันพิจารณาปัญหา อุปสรรค และกำหนดแผนงานต่างๆ มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้ (สมพันธ์ เตชะอธิก. 2544; พวงรัตน์ เกษรแพทย์. 2545 : 122 – 123; บุญนาค ตีวงกุล. 2543 : 75 – 80)

ขั้นตอนที่ 1 Appreciation คือ การทำให้ทุกคนให้การยอมรับ ชื่นชม คนอื่น โดยไม่รู้สึกล้อเลียนหรือเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกทางความคิด อย่างทัดเทียมกันถึงสถานการณ์ในปัจจุบันและความสำเร็จในอนาคตที่ต้องการ ซึ่งทำให้ทุกคนได้ใช้เหตุผล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก และการแสดงออกโดยการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นๆ ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกที่ดี มีความอบอุ่น ก่อให้เกิดพลังร่วมระหว่างบุคคลที่เข้ามาประชุมกัน

การที่ได้แสดงออกถึงความต้องการที่จะกระทำกิจกรรมใดๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จในอนาคตเป็นการใช้จินตนาการที่ไม่มีข้อจำกัดด้านปัจจัย และสถานการณ์ต่างๆ ปัจจุบันทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มองภาพกว้าง มองการณ์ไกล และมีความคิดริเริ่มแปลกใหม่ ซึ่งดีกว่าการมองจากสภาพปัญหาหรือข้อขัดแย้งในปัจจุบัน เป็นการรวมวิสัยทัศน์ (Vision) ของแต่ละคนเข้าด้วยกันทำให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วม หรืออุดมการณ์ร่วม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนมีความมุ่งมั่นปรารถนาอย่างสูงสุดร่วมกัน นั่นคือ Appreciation → Imagination → Vision

ขั้นตอนที่ 2 Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมี มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ของกลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเสนอวิธีการที่จะทำให้ประสบความสำเร็จเพื่อนำวิธีการที่แต่ละคนเสนอมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะและพิจารณาร่วมกันจนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” หรือ “ยุทธศาสตร์” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จที่กลุ่มต้องการ

ในการพิจารณาเลือก“วิธีการสำคัญ”ดังกล่าวสมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ “วิธีการ” “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน แต่กลุ่มจะยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคีไว้ได้โดยไม่ยากนัก ซึ่งกระบวนการคือ Influence → Interaction

ขั้นตอนที่ 3 Control คือ การนำเอายุทธศาสตร์มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดเกี่ยวกับหลักการและเหตุผล เป้าหมาย ผู้รับผิดชอบหลัก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ และรายละเอียดอื่นๆ ที่สามารถระบุได้ในขั้นตอนนี้ สมาชิกแต่ละกลุ่มแต่ละคนต้องกำหนดข้อผูกพันให้ตนเองว่าจะเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องใดหรือให้ความร่วมมืออย่างไร เพื่อเป็นการควบคุมให้เกิดการกระทำอันนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

นอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือการให้ความร่วมมือตาม“แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วยเพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตนเองให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด โดยกระบวนการ คือ Control → Commitment → Action

2.2.3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม

กระบวนการ A-I-C เป็นเครื่องมือแห่งความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ และการพัฒนา อรพิน สฟโชคชัย (2538 : 36 – 44) ได้รายงานถึงปัจจัยและการดำเนินการที่สำคัญที่เอื้อให้เกิดความสำเร็จ สรุปได้ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมของชุมชน และการศึกษาชุมชน จากการศึกษาพบว่าเนื่องจากการจัดประชุมตามกระบวนการ A-I-C นั้นเกิดจากบุคคลภายนอกซึ่งไม่รู้จักผู้นำและผู้แทนกลุ่มต่างๆ อย่างแท้จริงและใช้เวลาในการศึกษาชุมชนน้อยเกินไป ส่งผลให้การประชุมบางแห่งมีผู้เข้าร่วมประชุมน้อยกว่าเป้าหมาย แต่ในบางแห่งที่คณะผู้ดำเนินการมีความคุ้นเคยและเข้าใจชุมชนอย่างแท้จริงทำให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

2) การเลือกกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมเป็นหัวใจของความสำเร็จ ปัจจัยของความสำเร็จเกิดจาก 2.1) ผู้เข้าร่วมประชุมต้องเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง 2.2) อายุของผู้เข้าร่วมประชุม ถ้าผู้เข้าร่วมประชุมมีอายุมาก ทำให้การรับรู้มีผลต่อการดำเนินการที่ต้องอาศัยความต่อเนื่อง อดทน กระตือรือร้น และตื่นตัว 2.3) พฤติกรรมของตัวแทนหน่วยงานราชการที่ลดทอนที่ควบคุมสั่งการ วิจารณ์ และตำหนิ ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมไม่กล้าแสดงออก 2.4) สัดส่วนของผู้เข้าร่วมประชุมจากภาคส่วนต่างๆ ของชุมชนควรมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน 2.5) ความชัดเจนในการกำหนดบทบาทของผู้เข้าร่วมประชุม และ 2.6) ผู้เข้าร่วมประชุมควรมีประสบการณ์พัฒนาชุมชน

3) ผู้นำการประชุม เป็นบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจะเป็นผู้ที่กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วม และดูแลประสานงานการประชุมให้

ราบรื่น ดังนั้นผู้นำการประชุมควรมีลักษณะดังนี้ 3.1) เข้าใจปรัชญา และกระบวนการ A-I-C อย่างแท้จริง 3.2) สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องครบถ้วนทุกขั้นตอน 3.3) มีทักษะในการเป็นผู้นำการประชุม คือสามารถสรุปประเด็นต่างๆ ได้อย่างชัดเจน รู้เทคนิคการสร้างบรรยากาศการประชุมให้เกิดความสนุกสนานแต่ได้งานที่กำหนด มีความสามารถในการประนีประนอมเมื่อเกิดความขัดแย้ง 3.4) ให้เวลาและความสำคัญในการศึกษาทำความเข้าใจชุมชนอย่างแท้จริง ผู้นำการประชุมที่อยู่ในพื้นที่จะได้เปรียบผู้นำการประชุมที่อยู่นอกพื้นที่ 3.5) เป็นผู้ที่เข้าใจชุมชน และกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยไม่ใช้การชี้นำ ความเป็นกลาง และ 3.6) สามารถประสานกับหน่วยงานต่างๆ ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน

4) การติดตามประเมินผลและการให้การสนับสนุนภายหลังการประชุม กระบวนการ A-I-C เป็นวิธีหรือเครื่องมือในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาที่ได้ผลทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผลด้านนามธรรมจะไม่คงอยู่ถ้าไม่มีการติดตาม การให้การสนับสนุนและการติดตามการดำเนินกิจกรรมพัฒนาเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

การประชุมวางแผนอย่างมีส่วนร่วมเทคนิค A-I-C เป็นวิธีที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้วางแผนในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน

2.3 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การพิจารณาคัดเลือกกลุ่มบุคคลที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาในชุมชนชนบทเป็นกิจกรรมแรกของการดำเนินโครงการพัฒนาและเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Chevalier. 2001 : Online) เทคนิควิธีที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการคัดเลือกบุคคลที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาเพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จคือการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2.3.1 ความหมายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คำว่า “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” นั้นเริ่มมาจากวงการธุรกิจและการบริการจัดการได้ถูกบันทึกครั้งแรกในปี 1708 ซึ่งหมายถึงการพนันขันต่อ หรือเงินมัดจำ (bet or deposit) แต่ในปัจจุบันคำว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นหมายถึงบุคคลใดๆ ที่มีความสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเรื่องหนึ่งเรื่องใด (Chevalier. 2001 : Online) และ/หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางลบและทางบวกและ/หรือ สามารถส่งผลต่อผลลัพธ์ที่ตั้งใจให้เกิด (World Bank. 1996; citing McCrahen; & Naragan. 1998 : 4) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (Key Stakeholder) หมายถึง กลุ่มที่มีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อโครงการ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียลำดับที่หนึ่ง (Primary Stakeholder) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการทั้งในทางลบและบวก และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียลำดับที่สอง (secondary stakeholder) หมายถึง บุคคลหรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง สนใจหรือมีบทบาทเป็นคนกลางในกิจกรรม

(World Bank. 1996; citing McCrahen; & Naragan. 1998 : 4; Allen; & Kilvington. 2004 : Online)

2.3.2 ความสำคัญของการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งสำหรับการทำความเข้าใจ สังคมและสถาบันต่างๆ ที่เป็นบริบทของโครงการหรือนโยบาย (McCrachen; & Naragan. 1998 : 4) ช่วยสร้างความสัมพันธ์จำเป็นในการทำให้โครงการหรือนโยบายการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ (Allen; & Kilvington. 2001 : Online; Stakeholder analysis and Sustainable development. 2004 : Online)

ในขั้นตอนการออกแบบแผนงาน การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบแผนงาน และวิเคราะห์ความเสี่ยงของโครงการ ในขั้นการยอมรับแผนงานไปปฏิบัติ การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อใช้วางแผนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมในโครงการ ในขั้นการนำเอาแผนงานไปปฏิบัติ การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียถูกนำมาใช้เพื่อให้แน่ใจว่าโครงการมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่จะให้การสนับสนุนโครงการและเฝ้าระวังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาจได้รับผลทางลบจากโครงการ ในขั้นการประเมินผลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะช่วยทบทวนสิ่งต่างๆ ที่ได้ดำเนินการไปและช่วยประเมินโครงการ (Tool for Development Stakeholder Analysis. 2004 : Online)

2.3.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ (McCrache; & Naragan. 1988 : 65; Tool for Development Stakeholder Analysis. 2004 : Online; Quality Guide Stakeholder Analysis. 2004 : Online)

1) แยกแยะให้ได้ว่าใครเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญขั้นตอนนี้ ซึ่งเป็นหัวใจของการวิเคราะห์ ผู้ทำการวิเคราะห์ต้องแยกออกมาให้ได้ว่าใครเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ และมีบทบาทส่งผลต่อเป้าหมายของโครงการ การหากลุ่มเป้าหมายจะได้จากการถามคำถามต่อไปนี้ 1.1) มีใครบ้างที่อาจได้รับผลกระทบทางลบจากโครงการ 1.2) มีกลุ่มที่ได้รับปัญหาจากโครงการหรือไม่ 1.3) มีการแยกแยะระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนกับกลุ่มผู้ต่อต้านหรือไม่ และ 1.4) มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นอย่างไร

2) ประเมินผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผลของโครงการที่มีต่อผลประโยชน์นั้น โดยการถามคำถามต่อไปนี้ 2.1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคาดหวังอะไรจากโครงการ

2.2) มีทรัพยากรอะไรบ้างที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถและเต็มใจที่จะระดมมาช่วยและ

2.3) ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอะไรที่ขัดแย้งกับเป้าหมายของโครงการ

3) ประเมินอิทธิพลและความสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สิ่งที่ต้องประเมินในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม ได้แก่ อำนาจ และสถานภาพ

(การเมือง สังคม เศรษฐกิจ) การควบคุมทรัพยากร อิทธิพลที่ไม่เป็นทางการ อำนาจและความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสียคนอื่น ๆ และความสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ

การมีอิทธิพล หมายถึง อำนาจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีเหนือโครงการ อาจออกมาในรูปของการควบคุมกระบวนการตัดสินใจโดยตรงและการให้ความสะดวกหรือขัดขวางการนำโครงการไปปฏิบัติ การควบคุมนี้อาจมาจากสถานภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรืออำนาจหรือจากความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการกับผู้นำ ส่วนความสำคัญหมายถึงระดับที่โครงการจะประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือของคณกลุ่มนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนที่มี ความสำคัญต่อโครงการนั้นเป็นสิ่งที่ผู้จัดทำโครงการต้องหาให้พบเช่นเดียวกับการทำให้กลุ่มนั้นมีผลประโยชน์ที่ตรงกับเป้าหมายของโครงการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางคนมีความสำคัญต่อโครงการมาก เช่น ผู้หญิงในชนบทมีความสำคัญต่อโครงการพัฒนาสุขภาพ แต่อาจมีอิทธิพลต่อโครงการค่อนข้างจำกัด ผู้จัดทำโครงการต้องใช้ความพยายามพิเศษในการทำให้คนเหล่านั้นเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นโดยต้องทำให้พวกเขามั่นใจว่าความต้องการของพวกเขาจะได้รับการตอบสนองอย่างแท้จริง

4) กำหนดโครงสร้างและยุทธวิธีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการวางแผนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมสอดคล้องกับ 4.1) ความสนใจ ความสำคัญ และอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม 4.2) ความพยายามที่จะรวมเอาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความสำคัญ แต่ไม่มีอิทธิพลเข้ามามีส่วนร่วมโครงการ และ 4.3) รูปแบบที่เหมาะสมของการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ

สำหรับแนวทางการกำหนดโครงสร้างและยุทธวิธีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นมีข้อควรพิจารณาดังนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอิทธิพลสูงและมีความสำคัญสูง กลุ่มนี้ควรมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ เพื่อจะมั่นใจได้ว่ากลุ่มนี้จะสนับสนุนโครงการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอิทธิพลสูงแต่มีความสำคัญต่ำแม้ว่าจะไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของโครงการ แต่อาจขัดขวางการทำงานของโครงการได้ วิธีที่เหมาะสมคือ สอบถามความคิดเห็นและขอข้อมูลจากพวกเขา เพื่อหลีกเลี่ยงการแตกแยกหรือความขัดแย้ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอิทธิพลต่ำ แต่มีความสำคัญสูง กลุ่มนี้ต้องการการกระตุ้นและความพยายามพิเศษโดยการให้ความมั่นใจว่าความต้องการของพวกเขาจะบรรลุและการมีส่วนร่วมของพวกเขา มีความหมาย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสำคัญต่ำไม่จำเป็นต้องให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด และไม่ต้องใช้ความพยายามที่พิเศษใดๆ ยกเว้นเรื่องการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารที่เป็นเรื่องทั่วๆ ไป

2.3.4 การดำเนินการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในการดำเนินการวิเคราะห์เพื่อค้นหาผู้ที่ควรเข้าร่วมในโครงการประสบความสำเร็จนั้นมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้ (Tool for Development Stakeholder Analysis. 2004 : Online)

1) วิทยากรให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมประชุมในเรื่องต่อไปนี้ได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคืออะไร หมายถึงใคร เหตุผลที่ต้องทำการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ขั้นตอนการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำอย่างไรบ้าง

2) แบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มละ 4 – 5 คนแล้วช่วยกันระดมสมองในประเด็นต่อไปนี้ 2.1) มีใครบ้างที่เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการนี้ และให้บอกเหตุผลด้วยว่าส่งผลกระทบต่อกลุ่มคน/คนเหล่านั้นอย่างไรทั้งทางบวกและทางลบโครงการนี้ 2.2) วิเคราะห์ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้ระบุมานั้นมีระดับอิทธิพลและความสำคัญต่อโครงการอย่างไร โดย 1 หมายถึง มีน้อยมาก 2 มีบ้าง 3 ปานกลาง 4 มีมาก และ 5 มีมากที่สุด 2.3) นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาจัดลงในตาราง 2 ทางระหว่างความสำคัญและอิทธิพล และ 2.4) ระดมความคิดว่าจะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มที่ได้จากการวิเคราะห์ในข้อ 2.3 มาร่วมในโครงการอย่างไร

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้แนะนำให้ชุมชนใช้การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อค้นหาคอลที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ โดยการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4 ขั้นตอน (McCrachen & Naragan. 1998 : 65; Tool for Development stakeholder Analysis : Online; Quality Guide Stakeholder Analysis : Online) ดังนี้ 1) แยกแยะให้ได้ว่ามีใครบ้างที่เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) ประเมินผลประโยชน์และโทษของโครงการ ที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) ประเมินอิทธิพลและความสำคัญของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 4) กำหนดโครงสร้างและยุทธวิธีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อแสวงหาการสนับสนุนนี้และหรือรวบรวมกลุ่มหรือบุคคลเหล่านี้เข้ามาร่วมในโครงการ

3. การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

การดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้ดำเนินการต้องมีความรู้เกี่ยวกับโครงการและการบริหารโครงการ (สุพาดา สิริกุตตา. 2543 : 47) แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และการบริหารโครงการ เป็นแนวคิดสำคัญที่ชุมชนต้องมีความรู้และมีความเข้าใจจึงจะสามารถบริหารจัดการโครงการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3.1 การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

การจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ผู้วิจัยได้เตรียมการด้านต่างๆ ได้แก่ การเตรียมการด้านงบประมาณ การเตรียมการด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม และการเตรียมการด้านบุคลากร

3.1.1 การเตรียมการด้านงบประมาณ

งบประมาณเพื่อการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ งบประมาณเริ่มต้น (Start – Up Costs) และงบประมาณดำเนินงาน

(Ongoing Costs) งบประมาณเริ่มต้นนี้ใช้ในการเตรียมอาคาร อุปกรณ์ต่างๆ ที่ต้องจัดให้มีพร้อมก่อนเปิดให้บริการได้ ส่วนงบประมาณดำเนินการเป็นงบประมาณที่ต้องใช้หลังเปิดดำเนินการแล้ว

การคำนวณงบประมาณสำหรับการเปิดศูนย์ฯ ใหม่ ผู้บริหารต้องทำรายการรายรับ – รายจ่ายอย่างละเอียดโดยเฉพาะการประมาณการของรายจ่าย ซึ่งควรประมาณให้สูงกว่าความเป็นจริงและประมาณการรายรับให้ต่ำกว่าความเป็นจริง เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงานในการจัดทำงบประมาณมีแนวทางในการจัดทำดังนี้ (Taylor. 2002 : 439)

1) รายการรายรับ (Income)

ในการทำรายการรายรับให้ผู้ดำเนินการระบุแหล่งที่มาของรายรับว่าจะมาจากที่ไหนบ้าง เช่น ค่าธรรมเนียมการเลี้ยงดู งบประมาณจากทางราชการ เงินบริจาคในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น

2) รายการรายจ่าย (Costs) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1) รายจ่ายสำหรับการลงทุนครั้งแรก คือ งบประมาณเริ่มต้น (Start – Up Costs) ได้แก่ งบที่ใช้ปลูกสร้างอาคาร ค่าเช่า ค่าตกแต่งสถานที่ ค่าโฆษณา ค่าวัสดุ อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ เช่น ตู้เย็น ไมโครเวฟ ตู้เก็บอุปกรณ์ พัดลม เครื่องปรับอากาศ ของเล่น และเครื่องเล่น

2.2) รายจ่ายที่เป็นงบประมาณดำเนินงาน (Ongoing Costs) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ รายจ่ายคงที่ (Fixed Costs) และรายจ่ายที่แปรผัน (Variable Costs) รายจ่ายคงที่ได้แก่ เงินเดือนประจำของผู้ดูแลเด็ก ครูภัณฑ์ต่างๆ เงินประกัน ภาษี ส่วนรายจ่ายที่แปรผัน ได้แก่ อาหาร วัสดุสิ้นเปลือง การฝึกอบรมระหว่างการทำงาน และเบ็ดเตล็ด

3.1.2 การเตรียมการด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม

ในการวางแผนด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม ผู้ดำเนินการต้องพิจารณาการเตรียมสถานที่และสิ่งแวดล้อมในประเด็นต่อไปนี้

1) ที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็ก ต้องไม่อยู่ในบริเวณที่เสี่ยงอันตราย ได้แก่ บริเวณชนถ่ายแก๊ส น้ำมัน สารเคมีหรือสารพิษ มลภาวะทั้งทางอากาศ แสง และเสียงที่มีมากเกินไป หากไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ต้องมีมาตรการป้องกันภาวะอุบัติเหตุต่างๆ ที่มีมาตรฐานกำหนด (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 11) และควรอยู่ในบริเวณที่สามารถเดินทางไปได้สะดวก

2) ตัวอาคาร ตัวอาคารไม่ควรเกิน 2 ชั้น หากสูงกว่าต้องมีมาตรการป้องกันอัคคีภัย และอุบัติเหตุ ความสูงของห้องไม่ควรน้อยกว่า 2.00 เมตร นับจากพื้นถึงเพดาน มีทางเข้า – ออก อย่างเหมาะสม สามารถเคลื่อนย้ายเด็กออกจากอาคารได้อย่างสะดวก หากเกิดอัคคีภัยหรือภัยพิบัติโดยอย่างน้อยต้องมีทางเข้าออกสองทาง แต่ละทางต้องกว้าง

ประมาณ 80 เซนติเมตร ประตูและหน้าต่างต้องมีขนาดและจำนวนเหมาะสมกับขนาดพื้นที่ห้อง ความสูงของขอบหน้าต่างประมาณ 80 เซนติเมตรนับจากพื้น (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 11)

3) การจัดพื้นที่ ศูนย์พัฒนาเด็กจะสะท้อนแนวคิดและปรัชญาในการพัฒนาเด็ก การจัดพื้นที่จึงต้องยึดหลักความปลอดภัย และมีอิสระ (Decker; & Decker. 1992 : 191) การออกแบบพื้นที่ที่ดีจะช่วยให้เด็กมีอิสระ รู้สึกปลอดภัยทั้งเด็กและคนเลี้ยง ช่วยให้เด็กมีวินัยในตนเอง และบรรยากาศในการเลี้ยงดูดี ทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่สันติและมีความงาม (Taylor. 2002 : 367) ในการจัดพื้นที่นั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ภายในตัวอาคาร และนอกอาคาร ซึ่งการดำเนินการแต่ละบริเวณมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

3.1) การจัดพื้นที่ภายในตัวอาคาร การจัดพื้นที่ภายในตัวอาคารแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ใช้พัฒนาเด็ก และส่วนที่ใช้จัดกิจกรรมประจำวัน (Click; & Ckick. 1990 : 295) ส่วนที่ใช้พัฒนาเด็ก ได้แก่ บริเวณที่ใช้จัดกิจกรรมพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ควรมีลักษณะที่สงบ สามารถจัดกิจกรรมกลุ่มเล็กๆ 1-3 คนได้ มีของเล่นที่กระตุ้นประสาทสัมผัส บริเวณนี้ควรมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ส่วนที่ใช้จัดกิจกรรมประจำวัน ได้แก่ ที่รับประทานอาหาร ที่นอน และที่ทำความสะอาดร่างกาย แต่ละบริเวณมีหลักการจัดสถานที่ดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 13 - 15)

(1) บริเวณที่สำหรับเล่นและพัฒนาเด็ก ในการจัดบริเวณที่สำหรับเล่นต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นหลัก โดยมีอุปกรณ์ที่ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและมีอุปกรณ์หรือเครื่องเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

(2) บริเวณที่รับประทานอาหาร การจัดบริเวณที่รับประทานอาหารต้องคำนึงถึงความสะดวกเป็นหลัก อากาศถ่ายเทสะดวก มีแสงสว่าง และอุปกรณ์เครื่องใช้ที่เหมาะสมกับจำนวนเด็ก

(3) บริเวณที่พักเด็กป่วย บริเวณที่พักเด็กป่วยต้องแยกเป็นสัดส่วน โดยมีอุปกรณ์ที่จำเป็นในการปฐมพยาบาล มีเตียง เครื่องเวชภัณฑ์ที่จำเป็นและเด็กต้องอยู่ในสายตาของผู้ดูแลหรือผู้รับผิดชอบตลอดเวลาที่เด็กป่วย ในกรณีที่ไม่สามารถจัดห้องพักเด็กป่วยโดยเฉพาะได้ ต้องจัดให้มีที่พักเด็กป่วยแยกเป็นสัดส่วนตามความเหมาะสม

(4) บริเวณที่ประกอบอาหาร ต้องแยกห่างจากบริเวณสำหรับพัฒนาเด็กพอสมควร มีเครื่องใช้ที่จำเป็น รวมทั้งที่เก็บภาชนะและเครื่องใช้ต่างๆ ที่ถูกสุขลักษณะ โดยเน้นเรื่องความสะดวกและความปลอดภัยเป็นหลัก

(5) บริเวณที่ใช้ทำความสะอาด สถานที่รับเลี้ยงเด็กต้องจัดให้มีบริเวณสำหรับใช้ทำความสะอาดตัวเด็ก โดยมีอุปกรณ์ที่จำเป็นตามสมควร อย่างน้อยต้องมีที่ล้างมือ ในกรณีที่มีห้องอาบน้ำ ต้องมีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวกและพื้นไม่ลื่น

(6) ห้องส้วมสำหรับเด็ก ต้องจัดให้มีห้องส้วมสำหรับเด็ก ซึ่งมีที่ถ่ายอุจจาระโดยเฉลี่ย 1 ที่ต่อเด็กที่มีอายุ 1 ปีขึ้นไป จำนวน 10 – 12 คน โดยต้องมีฐานส้วมที่เด็กสามารถก้าวขึ้นไปได้โดยง่าย มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้สะดวกและพื้นไม่ลื่น หากมีประตูต้องไม่ใส่กลอนหรือกุญแจและมีส่วนสูงที่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกและไม่ควรไกลจากห้องพัฒนาเด็ก หากห้องส้วมอยู่ภายนอกอาคารต้องไม่ตั้งอยู่ในที่ลับตาคน หากไม่สามารถจัดห้องส้วมสำหรับเด็กเป็นการเฉพาะได้ อาจใช้ห้องส้วมที่มีอยู่แล้ว แต่ต้องปรับให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก โดยจัดหาวัสดุเพิ่มเติมเพื่อให้เด็กสามารถใช้ได้อย่างปลอดภัย

(7) ห้องอเนกประสงค์ เป็นพื้นที่ที่ใช้สำหรับจัดกิจกรรมพัฒนาเด็ก รับประทานอาหาร และนอน โดยใช้ช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ต้องคำนึงถึงความสะดวก และการจัดพื้นที่ใช้สอยให้เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละกิจกรรม หากเป็นอาคารชั้นเดียวต้องมีฝ้าใต้หลังคา แต่หากเป็นอาคารที่มีมากกว่าหนึ่งชั้นขึ้นไป ควรจัดให้ชั้นบนสุดมีฝ้าใต้หลังคา โดยมีความสูงจากพื้นถึงเพดานไม่น้อยกว่า 2.00 เมตร แต่ในกรณีที่มีความสูงเกินกว่า 2.00 เมตร อาจมีฝ้าใต้เพดาน

(8) บริเวณสำหรับนอน บริเวณสำหรับนอนต้องคำนึงถึงความสะดวกเป็นหลัก อากาศถ่ายเทสะดวกและมีอุปกรณ์เครื่องใช้ที่เหมาะสมกับจำนวนเด็ก ทั้งนี้ต้องพื้นที่โดยเฉลี่ยประมาณ 1.50 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี และต้องมีพื้นที่โดยเฉลี่ยประมาณ 2.00 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน สำหรับเด็กอายุเกินกว่า 2 ปี

3.2) การจัดพื้นที่ภายนอกอาคาร

หลักการจัดพื้นที่นอกอาคารสำหรับเด็กทารกและวัยเตาะแตะ คือ การจัดให้มีพื้นที่เพียงพอให้เด็กทุกคนได้เล่นด้วยความรู้สึกลดภัย สะดวกสบายและมีโอกาสที่ใช้ประสาทสัมผัสมากที่สุด พื้นที่ต้องปลอดภัย มีพื้นดินที่อ่อนนุ่มสำหรับคลาน เดิน วิ่ง กระโดด ไม่มีสิ่งอันตราย เช่น กรวดหินอันใหญ่ เศษแก้ว กระเบื้อง ควรจัดในรูปแบบที่ช่วยให้เด็กพัฒนาประสาทสัมผัสทั้ง 5 ให้มากที่สุด การจัดพื้นที่เล่นกลางแจ้งนั้นต้องมีพื้นที่เฉลี่ยไม่น้อยกว่า 2.00 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน ขณะเล่น โดยจัดให้มีเครื่องเล่นกลางแจ้งที่ปลอดภัยและมีจำนวนพอสมควรกับจำนวนเด็ก ในกรณีที่ไม่สามารถจัดให้มีที่เล่นกลางแจ้งเป็นการเฉพาะ อาจปรับใช้ในที่ร่มแทน เป็นต้น (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 27 – 28; Decke; & Decker. 1992 : 184 – 185)

4) การใช้สีในการตกแต่งอาคารและบริเวณต่างๆ

สีมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็ก จากการศึกษาพบว่าสีแดงเหมาะสำหรับบริเวณพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก และการพัฒนาแนวคิด (Concept) สีเหลืองเหมาะกับกิจกรรมดนตรี ส่วนสีเขียวและสีน้ำเงิน ม่วง เหมาะสำหรับบริเวณพัฒนาการอ่าน

เทเลอร์ (Taylor. 2002 : 369) ได้เสนอหลักพื้นฐานในการเลือกใช้สีว่า สีสว่างจะทำให้รู้สึกกว้างขวางขึ้น ส่วนสีทึบจะทำให้รู้สึกกว้างแคบลง สีเย็น (สีน้ำเงิน เขียว ม่วง) จะทำให้รู้สึกกว้างสูงขึ้น (เพดานสูงขึ้นไป) สีตัดกันจะทำให้รู้สึกว่าเป็นคนละส่วน สีธรรมชาติ (ขาว ครีม เทา) จะเหมาะกับการแสดงผลงานเด็ก สีร้อน (ส้ม แดง เหลือง) จะกระตุ้นเร้าคนให้มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม สีเย็นมีแนวโน้มที่จะทำให้รู้สึกสงบและเหมาะสำหรับบริเวณที่ต้องการความสงบ เช่น บริเวณอ่านหนังสือ หรือนอนพักผ่อน

5) การจัดอนามัยสิ่งแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล

การจัดอนามัยสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยการจัดแสงสว่าง เสียง การถ่ายเทอากาศ และสภาพพื้นภายในอาคาร ส่วนการจัดอนามัยสิ่งแวดล้อมภายนอกอาคารประกอบด้วย การจัดรั้ว ที่เล่นกลางแจ้ง มลภาวะ แสงสว่าง ระเบียบ เสียง การถ่ายเทอากาศ การจัดอนามัยสิ่งแวดล้อมแต่ละด้านมีหลักการจัดดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 26 - 28)

(1) แสงสว่างภายในอาคารต้องมีแสงสว่างเพียงพอโดยสม่ำเสมอทั่วทั้งห้องที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก (ห้องจัดกิจกรรมควรมีความเข้มของแสงระหว่าง 200 – 400 ลักส์ ห้องนอนควรมีความเข้มของแสงระหว่าง 100 – 150 ลักส์ ห้องน้ำ ห้องส้วมควรมีความเข้มของแสงประมาณ 200 ลักส์)

(2) เสียง ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลควรอยู่ในบริเวณที่มีระดับเสียงที่ไม่ดังจนเกินไป โดยระดับเสียงภายในอาคารขณะเด็กหลับต้องไม่เกิน 35 – 40 เดซิเบล ขณะที่ทำกิจกรรมอยู่ควรมีระดับเสียงอยู่ระหว่าง 45 – 50 เดซิเบล และระดับเสียงภายนอกอาคารไม่ควรเกิน 70 เดซิเบล

(3) การถ่ายเทอากาศ ในห้องแต่ละห้องต้องมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก โดยพื้นที่ของหน้าต่าง ประตูและช่องลมรวมกันแล้วประมาณ 20% ของพื้นที่ห้องในกรณีที่ห้องกระจกหรืออยู่ในบริเวณโรงงานที่มีมลพิษ ต้องติดตั้งเครื่องปรับอากาศและมีเครื่องฟอกอากาศอย่างเหมาะสม และเป็นเขตปลอดบุหรี่

(4) สภาพพื้นภายในอาคาร พื้นห้องภายในอาคารต้องไม่ลื่นและไม่ชื้น ควรเป็นพื้นไม้หรือปูด้วยวัสดุที่มีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ บันไดต้องมีความกว้างของบันไดแต่ละช่วงไม่น้อยกว่า 1 เมตร ฐานพักของบันไดต้องไม่น้อยกว่าความกว้างของบันได

ลูกตั้งของบันไดต้องกว้างไม่น้อยกว่า 20 เซนติเมตร บันไดทุกชั้นต้องมีราวและลูกกรงสูงไม่น้อยกว่า 90 เซนติเมตร มีราวเตี้ยเหมาะกับเด็กเดินขึ้นบันไดและระยะห่างของลูกกรงต้องไม่เกิน 15 เซนติเมตร ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็ก ในกรณีที่มีบันไดเดิมอยู่แล้ว หากสามารถปรับได้ควรดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

(5) รั้ว ควรมีรั้วกันบริเวณให้เป็นสัดส่วนเพื่อความปลอดภัยของเด็ก และควรมีทางเข้า-ออก ไม่น้อยกว่าสองทาง ถ้ามีทางเดียวต้องมีความกว้างประมาณ 2.00 เมตร

(6) มลภาวะ ต้องมีการดูแลและกำจัดสิ่งปฏิกูลให้เหมาะสม ไม่ปล่อยให้เป็นแหล่งเพาะหรือแพร่เชื้อโรคและควรมีการกำจัดสิ่งปฏิกูลทุกวัน ต้องมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ และควรตั้งอยู่ห่างจากแหล่งอบายมุข ฝุ่นละออง กลิ่นหรือเสียง รบกวนเกินควร

(7) ที่เล่นกลางแจ้ง ต้องมีพื้นที่เฉลี่ยไม่น้อยกว่า 2.00 ตารางเมตร เมตรต่อเด็ก 1 คนขณะเล่น โดยจัดให้มีเครื่องเล่นกลางแจ้งที่ปลอดภัยและมีจำนวนพอสมควรกับจำนวนเด็ก ในกรณีที่ไม่สามารถจัดให้มีที่เล่นกลางแจ้งเป็นการเฉพาะหรือในสถานที่อื่นได้ อาจปรับใช้ในที่ร่มแทนโดยมีพื้นที่ตามกำหนดหรืออาจจัดกิจกรรมกลางแจ้งในสถานที่อื่นที่เหมาะสม เช่น บริเวณวัดหรือสวนสาธารณะ เป็นต้น

(8) ระเบียง ต้องมีความกว้างของระเบียงไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร และหากมีที่นั่งตามระเบียง ระเบียงต้องกว้างไม่น้อยกว่า 1.75 เมตร ขอบระเบียงต้องสูงจากที่นั่งไม่น้อยกว่า 70 เซนติเมตร

6) อุปกรณ์ที่ควรจัดให้มีในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในบริเวณต่างๆ ได้แก่ 6.1) บริเวณห้องเลี้ยงดู ควรมีตู้หรือชั้นวางสิ่งของ 6.2) บริเวณที่ใช้ในการนอนควรมีเครื่องใช้การนอน เช่น หมอน ผ้าห่ม ที่นอน มุ้งครอบ 6.3) บริเวณที่ใช้ในการรับประทานอาหาร ควรมีภาชนะสำหรับการบริโภค เช่น จาน ชาม ช้อน ที่ตักน้ำ อุปกรณ์การเตรียมอาหาร อุปกรณ์การทำความสะอาด 6.4) บริเวณที่ใช้สำหรับทำความสะอาดร่างกาย ควรมีสบู่ ผ้าเช็ดมือ เครื่องใช้ในการทำความสะอาดของเด็กแต่ละคน 6.5) บริเวณสำหรับขับถ่าย ควรมีห้องน้ำห้องส้วมเพียงพอสำหรับเด็ก 6.6) บริเวณสำหรับเล่น ควรจัดหาของเล่นที่เหมาะสมกับวัยที่ส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนเครื่องเล่นต่างๆ เช่น ชิงช้าตัวเล็ก และบันไดจำลอง และ 6.7) อื่นๆ เช่น ตู้ยา เครื่องชั่งน้ำหนัก เครื่องวัดส่วนสูง โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปหลักการจัดพื้นที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ประกอบด้วย หลักความสะอาด หลักความปลอดภัย และหลักการมีพื้นที่ที่เพียงพอในการส่งเสริมพัฒนาการในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นสำคัญ

3.1.3 การเตรียมการด้านบุคลากร

การเตรียมการด้านบุคลากรให้พร้อมก่อนดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฯ เป็นเรื่องสำคัญ อันประกอบด้วย ผู้ดูแลเด็ก ผู้จัดการกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ผู้ประกอบอาหาร และผู้ทำความสะอาด โดยคนหนึ่งอาจทำหน้าที่เกินกว่าหนึ่งอย่างได้ แต่ต้องมีจำนวนที่เหมาะสมกับจำนวนเด็ก โดยผู้เลี้ยงดูเด็ก 1 คน ดูแลเด็ก 0 - 1 ปี ได้ไม่เกิน 3 คน และดูแลเด็ก 1- 3 ปี ได้ไม่เกิน 6 คน (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 13) คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กมีดังต่อไปนี้

1) ผู้ดูแลเด็ก

ผู้ดูแลเด็กต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 18 ปีบริบูรณ์ มีพื้นฐานความรู้อย่างน้อย จบการศึกษามัธยมศึกษา 9 ปีและเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรมาตรฐานแกนหลักสำหรับผู้ดูแลเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปีก่อนเริ่มปฏิบัติการอย่างน้อย 3 เดือน ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี ไม่มีประวัติการกระทำผิดต่อเด็กหรือละเมิดสิทธิเด็ก ไม่เป็นผู้เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท มีสุขภาพแข็งแรง ผ่านการตรวจสุขภาพก่อนปฏิบัติงาน ทั้งนี้ต้องมีใบรับรองแพทย์ และต้องมีการตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง มีสุขภาพจิตดี ต้องไม่เป็นผู้วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบและไม่เป็นผู้ติดสารเสพติดมีระดับภูมิภูมามีบุคลิกลักษณะเหมาะสมทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรัก ความอ่อนโยน ที่จะเอื้ออำนวยต่อการทำหน้าที่ดูแลเด็กได้อย่างเหมาะสม เป็นบุคคลที่มีความรักเด็ก มีนิสัยสุขุม เยือกเย็นและมีความขยัน อดทน (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 20 – 25; กรมวิชาการ. 2543 : 109 – 117)

เนื่องจากผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและการพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงควรเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีบทบาทหน้าที่ และมีภาระพิเศษนอกเหนือจากครูที่สอนในระดับอื่นๆ ก็จะต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนแม่ เป็นเพื่อน และเป็นพี่เลี้ยงเด็กด้วย (สุทธาทิพย์ เมืองสุข. 2542 : 35 – 36)

คลิก และคลิก (Click; & Click. 1990 : 145 – 146) ได้เสนอว่าคุณสมบัติที่สำคัญของผู้ดูแลเด็กที่สามารถพิจารณาได้ง่ายๆ คือ ควรเป็นคนที่รักเด็ก ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีสุขภาพดี มีความกระตือรือร้น คล่องแคล่ว กระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขัน และเป็นคนง่ายๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่สามารถสังเกตได้

ส่วนในด้านบทบาทต่อเด็กนั้นผู้ดูแลเด็กมีบทบาทต่อเด็กในด้านการปฏิบัติหน้าที่ต่อกิจวัตรประจำวันของเด็ก ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในลักษณะบูรณาการ ปฏิบัติต่อเด็กด้วยคำพูดและวิธีการที่อ่อนโยน สังเกตบันทึกความเจริญเติบโต พฤติกรรมพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก เฝาระวังความผิดปกติที่จะเกิดกับเด็ก จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยถูกสุขลักษณะเหมาะสมกับการพัฒนาการเด็กทุกด้าน และประสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อ แม่ และสมาชิกในครอบครัว (กรมวิชาการ. 2543 : 16 – 25)

2) ผู้ประกอบอาหาร

ผู้ประกอบอาหารต้องมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องโภชนาการสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นอย่างดี ไม่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง มีสุขภาพอนามัยที่ดี และต้องมีใบรับรองแพทย์ เช่นเดียวกับผู้ดูแลเด็ก (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 25 – 27)

3) เจ้าของกิจการ

เจ้าของกิจการต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดีงาม โดยเฉพาะประวัติการกระทำผิดต่อเด็กหรือละเมิดสิทธิเด็ก ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท มีใบรับรองแพทย์ระบุว่า มีสุขภาพแข็งแรงไม่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง และไม่เป็นผู้วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ผ่านการประเมินเพื่อสำหรับการเป็นเจ้าของกิจการ และได้รับการนิเทศในระยะเวลาอันควรจาก กองส่งเสริมเด็กและวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์ สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัด สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กองสวัสดิการแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานครและกองส่งเสริมสุขภาพ และสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ในกรณีที่เจ้าของกิจการเป็นผู้ดำเนินการต้องมีคุณสมบัติของผู้ดำเนินการทุกประการ ในกรณีนิติบุคคล เป็นเจ้าของสถานรับเลี้ยงเด็ก นิติบุคคลนั้นต้องตั้งผู้แทน ซึ่งมีคุณสมบัติดังกล่าว เจ้าของกิจการมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานสถานรับเลี้ยงเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และดูแลเด็กและรับผิดชอบความเป็นอยู่ของเด็กตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในสถานที่รับเลี้ยง (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 25 - 27)

4) ผู้ดำเนินการ

ผู้ดำเนินการต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีวุฒิการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการเด็กปฐมวัยหรือมีวุฒิทางปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย หรือพัฒนาการเด็กหรือผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กำหนดหรือมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาการเด็กปฐมวัยอายุต่ำกว่า 3 ปี อย่างน้อย 1 ปี ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี ไม่มีประวัติการกระทำผิดต่อเด็กหรือละเมิดสิทธิเด็ก ไม่เป็นผู้เคยต้องโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่ได้ทำโดยประมาท มีใบรับรองแพทย์ระบุว่า มีสุขภาพแข็งแรงและไม่เป็นผู้วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข : 27 – 28)

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นแนวทางในการเตรียมการจัดตั้งศูนย์ฯ ได้แก่ 1) การจัดเตรียมงบประมาณ (Taylor. 2002 : 439) แบ่งเป็นการจัดเตรียม งบประมาณเริ่มต้น และงบประมาณดำเนินการ 2) การจัดเตรียมสถานที่และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเลือกที่ตั้งและตัวอาคาร การจัดพื้นที่ภายในและภายนอกอาคาร และการจัดอุปกรณ์ (คณะกรรมการการศึกษา

แห่งชาติ. 2545ข; Taylor. 2002 : 367; Decker; & Decker. 1992 : 191; Click; & Click. 1990 : 295) และ 3) การจัดเตรียมบุคลากร ได้แก่ การจัดเตรียมผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร เจ้าของกิจการ ผู้ดำเนินงาน (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข; กรมวิชาการ. 2543 : 107 – 109; สุทธาทิพย์ เมืองสุข. 2542 : 35 – 36; Click; & Click. 1990 : 145 – 146)

3.2 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

หลักการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล มีหลักการบริหารจัดการเช่นเดียวกับในสถานศึกษาโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานธุรการและการเงิน งานสถานที่และสภาพแวดล้อม งานกิจการนักเรียน และงานความสัมพันธ์ชุมชน (สำนักบริการการศึกษาส่วนท้องถิ่น. 2545 : 8 – 17) แต่อาจแตกต่างกันรายละเอียดการปฏิบัติเนื่องจากสภาพของการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละงานมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

3.2.1 การดำเนินการด้านวิชาการ

การดำเนินการด้านวิชาการของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ประกอบด้วยการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการ และการปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ การประเมินพัฒนาการ การนิเทศและการตรวจสอบ การจัดทำแผนการสอน การทำระเบียบสะสม การจัดทำรายงานและสถิติของชั้นเรียน การจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสถิติทาง ก า ร ศี ก ษ า ก า ร ส่งเสริมและการเผยแพร่วิชาการ และการประสานงานกับหน่วยงานการศึกษาอื่น

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดูตามแนวทางหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 6 - 22) ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย สาระการเรียนรู้ และการใช้หลักสูตร และการประเมินผล สรุปได้ดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 0 – 3 ปี นี้มุ่งส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขภาพดี ใช้อวัยวะของร่างกายได้อย่างคล่องแคล่วประสานสัมพันธ์กัน มีความสุข และแสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัย รับรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ช่วยเหลือตนเอง สื่อความหมายและใช้ภาษา และสนใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างเหมาะสมกับวัย

2) สาระการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัวและกับสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน

เรียนจากเรื่องที่ย้ายไปสู่เรื่องที่สลับซับซ้อนมากขึ้นตามความสามารถของวัย อบรมดูแลเด็กให้เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ พัฒนาการ และความสามารถของเด็ก โดยคำนึงถึงประสบการณ์สำคัญและสาระที่เด็กในวัยนี้ควรเรียนรู้ ตลอดจนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ที่จะเชื่อมโยงความคิดในระดับที่สูงขึ้นแบ่งสาระการเรียนรู้ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1) ประสบการณ์สำคัญ การจัดสภาพแวดล้อมทุกด้านที่กระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัวในวิถีชีวิตของเด็กและสังคมภายนอก อันส่งผลเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และสามารถพัฒนาต่อเนื่องไปในระดับที่สูงขึ้น ประสบการณ์สำคัญจะเรียนรู้ผ่านกิจวัตรประจำวันและการเล่น เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการเลียนแบบ ลองผิด ลองถูก สำรวจ ทดลอง และลงมือกระทำจริง ประสบการณ์สำคัญที่ควรส่งเสริมประกอบด้วย การสังเกต การฟัง การคิด การแก้ปัญหา และภาษา เด็กควรได้รับการชี้แนะให้รู้จักคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ รอบตัว สังเกตวัตถุหรือสิ่งของที่มีสี สัน และรูปทรงที่แตกต่างกัน เด็กควรได้ฝึกการฟังเสียงต่างๆ รอบตัว โดยเฉพาะเสียงพูดหยอกล้อโต้ตอบของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู เพื่อกระตุ้นให้เด็กออกเสียงและเลียนเสียงจนกลายเป็นคำพูดที่สื่อความหมายได้มากขึ้น เด็กควรมีโอกาสสำรวจ ค้นคว้า ทดสอบ ตลอดจนฝึกให้เด็กได้คิดวางแผน คิดตัดสินใจ หรือคิดแก้ปัญหาในเรื่องที่ง่าย ๆ ด้วยตนเอง และให้เด็กได้แสดงออกถึงจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ ออกมาเป็นภาพวาด หรือการเล่าเรื่องราวต่างๆ ตามความสามารถของตนเอง

2.2) สาระที่ควรเรียนรู้ สาระที่ควรให้เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปีเรียนรู้ควรเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเด็กเป็นลำดับแรก แล้วจึงขยายไปสู่เรื่องที่ไกลตัวเด็กออกไป ข้อมูลที่เด็กเริ่มต้นเรียนรู้มาจากการพูดคุยโต้ตอบ ชีวชนให้ดู สอนหรือพูดบอก โดยพ่อแม่หรือผู้ดูแลให้เด็กรู้จักชื่อเรียกและคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก สาระที่เด็กควรเรียนรู้ ได้แก่ เรื่องราวที่เกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมตัวเด็กและธรรมชาติรอบตัว

3) การจัดประสบการณ์ การจัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น โดยคำนึงถึงการดูแลให้เด็กมีสุขภาพที่ดีและปลอดภัย มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กด้วยวาจาและท่าทีที่อบอุ่นเป็นมิตร จัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก โดยเน้นความปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้ตามวัย มีการประเมินพัฒนาการเด็กอย่างต่อเนื่อง มีการประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาการเด็ก

แนวทางการจัดประสบการณ์นั้นครอบคลุมการดูแลสุขภาพอนามัยและการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจของเด็กโดยสร้างบรรยากาศของความรัก ความอบอุ่น ความไว้วางใจ และความมั่นคงทางอารมณ์ การจัดประสบการณ์ตรงให้เด็กได้เลือกลงมือกระทำ และเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 การเคลื่อนไหวผ่านการเล่น การเปิดโอกาสให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่แวดล้อมและสิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างหลากหลาย การจัดสถานที่

อุปกรณ์ เครื่องใช้และของเล่นที่สะอาด ปลอดภัย เหมาะกับวัยของเด็ก โดยมีการสังเกตและการติดตามการเจริญเติบโตและการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และการให้ครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก

การจัดกิจกรรมประจำวันควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามวัย โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน และการเล่นของเด็กตามธรรมชาติที่เหมาะสมกับวัย โดยการฝึกสุขนิสัยและลักษณะนิสัยที่ดี การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การฝึกการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือ – ตา การเคลื่อนไหว และการทรงตัว การส่งเสริมด้านอารมณ์-จิตใจ สังคม ภาษา จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

4) การประเมินพัฒนาการ

ผู้ให้การดูแลเด็กควรทำการประเมินพัฒนาการของเด็กทุกช่วงอายุ เพราะเด็กมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสมองอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในช่วงขวบปีแรก และมีความเสี่ยงต่อการผิดปกติต่างๆ จึงจำเป็นต้องเฝ้าระวังและติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด พ่อแม่ และผู้ดูแล หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมดูแลและพัฒนาการเด็ก ควรสังเกตการพัฒนาการและคุณลักษณะตามวัย โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก หากพบสิ่งผิดปกติต้องรีบพาไปพบแพทย์หรือผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาการเด็ก และหาทางแก้ไขหรือบำบัดฟื้นฟูโดยเร็วที่สุด

ในการประเมินพัฒนาการเด็กนั้นควรประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน และประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมการสังเกตพฤติกรรมในกิจกรรมต่างๆ บันทึกพัฒนาการลงในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็กของกรมอนามัยหรือของหน่วยงานอื่น นำผลที่ได้จากการประเมินไปพิจารณาจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้และมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย

5) การใช้หลักสูตร ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการใช้หลักสูตร และการดำเนินการใช้หลักสูตร การเตรียมการใช้หลักสูตรเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ และจัดหาผู้ดูแลหรือผู้สอนที่มีความรู้ ส่วนการดำเนินการใช้หลักสูตรเป็นการจัดทำสาระของหลักสูตร โดยศึกษาจุดมุ่งหมายหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรระบุถึงความสามารถหรือพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องเกิดขึ้นหลังจากเด็กได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ จากนั้นกำหนดสาระและแผนประสบการณ์พร้อมสื่อการเรียนรู้ที่ควรเรียนรู้ในแต่ละช่วงอายุอย่างกว้างๆ ให้ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน โดยผ่านประสบการณ์สำคัญและมีลำดับขั้นตอนการเรียนรู้จากง่ายไปหายาก หรือจากสิ่งใกล้ตัวไปหาไกลตัว โดยคำนึงถึงการพัฒนาการของเด็กเป็นองค์รวม การจัดกิจกรรมต่างๆ ตามกิจวัตรประจำวันและการบูรณาการผ่านการเล่น การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เป็นบรรยากาศที่อบอุ่นคล้ายบ้านหรือครอบครัว และการดูแลความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งการจัดให้มีสื่อและอุปกรณ์ต่างๆ ที่หลากหลาย

เหมาะสมกับเด็กเพื่อสนับสนุนให้เด็กได้รับการพัฒนาการอย่างเต็มศักยภาพและเกิดการเรียนรู้
อย่างมีความสุข

3.2.2 การดำเนินการด้านบุคลากร

การบริหารบุคลากรนั้นเกี่ยวกับการจัดหาจัดจ้างบุคลากรตามความจำเป็น
และสอดคล้องกับศักยภาพของศูนย์ฯ กำหนดบทบาทหน้าที่บุคลากร จัดทำทะเบียนประวัติ
นิเทศพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้ (สำนักบริหารการศึกษา
ส่วนท้องถิ่น. 2545 : 8 – 14) การบริหารงานบุคลากรประกอบด้วย การวิเคราะห์งาน และการ
วางแผนกำลังคน การสรรหา การคัดเลือก การพัฒนาบุคลากร การประเมินผลการปฏิบัติงาน
การให้ค่าตอบแทน และการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ (Kleiman. 1997 : 78)

รายละเอียดการดำเนินกิจกรรมบริหารบุคลากรมีดังนี้

1) การวางแผนบุคลากร เป็นกระบวนการสำรวจความต้องการบุคลากร
เพื่อให้ได้จำนวนพนักงานที่มีทักษะที่ต้องการ และสามารถจัดหาได้เมื่อจำเป็นต้องใช้ (Mondy;
Noe; & Premeaux. 1999 : 5) ในการวางแผนบุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัยนั้น ผู้บริหารต้อง
มีข้อมูล ปริมาณของบุคลากรที่จำเป็นต่องานและอัตราส่วนต่อจำนวนเด็กที่รับบริการ และ
คุณสมบัติของบุคลากรแต่ละตำแหน่ง (อารี สันตผลวี. 2542 : 424)

2) การสรรหา การสรรหาบุคลากรเป็นกลุ่มของกิจการเพื่อจูงใจให้ผู้สมัคร
ที่มีความสามารถและมีเจตคติที่ดีต่อองค์การมาสมัครงานในตำแหน่งที่ต้องการ (Invancevish.
1998 : 711) การสรรหาบุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัยสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การประกาศ
การรับสมัครทั่วไป การติดต่อสถาบันการศึกษา การให้บุคลากรที่ทำงานอยู่แล้วแนะนำให้ การ
รับบุคคลที่เคยทำงานอยู่แต่ลาออกไป และการคัดเลือกจากบุคคลที่มารอขอใบสมัครทิ้งไว้ เป็นต้น
(อรุณี หรดาล. 2536 : 34 – 35)

3) การคัดเลือก การคัดเลือกเป็นกระบวนการขององค์การในการเลือก
บุคคลที่สมัคร (Kleiman. 1997 : 140) โดยคาดว่าจะสามารถปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จ
สูง โดยพิจารณาจากทักษะ ความสามารถ และคุณสมบัติอื่นๆ ที่จำเป็นเพื่อการทำงานอย่างใด
อย่างหนึ่ง การดำเนินงานในการคัดเลือกบุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัยโดยทั่วไปมีแนวทาง
การดำเนินการดังนี้ (อรุณี หรดาล. 2536 : 36 – 37) 3.1) ตรวจสอบคุณสมบัติเบื้องต้น เพื่อ
คัดกรองเบื้องต้นว่ามีคุณสมบัติครบตามกำหนดหรือไม่ 3.2) ทดสอบ และ/หรือ ทดลองสอนและ
สัมภาษณ์เพื่อประเมินบุคลิกภาพ ลักษณะท่าที และการพูดจาตอบโต้ และ 3) การตัดสินใจ
คัดเลือก ตรวจร่างกาย และบรรจุ

4) การพัฒนาบุคลากร ผู้บริหารสามารถพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้
ความสามารถที่จะปฏิบัติงานได้โดยวิธีการต่างๆ ต่อไปนี้ (อารี สันตผลวี. 2542 : 439 – 440)

4.1) จัดปฐมนิเทศ สำหรับบุคลากรใหม่เพื่อให้รู้จักกับสถานศึกษา
บุคลากร หลักสูตร และจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานของสถานศึกษา

4.2) จัดประชุมปฏิบัติการก่อนเปิดเรียน เพื่อให้บุคลากรเตรียมงานล่วงหน้าเช่น เตรียมการสอน ทำอุปกรณ์ ส่วนคนงานภารโรงก็จัดเตรียมความสะอาดสถานศึกษา ซ่อมแซมทาสีห้องเรียนและโต๊ะ เก้าอี้ การจัดประชุมก่อนเปิดเรียนเป็นการฝึกให้บุคลากรเตรียมงานล่วงหน้า

4.3) จัดประชุมปฏิบัติการปลายปี เพื่อประเมินผลงานและวางแนวทางที่จะดำเนินต่อไปในปีการศึกษาใหม่ และเป็นการเตรียมสำหรับการประชุมปฏิบัติการก่อนเปิดภาคเรียน เช่น ใครจะต้องสอนหรือดูแลเด็กระดับใด หรือถึงแม้จะทำงานในหน้าที่เดิมจะต้องคิดเตรียมงานสำหรับปีการศึกษาใหม่ไว้ด้วย

4.4) จัดประชุมบุคลากรระหว่างปี เพื่อแจ้งข่าวคราวใหม่ๆ และปรึกษาหารือการทำงานในด้านต่างๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของแต่ละสถานศึกษา แต่จุดมุ่งหมายใหญ่ของการประชุมนั้นเพื่อให้บุคลากรได้ทราบข่าวคราวซึ่งกันและกัน และหากมีปัญหาจะได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน และเป็นโอกาสที่ผู้บริหารจะนำความรู้ใหม่ๆ มาแจ้งแก่บุคลากรในที่ประชุม หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ใหม่ๆ จัดกิจกรรมที่เพิ่มพูนความรู้และทักษะในวิชาชีพให้แก่บุคลากร เช่น ส่งเสริมการศึกษาต่อโดยที่ไม่ทำให้สถานศึกษาขาดอัตรากำลังในการสอน จัดนำบุคลากรไปเยี่ยมสถานศึกษาอื่น เพื่อสังเกตการสอน การจัดห้องเรียน การผลิตสื่อการสอนและอื่นๆ เมื่อกลับจากการเยี่ยมสถานศึกษาอื่นก็จะมีการประชุมเพื่ออภิปรายกับสิ่งที่ได้พบเห็นและโครงการที่บุคลากรจะจัดทำต่อไป อันเป็นผลจากการเยี่ยมเยียนศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรที่มีความสามารถเป็นวิทยากรแก่สถานศึกษาอื่น และเป็นพี่เลี้ยงแก่บุคลากรใหม่ในสถานศึกษาของตนเอง สนับสนุนการรวมกลุ่มของสถานศึกษาระดับเดียวกัน ทำนองเดียวกับกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาและกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สำหรับสถานศึกษาปฐมวัยที่อยู่ในเขตใกล้เคียงกัน อาจรวมกลุ่มพบปะประชุมเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและนำวิทยากรใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ การรวมกลุ่มจะทำให้สะดวกในการประชุมและเชิญวิทยากรภายนอกมาบรรยายและสาธิต ทั้งยังได้ทราบถึงความเชี่ยวชาญของบุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัยที่อยู่ในกลุ่มการพัฒนาบุคลากรเป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่จะต้องดำเนินอยู่ตลอดปี

5) การประเมินผลการทำงาน ผู้บริหารอาจใช้วิธีต่อไปนี้ (อารี สันตทวิ. 2542 : 440) คือ สังเกตจากการทำงานต่างๆ ไป เช่น สถิติการทำงาน ป่วย ลา สาย ผลงาน เช่น ความสามารถของนักเรียน การจัดห้องเรียน การจัดกิจกรรม การผลิตสื่อการเรียนและการสอบถามข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.2.3 การดำเนินการด้านกิจการนักเรียน

งานกิจการนักเรียนเป็นการจัดกิจกรรมและบริการนอกเหนือไปจากการเรียนการสอน ได้แก่ กิจกรรมเพื่อพัฒนาด้านสุขภาพ ด้านโภชนาการ ด้านนันทนาการ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมแนะแนวเพื่อส่งเสริมผู้เรียนเป็นรายบุคคล (สำนักบริหารการศึกษาส่วนท้องถิ่น. 2545 : 12)

3.2.4 การดำเนินการด้านธุรการและการเงิน

ในศูนย์พัฒนาเด็กขนาดเล็กนั้น งานธุรการและการเงินประกอบด้วยงาน 3 งานคือ (สำนักบริหารการศึกษาส่วนท้องถิ่น. 2545 : 8 – 13) 1) งานพัสดุ ได้แก่ การจัดซื้อ จัดหา จัดทำและจำหน่ายทะเบียน 2) งานธุรการและสารบรรณ ได้แก่ การจัดทำข้อมูลสถิติ จัดทำทะเบียนหนังสือรับ – ส่ง การควบคุมและจัดเก็บเอกสาร การจัดทำประกาศ คำสั่ง การจัดทำทะเบียนนักเรียน การรับสมัครนักเรียน และ 3) การเงิน ได้แก่ การจัดทำงบประมาณ การทำบัญชี การเงิน การเบิกจ่ายเงิน

3.2.5 การดำเนินการด้านความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก ก่อนวัยอนุบาลและชุมชน

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างศูนย์ฯ กับชุมชนเป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้ ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลประสบความสำเร็จ (Taylor. 2002 : 160) โดยเฉพาะ นโยบายการให้การดูแลเด็กจะประสบความสำเร็จได้เมื่อผู้ปกครองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและ รับผิดชอบบางสิ่งบางอย่างในการดูแลเด็ก (Wongboonsin; & Ruffolo. 1992 : 23) ดังนั้น จุดเน้นของการบริหารงานชุมชนสัมพันธ์ในสถานศึกษาปฐมวัย คือ การบริหารความสัมพันธ์ ระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ผู้ปกครองในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้ความรู้กับผู้ปกครอง (Parent Education) การให้ผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้อง (Parent Involvement) และการรับความ สนับสนุนจากผู้ปกครอง (Parent Support) (วรนาท รักสกุลไทย. 2537 : 169 – 170) การทำ จดหมายสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน การประชาสัมพันธ์โรงเรียน การทำแผ่นพับเพื่อให้ข้อมูล ข่าวสารประจำวัน การเยี่ยมบ้านและการพูดคุยทางโทรศัพท์ เป็นต้น (Couchenour; & Chrisman. 2000 : 175 – 188)

องค์ประกอบสำคัญของโปรแกรมการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน และผู้ปกครองที่มีคุณภาพนั้นควรประกอบด้วยโปรแกรมต่างๆ ต่อไปนี้ (Decker; & Decker. 1992 : 390) ได้แก่

1) การมีโปรแกรมการติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารและแบ่งปันข้อมูลระหว่างกัน เช่น ศูนย์ฯ อาจจัดให้มีบริเวณ รับรองผู้ปกครองโดยจัดเป็นมุมนั่งเล่นและมีหนังสือหรือนิตยสารป้ายประชาสัมพันธ์ที่เสริมความรู้ ในการดูแลเด็กให้กับผู้ปกครอง หรืออาจจัดการการประชุมกลุ่ม ให้การปรึกษาแบบตัวต่อตัว การจัดทำคู่มือสำหรับผู้ปกครอง การเยี่ยมบ้าน และการใช้จดหมายสื่อสาร เป็นต้น

2) การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ เช่น ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยการเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา เป็นผู้ช่วยสอน ในห้องเรียน และเป็นผู้ช่วยในส่วนสนับสนุนการสอน เช่น เป็นผู้ช่วยในการทำอาหาร เป็น ผู้ช่วยดูแลเด็กที่ไป – กลับรถรับส่งของศูนย์ฯ และเป็นผู้ช่วยทำงานธุรการของศูนย์ฯ เป็นต้น

3) ศูนย์ฯ ต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมสถาบันครอบครัวในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การจัดวอล์คแรลลี่ การจัดงานวันแม่ และการจัดงานประจำปีของศูนย์ฯ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ภาพที่ปรากฏ เช่น การดูแลเด็กและการทำความสะอาดภายในศูนย์ฯ และบริเวณสนามเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของศูนย์ฯ กับชุมชนเป็นอย่างมาก (Sciarra; & Dorsey. 2003 : 469)

3.2.6 การดำเนินการด้านสภาพแวดล้อม

นักการศึกษาปฐมวัยทั้งหลายต่างมีความเชื่อที่สอดคล้องกันว่า สภาพแวดล้อมนั้นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็ก เช่น รูสโซ (Rousseau) เชื่อว่าสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ในป่าหรือในท้องทุ่งสามารถก่อให้เกิดพัฒนาการแก่เด็กได้ หรือความเชื่อของเฟรเบล (Froebel) ที่เชื่อว่าสภาพแวดล้อมที่ดีจะช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนาการที่เหมาะสม ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้ได้มีผลการศึกษาค้นคว้าจากนักจิตวิทยา และนักวิจัยจำนวนมาก เช่น งานการศึกษาของบลูม (Bloom) ฮันท์ (Hunt) เฮสและชิปแมน (Hess and Shipman) และโพลเลอร์ (Fowler) ที่มีความสอดคล้องกันในประเด็นที่ชี้ให้เห็นว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและกระตุ้นการเรียนรู้ จะช่วยพัฒนาการทางด้านภาษา การคิด ทักษะทางสังคม อารมณ์และด้านร่างกายของเด็กให้สูงขึ้น (Eliaison; & Jenkins. 1981 : 11) การบริหารสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม จะช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานต่างๆ ภายในสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างราบรื่น และเกิดผลดีโดยเด็กได้รับการพัฒนาการไปในทิศทางที่เหมาะสม

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2542) ได้จัดประเภทของสภาพแวดล้อมสำหรับวัยก่อนวัยอนุบาลไว้ 2 ประเภท คือ

1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคารมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของเด็ก การวางแผนพื้นที่ภายในอาคารต้องคำนึงถึงความหนาแน่น การระบายอากาศ ประตู การใช้สี แสง การเก็บเสียง และพื้นที่สำหรับการจัดศูนย์การเรียนรู้ การคัดเลือกเฟอร์นิเจอร์ ครุภัณฑ์ต่างๆ สนามเด็กเล่น การวางแผนพื้นที่นอกอาคารควรคำนึงถึงการมีพื้นที่เพียงพอกับจำนวนเด็ก

2) สภาพแวดล้อมทางสังคมจากบุคคลรอบข้างเด็ก สภาพแวดล้อมทางสังคมรอบตัวเด็ก หมายรวมถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การฝึกอบรมบุคลากร 2) คุณสมบัติบุคลากร และ 3) การบริหารบุคลากร

กอร์ดอนและบราวน์ (Gordon; & Browne. 1989 : 237) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมออกเป็น 3 ประเภทโดยประเภทที่ 1 – 2 นั้น คล้ายกับการแบ่งของ อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร โดยเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมด้านที่ 3 คือ สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับด้านกิจกรรมและประสบการณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับตารางกิจกรรมประจำวันที่เด็กต้องปฏิบัติ ตารางกิจกรรม

ประจำวัน ควรคำนึงถึงพื้นฐานความต้องการที่จำเป็นของเด็ก อาทิเช่น การกิน การพักผ่อน การออกกำลังกาย การขับถ่าย การเล่น เป็นต้น การจัดสภาพแวดล้อมด้านนี้ต้องคำนึงถึงความสะดวกส่วนระหว่างกิจกรรมภายในห้องเรียนและกิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมสงบและกิจกรรมเคลื่อนไหว กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้เลือกและกิจกรรมที่ครูเป็นผู้แนะนำ

ในการการบริหารสภาพแวดล้อมนั้น วัฒนา บุญญฤทธิ์ (2537 : 256, 292 – 296) ได้เสนอแนวทางในการบริหารสภาพแวดล้อมไว้ดังนี้

1) การบริหารสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ เกี่ยวข้องกับการวางแผน

บำรุงรักษาซ่อมแซมอาคารให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย สามารถใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คืองานบำรุงรักษา (Maintenance) และงานการทำความสะอาดประจำวัน (Operational) งานบำรุงรักษาเป็นงานที่ต้องจัดทำเป็นตารางประจำปีหรืออาจยาวนานกว่านั้น ส่วนงานปฏิบัติประจำวันจะใช้เวลาวันต่อวันเป็นช่วงสั้น ซึ่งอาจจัดทำเป็นตารางการปฏิบัติงาน และกำหนดระยะเวลาว่ากิจกรรมใดควรจะรักษาซ่อมแซม เมื่อใด หรือการทำความสะอาด ควรมีความถี่มากน้อยเพียงใด

2) การบริหารสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดประสบการณ์ เกี่ยวข้องกับ

การกำหนดช่วงเวลาและระยะเวลาของกิจวัตรประจำวันที่เด็กต้องทำเหมือนๆ กันทุกวัน การจัดตารางกิจวัตรประจำวันทำให้ผู้บริหารมองเห็นภาพได้ว่าเด็กจะต้องทำกิจกรรมใดในเวลาใดบ้าง ได้แก่ การรับประทานอาหาร การเล่น การพักผ่อนนอนหลับ การเข้าห้องน้ำ การขับถ่าย ซึ่งการกำหนดกิจวัตรประจำวันที่ดีจะทำให้ทั้งเด็กและครูมีความสุข โดยเฉพาะเด็กๆ จะรู้สึกมีอิสระที่จะทำสิ่งต่างๆ เพราะรู้ว่าทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ในเวลาใด ทำได้นานเท่าใด จึงรู้สึกสบาย มีความมั่นใจ และมีความปลอดภัยในขณะที่อยู่ในสถานศึกษา เมื่อกำหนดตารางกิจวัตรประจำวันได้แล้ว ผู้บริหารจะทราบว่ากิจกรรมที่เด็กจะต้องทำเป็นประจำในแต่ละช่วงเวลานั้นมีอะไรบ้าง ซึ่งจะทำให้สามารถมาพิจารณาในการจัดสภาพแวดล้อมที่จะใช้ทำกิจกรรมเหล่านั้นได้ เช่น การจัดห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องอาหาร และห้องนอน เป็นต้น

3) การบริหารสภาพแวดล้อมด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บรรยากาศ

ในสถานศึกษาเป็นภาพรวมของความรู้สึกที่บุคลากรมีต่อโรงเรียน ถ้าเป็นบรรยากาศที่ดี จะส่งผลให้บุคลากรเกิดความรัก ความผูกพัน และความอบอุ่นใจ บรรยากาศดังกล่าวได้แก่ บรรยากาศด้านกายภาพ ด้านวิชาการ และบรรยากาศด้านการบริหารจัดการ การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับเด็ก เด็กกับผู้ใหญ่ และผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ จะทำให้บุคลากรในสถานศึกษามีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ทำให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ดี ซึ่งเด็กจะมีการพัฒนาการได้ดีถ้าบรรยากาศในห้องเรียนสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นผู้บริหารควรมีบทบาทในการสร้างบรรยากาศที่ดีในด้านกายภาพ ด้านวิชาการ ด้านการบริหาร และด้านการจัดการ

จากการศึกษาแนวคิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล 6 งาน ผู้วิจัยได้แบ่งการบริหารงานในศูนย์ฯ ออกเป็น 2 กลุ่มงาน คือ 1) การดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป ได้แก่ งานธุรการและการเงิน งานบุคลากร งานสภาพแวดล้อมและสถานที่ และงานความสัมพันธ์กับชุมชน และ 2) การดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแล ได้แก่ งานวิชาการ และงานกิจการนักเรียน

ดังนั้น การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในการวิจัยนี้ หมายถึง การบริหารจัดการ 2 งาน ได้แก่ งานด้านการบริหารทั่วไป และงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก

การบริหารจัดการด้านการบริหารทั่วไป หมายถึง การดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน ได้แก่ การจัดซื้อ การจัดหา การจัดทำ และการจำหน่ายทะเบียน การจัดทำงานธุรการและงานสารบรรณ การจัดทำงบประมาณ บัญชี การเบิกจ่ายเงิน การดำเนินงานด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดหา การจัดจ้าง การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากร การจัดทำทะเบียนประวัติ และการนิเทศพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้ การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ได้แก่ การจัดสถานที่ สิ่งแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์ และตารางกิจวัตรประจำวันให้เหมาะสมกับความต้องการทางร่างกายและจิตใจของเด็ก การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ฯ กับชุมชน ได้แก่ การให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล การจัดกิจกรรมให้บริการแก่ชุมชน และการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองเด็กและศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ส่วนการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก หมายถึง การส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามแนวทางหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ.2546 โดยการจัดประสบการณ์ในรูปแบบของกิจกรรมผ่านการเล่นและการดูแลในลักษณะกลุ่มและรายบุคคล

4. การบริหารโครงการ

การบริหารโครงการเป็นวิธีการหนึ่ง que แสดงถึงการใช้ทรัพยากรไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด เนื่องจากการวางแผนโครงการต้องมีการวิเคราะห์โครงการในด้านต่างๆ ตลอดจนความคุ้มค่าในการลงทุนเพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าคุ้มค่าที่จะลงทุนหรือไม่ โครงการมีความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติหรือไม่อย่างไร การบริหารโครงการหนึ่งๆ จึงหมายถึง ขั้นตอนการจัดทำโครงการหรือวงจรของโครงการ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินโครงการตั้งแต่ การกำหนดโครงการ จนกระทั่งโครงการเสร็จสิ้น (สมจิตร วิริยานนท์. 2541 : 23)

โครงการ (Project) เป็นกลุ่มกิจกรรมที่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด (Robin; & Coulter. 1999 : 289) หรือเป็นกลุ่มของกิจกรรมและงานที่มีลักษณะมีจุดประสงค์เฉพาะเจาะจงที่ต้องทำ

ให้เสร็จภายในเงื่อนไขที่กำหนดไว้ โดยมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของเวลา มีขอบเขตการเงิน มีการกำหนดทรัพยากรที่ใช้ เช่น เงิน คน และอุปกรณ์ต่างๆ (Lewis. 1995 : 2) และเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ การปฏิบัติโครงการ และการติดตามโครงการ (Kerzner. 1998 : 2 – 5)

การบริหารโครงการในงานวิจัยนี้จึงหมายถึง การจัดการ และการใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและสมบูรณ์ที่สุดโดยทรัพยากรนั้นหมายถึงความเชี่ยวชาญและความสามารถที่มีอยู่ ความร่วมมือของทีมงาน เครื่องมือ เครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตลอดจนข้อมูล สามารถดำเนินการ ระบบงาน เทคนิค เงินทุน และเวลา (วิสูตร จิระดำเกิง. 2543 : 5) เพื่อให้การดำเนินโครงการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนบรรลุนิติวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.1 กระบวนการบริหารโครงการ

กระบวนการบริหารโครงการมี 7 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ (Meredith; & Mantel, Jr. 2000 : 184 – 210)

4.1.1) การริเริ่มโครงการ (Initial Project Coordination) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการจัดทำโครงการโดยพิจารณาความจำเป็นด้านต่างๆ ของการจัดทำโครงการ โดยการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อโครงการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน ดังนี้ การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม (Environment Analysis)

4.1.1.1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกมีแนวทางในการดำเนินการ (พวงรัตน์ เกษรแพทย์. 2543 : 99 – 100) โดยสำรวจและวิเคราะห์แนวโน้มของสภาวะแวดล้อมหลักขององค์กร เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี สำรวจและวิเคราะห์กลุ่ม ผู้รับบริการขององค์กร การสำรวจและตรวจสอบคู่แข่ง การสำรวจและตรวจสอบ การสนับสนุน การให้การสนับสนุนหรือการให้ความร่วมมือขององค์กรอื่นๆ การประเมินโอกาสและภัยคุกคามด้านต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อองค์กรในอนาคต การนำผลการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กรไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรึกษาหารือกับผู้บริหารระดับสูงเพื่อหาข้อสรุปและสร้างความเข้าใจร่วมกัน หรือสร้างภาพอนาคตต่อไป

4.1.1.2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน หมายถึง การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อขีดความสามารถในการดำเนินงานให้บรรลุนิติวัตถุประสงค์ขององค์กรโดยการวิเคราะห์ที่สะท้อนจุดแข็ง (Strength) และจุดอ่อน (Weakness) ขององค์กรซึ่งเท่ากับการประเมินความเข้มแข็งและความอ่อนแอขององค์กร หลักการสำคัญของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

ภายในสามารถดำเนินการได้ (พวงรัตน์ เกษรแพทย์. 2543 : 100 - 101) โดยวิเคราะห์ปัจจัยหลักภายในองค์กรอย่างครอบคลุม เช่น การบริหารจัดการโครงสร้างขององค์การด้านบุคลากร งบประมาณ การดำเนินงาน การประเมินสถานการณ์หลักบนพื้นฐานของศักยภาพที่เป็นจุดอ่อนและจุดแข็ง เพื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด และเปรียบเทียบผลงานระหว่างอดีตที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จัดทำผลการวิเคราะห์ปัจจัยทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็นข้อได้เปรียบหรือจุดแข็งและสิ่งที่จำเป็นต้องปรับปรุงหรือจุดอ่อน เพื่อสร้างภาพในอนาคตให้ถูกต้องต่อไป

4.1.2) การวางแผนโครงการ (Project Planning) เป็นการเตรียมงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการไว้ล่วงหน้า ประกอบด้วย การกำหนดลักษณะของงานที่ต้องทำ การกำหนดปริมาณและคุณภาพของงาน การกำหนดทรัพยากรที่ใช้ จุดประสงค์ของการวางแผนโครงการนั้น เพื่อกำหนดงานต่างๆ ที่ต้องทำก่อนเริ่มโครงการ เพื่อให้ได้ศึกษาทำความเข้าใจงานเหล่านั้นก่อนการทำงานจริงและเพื่อให้มองเห็นปัญหาล่วงหน้าและสามารถหาทางแก้ไขไว้อีกก่อน (วิสูตร จิระดำเกิง. 2543 : 74) ในการวางแผนโครงการจะดำเนินการ 2 เรื่อง คือ การจัดทำแผนโครงการและการนำเสนอโครงการ ในการจัดทำแผนโครงการโดยมีรายละเอียดดังนี้ (Meredith; & Manter, Jr. 2000 : 187 – 189)

4.1.2.1) การสรุปภาพรวม (Overview) เป็นการสรุปวัตถุประสงค์เป้าหมายและขอบข่ายของโครงการ ซึ่งต้องนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูง ตลอดจนอธิบายความสัมพันธ์ของโครงการที่มีต่อวัตถุประสงค์ขององค์การ และกำหนดเวลาของกิจกรรมสำคัญ

4.1.2.2) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นข้อความรายละเอียดของเป้าหมายของโครงการการกำหนดวิธีดำเนินงานทั่วไป (General approach) และเครื่องมือในการวางแผน (Planning tools) เป็นการอธิบายถึงการบริหาร วิธีการปฏิบัติงาน และเทคนิคที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนเครื่องมือต่างๆ ที่สนับสนุนการวางแผน เช่น การพยากรณ์เชิงคุณภาพ การพยากรณ์เชิงปริมาณ ผัง Grantt โปรแกรมและเทคนิคการตรวจสอบ

4.1.2.3) ลักษณะของการทำสัญญา (Contractual Aspects) เป็นสัญญาที่เกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด ประกอบด้วยรายละเอียดและการอธิบายรายงานทั้งหมดที่ต้องการทรัพยากรที่ต้องจัดหาให้ลูกค้า คณะกรรมการที่ให้คำแนะนำ การตรวจสอบโครงการ ข้อตกลงพิเศษตามสัญญาอื่นๆ

4.1.2.4) ตารางการปฏิบัติงาน (Schedules) เป็นการกำหนดตารางการปฏิบัติงานต่างๆ และจุดสิ้นสุดการปฏิบัติงานตามกำหนดเวลาในแต่ละช่วงที่ประเมินไว้สำหรับในแต่ละงาน

4.1.2.5) ทรัพยากร (Resources) เป็นสิ่งที่นำมาใช้ประกอบการบริหารโครงการทรัพยากรพื้นฐานที่จำเป็นมี 2 ประการคือ งบประมาณทั้งที่เป็นเงินทุนและค่าใช้จ่ายที่ต้องระบุรายละเอียดและทุนหมุนเวียนและวิธีการควบคุม ซึ่งต้องออกแบบให้ครอบคลุมทรัพยากรเฉพาะที่ต้องการ

4.1.2.6) บุคลากร (Personnel) เป็นการระบุถึงบุคคลที่ต้องการในโครงการ ทักษะเฉพาะของบุคลากร การฝึกอบรม การจัดหา ข้อจำกัดด้านกฎหมายหรือนโยบายอื่นๆ

4.1.2.7) วิธีการประเมินผล (Evaluation methods) เป็นการประเมิน การปฏิบัติงานของโครงการ ให้เป็นไปตามมาตรฐาน ในส่วนนี้จะประกอบด้วยคำบรรยายอย่างสั้นๆ เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการต่างๆ ในการติดตามผลการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีประเมินโครงการ

4.1.2.8) ปัญหาที่สำคัญ (Potential problems) เป็นการระบุปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของโครงการที่อาจเกิดขึ้นได้

การนำเสนอโครงการเป็นการนำเสนอโครงร่างของโครงการเพื่อให้ผู้บริหาร อนุมัติก่อนรับไปดำเนินการ ในการนำเสนอโครงการควรประกอบด้วยส่วนสำคัญๆ ต่อไปนี้ (สุพาดา สิริกุตตา; และคนอื่นๆ. 2543 : 57 – 58, อินสอน บัวเขียว. 2546 : 222 – 231)

1) ชื่อโครงการ (Proposal Preparation) เป็นการตั้งชื่อโครงการที่จัดทำ เป็นส่วนที่บอกให้ทราบว่าจะทำอะไร ควรเขียนด้วยชื่อที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับเรื่องที่จะทำ

2) หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ (Project Responsibility Unit) บุคคล คณะบุคคลหรือหน่วยงานในองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบในการดำเนินงานของโครงการ ที่จะทำ คือตอบคำถามว่าใครทำ เพื่อพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของบุคคลหรือหน่วยงานที่ รับผิดชอบ

3) หลักการและเหตุผล (Reason for Project Determination) เป็นการ เขียนแสดงถึงความสำคัญของการทำโครงการนั้นๆ ว่ามีความสำคัญ สมควรที่จะทำอย่างไรจึงต้อง ทำโครงการนั้น ข้อมูลที่ใช้ในการแสดงเหตุผลอาจจะมาจากหลายแหล่งด้วยกัน เช่น ปัญหา ความต้องการ นโยบาย แผนพัฒนา เกณฑ์มาตรฐาน หรืออาจจะมาจากทฤษฎีทางวิชาการที่ ยึดถือกันในเรื่องนั้นๆ ก็ได้

4) วัตถุประสงค์ของโครงการ (Objective) เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายใน การทำโครงการ โดยการคาดว่าเมื่อทำเสร็จแล้วจะได้รับการตอบสนองอย่างไรบ้าง ซึ่งการกำหนด วัตถุประสงค์ ควรกำหนดในลักษณะที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

5) วิธีดำเนินงาน (Procedure) จะแสดงวิธีปฏิบัติแสดงกิจกรรมตามขั้นตอน ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ ส่วนนี้ของโครงการจะมีลักษณะเป็น Action plan หรือ Operation plan เทคนิคการวางแผนปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและ วัตถุประสงค์จะสะท้อนออกมาในรูปของวิธีดำเนินงานว่าจะมีการทำอะไร ใครทำ ทำเมื่อใด และ ทำอย่างไร โดยวิธีใด

6) ระยะเวลาการดำเนินงาน (Duration) เป็นการกำหนดช่วงระยะเวลาของ แต่ละงานย่อยที่ต้องกระทำให้แล้วเสร็จในแต่ละขั้นตอนด้วยการกำหนดวัน เวลาที่แน่นอนของ การเสร็จสิ้นโครงการด้วย

7) สถานที่ดำเนินงาน (Place) เป็นการกำหนดสถานที่ที่จะใช้ในการจัดทำโครงการและการดำเนินงานย่อยๆ ภายในโครงการ

8) งบประมาณ (Budgets) เป็นการกำหนดจำนวนเงินที่จะใช้จ่ายทั้งหมดในโครงการ มีการแจกแจงรายละเอียดแยกย่อยถึงจำนวนเงินที่จะใช้ในแต่ละงานย่อยๆ ต่างๆ และระบุแหล่งที่มาของเงินที่จะใช้จ่ายว่ามาจากที่ใดบ้าง

9) การกำกับติดตามและประเมินผล ในส่วนนี้จะแสดงให้เห็นผู้พิจารณาโครงการทราบถึงว่าจะควบคุมให้มีการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ และจะรู้ได้อย่างไรว่าโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์

10) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Benefit) เป็นการคาดคะเนถึงผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร สังคม ซึ่งควรเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.1.3) การวิเคราะห์โครงการ (Project Analysis) และการศึกษาความเป็นไปได้ (Project Feasibility Study) เป็นการศึกษารายละเอียดด้านต่างๆ ของโครงการว่ามีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการนำไปใช้ในโครงการมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะช่วยให้เห็นเป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละกิจกรรมของโครงการ ถ้าผลการวิเคราะห์พบว่ามีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้แล้วจะทำให้การตัดสินใจดำเนินการแผนตามโครงการมีข้อผิดพลาดน้อยและได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ในการวิเคราะห์โครงการจะต้องคำนึงถึงด้านการเงิน การบริหาร ด้านเทคนิค และด้านเศรษฐกิจ

4.1.4) การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Sorting Out the Project and Action Plan) เมื่อโครงการถูกกำหนดขึ้นอย่างแน่นอนแล้วไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายขององค์กร ผู้บริหารโครงการต้องจัดทำรายละเอียดให้ลึกลงไปจนพร้อมที่จะปฏิบัติให้เป็นผลได้ด้วยการตอบคำถามพื้นฐานเหล่านี้ ได้แก่ ทำอะไร โดยใคร ทำอย่างไร ทำเมื่อไร ต้องการทรัพยากรอะไรในการทำสิ่งนี้ ด้วยการดำเนินการจัดโครงสร้างการรายงาน (Work Breakdown Structure : WBS) เพื่อตอบคำถามว่าทำอะไร การจัดองค์การ (Project Structure) และการกำหนดผู้รับผิดชอบ เพื่อตอบคำถามว่าทำโดยใคร การจัดทำรายการด้านเทคนิค เพื่อตอบคำถามว่าทำอย่างไร การจัดทำแผนกำหนดเวลา เพื่อตอบคำถามว่าทำเมื่อไร การจัดทรัพยากร เพื่อตอบคำถามว่าต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้างในการทำสิ่งนี้ ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดของแนวทางการดำเนินการดังนี้ (วิสูตร จิระดำเกิง. 2543 : 90)

4.1.4.1) การแตกโครงสร้างของงาน (Work Breakdown Structure : WBS)

การแตกโครงสร้างของงานจะทำให้ผู้บริหารโครงการไม่หลงลืมภารกิจสำคัญต่างๆ ของโครงการ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะการแตกโครงสร้างของงานจะทำให้ได้กรอบแนวคิดทั้งหมดของโครงการ ที่อธิบายความสัมพันธ์ของแต่ละกิจกรรม เวลาที่ใช้ในการทำแต่ละกิจกรรม งบประมาณ วัตถุประสงค์ เครือข่าย โครงสร้างองค์การ แนวทาง

การควบคุมโครงการขั้นต้น และความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโครงการ ซึ่งการแตกโครงสร้างของงานมีวิธีการดำเนินการเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้ (Kerzner. 1998 : 544)

4.1.4.1.1) เขียนรายการทั่วๆ ไปถึงสิ่งที่จะทำ ด้วยการกำหนดงานหลักๆ ที่สำคัญ จากนั้นแบ่งงานหลักๆ ที่สำคัญเหล่านี้ออกเป็นงานย่อยๆ โดยที่งานแต่ละงานย่อยสามารถที่จะมีแผนปฏิบัติงาน งบประมาณ ตารางการทำงาน การติดตามการควบคุม เป็นของตนเอง และการจัดเครือข่ายงานจากข้อมูลเหล่านี้

4.1.4.1.2) เขียนสิ่งที่ต้องทำในแต่ละงานย่อยๆ เวลาที่ใช้ วัสดุ อุปกรณ์ที่ต้องการโดยงานย่อยๆ แต่ละงานที่แตกออกมานั้นไม่ควรจะมีมากเกินไปเนื่องจากจะเป็นการเพิ่มทุนด้านการบริหารจัดการ การควบคุม และการรายงาน

4.1.4.1.3) จัดคนเข้าไปรับผิดชอบงานแต่ละงานย่อย โดยจัดเตรียมเครือข่าย งานจากข้อมูลที่มีอยู่ในข้อ 1 โดยการวางแผนเป็นลำดับขั้นตอน กล่าวคือ แต่ละกิจกรรม (Activity) จะมีผลลัพธ์และกิจกรรมเหล่านี้จะมีกิจกรรมย่อย (Subactivity) ดังนั้น แผนงานโครงการจึงเป็นกลุ่มของแผนปฏิบัติการซึ่งจะบรรจุในข้อมูลการวางแผนทั้งหมด

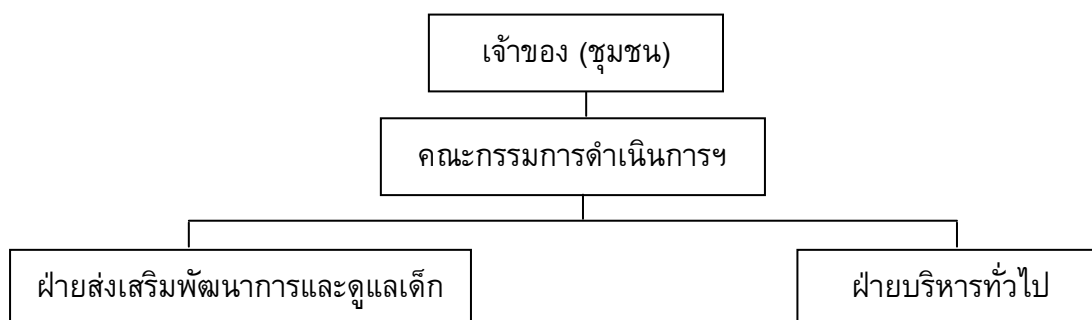
4.1.4.2) การจัดโครงสร้างองค์การ (Project Organization) การจัดองค์การเป็นกระบวนการจัดบุคลากรและทรัพยากรเพื่อการทำงาน ให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการระบุถึงการแบ่งงานกันทำ การประสานงาน (Schermerhorn. 1999 : 202) เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความประหยัดในการทำงาน และให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ (วิสูตร จิระดำเกิง. 2543 : 80) โดยการจัดผังองค์การ

ผังการจัดองค์การ (Organization Chart) เป็นการแสดงถึง การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ความสัมพันธ์ในการบังคับบัญชา (Supervisory Relationship) ช่องทางการสื่อสาร (Communication Channel) หน่วยงานย่อยที่สำคัญ (Major Subunits) ระดับของการจัดการ (Levels of Management) (สุพาดา สิริกุตตา; และคนอื่นๆ 2543 : 63) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการตัดสินใจ (Authority) ความรับผิดชอบ (Responsibility) และความรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจ (Accountability) (Kerzner. 1998 : 97)

การจัดองค์การจะทำให้ทราบถึงภารกิจที่ชัดเจน ค่านิยมหลัก วัตถุประสงค์ขององค์การ เริ่มต้นด้วยกระบวนการปฏิบัติเพื่อให้การทำงานมีความชัดเจนโดยแสดงความสัมพันธ์ซึ่งจะระบุว่า ใครทำอะไร ใครบังคับบัญชาใคร วิธีการที่ทำให้บุคคลและส่วนต่างๆ ขององค์การมีความเกี่ยวข้องกันในการออกแบบโครงสร้างและการกระจายอำนาจในองค์การ (วิสูตร จิระดำเกิง. 2543 : 81 - 90) รูปแบบการจัดองค์การที่นิยมจัดกันได้แก่

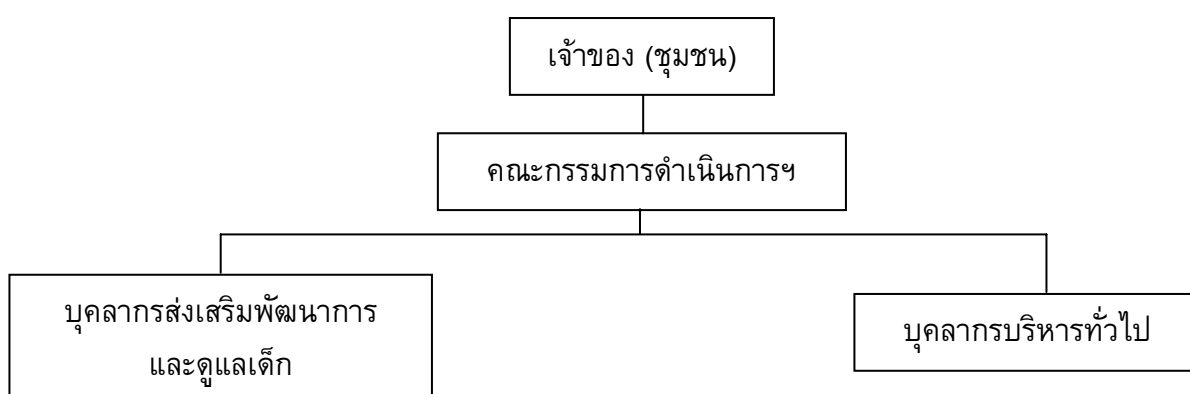
4.1.4.2.1) การจัดองค์การตามหน้าที่การทำงาน (Functional Organization) เป็นการจัดองค์การที่เน้นความเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านของงานเหมาะสำหรับโครงสร้างงานที่มีสภาพแวดล้อมที่คงที่ เป็นองค์การขนาดเล็ก มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน มี

สายการผลิตไม่เกิน 2 สายการผลิต มีการรวมกลุ่มกิจกรรมที่มีลักษณะเหมือนกันเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งแสดงเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 การจัดโครงสร้างองค์การตามหน้าที่การทำงานของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก
ก่อนวัยอนุบาล ปรับปรุงจากวิสูตร จิระดำเกิง (2543 : 82)

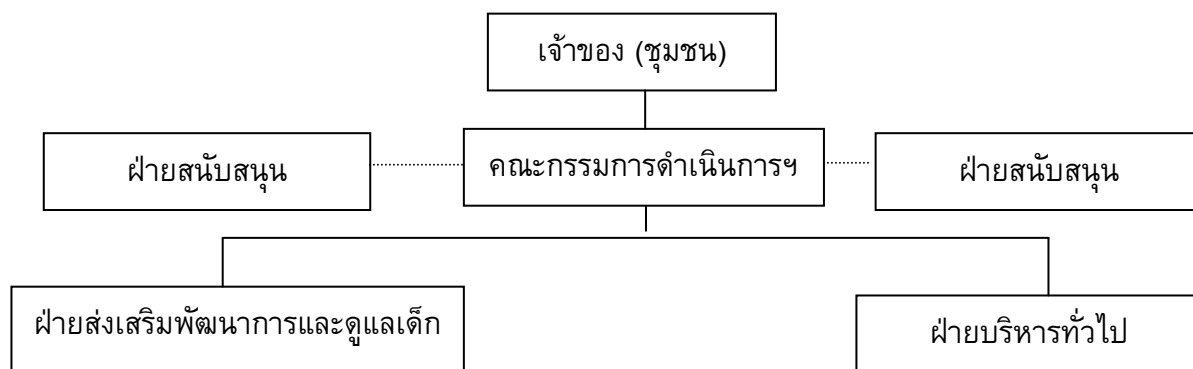
4.1.4.2.2) การจัดองค์การตามความรับผิดชอบงาน (Task Force Organization) การจัดองค์การในลักษณะนี้ ทีมงานแต่ละส่วนจะต้องมีความพร้อมและช่วยตัวเองได้ ซึ่งแสดงเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

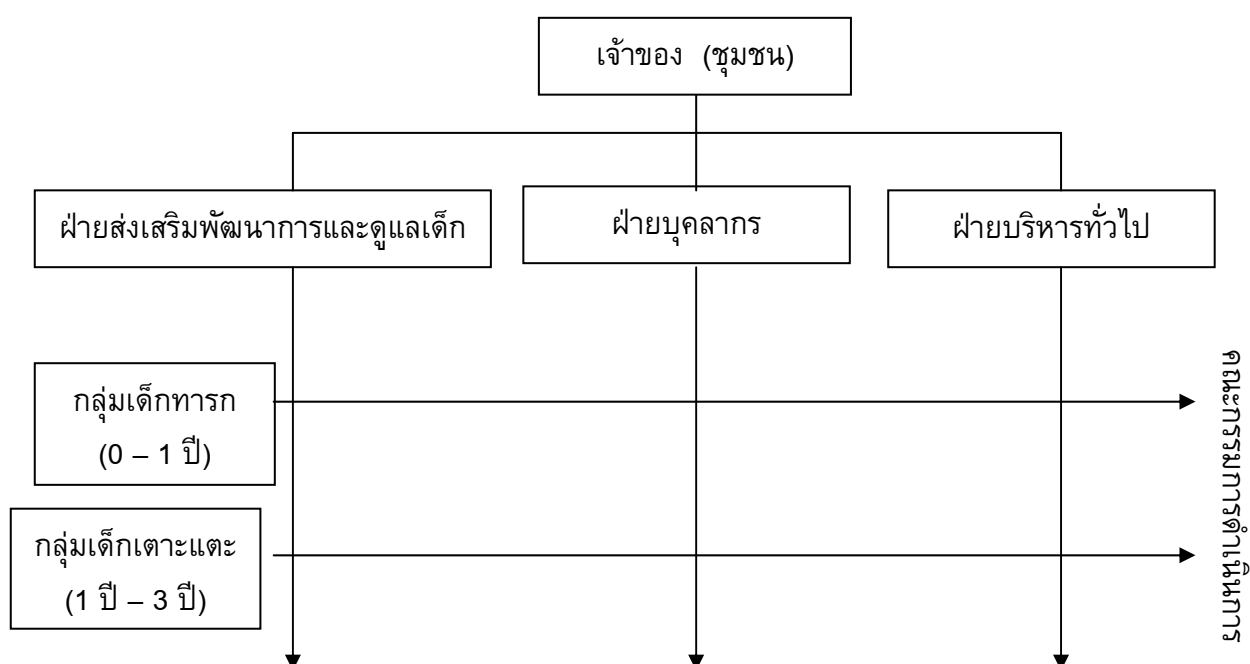
ภาพประกอบ 3 การจัดโครงสร้างองค์การตามความรับผิดชอบงานของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก
ก่อนวัยอนุบาล ปรับปรุงจากวิสูตร จิระดำเกิง (2543 : 83)

4.1.4.2.3) การจัดองค์การตามสายงานหลักและสายงานรอง (Line and Staff Organization) การจัดองค์การแบบนี้ต้องการทีมบริหารงานที่แข็งแกร่งโดยการจัดสายงานหลัก ซึ่งปกติจะแทนด้วยเส้นทึบ เป็นสายงานที่มีความเด่นชัดในหน้าที่การงานเกี่ยวกับความสำเร็จของงาน และมีความเชี่ยวชาญในงานนั้นๆ ด้วย ส่วนสายงานรอง จะเป็นสานงานที่ให้การสนับสนุนการทำงานในสายงานหลักให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งจะแทนด้วยเส้นประ ข้อเสียของการจัดองค์การแบบนี้คือความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างสายงานหลักและสายงานรอง

ทั้งนี้เพราะผู้บริหารระดับสูง มักมองข้ามความสำคัญของสาขางานรอง ซึ่งโดยทั่วไปไม่มีผลงานเป็นรูปธรรม ขณะที่สาขางานหลักจะเห็นผลงานเด่นชัด ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องเข้ามาลดความขัดแย้งเหล่านี้ให้น้อยลงซึ่งแสดงเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพประกอบ 4 การจัดโครงสร้างองค์การตามลักษณะงานรองของศูนย์พัฒนา (4.1.4.2) การจัดองค์การแบบประสาน (Matrix Organization) การจัดองค์การแบบนี้มีลักษณะเด่นชัดที่ปรากฏคือการจัดองค์การตามหน้าที่และความรับผิดชอบงาน ซึ่งแสดงเป็นภาพการประสานงานตามภาพประกอบ 5 ว่าคนทำงานและทีมงานมีความรับผิดชอบทั้งในหน้าที่การทำงานและความสำเร็จของโครงการ การจัดองค์การแบบประสานนี้เป็นลักษณะที่พบทั่วไปในการบริหารโครงการซึ่งโดยธรรมชาติมีลักษณะเป็นแบบชั่วคราว บางครั้งต้องการ การสนับสนุนจากสายงานปกติในองค์กรแม่ ดังนั้น ผู้จัดการโครงการจึงต้องมีทักษะพิเศษในด้านการเจรจาต่อรองเพื่อให้การสนับสนุนจากสายงานเหล่านั้นซึ่งแสดงเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

หน้าที่การงาน

ภาพประกอบ 5 การจัดโครงสร้างองค์การแบบประสานของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก

ก่อนวัยอนุบาล ปรับปรุงจากวิสูตร จิระดำเกิง (2543 : 88)

4.1.4.3) การจัดทำรายการด้านเทคนิค (Technical Specification)

การจัดทำรายการด้านเทคนิคเป็นการเขียนบรรยายงานที่ต้องทำในแต่ละงานย่อย วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ วิธีการทำ ผลที่ต้องการ ออกระบุถึงการใช้งานหรือวิธีทดสอบการใช้งาน ในการกำหนดรายงานด้านเทคนิคนี้ ผู้บริหารต้องคิดให้รอบคอบก่อนเขียนเพราะจะส่งผลกระทบต่อโครงการด้านมาตรฐานและผลงานที่ต้องการ ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับต้นทุนการดำเนินโครงการ และเวลาที่ต้องการ (วิสูตร จิระดำเกิง 2543 : 91)

4.1.4.4) การจัดทำแผนกำหนดเวลา (Scheduling) การจัดทำแผน

กำหนดเวลาจะทำหลังจากการแตกโครงสร้าง (WBS) เพื่อที่จะทราบว่าจะแต่ละงานนั้นต้องการทรัพยากรอะไร และใช้เวลาในการทำงานนานเท่าไร จากนั้นจะนำงานเหล่านั้นมาจัดลำดับความสัมพันธ์ว่างานใดจะทำก่อน - หลัง ในการจัดลำดับนี้ ผู้จัดลำดับควรจะมีประสบการณ์ในงานลักษณะเดียวกัน หรือใกล้เคียงกับงานที่จะทำ ในกรณีที่ไม่มีประสบการณ์ ผู้จัดทำอาจจะหาผู้ร่วมจัดทำที่มีประสบการณ์ โดยอาจจะใช้กระดานบันทึกมีแถบกาวยื่นชื่องานแต่ละงานแล้วนำมาช่วยกันจัดลำดับการทำการก่อนหลังโดยที่มงานของโครงการ โดยทั่วไปนั้นเทคนิคการจัดทำแผนกำหนดนั้นมีหลายแบบ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้แผนงานแบบแกรนท์ชาร์ต (Grantt Chart)

การทำแผนงานแบบแกรนท์ชาร์ต (Grantt Chart) นี้พัฒนาโดยชาวอเมริกันชื่อ Mr.Henry L.Grantt (วิสูตร จิระดำเกิง. 2543 : 92) ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 แผนงานแบบนี้เป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายไม่ว่าจะเป็นโครงการขนาดเล็กหรือใหญ่ เนื่องจากจัดทำได้สะดวก เข้าใจง่าย และไม่ซับซ้อน การทำแกรนท์ชาร์ตมีวิธีการทำดังนี้ 1) จัดเตรียมกระดานเปล่าของแผนงานแบบ Grantt Chart 2) กำหนดวันที่เริ่มต้นของงาน 3) ด้านซ้ายจะเป็นงานที่ต้องทำ โดยเรียงงานที่ทำก่อนไว้ด้านบน 4) ไล่เรียงลงไปจนถึงงานสุดท้ายที่ต้องทำ 5) ตารางด้านขวามือจะแสดงมาตราเวลาซึ่งอาจแสดงรายละเอียดของงานเป็นวัน สัปดาห์ เดือน หรือแล้วแต่โครงการที่จัดทำ 6) กำหนดเวลาที่ต้องใช้ในแต่ละงานตามปริมาณงานและทรัพยากร 7) งานแต่ละงานจะแสดงการใช้เวลาโดยใช้แท่งหรือแถบสี (Bar) ตามแนวนอนโดยงานหนึ่งๆ ใช้แทนด้วยสีแท่งหนึ่ง โดยทั่วไปแล้วงานเหล่านี้ ไม่ควรเกิน 3 เดือน หากยาวกว่านี้ควรแยกงานนั้นเป็นงานย่อยลงไปอีก 8) ทำไปเรื่อยๆ จนถึงงานสุดท้ายที่ต้องทำ และ 9) หากต้องการเจาะลึกในรายละเอียดของแต่ละงานอาจทำเป็นแผนขยายเฉพาะส่วนออกมาต่างหาก

งาน	เวลา										หมายเหตุ
1. A											
2. B											
3. C											

ภาพประกอบ 6 แสดงตัวอย่างการทำ Grantt Chart

4.1.4.5) การจัดทรัพยากร (Resource allocation) ในการจัดทำแผนงานแบบ Grantt chart นั้น ผู้วางแผนจะมีข้อมูลด้าน ทรัพยากรที่ต้องการ ได้แก่ กำลังคน วัสดุ และอื่นๆ แล้ว ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาสรุปตามช่วงเวลา ตามแผนงานที่วางไว้

4.1.5) การปฏิบัติตามโครงการ (Project Implementation) เป็นการดำเนินการตามแผน โดยผู้จัดการโครงการจะเป็นผู้รับผิดชอบซึ่งมีอำนาจในสายงานหลัก มีหน้าที่ควบคุมดูแลหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในขั้นการปฏิบัติตามโครงการมี 2 ส่วนที่สำคัญคือส่วนที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในช่วงเริ่มปฏิบัติโครงการ และส่วนที่เกี่ยวกับเมื่อปฏิบัติโครงการ การเตรียมความพร้อมในช่วงเริ่มปฏิบัติโครงการจะต้องจัดทำระบบสื่อสารภายในโครงการได้แก่ การรายงานสภาพโครงการ แบบรายงานสภาพโครงการนั้นประกอบด้วย การรายงานงานที่แล้วเสร็จ งานอะไรที่ไม่แล้วเสร็จตามแผน เพราะอะไร ได้ดำเนินการแก้ไขอะไรกับงานที่ล่าช้า นั้น มีปัญหาอะไรที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ต้องการอะไรเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว อุปสรรคที่มีโดยกำหนดความถี่ของการรายงานให้เหมาะสม ในขั้นการปฏิบัติโครงการนี้ผู้บริหารโครงการจะมีบทบาทมากที่สุด ซึ่งต้องทำหน้าที่ทุกอย่างเพื่อให้โครงการดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และแผนที่ได้จัดทำไว้

4.1.6) การควบคุมโครงการ (Project Control) เป็นการติดตามโครงการ (Project Monitoring) และการประเมินโครงการ (Project Evaluation) การติดตามโครงการเป็นการตรวจสอบและติดตามผลของโครงการ ประกอบด้วย การติดตามความก้าวหน้า การเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เป็นจริงกับผลลัพธ์ที่คาดหวัง การวิเคราะห์ผลกระทบ การปรับปรุง การประเมินโครงการ เป็นการประเมินความก้าวหน้าของแผนโดยเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานจริงกับผลที่คาดว่าจะได้รับ ซึ่งจะทำให้ทราบว่าโครงการที่ดำเนินอยู่ประสบความสำเร็จหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไร เพื่อจะได้มีการปรับปรุงโครงการใหม่ และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะตัว เช่น การขยายเวลาโครงการ การเพิ่มงบประมาณ เป็นต้น

4.1.7) การยุติโครงการ (Project Termination) เป็นการดำเนินการสิ้นสุด

ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในโครงการ โดยผู้จัดการโครงการต้องรายงานผลการปฏิบัติงานต่อผู้บริหารระดับสูงตามสายการบังคับบัญชาว่าโครงการประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ถือว่าเป็นการสิ้นสุดการปฏิบัติงานสำหรับโครงการนี้

4.2 การบริหารโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในชุมชน

กระบวนการวางแผนการทำงานของชุมชนนั้นไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเหมือนกับ การวางแผนของหน่วยงานภายนอก จุดหมายที่สำคัญของการวางแผนคือความลงตัว และการดำเนินงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การวางแผนนี้ชุมชนควรใช้ความรู้เดิมในการวางแผน ให้มากที่สุด โดยการคิดถึงเนื้อหา ผู้รับผิดชอบ คิดถึงการแบ่งงานแบ่งคนเหมือนกับที่ชุมชน เคยเคยในการวางแผนงานบุญต่างๆ ของชุมชนซึ่งขั้นตอนการวางแผนใน การทำงานของชุมชน นั้นสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (สิทธิรัฐ ประพูนิตติสาร. 2545 : 136 – 140)

1) นำแนวทางการแก้ปัญหาทั้งหมดมาจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม

1.1) แนวทางที่กลุ่มสามารถทำได้ทันทีโดยไม่ต้องรอนงบประมาณหรือ ความช่วยเหลือจากภายนอก

1.2) แนวทางที่มีบางส่วนของกิจกรรมหรือเนื้อหาที่กลุ่มหรือชุมชน สามารถทำได้เลย แต่อาจมีบางกิจกรรมหรือบางเนื้อหาต้องรอความช่วยเหลือจากภายนอก

1.3) แนวทางที่เป็นเรื่องใหญ่ที่อาจเกี่ยวข้องกับกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายชุมชนต่อสู่ต่อไป

2) กำหนดขั้นตอนปฏิบัติ ได้แก่ 2.1) กำหนดเนื้อหาหลัก หรือสิ่งที่ต้องทำ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม 2.2) แดกเนื้อหาหลักออกเป็นเนืองานย่อย 2.3) เชื่อมโยงว่างาน ย่อยแต่ละงานจะทำอะไรก่อนหลัง 2.4) วิเคราะห์ว่าในแต่ละเนืองานจะได้อะไรออกมา และแน่ใจได้อย่างไรว่าผลนั้นจะทำให้เนืองานขั้นต่อไปประสบความสำเร็จ และไม่ก่อให้เกิด ผลข้างเคียงที่เป็นปัญหา และ 2.5) จัดทรัพยากรลงไปเนืองานย่อย

3) พิจารณาเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค โดยใช้ศักยภาพที่มีของกลุ่มในการจัดการกับ อุปสรรคเหล่านั้น โดยอุปสรรคแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

3.1) อุปสรรคภายในชุมชน

3.2) อุปสรรคภายนอกชุมชน

สติงเจอร์ (Stinger. 1999 : 177 – 120) ได้เสนอแนวทางการวางแผนอย่างง่าย ๆ ที่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับการวางแผนปฏิบัติงานใน ชุมชน ดังนี้ 1) กำหนด เป้าหมาย (Goals) เป้าหมายหมายถึง สิ่งที่ต้องการบรรลุหลังจากดำเนินการตามแผนปฏิบัติ ทั้งหมด 2) กำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) วัตถุประสงค์ หมายถึง สิ่งที่ยั่งยืนสิ่งที่ต้องการ

ย่อยๆ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายรวม 3) กำหนดว่ามีงานใหญ่ๆ (Tasks) อะไรบ้างที่ต้องดำเนินการเพื่อให้เป้าหมายบรรลุผล 4) ในแต่ละงานใหญ่ๆ นั้นมีงานย่อยๆ (Steps) อะไรบ้าง 5) จากนั้นหาคนที่มารับผิดชอบ (People) งานย่อยๆ นั้น 6) งานนั้นจะเกิดที่ไหน (Where) 7) งานนั้นจะเกิดเมื่อไหร่ (When) และ 8) จากนั้นให้พิจารณาว่าแต่ละงานต้องการทรัพยากรอะไรบ้าง (Resource)

จากการศึกษาแนวคิดการวางแผนของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์เป็นความรู้เพื่อนำเสนอแก่ชุมชนในการบริหารโครงการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของชุมชน 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การตัดสินใจริเริ่มโครงการ (Initial Project Coordination) ขั้นที่ 2 การวางแผนโครงการ (Project Planning) ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์โครงการ (Project Analysis) และการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Feasibility Study) ขั้นที่ 4 การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Sorting Out the Project and Action Plan) ขั้นที่ 5 การปฏิบัติการตามโครงการ (Project Implementation) และขั้นที่ 6 การควบคุมโครงการ (Project Control) : การติดตามโครงการ (Project Monitoring) และการประเมินโครงการ (Project Evaluation)

5. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่เชื่อมโยงองค์ความรู้กับการปฏิบัติ และการปฏิบัตินั้นช่วยผู้คนได้ทันทีโดยตรง ดังนั้นกระบวนการนี้จึงหมายถึงกระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือคนในชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกับนักวิจัยผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผล และอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของคนที่อยู่กับปัญหา ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่คนในองค์กรหรือชุมชนไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย (สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร. 2545 : 168, 20; Bakerville. 1999 : Online; Participatory Action Research. 2000 : Online) วิธีการนี้เป็นการกระจายอำนาจให้กับชุมชน ช่วยค้นหาคนที่มีความรู้ในการพัฒนาชุมชน และช่วยแก้ปัญหาให้ชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นกระบวนการที่พัฒนาองค์ความรู้ที่บุคคลภายนอกมีสถานภาพที่ชัดเจน มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน และสามารถระดมทรัพยากรในระยะยาวได้ (Participatory Action Research. 2004b : Online)

นอกจากนี้การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สะท้อนความคิดและลงมือปฏิบัติ โดยใช้หลักการของการมีส่วนร่วมที่มีความเสมอภาคในการตัดสินใจและร่วมมือตามแนวคิดของกระบวนการประชาธิปไตย มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหา พัฒนางาน/สร้างสิ่งใหม่ที่เกิดจากความต้องการร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ซึ่งความสำเร็จจากการทำงานร่วมกันจะทำ

ให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในความสำเร็จซึ่งเป็นพลังที่สร้างความสัมพันธ์ยืดยาวบุคคลให้ร่วมกันที่จะพัฒนา/แก้ปัญหาอื่นๆ ต่อไป (นิพนธ์ เลือกอ่อน. 2545 : 88)

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีลักษณะใกล้เคียงกับการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participation research) แต่มีส่วนที่เพิ่มเติมเกี่ยวข้องกับการแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ที่เชื่อมโยงเข้ากับแนวทางการวิจัยปฏิบัติการ (Action research) ทำให้นักวิชาการพยายามที่จะนำปรัชญา แนวคิด และธรรมชาติการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาประยุกต์ใช้ร่วมกัน (Mikkenlen. 1995 : 22; อ้างอิงจาก สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร. 2545 : 22; อมรวิรัช นาครธรพ; และดวงแก้ว จันทรสระแก้ว. 2541 : 2) ดังนั้น แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจึงอยู่บนฐานของแนวคิดการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม และการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งแต่ละแนวคิดมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

5.1 การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participation Research)

อมรวิรัช นาครธรพ; และดวงแก้ว จันทรสระแก้ว (2541 : 2) ได้ให้ความหมายของการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การศึกษาชุมชนโดยให้สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งเป็นผู้ร่วมวิจัยแต่ไม่มีการปฏิบัติการ ไม่มีการนำไปประยุกต์ แก้ไขปัญหา นอกจากนี้ พันธุ์ทิพย์ งามสุต (2540 : 1 – 2) ได้ให้ความหมายว่าเป็นกลวิธีที่สนับสนุนความพยายามของบุคคลและกลุ่มบุคคลที่จะจัดการเอาตัวเขาเปรียบโดยแสดงบทบาทของผู้ปลดปล่อยในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมการพัฒนาให้เกิดความเข้าใจในปัญหาสังคมอย่างจริงจังเพื่อเอาชนะปัญหาเหล่านั้น เป็นปฏิสัมพันธ์แบบประชาธิปไตยระหว่างผู้ที่ร่วมอยู่ในกระบวนการวิจัยทุกฝ่าย คือ ผู้วิจัยภายนอกกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักวิจัยภายใน

ดังนั้น พันธุ์ทิพย์ งามสุต (2540 : 2) ได้สรุปกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมไว้ 3 ขั้น ดังนี้

- 1) ขั้นการค้นหาปัญหา/ความต้องการร่วมกันโดยความร่วมมือของผู้ร่วมการวิจัย และกระบวนการวิจัย
- 2) ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัย และพัฒนาความเข้าใจปัญหาและปัจจัยที่เป็นสาเหตุที่เกี่ยวข้องทั้งในแง่สังคม วัฒนธรรมร่วมกัน
- 3) ขั้นการปฏิบัติการระหว่างผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัย

5.2 การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)

การวิจัยปฏิบัตินั้นค่อนข้างเป็นคำที่ใช้กันอย่างคลุมเครือ โดยทั่วไปจะใช้กันใน 2 นัย โดยนัยแรกหมายถึงวิธีการต่างๆ ไปที่ใช้แสวงหาความจริงทางสังคม ส่วนอีกนัยหนึ่ง

นั้นใช้กันในความหมายรองของวิธีการต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติการ (Action Science) การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Action Learning) การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participation Action Research) สาเหตุของการใช้คำที่มากเกินไป (Profusion) นั้นเกิดจากการที่การวิจัยปฏิบัติการนั้นมีจุดเริ่มต้นจากรูปแบบการหาความจริงทางสังคมและแตกออกไปตามประวัติศาสตร์ของแต่ละสาขาวิชา แต่อย่างไรก็ตาม ต้นกำเนิดของการวิจัยปฏิบัติการนั้นมี 2 ขั้นตอน คือ (Blum. 1995 : 1 – 7; citing Baskerville. 1999 : Online) ขั้นที่ 1 ขั้นการวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหา (Diagnostic) หมายถึง การวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมร่วมกันระหว่างผู้วิจัย (Researcher) และผู้ถูกวิจัย (Subjects) การจัดกระทำต่างๆ จะคำนึงถึงทฤษฎีที่เป็นหลักของการวิจัยขั้นที่ 2 ขั้นการบำบัดรักษา (Therapeutic) หมายถึง การทดลองเปลี่ยนแปลงร่วมกัน ในขั้นตอนนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และผลของการเปลี่ยนแปลงนั้นจะได้รับการศึกษา

การวิจัยปฏิบัติการจะเน้นการปฏิบัติการและการเปลี่ยนแปลง รวมความสนใจอยู่ที่ปัญหา กระบวนการของแต่ละส่วนย่อยจะสัมพันธ์กับระบบใหญ่และบางครั้งจะเป็นการปฏิบัติในแต่ละขั้นซ้ำๆ และเน้นการร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง (Perters; & Robinson. 1984; citing Baskerville. 1999 : Online) หรืออาจกล่าวอย่างสั้นๆ ง่ายๆ ว่าการวิจัยปฏิบัติการเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) โดยคนกลุ่มหนึ่งได้กำหนดปัญหา ทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อแก้ไขปัญหา จากนั้นก็เฝ้าดูว่าความพยายามที่จะทำไปนั้นเป็นอย่างไร ถ้าไม่ประสบความสำเร็จจะพยายามทำอีกครั้งหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทำให้การวิจัยชนิดนี้แตกต่างจากการวิจัยอื่นๆ เช่น การให้คำปรึกษา กระบวนการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติงานของผู้เชี่ยวชาญ การวิจัยชนิดนี้จะเน้นการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ การศึกษาปัญหาอย่างเป็นระบบ และแน่ใจว่าการปฏิบัติแทรกแซงใดๆ จะมีพื้นฐานมาจากข้อพิจารณาทางทฤษฎี ดังนั้นเวลาส่วนใหญ่ของนักวิจัยจะใช้ไปกับการออกแบบวิธีการและการสร้างเครื่องมือที่มีลักษณะเหมาะสมกับความต้องการจำเป็นของสถานการณ์นั้นๆ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลในลักษณะที่เป็นวงจร (O'Brien. 1998 : Online)

แนวคิดหลักของวิธีการวิจัยปฏิบัติการนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางสังคม ณ ที่แห่งนั้น กล่าวคือ นักวิจัยจะมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างกระตือรือร้นและคาดหวังในผลประโยชน์ทั้งในการวิจัยและผลที่จะเกิดกับองค์กรโดยมีกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีที่ชัดเจน องค์ความรู้ที่ได้มานั้นจะประยุกต์ทันที เนื่องจากผู้เข้าร่วมการวิจัยต้องการที่จะนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติในลักษณะที่เป็นวงจร (Baskerville. 1999: Online) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การวิจัยปฏิบัติการเป็นระบบการสะท้อนความจริงที่เกิดจากการใช้หลักของเหตุผล ซึ่งเป็นวิธีคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์และหลักของความชอบธรรมที่เกิดจากความเต็มใจ ความรู้ ความเข้าใจ ของผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ ที่ผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติอยู่เป็นประจำ โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางาน คำตอบหรือ

ความจริงที่พบจึงมีความเฉพาะเจาะจง การนำไปอ้างอิงยังกลุ่มประชากรอื่นจึงมีขอบเขตจำกัด และไม่ใช่เป้าหมายของการวิจัย (นิพนธ์ เสือก้อน. 2545 : 82)

โดยทั่วไปแล้วการวิจัยปฏิบัติการแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ (O'Brien. 1998 : Online; citing Susman. 1983; Baskerville. 1999 : Online)

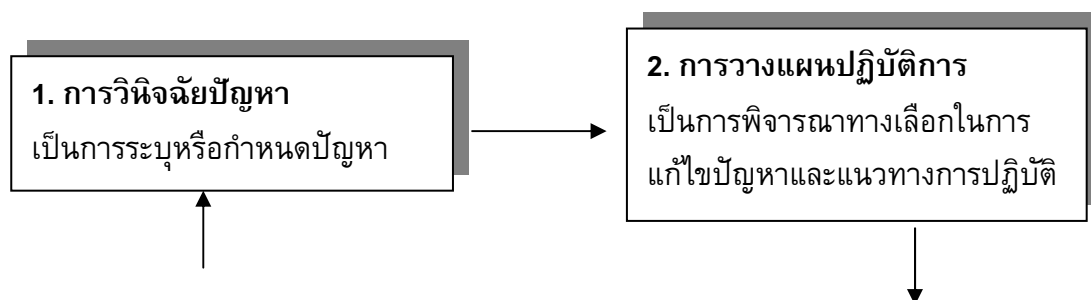
ขั้นที่ 1 การวินิจฉัยจะเกี่ยวกับการระบุปัญหาเบื้องต้น ที่เป็นสาเหตุของความต้องการที่อยากจะเปลี่ยนแปลง การวินิจฉัยปัญหาจะเกี่ยวกับการตีความของผู้คนที่อยู่ในองค์กรที่มีต่อความซับซ้อนขององค์กรโดยจะเป็นการตีความปัญหาในลักษณะปัญหาที่เป็นองค์รวม การวินิจฉัยปัญหานี้จะทำให้สามารถพัฒนาสมมติฐานทางทฤษฎีที่จะใช้ในการวิจัยได้

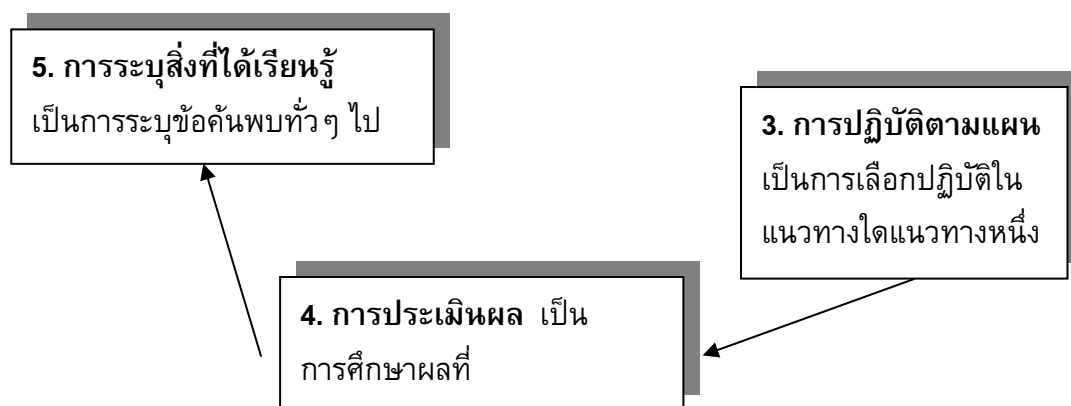
ขั้นที่ 2 การพัฒนาแผนปฏิบัติการ แผนนี้จะพัฒนามาจากกรอบแนวคิดทฤษฎีซึ่งจะนำไปสู่สภาพที่ปรารถนาและการเปลี่ยนแปลงนั้นจะทำให้บรรลุความต้องการนั้นๆ ในแผนปฏิบัติการจะระบุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง และแนวทางการเปลี่ยนแปลง

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติตามแผน จะเห็นขั้นตอนที่นำไปปฏิบัติ นักวิจัยและนักปฏิบัติจะร่วมมือทำกิจกรรม เช่น ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจจะนำทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมมาประยุกต์ใช้ ซึ่งมีกระบวนการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การสร้างข้อตกลงร่วมกัน การละลายพฤติกรรมการเรียนรู้ และการทำให้อยู่ตัว เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การประเมินผล หลังจากที่มีการปฏิบัติตามแผนเสร็จเรียบร้อยแล้ว นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่าทฤษฎีที่ใช้เป็นอย่างไร ผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนี้ แก้ปัญหาได้หรือไม่ ในกรณีที่แก้ปัญหาได้สำเร็จ การประเมินผลจะต้องเป็นไปอย่างเข้มข้นว่าการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนั้นอยู่ในจำพวกงานอะไร เช่น เป็นงานประจำวันหรือไม่ สาเหตุหลักของความสำเร็จ ในกรณีที่การเปลี่ยนแปลงไม่ประสบความสำเร็จ อาจจะมีการเปลี่ยนกรอบแนวคิดบางประการในการวิจัยปฏิบัติการรอบต่อไป

ขั้นที่ 5 การระบุการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยทั่วไปกิจกรรมนี้จะเกิดขึ้นเป็นกิจกรรมสุดท้ายและมักจะเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการของกระบวนการ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยปฏิบัติการจะมีประโยชน์ 3 ประการได้แก่ องค์ความรู้ที่เพิ่มขึ้นจากองค์การระหว่างทำการวิจัย ในกรณีการเปลี่ยนแปลงไม่สำเร็จ ความรู้ที่เพิ่มขึ้นจะถูกใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวินิจฉัยและการเตรียมการแทรกแซงในการวิจัยปฏิบัติการครั้งต่อไป และความสำเร็จหรือความล้มเหลวที่เกิดขึ้นจากการนำแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้จะเป็นความรู้ที่สำคัญสำหรับนักวิทยาศาสตร์ชุมชนหรือการจัดการการวิจัยในอนาคต ซึ่งสรุปเป็นภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบ 7 การเชื่อมโยงในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการ

ที่มา : Baskerville. (1999 : Online)

5.3 การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้นเป็นการขยายขอบเขตทางสังคมของการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งการวิจัยปฏิบัติการแบบเก่า (Traditional) นั้น บทบาทและความรับผิดชอบเชิงทฤษฎีจะตกอยู่กับผู้วิจัย แต่ในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น ทั้งผู้มีส่วนร่วมและนักวิจัยจะมีบทบาทเท่าๆ กัน หรือกล่าวอย่างสั้นๆ ว่า “คนที่เราศึกษานั้นจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการหาข้อมูลและมีความคิดที่จะกำหนดการปฏิบัติในอนาคตของตนเอง” (Whyte, et al. 1991 : 20)

นักวิชาการบางกลุ่มที่ผลักดันการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชื่อในปรัชญาว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่อยู่กับข้อมูล อยู่กับความจริงเป็นผู้รู้ดีเท่ากับนักวิจัยหรือบางที่อาจจะรู้มากกว่า (ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ. 2543 : 388 – 389) ในแนวคิดนี้มีข้อสมมติฐานว่านักวิจัยไม่สามารถที่จะรู้ดีเท่ากับผู้ที่อยู่ในบริบทของสิ่งแวดล้อมนั้นมานานเป็นปีๆ ดังนั้น ผู้วิจัยไม่จำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาอย่างเข้มข้นเหมือนกับการวิจัยปฏิบัติการ (Baskerville. 1999 : Online)

เนื่องจากการมีรากฐานมาจากการวิจัยปฏิบัติการ กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจึงใช้วิธีการที่เกิดขึ้นในการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) 4 ขั้นตอนเช่นกัน ดังนี้ (Seymour-Roll; & Hughes. 1995, 2000 : Online)

1) การสะท้อนปัญหา หมายถึง การที่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลต่างๆ ที่กังวลใจ จากนั้นมีความคิดที่จะปรับปรุงสิ่งที่มีความกังวลร่วมกัน การสะท้อนปัญหาจะรวมถึงการอภิปรายทั่วไปในเบื้องต้นในปัญหาที่กังวลร่วมกัน

2) การวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา หมายถึง การสร้างสิ่งใหม่หลังจากที่ได้อภิปรายร่วมกัน แผนจะหมายถึง แนวทางการแก้ไขปัญหาและการประเมินผลว่าปัญหานั้นได้รับการแก้ไขหรือไม่ อย่างไร

3) การปฏิบัติตามแผน จะเกิดหลังจากที่ได้บรรจุแผนลงในวาระการปฏิบัติ ซึ่งในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม การปฏิบัติตามแผนจะเกิดขึ้นทันทีหลังจากที่ได้วางแผนซึ่งไม่ต้องรอเหมือนการวิจัยประเภทอื่น

4) การสังเกตผลการปฏิบัติ ในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนี้ การวิจัยจะเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผนจะถูกสังเกตว่าได้ผลหรือไม่ในบริบทนี้ ดังนั้นในขั้นตอนนี้จะต้องใช้เครื่องมือตรวจสอบต่างๆ เช่น แบบสอบถาม อาจต้องนำมาใช้เพื่อให้แน่ใจว่าผลการศึกษเป็นไปตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งการปฏิบัติตามแผนและการสังเกตนี้จะเกิดขึ้นควบคู่กันอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนนี้จะหมุนเป็นเกลียวไปเรื่อยๆ ซึ่ง แคมมิส และแมคแทกการ์ด (Kemmis; & Mc Taggart. 1988 : 5) ได้ตั้งข้อสังเกตว่ากระบวนการนี้จะสำเร็จได้เมื่อมีการปฏิบัติอย่างเอาใจจริงเอาใจจากสมาชิกในกลุ่มทุกคน

หลักการและองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมและการปฏิบัติ ซึ่งมีกิจกรรมที่แตกต่างกัน 2 ชุด (กมล สุตประเสริฐ. 2540 : 12) คือ กิจกรรมการวิจัยของผู้ประสานงานหรือผู้อำนวยการวิจัย ซึ่งเป็นการแสวงหาความรู้ของนักวิจัยเพื่อสร้างรูปแบบของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามหลักการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ สามารถเผยแพร่ต่อสังคมได้ และกิจกรรมของชุมชนที่เป็นความพยายามในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของนักวิจัยปฏิบัติการกับชุมชน นักวิจัยปฏิบัติการจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มแรกและค่อยๆ ลดความช่วยเหลือลงจนสิ้นสุดโครงการ ขั้นตอนของกระบวนการการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม กมล สุตประเสริฐ (2537 : 13 – 15) ได้เสนอไว้ 8 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเลือกชุมชนเป้าหมาย 2) การสร้างบรรยากาศการยอมรับ ของชุมชน 3) การระบุปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่มีศักยภาพ 4) การวางแผนเพื่อปฏิบัติ 5) การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ 6) การประเมินผล/ผลสะท้อน/การส่งผลกลับ 7) การ หมุนเกลียว การวนรอบ และการทำให้เป็นระบบของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมและ 8) การขึ้นเตรียมการถอนตัวและการเผยแพร่ผลงาน

ส่วนพันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540 : 52 – 43) ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) เตรียมชุมชน 2) อบรมนักวิจัยร่วมกับชุมชน 3) กำหนดรูปแบบการวิจัย 4) ลงมือเก็บข้อมูล 5) ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล 6) หาหรือผลการค้นคว้ากับชุมชน 7) วางแผนชุมชน 8) นำแผนไปปฏิบัติ และ 9) ติดตาม กำกับ และประเมินผลในชุมชน

อมรวิรัช นาคทรพร และดวงแก้ว จันทรสระแก้ว (2541 : 8 – 11) ได้สรุปขั้นตอนของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ อลิศรา ชูชาติ ไว้ดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการ “ประสานพื้นที่” มีขั้นตอนการทำงาน 2 ขั้น คือ

- การคัดเลือกชุมชน

- การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน
- 2) ขั้นลงมือวิจัย “ใส่ใจกระบวนการชุมชน” มีขั้นตอนการทำงาน 5 ขั้นตอน คือ
 - การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน
 - การกำหนดปัญหาหรือความต้องการ
 - การร่วมกันออกแบบการวิจัย
 - การวิเคราะห์ข้อมูล
 - การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมของชุมชน
- 3) ขั้นพัฒนา “มุ่งแก้ปัญหาชุมชน” มีขั้นตอนการทำงาน 3 ขั้นตอน คือ
 - กำหนดโครงการเพื่อแก้ไขปัญหา
 - การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้
 - การติดตามและประเมินผล

พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540 : 33) เสนอความเห็นว่าเป็นเป้าหมายของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) หรือการวิจัยพัฒนา (Research & Development) แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร (2545 : 41) ยังมีความเห็นว่าไม่เหมือนกันทีเดียวใน 2 แง่มุม คือ 1) งาน R & D อาจไม่ได้เน้นการเชื่อมโยงแบบครบวงจร เพราะส่วนใหญ่วิจัยให้ได้องค์ความรู้จากนั้นจะนำไปใช้ ซึ่งผลการใช้นั้นจะใช้ได้หรือไม่ก็จะนำไปวิจัยต่อ แต่งานวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนที่ต้องการแก้ไขปัญหาหรือต้องการพัฒนาแบบคิดไปทำไป แล้วคิดเพิ่มเติมทำเพิ่ม 2) งาน R & D ไม่ได้ให้น้ำหนักกับกระบวนการที่นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติและการนำผลการปฏิบัติไปปรับความรู้อย่างต่อเนื่อง

สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร (2545 : 78 – 90, 32 – 33) จึงได้เสนอแนวทางการปฏิบัติที่จะทำให้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีความสมบูรณ์และมีแนวทางในเงื่อนไขที่หลากหลาย ซึ่งกระบวนการวิจัยควรประกอบด้วยกระบวนการดังนี้ คือ 1) การสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน ระหว่างนักวิชาการ/นักพัฒนา ซึ่งเป็นคนนอกกับแกนนำของกลุ่มที่อยู่ในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนทำได้โดยกำหนด บทบาทระหว่างนักวิชาการ/นักพัฒนา กับแกนนำในชุมชนให้ชัดเจน และควรเน้นบทบาทให้ทุกฝ่ายเข้าใจตั้งแต่แรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความชัดเจนในวัตถุประสงค์ เป้าหมายและความคาดหวังว่า ใครมีอะไร จะทำอะไร จะได้อะไร เพื่อให้ทุกฝ่ายตอบคำถามในใจให้ได้ว่า ทำไมต้องมาร่วมใจกัน ในขั้นตอนนี้ควรทำก่อนขั้นตอนอื่นของ PAR 2) การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน 3) การวางแผนปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกัน และ 4) การปฏิบัติและประเมินผลการปฏิบัติร่วมกันหรือที่เรียกว่ากระบวนการถอดประสบการณ์ โดยทุกขั้นตอนมีจุดเน้นอยู่ที่ 1) การให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมศึกษาชุมชนเพื่อศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน 2) การร่วมหาแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา 3) การร่วม

คัดเลือกโครงการโดยพิจารณาว่าโครงการใดควรทำก่อนหลัง และ 4) การร่วมปฏิบัติตามโครงการในการดำเนินแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอน เพื่อที่จะสามารถดำเนินงานได้ด้วยตนเอง หลังจากสิ้นสุดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเองของชุมชน และการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างสอดคล้องแนบแน่น อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้นั้นต้องพัฒนาจิตสำนึกการพึ่งตนเองโดยสนับสนุนการพัฒนาแบบกลุ่มและจัดรูปแบบความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งทั้งหมดนี้อาจได้รับการเกื้อหนุนจากหน่วยงานภายนอก แต่อย่างไรก็ตามอำนาจการตัดสินใจยังคงเป็นของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน 2) กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เน้นการดำเนินการในลักษณะกลุ่ม และ 3) กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุน อบรมความรู้และทักษะในการทำวิจัยให้กับชุมชน แต่อำนาจการตัดสินใจยังคงอยู่ที่ชุมชน ซึ่งผลที่ได้รับขั้นสุดท้าย ศักยภาพในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบที่เพิ่มขึ้นของชุมชน นำไปสู่การพึ่งตนเอง และความยั่งยืนของโครงการในที่สุด

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน (Seymour-Roll; & Hughes. 1995, 2000 : Online; O'Brien. 1998 : Online; citing Susman. 1983; Baskerville. 1999 : Online) ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม 2) การวางแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหอย่างมีส่วนร่วม 3) การปฏิบัติการตามแผนอย่างมีส่วนร่วม และ 4) การประเมินผลสะท้อนกลับอย่างมีส่วนร่วม ในการดำเนินการร่วมกับชุมชนในการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

6. การประเมินความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

การพัฒนาไม่ว่าจะทำโดยชุมชนหรือนักพัฒนาชุมชนควรมีส่วนร่วมในงานพัฒนา โดยมีการติดตามและประเมินผลเสมอ เพื่อที่จะได้ทราบผลของการปฏิบัติงานว่าประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด และจะได้นำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้น

ความยั่งยืนเป็น “เป้าหมายที่พึงปรารถนาของการพัฒนา” มีความหมายที่แฝงนัยของการพัฒนา และการจัดการสิ่งแวดล้อม ความหมายของความยั่งยืนจึงครอบคลุมในหลายมิติ ในมิติการจัดทรัพยากรธรรมชาติ สะท้อนถึงผลผลิตต่อเนื่องยืนยาว (Sustainable Yield) ในขณะที่ฐานของทรัพยากรธรรมชาติไม่เสื่อมถอยหรือลดลง ในมิติของเศรษฐกิจสังคมจะเกี่ยวกับระบบการผลิตและการกระจายผลตอบแทนที่เที่ยงธรรม (Distributional Equity) ในมิติของสิ่งแวดล้อมแสดงถึงความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ (Carrying Capacity) ส่วนในกรอบของมนุษยวิทยา บอกนัยของความอยู่รอดและความสามารถในการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ

(Pathranarakul. 1996 : 23 – 28) การพัฒนาจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ความเจริญและได้รับผลความเจริญสมทบมา การพัฒนาที่เกิดจากฝีมือของชนชั้นผู้นำแต่เพียงฝ่ายเดียวเป็นการพัฒนาที่ไม่แข็งแรงและอาจประสบความล้มเหลวได้ในที่สุด (โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. 2539 : 7) การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องส่งเสริมพลังมวลชนให้สามารถจัดการโครงการพัฒนาได้ด้วยตนเอง ซึ่งหมายถึงพัฒนาคนให้มีความสามารถทางเทคโนโลยี การบริหารและการจัดการ และให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของวัฒนธรรมเพราะเป็นเป้าหมายส่วนหนึ่งของการพัฒนา (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. 2544 : 28)

แนวคิดเรื่องการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นการบัญญัติศัพท์ของ World Commission on Environment and Development (WCED) ซึ่งหมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้อง

ประนีประนอมยอมลดความสามารถในการที่จะสนองความต้องการ (Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their needs) (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2543 : 64)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมาย ของคำว่า “ยั่งยืน” ว่าหมายถึง ยืนยง อยู่นาน คงทน ถาวร คำว่ายั่งยืนนี้สอดคล้องกับคำในภาษาอังกฤษว่า Sustain ซึ่งพจนานุกรมของเว็บสเตอร์ (Webster’ Dictionary) ได้ให้ความหมายไปในทำนองเดียวกัน คือ to keep in existence, to maintain, and endure

การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาที่สมดุลโดยให้ความสำคัญเรื่องความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการจัดสรรคุณค่าให้แก่สังคม แนวคิดนี้เป็นกรอบสำหรับการบูรณาการนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายธรรมชาติ และมุ่งเสริมสร้างสมรรถนะของคน ชุมชน และสังคม (ไพโรจน์ ภัทรนากุล. 2545 : 5)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าไม่จำเป็นการให้ความหมายของความยั่งยืนในแง่ใดนั้น ความยั่งยืนจะมีนัยของความหมายที่บ่งบอกถึงความคงทน ถาวรอยู่ยาวนาน ต่อเนื่อง ความสามารถที่จะคงอยู่ได้ในระยะยาว (เบญจพรรณ เอกะสิงห์; เมธี เอกะสิทธิ์; และธัญญา พรหมบุรณย์. 2544 : 3) ซึ่งความสำเร็จในการสร้างชุมชนที่แท้จริงนั้นไม่ได้วัดที่การสร้างชุมชนขึ้นมาได้ แต่วัดที่ความยั่งยืนของชุมชน โดยให้ดูที่การถักทอและสานต่อ นั่นคือ

ค ว ๑ ม
ต่อเนื่องของการสืบทอดกันจากรุ่นต่อๆมาของสมาชิกในชุมชน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2545 : 17 – 20)

จากการศึกษาพบว่าสิ่งที่จะทำให้สถานรับเลี้ยงเด็กเกิดความยั่งยืนนั้น คือ ความร่วมมือจากชุมชน คุณภาพ และการสร้างความเชื่อถือไว้วางใจตลอดจนความเลื่อมใสศรัทธาจากพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารสถานรับเลี้ยงเด็กให้ดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง (เดือนเพ็ญ ศังขฤกษ์. 2528 : 228, วิฑูรย์ สิมะโชคดี. 2545 : คำนำ)

แต่เนื่องจากความจำกัดในเรื่องของเวลาการวิจัย การศึกษาความยั่งยืนในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นเพียงการศึกษาความเป็นไปได้ของความยั่งยืน ซึ่งเป็นความยั่งยืนชั่วคราว (Tentative Sustainable) ดังนั้น ความยั่งยืนในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงความเป็นไปได้ในการคงอยู่ของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างน้อย 1 ปีประเมินจากองค์ประกอบดังนี้

1) ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแล และคณะกรรมการฯ

2) ความพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

3) ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการเจตคติต่อศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลประกอบด้วย ความเชื่อมั่นต่อประสิทธิภาพของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ความเชื่อมั่นต่อการคงอยู่ของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และทัศนคติที่ดีต่อศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ซึ่งสะท้อนถึงความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จากผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และประชาชนในชุมชน

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความพึงพอใจ การประเมินผลการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป การประเมินผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก การประเมินความพึงพอใจในงาน และการประเมินคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาล

6.1 ความพึงพอใจ

6.1.1 ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นปฏิกิริยาด้านความรู้สึกต่อสิ่งเร้าที่แสดงผลออกมาในลักษณะของผลลัพธ์สูงสุดของกระบวนการประเมินโดยบ่งบอกทิศทางของการประเมินว่าเป็นไปในทิศทางบวกหรือทิศทางลบหรือไม่มีปฏิกิริยา คือเฉยๆ หลังจากที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นนั้น การประเมินค่าไปในทิศทางบวก ได้แก่ ความรู้สึกรักชอบ ประทับใจ ซึ่งถ้ามีความพึงพอใจก็จะมีผลให้บุคคลอุทิศร่างกาย แรงใจ และสติปัญญา เพื่อที่จะทำในสิ่งนั้นๆ

(จำรัส มาศวรรณ. 2538: 5; ภัคดี ดนัยพงศกร. 2539: 22; สุวัฒนา ไบเจริญ. 2540 : 27; ศรัทธา วุฒิพงศ์. 2542 : 12; กิติมา ปรีดีดิลก. 2530) ความพึงพอใจเป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกของเจตคติด้านบวกจะแสดงให้เห็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น และเจตคติด้านลบซึ่งเป็นสภาพความไม่พึงพอใจ (ไมตรี วิไลกิจ. 2539 : 8; จุมพล สัตยาภรณ์. 2549 : 9) ดังนั้น ความพึงพอใจและเจตคติจึงใช้แทนกันได้ (Vroom. 1968 : 91; ชรีณี เดชจินดา. 2540 : 30; อังอิงจาก ธีรวัฒน์ กฤษณรัตน์. 2543 : 10) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความหมายของความพึงพอใจว่าเป็นระดับความรู้สึกทางบวกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

6.1.2 ขอบข่ายของความพึงพอใจ

โดยทั่วไปการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจมักนิยามศึกษากันใน 2 มิติ คือ ความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน (Job Satisfaction) และความพึงพอใจของการรับบริการ (Service Satisfaction) ซึ่งสามารถขยายความได้ดังนี้ (ฉันทนา จารูวร. 2546 : 11 – 12)

1) การศึกษาความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction) เป็นการศึกษาที่เน้นการประเมินค่าของบุคลากร ผู้ปฏิบัติงานต่อสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการทำงาน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลทำให้ความพึงพอใจแตกต่างกันไป เช่น ลักษณะงานที่ทำ ความก้าวหน้า การบังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน สวัสดิการและผลประโยชน์ เกื้อกูล ดังนี้

1.1) ลักษณะของงาน (Type of Work) หมายถึง ลักษณะงานที่ปฏิบัติซึ่งมีผลทำให้บุคคลมองเห็นและมีความสนใจในงานมากกว่างานที่ลักษณะแบ่งแยกกันไป

1.2) ความก้าวหน้า (Promotion) ในเรื่องความก้าวหน้า โดยการเลื่อนขั้นหรือการเลื่อนตำแหน่งก่อให้เกิดความท้าทายที่จะทำงานในตำแหน่งและหน้าที่ใหม่ และยังเป็นการหาประสบการณ์ใหม่ด้วย

1.3) การนิเทศงาน (Supervision) รูปแบบของการนิเทศงานที่ดีควรเป็นรูปแบบที่ให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจซึ่งรูปแบบนี้มีส่วนให้ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจมากกว่าการให้การนิเทศแบบเผด็จการ

1.4) เพื่อนร่วมงาน (Co-Worker) มาตรฐานของการทำงานของแต่ละคนจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับเพื่อนร่วมงานด้วย กลุ่มมีอิทธิพลต่อมาตรฐานการทำงานและความพึงพอใจของบุคคล คือ หากบุคคลมีความเชื่อมั่นในกลุ่มที่ทำงานจะทำให้ผลผลิตดีขึ้น โดยจะให้ความร่วมมือและให้ประโยชน์แก่กลุ่มมากที่สุด หากสัมพันธ์ภาพในกลุ่มมีความกลมเกลียวกันอย่างไรก็ตาม จะมีส่วนทำให้ทุกคนภายในกลุ่มปฏิบัติงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หากกลุ่มมีความรักใคร่กลมเกลียวกันดีจะทำให้ผลผลิตสูงขึ้น

1.5) สวัสดิการและประโยชน์เกื้อกูล (Benefits and Service) เป็นลักษณะที่หน่วยงานได้จัดผลประโยชน์และบริการต่างๆ ให้บุคคลในหน่วยงานนอกเหนือจากค่าจ้าง

เพื่อเป็นการจูงใจบุคลากรให้มีความพึงพอใจ มีขวัญดี และปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและอยู่กับหน่วยงานนานที่สุด

2) ความพึงพอใจของการรับบริการ (Service Satisfaction) เป็นการศึกษาที่เน้นการประเมินค่าโดยลูกค้าหรือผู้ใช้บริการต่อการจัดการบริการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือจุดของบริการที่กำหนดขึ้น

เป้าหมายของการศึกษาทั้งสองสมมตินี้เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในระดับความพึงพอใจและค้นหาเหตุปัจจัยแห่งความพึงพอใจนั้นของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันและต่อชุดของสิ่งเร้าที่แตกต่างกันด้วย

6.1.3 การวัดความพึงพอใจ

ในการวัดความพึงพอใจนั้น สามารถทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้ (สาโรช ไสยสมบัติ. 2534 : 39)

1) การใช้แบบสอบถาม เป็นวิธีที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายวิธีหนึ่ง โดยการขอรับรอง หรือขอความร่วมมือจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการวัด โดยแสดงความคิดเห็นลงในแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ให้เลือกตอบหรือเป็นคำตอบอิสระ คำถามที่ถามอาจจะถามถึงความพึงพอใจในด้านต่างๆ ที่หน่วยงานกำลังให้บริการอยู่ เช่น ลักษณะของการให้บริการ สถานที่ให้บริการ ระยะเวลาในการให้บริการ และพนักงานที่ให้บริการ เป็นต้น

2) การสัมภาษณ์ เป็นอีกวิธีหนึ่งในการที่ได้ทราบถึงระดับความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ เป็นวิธีการที่ต้องอาศัยเทคนิคและความชำนาญพิเศษของผู้สัมภาษณ์ที่จะจูงใจให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามให้ตรงกับข้อเท็จจริง

3) การสังเกต เป็นวิธีที่จะได้ทราบถึงระดับความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการโดยวิธีการสังเกตจากพฤติกรรม ทั้งก่อนมารับบริการ ขณะรับบริการ และหลังจากได้รับการบริการแล้ว เช่น สังเกตกิริยาท่าทาง สีหน้า ความถี่ของการมารับบริการ เป็นต้น การวัดความพึงพอใจโดยวิธีนี้ผู้วัดจะต้องทำอย่างจริงจังและมีแบบแผนที่แน่นอน จึงจะสามารถประเมินถึงระดับความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการได้อย่างถูกต้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวัดความพึงพอใจโดยใช้ทั้งแบบรายงานตนเอง และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

6.2 การประเมินความพึงพอใจในงาน

การกำหนดประเด็นการศึกษาความพึงพอใจในงานนั้น ทฤษฎีความพึงพอใจที่เป็นทฤษฎีที่เป็นยอมรับกันทั่วไป คือ ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ และทฤษฎีความพึงพอใจในงานของเฮอิร์ชเบอร์เกอร์ ซึ่งแต่ละทฤษฎีมีแนวคิดพอสรุปได้ ดังนี้

1) ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์

ทฤษฎีนี้เป็นที่รู้จักและยอมรับกันอย่างแพร่หลายโดยมาสโลว์ได้สรุปลักษณะของความต้องการว่าความต้องการของคนจะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการจูงใจโดยความต้องการ จะแบ่งออกเป็นระดับแตกต่างกัน โดยเขาได้ตั้งข้อสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของคนว่า (Maslow. 1968; อ้างอิงจาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2539 : 149 – 150) คนมีความต้องการอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้วจะเกิดความต้องการอื่นต่อไปเรื่อย ไม่จบสิ้น ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจะยังเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดพฤติกรรม ส่วนความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจอีกต่อไป ความต้องการของคนจะเรียงลำดับความสำคัญ เมื่อความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้วจะเกิดความต้องการในขั้นสูงต่อไปอีกเขาได้จัดลำดับขั้นความต้องการของคนไว้ 5 ขั้นตามลำดับดังนี้

1.1) ความต้องการด้านร่างกาย (Physical Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานส่วนมากของคน เป็นความต้องการการบำรุงรักษาสุขภาพของตนให้มีอยู่เรื่อยไป เช่น อาหาร น้ำ ความต้องการทางเพศ ฯลฯ เป็นต้น ความต้องการนี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนต่อเมื่อความต้องการด้านร่างกายยังไม่ได้รับการตอบสนอง แต่เมื่อความต้องการนี้ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ คนก็จะมีความต้องการในขั้นต่อไป

1.2) ความต้องการด้านความปลอดภัยและมั่นคง (Safety and Security Needs) เป็นความต้องการความมั่นคงในชีวิต เช่น การมีงานทำ การมีรายได้สม่ำเสมอ การมีสวัสดิการ ส่วนความต้องการความปลอดภัยนั้นเป็นความต้องการที่จะปราศจากการประสบอุบัติเหตุ การเจ็บป่วย ความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงและสะดวกสบาย

1.3) ความต้องการด้านสังคม (Social and Love Needs) เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการในขั้นต้นจนเป็นที่พอใจแล้ว ความต้องการด้านสังคมจะเป็นสิ่งจูงใจของคน ความต้องการด้านนี้คือการเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรต่างๆ เป็นที่รัก และเป็นที่ยอมรับของบุคคลหรือสังคมนั้นๆ

1.4) ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องสรรเสริญ (Esteem Need) เป็นความต้องการที่จะได้รับการยอมรับนับถือ อยากมีชื่อเสียง ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การได้รับการตอบสนองในขั้นนี้จะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า รวมทั้งการที่จะมีฐานะโดดเด่นเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น อยากให้บุคคลอื่นเคารพยกย่อง ซึ่งมีผลทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไป

1.5) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self – Actualization Needs) เป็นความปรารถนาที่จะใช้ศักยภาพสูงสุดที่ตนมีอยู่ ทำในสิ่งที่คาดว่าจะสามารถที่จะเป็นหรือจะทำได้ เช่น ความปรารถนาที่จะเป็นเจ้าของกิจการที่มีชื่อเสียง เป็นพนักงานตัวอย่าง เป็นต้น

2) ทฤษฎีความพึงพอใจในงานของเฮอริชเบอร์ก (The Motivation – Hygiene Theory) เฮอริชเบอร์ก และคณะ (Herzberg; Mausner; & Snyderman. 1959 : 71 - 79) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการจูงใจในการทำงาน เพื่อใช้กับการบริหารในองค์การ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษา Hierachy of Needs ของ Maslow เป็นการศึกษาถึงความต้องการของคนโดยทั่วไป แต่การศึกษาของเฮอริชเบอร์กและคณะ มีลักษณะเฉพาะกว่า เพราะเป็นการศึกษาถึงความต้องการของคนในองค์การ หรือการจูงใจในการทำงานโดยเฉพาะ ซึ่งเรียกทฤษฎีจูงใจ – คำจูง (The Motivation – Hygiene Theory) หรือทฤษฎีสองปัจจัย (Two – Factor Theory of Motivation) โดยมีรายละเอียดของ 2 ปัจจัย ดังนี้

2.1) ปัจจัยจูงใจ (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรง เป็นปัจจัยที่จูงใจให้บุคคลชอบและรักงาน นำไปสู่เจตคติในเชิงบวก เพราะทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน เป็นสิ่งเสริมสร้างให้บุคคลในองค์การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

2.1.1) ความสำเร็จของงาน (Achievement) หมายถึง การที่ทำงานได้สำเร็จเรียบร้อยเป็นอย่างดี ทำให้เกิดความรู้สึกพอใจและปลื้มในผลสำเร็จของงานนั้น

2.1.2) การได้รับการยอมรับนับถือ (Recognition) หมายถึง การได้รับการยอมรับจากผู้บังคับบัญชา และจากเพื่อนร่วมงาน การยอมรับนี้จะอยู่ในรูปของการยกย่อง การชมเชย หรือการยอมรับในความรู้ความสามารถ

2.1.3) ลักษณะของงาน (Work Itself) หมายถึง งานนั้นเป็นงานที่น่าสนใจ เป็นงานที่ต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ท้าทายหรือเป็นงานที่สามารถทำได้โดยลำพัง

2.1.4) ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ และมีอำนาจในงานที่รับผิดชอบอย่างเต็มที่

2.1.5) ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน (Advancement) หมายถึง การได้รับการเลื่อนขั้น การเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น และการมีโอกาสดำเนินการหาความรู้เพิ่มเติม

2.2) ปัจจัยคำจูง (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในการปฏิบัติงาน อันมีลักษณะเป็นภาวะแวดล้อมหรือเป็นส่วนประกอบของงาน ซึ่งถ้าไม่มีหรือมีในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลในองค์การ อาจทำให้เกิดความไม่ชอบงานขึ้น ดังนั้นปัจจัยคำจูงจึงเป็นสิ่งที่คำจูงให้แรงจูงใจในการทำงานของบุคคลมีอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีดังนี้ คือ

2.2.1) เงินเดือน (Salary) หมายถึง จำนวนรายได้ประจำหรือรายได้พิเศษที่เป็นผลตอบแทนจากการทำงานของบุคคลในองค์การ

2.2.2) โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต (Possibility of Growth)

หมายถึง โอกาสที่จะได้รับการแต่งตั้งเลื่อนตำแหน่งและได้รับความก้าวหน้าในทักษะวิชาชีพ

2.2.3) ฐานะของอาชีพ (Status) หมายถึง อาชีพนั้นเป็นที่ยอมรับของ

สังคม มีเกียรติและศักดิ์ศรี

2.2.4) ความมั่นคงในงาน (Job Security) หมายถึง ความยั่งยืนของอาชีพ

หรือความมั่นคงขององค์การที่จะทำให้บุคคลมีความรู้สึกมั่นคงในงาน

2.2.5) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (Interpersonal Relations Peers)

หมายถึง การติดต่อระหว่างบุคคลกับเพื่อนร่วมงานที่แสดงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การเข้าใจซึ่งกันและกัน และความสามารถที่จะทำงานร่วมกันได้

2.2.6) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (Interpersonal Relations

Subordinate) หมายถึง การที่ติดต่อระหว่างบุคคลกับผู้บังคับบัญชาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ความสามารถทำงานร่วมกันและความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2.2.7) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (Interpersonal Relation Superior)

หมายถึง การติดต่อระหว่างบุคคลกับผู้บังคับบัญชาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ความสามารถทำงานร่วมกันและความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2.2.8) การปกครองบังคับบัญชา (Supervision Technical) หมายถึง

ความสามารถของผู้บังคับบัญชาในการดำเนินงาน หรือความยุติธรรมในการบริหาร

2.2.9) นโยบายและการบริหารงาน (Policy and Administration) หมายถึง

การจัดการหรือการบริหารงานขององค์การ และการติดต่อสื่อสารในองค์การ

2.2.10) สภาพการทำงาน (Working Condition) หมายถึง สภาพทาง

กายภาพของงาน เช่น แสง เสียง อุณหภูมิ ชั่วโมงการทำงาน และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น อุปกรณ์หรือเครื่องมือต่างๆ

2.2.11) ความเป็นอยู่ส่วนตัว (Personal Life) หมายถึง ความรู้สึกที่ดี

หรือไม่ดี อันเป็นผลที่ได้รับจากงานของแต่ละบุคคล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะประยุกต์แนวความพึงพอใจในการทำงานของเฮอร์ซเบิร์กที่ได้เสนอมาข้างต้นเป็นกรอบในการประเมินความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยสรุปว่าความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล หมายถึง ระดับความรู้สึกทางบวกของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ต่อตำแหน่งงาน เงินเดือน ฐานะของอาชีพ ความมั่นคงในงาน ความมั่นคงขององค์การ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และสภาพการทำงาน

6.3 การประเมินผลการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป

เนื่องจากการพัฒนาคุณภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลนั้น ครอบคลุมองค์ประกอบหลายส่วน การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยงานด้านงานด้านการบริหารทั่วไป แบ่งเป็น 4 งาน ได้แก่ งาน ด้านธุรการและการเงิน งานด้านบุคลากร งานด้านสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ และงาน ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ประเด็นในการประเมินผลการบริหารจัดการด้านการบริหารทั่วไป นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวบ่งชี้การพัฒนาการเด็กตามมาตรฐานการดูแลเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี (ใน สถานะรับเลี้ยงเด็ก) ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2546 (2546 : 5) ในด้านปัจจัย แวดล้อมตัวเด็ก ได้แก่ 1) คุณลักษณะของสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ทำเล ที่ตั้งศูนย์ฯ การบริหารจัดการ การดำเนินการศูนย์ฯ การจัดบริการ การกำหนดมาตรการป้องกันอันตราย การจัดระบบอนามัยและสิ่งแวดล้อม การป้องกันและการควบคุมโรคติดต่อ และ 2) คุณลักษณะ ของบุคคลที่ดูแลเด็ก เช่น วุฒิการศึกษา ประสบการณ์และสุขภาพอนามัย เป็นต้น

ผู้วิจัยได้นำประเด็นเหล่านี้มาปรับเป็นข้อคำถามให้สอดคล้องกับสภาพการ บริหารจัดการศูนย์ฯ ครอบคลุมการบริหารทั่วไป 4 ด้าน ได้แก่ ด้านธุรการและการเงิน งาน ด้านบุคลากร งานด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านการบริหารทั่วไป หมายถึง ระดับ ความรู้สึกทางบวกของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และ คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ต่อทำเล ที่ตั้งของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก ก่อนวัยอนุบาล คุณลักษณะของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัย อนุบาล การจัดบริการ การกำหนดมาตรการป้องกันอันตราย การจัดระบบอนามัยและสิ่งแวดล้อม การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อและการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กเป็น ประเด็นเพื่อการประเมินความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

6.4 การประเมินผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก

การประเมินผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็กนั้น ครอบคลุมงานด้านวิชาการ และงานด้านกิจการนักเรียน ในการกำหนดประเด็นในการ ประเมินผลการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็กนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษา ตัวบ่งชี้การพัฒนาการ เด็กตามมาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี (ในสถานรับเลี้ยงเด็ก) ของคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2546 (2546 : 5) ในด้าน (1) กระบวนการเลี้ยงดูและการพัฒนาการเด็ก หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติต่อเด็กของผู้ดูแลเด็กเป็นประจำในการตอบสนองความ ต้องการของเด็กและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และ (2) คุณภาพของเด็ก หมายถึง ผลการพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และ สติปัญญา

ดังนั้นความพึงพอใจต่อการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก หมายถึง ระดับความรู้สึกทางบวกต่อการดูแลตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานตามวัยและสิทธิของเด็ก การส่งเสริมการเจริญเติบโต สุขภาพอนามัย การเรียนรู้ ภาวะสุขภาพ และการพัฒนาการของเด็ก ที่ผู้ปกครองนำมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการ จัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

6.5 คุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการ

คุณลักษณะตามวัยของเด็กในช่วงอายุ 0-3 ปี ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พ.ศ.2546 กระทรวงศึกษาธิการมีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 9 - 16)

1) แรกเกิด- 2 เดือน

1.1) การพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กวัยนี้ควรผงกหัว หันซ้าย หันขวาในท่าคว่ำได้ เมื่อนอนหงายควรพลิกตัว ตะแคงข้างได้ ควรจ้องมองไกล และสามารถมองเห็นในระยะห่าง 8-12 นิ้ว และจับถือของเล่นได้นาน 2-3 นาที

1.2) การพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กวัยนี้จะแสดงอาการตกใจเมื่อได้ยินเสียงดัง เมื่อพอใจจะสามารถทำเสียงในคอเบา ๆ ได้

1.3) การพัฒนาการด้านสังคม เด็กสามารถสบตาจ้องหน้าแม่ ยิ้ม รู้จักหยุดร้องให้เมื่อมีคนอุ้ม และชอบให้มีคนเล่นด้วย

1.4) การพัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กจะหยุดหันหาเสียง ทำเสียงอ้อแอ้ได้ ใช้เสียงร้องต่างกันเมื่อหิวหรือเจ็บ สนใจมองตามสิ่งของ

2) อายุ 2-4 เดือน

2.1) การพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กจะชันคอในท่าคว่ำได้ เขยียดขาเมื่อจับยืน เริ่มคว้าจับสิ่งของ

2.2) การพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กจะยิ้มง่าย หัวเราะเสียงดังเมื่อพอใจ และแสดงอารมณ์ความรู้สึกทางสีหน้า

2.3) การพัฒนาการด้านสังคม เด็กจะร้องไห้บอกความต้องการ และเงิบเมื่อเห็นหน้าคน ส่งเสียงโต้ตอบและยิ้มให้กับตนเองในกระจก สนใจมองและยิ้มให้กับตนเองในกระจก

2.4) การพัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กจะจำหน้าแม่และคนในครอบครัวได้

ส่งเสียงอ้อแอ้ พยายามทำเสียงต่างๆ ในลำคอ หยุดฟังเสียง หันตามเสียงหัวเราะ และสนใจ
มองสิ่งที่เคลื่อนไหวหรือมีเสียง

3) อายุ 4-6 เดือน

3.1) การพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กจะนอนคว่ำ ยกศีรษะ ยันหน้าอกได้สูง
นั่งได้โดยพ่อแม่ต้องประคอง ไขว่คว้า ใช้มือหยิบสิ่งของได้มากขึ้น คืบ พลิกคว่ำพลิกหงาย
และมองตามสิ่งที่ผ่านไปเร็วได้

3.2) การพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กจะส่งเสียงแสดงอารมณ์ต่างๆ และ
แสดงปฏิกิริยาต่อต้านเมื่อไม่พอใจ

3.3) การพัฒนาการด้านสังคม เด็กจะหันหาเสียงเรียกชื่อและยิ้มให้คนอื่น

3.4) การพัฒนาการด้านสติปัญญา จำหน้าแม่และคนคุ้นเคยได้ ส่งเสียงตาม
เมื่อได้ยินเสียงพูดหรือมีใครคุยด้วยเข้าใจคำเรียกชื่อคนหรือสิ่งของง่ายๆ ชอบมองสำรวจสิ่งของ
สนใจรายละเอียดต่างๆ

4) อายุ 6-8 เดือน

4.1) การพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กจะหันหน้าและเอี้ยวตัวไปมาได้ดี
นั่งทรงตัวได้เอง ลุกขึ้นนั่งเองได้ ยกตัวในท่าคลานได้ เอื้อมมือหยิบของง่ายๆ ด้วยมือ
ข้างเดียว และเปลี่ยนมือถือของได้

4.2) การพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กจะผูกพันกับพ่อแม่ หรือผู้ดูแลที่
ใกล้ชิด เริ่มกลัวคนแปลกหน้า แสดงอารมณ์เปิดเผยตามความรู้สึก รู้จักแสดงท่าทางดีใจ หัวเราะ
หรือ อาย

4.3) การพัฒนาการด้านสังคม เด็กจะเลียนแบบกิริยาท่าทางของคนและ
แสดงออกถึงการรับรู้ อารมณ์ ความรู้สึกของคนอื่น

4.4) การพัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กจะพยายามเลียนแบบเสียงต่างๆ ที่
ได้ยินพูดคุยคนเดียว ทำเสียงซ้ำ ๆ เช่น หม่า หม่า ชอบสำรวจสิ่งของรอบตัวโดยเอาเข้าปาก
และสนใจรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ของสิ่งของ

5) อายุ 8-12 เดือน

5.1) การพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กจะคลานได้คล่อง คลานขึ้นบันไดได้
นั่งตัวตรงได้เกาะยืนได้ช่วงสั้นๆ เกาะเดินได้ชั่วคราว นั่งลงจากท่ายืนได้ หยิบของใส่ถ้วยและ
หยิบออกได้ หยิบของชิ้นเล็กๆ ด้วยนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ได้ ตบมือโบกมือได้ใช้มือทั้งสองข้าง
ทำงานคนละอย่างได้ และมองตามของตก

5.2) การพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กจะเริ่มรู้จักทำตามใจตนเอง และ
ผูกพันกับผู้ดูแลใกล้ชิด

5.3) การพัฒนาการด้านสังคม เด็กจะติดแม่ กลัวการแยกจาก เข้าใจสีหน้า

และท่าทางของผู้อื่น กลัวคนแปลกหน้าและสถานที่ใหม่ๆ เลียนแบบสีหน้าท่าทางและเสียงซ้ำอก ความต้องการได้ให้ความร่วมมือในการแต่งตัว และแยกตัวเองและเงาในกระจกได้

5.4) การพัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กจะรู้จักเชื่อมโยงคำพูดกับการกระทำ เช่น ไม่ จะสั่นหัวขอบฟังกาซ่าๆ เสียงสูงๆ ต่ำๆ รู้ว่าคำต่างๆ เป็นลักษณะของวัตถุต่างๆ เช่น ถ้าพูดว่านกจะชี้ไปที่ท้องฟ้า เริ่มพูดเป็นคำๆ เช่น พ่อ แม่ เรียนรู้คำใหม่เพิ่มขึ้น และค้นหา สิ่งของที่ปิดซ่อนจากสายตาได้

6) อายุ 12-18 เดือน

6.1) การพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กจะลุกขึ้นยืนเองได้ เดินเองได้ ขึ้นบันได โดยมีคนจูงเริ่มวิ่งได้เล่นกลิ้งลูกบอลเบาๆ ได้ ถอดเสื้อผ้าง่ายๆ เองได้ เช่น กางเกงเอวรูต ถูเท้า ก้มลงหยิบของโดยที่ไม่หกล้ม

6.2) การพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กจะพยายามทำสิ่งต่างๆ ด้วย ตนเอง ถ้าขัดใจจะโกรธ แสดงท่าทางพอใจเมื่อได้ยินเสียงเพลง เช่น โยกตัวไปตาม จังหวะเพลง อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย และชอบขว้างของเวลาโกรธ

6.3) การพัฒนาการด้านสังคม เด็กจะเข้าใจสีหน้าและท่าทางของคนอื่นสนใจ การกระทำของผู้ใหญ่ เริ่มช่วยเหลือตนเองได้ ชอบเล่นคนเดียวแต่มีผู้ใหญ่ในสายตาและ ห่วงของ

6.4) การพัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กจะรู้จักชื่อของตนเอง แสดงความคิด และจินตนาการ เริ่มเปล่งเสียงหรือกล่าวคำพูดที่เกี่ยวกับการกระทำที่ทำอยู่ เข้าใจคำพูดง่ายๆ ได้ พูดเป็นคำๆ ได้มากขึ้น ทักทายโดยการชี้เสียงพร้อมท่าทางประกอบอย่างเหมาะสมสนใจสำรวจ สิ่งรอบตัว และลองผิดลองถูกเพื่อแก้ปัญหา

7) อายุ 18-24 เดือน

7.1) การพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กจะเดินไปด้านหลังหรือด้านข้าง เดิน ถอยหลังกระโดดสองขาอยู่กับที่ได้เดินขึ้นบันไดโดยจับราว ดึงหรือผลักสิ่งของขณะเดินใช้ข้อมือ ได้มากขึ้น เช่น หมุนมือและหมุนสิ่งของ

7.2) การพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กจะกลัวความมืด กลัวเสียงดัง กลัว การถูกทิ้งอยู่คนเดียว ใช้คำพูดแสดงอารมณ์ เช่น ไม่เอา ออกไป ต้องการความเป็นตัวของตัวเองและต่อต้านคำสั่ง

7.3) การพัฒนาการด้านสังคม เด็กจะใช้ช้อนตักอาหารเองได้ แต่หกละอะทะเอบ้าง ดื่มน้ำจากแก้วตัวเอง ชอบมีส่วนร่วมในงานบ้าน บอกสิ่งที่ต้องการด้วยคำพูดง่ายๆ ได้ และรู้จักการขอ

7.4) การพัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กจะพูดคำต่อกัน เช่น ไปเที่ยว กินข้าว เลียนแบบคำพูดที่ผู้ใหญ่พูด ชอบฟังนิทานเรื่องสั้นๆ พยายามทำตามคำสั่ง มีความเข้าใจเรื่อง

เวลาจำกัดมาก รู้เพียงเดี๋ยวนี เดียวก่อนเรียกหรือชี้ส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ เริ่มจำวัตถุ
สิ่งของที่พบเห็นบ่อยๆ ได้ ชีตเขียนเส้นต่างๆ แต่ยังไม่ชัดเจน และวางของซ้อนกันได้ 3 ชั้น

8) อายุ 24-36 เดือน

8.1) การพัฒนาการด้านร่างกาย เด็กจะวิ่งได้คล่องขึ้น แต่ไม่สามารถหยุดได้
ทันที เดินถอยหลังได้เดินขึ้นลงบันไดได้เองโดยวางเท้าทั้งสองข้างบนบันไดขั้นเดียว สลับเท้า
ขึ้นบันไดเมื่ออายุย่าง 3 ปี หยิบของชิ้นเล็กๆ ได้ แต่หลุดมือง่ายจับดินสอแท่งใหญ่ๆ ได้ ด้วย
นิ้วชี้และหัวแม่มือ

8.2) การพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ เด็กจะแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ
ด้วยคำพูดมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เมื่อได้รับการยอมรับหรือชมเชย มีความเป็นตัวของตัวเอง

8.3) การพัฒนาการด้านสังคม เด็กจะเล่นร่วมกับคนอื่น แต่ต่างคนต่างเล่น
รู้จักเล่นเป็นกลุ่มกับเด็กอื่น พยายามช่วยตนเองในเรื่องการแต่งตัว รู้จักขอ และเริ่มรู้จักรอคอย

8.4) การพัฒนาการด้านสติปัญญา เด็กจะมีช่วงความสนใจกับสิ่งของได้นาน
3-5 นาที ชอบดูหนังสือภาพ ชอบฟังนิทานและคำคล้องจอง สนใจค้นคว้า สำรวจสิ่งต่างๆ
เริ่มประโยคคำถามอะไร สนใจอยากรู้อยากเห็นสิ่งรอบตัว ชีตเขียนเส้นตรงเป็นแนวตั้งได้ และ
วางของซ้อนกันได้ 4-6 ชั้น

ผู้วิจัยได้นำคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็น
แนวทางในการสังเกตพัฒนาการเด็กและประเมินว่าเด็กมีพัฒนาการตามวัยหรือไม่

7. บริบทกรณีศึกษา : ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จากการศึกษาในสภาพทั่วไปและการบริการจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลกกโก
อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในเบื้องต้นสรุปได้ดังนี้

7.1 สภาพทั่วไป

ตำบลกกโก ทิศเหนือมีอาณาเขตติดกับตำบลท่าศาลา ทิศใต้ติดกับตำบลโคกลำพาน
และตำบลบ้านกล้วย ทิศตะวันออกติดกับตำบลนิคมสร้างตนเอง ทิศตะวันตกติดกับตำบลป่าตาล
มีเนื้อที่ประมาณ 17.6 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1
บ้านขุนนวน หมู่ที่ 2 – 4 บ้านดงน้อย ชุมชนการเคหะ และหมู่บ้าน เพชรโสธร หมู่ที่ 5
บ้านไร่ หมู่ที่ 6 บ้านป่าสัก/โคกม่วง หมู่ที่ 7 บ้านใหม่ และหมู่ที่ 8 บ้านกกโก พื้นที่ส่วนใหญ่
เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก อยู่ห่างจากอำเภอเมืองลพบุรีและศาลากลางจังหวัดลพบุรี
ประมาณ 3 กิโลเมตร มีประชากรรวมทั้งสิ้น 6,262 คน เป็นชาย 2,902 คน เป็นหญิง
3,360 คน มีครัวเรือน 2,865 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 2 คน (สำรวจเมื่อวันที่ 31 มีนาคม

พ.ศ.2546) แหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนมี 2 แหล่ง คือ แหล่งชุมชนเดิม และแหล่งชุมชนที่เป็นหมู่บ้านจัดสรร แหล่งชุมชนเดิมจะอาศัยกระจายทั่วไปตามหมู่บ้านต่างๆ แต่แหล่งชุมชนใหม่ที่อยู่ในหมู่บ้านจัดสรร ได้แก่ หมู่บ้านเพชรโสธร หมู่บ้านการเคหะ หมู่บ้านลักษณาวดี ในแหล่งชุมชนใหม่นี้มีบ้านเรือนรวมกว่า 1,300 หลังคาเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

สภาพเศรษฐกิจของชุมชนมีความหลากหลาย เช่น รับจ้างทั่วไป ค้าขาย เกษตร รับราชการ การอุตสาหกรรม แต่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การเกษตรส่วนใหญ่ ได้แก่ การปลูกข้าว พืชไร่ ส่วนการอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรมนั้นมีศูนย์จำหน่ายและบริการซ่อมเครื่องยนต์ 2 แห่ง โรงแรม 1 แห่ง บ้านจัดสรร 3 แห่ง ตลาดนัด 3 แห่ง ร้านค้า/อาคารพาณิชย์ 50 แห่ง ประชากรมีรายได้โดยเฉลี่ยประมาณ 20,000 บาท/ปี/คน

โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้นอยู่ในระดับพอใช้โดยมีเส้นทางหลักและเส้นทางรองที่มีความสะดวกสบาย กว่าร้อยละ 80 ของเส้นทางในชุมชนเป็นทางคอนกรีต โดยเฉพาะเส้นทางหลักได้แก่ ทางหลวงหมายเลข 311 ซึ่งเป็นทางเลี่ยงเมืองผ่านกลางตำบล ทำให้การเดินทางไปที่ต่างๆ มีความสะดวกสบายมาก ส่วนสาธารณูปโภค และสาธารณูปการนั้นชุมชนมีระบบการจำหน่ายน้ำประปา มีระบบไฟฟ้าสาธารณะใช้ทุกหมู่บ้าน มีระบบเสียงตามสายทุกหมู่บ้าน มีศูนย์กีฬาตำบล และบริการเก็บขยะ

สภาพสังคมของชุมชนประกอบด้วยโรงเรียนระดับประถมศึกษา 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดดงน้อย และโรงเรียนบ้านใหม่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอายุ 3 ปี 1 แห่ง ให้บริการเด็กเล็กอายุ 3 – 4 ปี จำนวน 50 คน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำ หมู่บ้าน 3 แห่ง ศูนย์ถ่ายทอดทางการเกษตร 1 แห่ง มีวัด 7 แห่ง ได้แก่ วัดดงน้อย วัดกกโก วัดขุนนวน วัดบ้านไร่ วัดป่าสัก วัดบ้านใหม่ วัดโคกม่วง มีสถานเอนกมัย 1 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 1 ร้าน กลุ่มต่างๆ ทางสังคม เช่น ผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) กลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ ลูกเสือชาวบ้าน มีการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ เช่น มีการรวมกลุ่มจัดงานวันสงกรานต์ วันผู้สูงอายุ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น

7.2 การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลกกโก

องค์การบริหารส่วนตำบลกกโก เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก มีรายได้ประมาณ 4 ล้านบาทต่อปี เป็นรายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลเก็บเองประมาณ 4 ล้านบาทที่เหลือเป็นรายได้ที่ส่วนราชการเก็บให้ และเป็นเงินอุดหนุนจากรัฐบาลประมาณ 1 ล้านบาท โครงสร้างการบริหารงานแบ่งเป็นฝ่ายการเมือง และฝ่ายข้าราชการประจำ ฝ่ายการเมืองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือที่เรียกว่า สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และฝ่ายบริหาร

บุคลากรในสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีจำนวน 16 คน มีพนักงานส่วนตำบลหรือฝ่ายข้าราชการประจำ 4 คน จบการศึกษาระดับปริญญาโท 1 คน ปริญญาตรี 2 คน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง 1 คน มีลูกจ้าง 8 คน เป็นลูกจ้างประจำ 3 คน ชั่วคราว 5 คน และลูกจ้างชั่วคราว 5 คนนี้ เป็นผู้ดูแลเด็ก 2 คน มีนโยบายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับแผนงานด้านคนและสังคมเนื่องจากเห็นว่าคนเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้แผนงานด้านอื่นๆ สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี แผนงานที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ แผนงานด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม การสาธารณสุข นันทนาการและการกีฬา การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การจัดสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ และการบริหารงานโดยเน้นหลักธรรมาภิบาล

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ปฏิบัติเพื่อสร้างความสัมพันธ์ชุมชน เช่น การมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียน การอุดหนุนเงินแก่โรงเรียนเป็นค่าอาหารกลางวัน อุปกรณ์กีฬา อุปกรณ์ การเรียนการสอน การจัดงานวันสงกรานต์ การตั้งงบประมาณสนับสนุนกลุ่มอาชีพต่างๆ และการอุดหนุนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น สถานีอนามัย โรงเรียน เป็นต้น

ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลลวกโก ได้ดำเนินการเกี่ยวกับความรับผิดชอบ ต่อเด็กปฐมวัยโดยการให้การสนับสนุนอาหาร และนมแก่เด็กระดับชั้นอนุบาล 1 – 2 อายุ 4 – 5 ปี ในโรงเรียนวัดดงน้อย จำนวน 60 คน และดำเนินการให้การส่งเสริมพัฒนาการเด็กและการดูแลอายุ 2 ปีครึ่ง – 4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล 1 แห่ง จำนวน 50 คน ไม่มีการดำเนินการงานด้านการจัดการศึกษาให้กับเด็กแรกเกิด – 2 ปีครึ่ง

7.3 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของตำบลลวกโก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลลวกโก (บ้านดงน้อย) ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ได้เปิดดำเนินการเลี้ยงดูเด็กวัย 3 – 6 ปี ครั้งแรกเมื่อปี 2538 ในช่วงแรกนั้นกรมพัฒนาชุมชนเป็นผู้จ่ายเงินเดือนแก่ผู้ดูแลเด็กและใช้โรงอาหารวัดดงน้อยเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เจ้าอาวาสดงน้อยได้ปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสมกับการเลี้ยงดูโดยให้งบประมาณปรับปรุงสถานที่เป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท และวันที่ 17 กรกฎาคม 2542 องค์การบริหารส่วนตำบลลวกโก ได้รับโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจากกรมพัฒนาชุมชนมาดำเนินการเอง โดยโรงเรียนวัดดงน้อยได้ให้ยืมโรงอาหารเดิมเป็นที่ตั้งศูนย์ฯ และได้ตั้งงบประมาณด้านเงินเดือน ค่าอาหาร นม อุปกรณ์ต่างๆ สนับสนุนตลอดมา จนกระทั่งปี พ.ศ.2545 เจ้าอาวาสวัดดงน้อยได้สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ขนาด 3 ชั้น ให้กับโรงเรียนวัดดงน้อยหนึ่งหลัง คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงได้ขอใช้อาคารเรียนหลังเก่าไว้ ร ี ย น วัดดงน้อยชั้นล่างจำนวน 3 ห้องเรียนเป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลลวกโกดำเนินการในรูปคณะกรรมการเรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาเด็ก (กพด.) โดยคัดเลือกจากผู้ปกครองเด็ก ผู้อุปถัมภ์ศูนย์ฯ ผู้มีความเสียสละและความเข้าใจในการดำเนินงานของศูนย์เป็นกรรมการบริหารศูนย์ ปัจจุบันมีคณะกรรมการพัฒนาเด็ก

จำนวน 13 คน มีกำหนดเป็นประธานกรรมการ อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 เป็นรองประธาน สมาชิก อบต.หมู่ที่ 2 คนที่ 1 และสมาชิก อบต.หมู่ที่ 3 คนที่ 1 เป็นเหรัญญิก สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 และประชาชนทั่วไป 5 คนเป็นกรรมการบริหารโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เด็ก ชุมชน องค์กรชุมชนต่างๆ ในการร่วมกันพัฒนาตัวเด็กเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการครบทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระแก่ผู้ปกครองได้มีเวลาออกไปประกอบอาชีพให้ครอบครัวมากขึ้น โดยเก็บค่าบำรุงศูนย์จากผู้ปกครองที่นำเด็กเข้ารับการอบรมเลี้ยงดูเป็นจำนวนเงิน 100 – 150 บาท/คน/เดือน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต่างๆ อาทิเช่น คณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการสนับสนุนการ ปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล ผู้ปกครอง กรรมการพัฒนาชุมชน เจ้าอาวาสวัดดงน้อย ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กแห่งนี้มีคุณภาพเป็นที่น่าไว้วางใจแก่ผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้ามา รับการ อบรมเลี้ยงดู ปัจจุบันมีเด็กเข้ารับการอบรมเลี้ยงดูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งนี้จำนวน 50 คน มีผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นคนในชุมชนทั้ง 2 คน ทำหน้าที่ดำเนินการอบรมเลี้ยงดูตามตาราง กิจกรรมประจำวันของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

7.4 สรุปสภาพบริบททั่วไปของกรณีศึกษา

จากการพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมของชุมชนกรณีศึกษา พบว่าเป็นชุมชนชนบทดั้งเดิม สืบเนื่องจากการมีวัดถึง 7 แห่ง ใน 8 หมู่บ้าน ในชุมชนมีการ รวมกลุ่มได้พอสมควรดังเห็นได้จากการมีกลุ่มทางสังคมต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอาชีพ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นลักษณะเครือญาติ การประกอบอาชีพมีหลากหลายประมาณ 3 ใน 4 ของประชากรในชุมชนมีอาชีพรับจ้าง รับราชการ ส่วนอีก 1 ใน 4 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนใน ชุมชนชนบทที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หมู่บ้านมีบทบาทในการดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ของตำบล คือ หมู่บ้านดงน้อย เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรและ พื้นที่มากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ และเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานเอนกศึกษา วัด และโรงเรียน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีภาวะผู้นำ แม้ว่าจะมีระดับการศึกษาที่ไม่สูงนัก แต่ทุกคนก็ตั้งใจทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนอย่าง เต็มที่ สามารถบริหารงานต่างๆ ได้อย่างเรียบร้อย สามารถระดมการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายใน ชุมชนในการทำงานใหญ่ๆ ในชุมชน เช่น งานวันสงกรานต์ งานประเพณีเข้าพรรษา งานปีใหม่ งานลอยกระทงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

พรประไพ อุทะนุต (2542 : 77 - 79) ศึกษาเรื่องการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน : กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำผามอก อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ด้าน คือ

1. ปัจจัยด้านประชาชน ประกอบด้วย ความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน การมองเห็นประโยชน์ของกิจกรรม และการใช้เวลาที่ไม่ตรงกับเวลาทำงาน
2. ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ทั้งผู้ที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำกลุ่มต่างๆ
3. ด้านลักษณะการดำเนินการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วยวิธีการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่สร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานและทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจ และสามารถโน้มน้าวให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมได้ การให้โอกาสและแนะนำในการตัดสินใจแก่ประชาชนในการจัดการ บทบาทของครูศูนย์ การเรียนที่มีลักษณะรู้จักคุ้นเคย สนับสนุนทั้งในระดับผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้าน

บุญชร แก้วส่อง (2531 : 187 - 193) ได้ศึกษารูปแบบทางสังคม-จิตวิทยา สำหรับการอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาตามโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมปกติและโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมวันเฉลิมพระชนมพรรษา มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาโดยบูรณาการทฤษฎีและหลักการทางจิตวิทยาสังคมและสังคมวิทยาจุลภาคเพื่อสร้าง ตัวแบบทางสังคม-จิตวิทยาสำหรับอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา แผนแบบการวิจัยเป็นการวิจัยภาคสนามศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโนนก่อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยปรากฏว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครัวเรือนวัดในด้านปริมาณระดับความเข้มและประสิทธิผล และการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาขั้นตอนต่างๆ แต่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของหัวหน้าครัวเรือนแตกต่างกันตาม คุณลักษณะของบุคคลผู้ที่เป็นชาย มีระดับการศึกษาสูง มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมดี มาจากครอบครัวขนาดใหญ่เข้าร่วมโครงการพัฒนามากกว่าที่เป็นผู้หญิง มีระดับการศึกษาต่ำ มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมด้อย และมาจากครอบครัวขนาดเล็ก สถานภาพทางสังคม ประสบการณ์เดิมในการพัฒนา และความตั้งใจในการพัฒนา สามารถอธิบายความแตกต่างของปริมาณ ความเข้มและประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาใน

ขั้นตอนการริเริ่ม การวางแผนและดำเนินโครงการทั้ง 2 โครงการได้อย่างมีนัยสำคัญ ผลจากการวิเคราะห์หัตถิทธิพลให้ผลเพิ่มเติมยืนยันว่าสถานภาพทางสังคมมีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นส่วนมาก หัวหน้าครัวเรือนเข้าร่วมโครงการเพราะต้องการทราบข่าวสารความรู้ความต้องการในหมู่บ้านพัฒนาความปรารถนาให้โครงการสำเร็จ และความสำนึกในหน้าที่ เหตุผลในการเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นและเข้าร่วมตัดสินใจ ได้แก่ ความรับผิดชอบในฐานะผู้นำ ความต้องการเห็นผลสำเร็จของโครงการ

วิรัตน์ สมสินทรัพย์ (2532 : 116 - 119) ได้ศึกษาจากการมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ในอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมพัฒนาสตรี เด็กและกิจกรรมสาธารณประโยชน์โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรม พบว่าสตรีเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสามกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาเด็ก ด้านการสำรวจและเก็บข้อมูลมีมากที่สุด เมื่อพิจารณาตามตัวแปร อายุ วุฒิทางการศึกษา สถานภาพการสมรสและการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่าโดยส่วนรวมแตกต่างกัน ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมคือสตรีขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้านและสตรีเห็นว่าควรมีงบประมาณช่วยจากรัฐบาลและเอกชนเข้ามาสนับสนุน

ชื่น ศรีสวัสดิ์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชนบท : ศึกษากรณีบ้านดงเค็งและบ้านชุมแสง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ 2532 ผลการศึกษาพบว่าบ้านดงเค็งมีสุขภาพ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และมีผู้นำท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูง ชาวบ้านมีความพร้อมเพียงสามัคคีกันดีมีฐานะเศรษฐกิจอยู่ในระดับพออยู่พอกิน มีสถานภาพทางสังคม พร้อมมีผู้นำเป็นคนชุมชนนั้น เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือสามารถประสานกับผู้นำในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านและแหล่งวิทยาการภายนอกชุมชนได้ดี ส่วนบ้านชุมแสงนั้นมีสถานภาพของชุมชนและสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับที่ยากจน ชาวบ้านขาดความสามัคคี ผู้นำเป็นคนต่างถิ่นที่อายุน้อย และเพิ่งอยู่ในหมู่บ้านนี้ไม่นานได้รับการยอมรับจากชาวบ้านน้อย ประกอบกับผู้นำเองก็มีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย ส่วนรูปแบบของการพัฒนาและการเข้าไปมีส่วนร่วม พบว่าผู้นำทั้งสองหมู่บ้านได้เน้นรูปแบบคล้ายกันคือ การพัฒนาทางด้านวัตถุและการพัฒนาทางด้านจิตใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้น ผู้นำทั้งสองหมู่บ้านใช้วิธีเดียวกัน คือ ร่วมประชุมหารือ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามผล และร่วมคิดงานใหม่ต่อไป สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและการมีส่วนร่วมนั้น พบว่า มาจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ ปัจจัยด้านผู้นำ ปัจจัยด้านชุมชน และปัจจัยจากภายนอก คือ บ้านดงเค็งมีผู้นำมีศักยภาพสูง มีสภาพของชุมชนพร้อมและได้รับการกระตุ้นส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอกอยู่เป็นระยะๆ ส่วนบ้านชุมแสงมีผู้นำที่มีศักยภาพต่ำ มีสภาพของชุมชนไม่พร้อมและหน่วยงานภายนอกได้รับความสำคัญและสนใจน้อยมาก

ชูชาติ พวงสมจิตร์ (2540 : 265 - 273) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน ประกอบด้วย 3 กลุ่มปัจจัยคือ ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน และปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ในกลุ่มปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมประกอบด้วย สภาพเศรษฐกิจของชุมชน การเมืองการปกครองท้องถิ่น ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชนประกอบด้วย ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของ สถานภาพของคนในชุมชน ลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชน เครือข่ายของชุมชน ผู้นำชุมชน ความพร้อมของคนในชุมชน การเห็นความสำคัญของตนเองและเห็นแก่ความเจริญของ ส่วนรวม ส่วนปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนประกอบด้วยบุคลากรในโรงเรียน วิธีปฏิบัติงานของโรงเรียน ผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน และปัจจัยประกอบอื่น ๆ เช่น ชื่อเสียง และข่าวของโรงเรียน

อัศวิน หนูจ้อย (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนในสามด้าน คือ ด้านกิจกรรมการพัฒนาเด็ก ด้านกิจกรรมการพัฒนาอาชีพและรายได้ และด้านกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นโดยศึกษากับสตรีที่อยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 193 คน ผลการศึกษาพบว่าปัญหาที่สำคัญใน กิจกรรมงานพัฒนาชุมชน คือ ไม่มีงบประมาณสนับสนุน ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม การคมนาคม ไม่สะดวก และไม่เห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วม กิจกรรมกลุ่มสตรีมีข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาว่าควรมีงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอ ควรจัดกิจกรรมในวันหยุดและเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ควรมีประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง ควรจัดตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรี และควรให้ผู้นำท้องถิ่นสนับสนุนให้สตรีมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

เยาวณี ตระกูลดิษฐ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของการพัฒนาสตรีอำเภอในกิจกรรมงานการศึกษาออกโรงเรียนสำหรับสตรีในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 231 คน ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอมีปัญหาและอุปสรรคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานการศึกษาออกโรงเรียนเรียงตามลำดับความสำคัญ ฐานะทางบ้านไม่ดี ขาดเงินทุน ขาดสถานที่ในการให้บริการข่าวสารข้อมูลอย่างทั่วถึง เนื่องจากบางหมู่บ้านไม่มีห้องสมุดประชาชน การเดินทางไปประชุมกลุ่มจะต้องทำให้เสียค่าใช้จ่าย คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ มีข้อเสนอแนะในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานการศึกษาออกโรงเรียนตามลำดับความสำคัญ คือ ควรรณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจแก่เยาวชนให้เห็นประโยชน์และความสำคัญของการศึกษาให้มาก ควรจัดหาวิทยากรมาแนะนำ เพื่อการส่งออก การส่งเสริมให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นต้น

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 223 - 232) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน เพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลของการวิจัยพบว่า เงื่อนไขทางด้านบริบทชุมชนคือเงื่อนไขที่เกี่ยวกับความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เงื่อนไข

ด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน และเงื่อนไขทางด้านโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการกำหนดกระบวนการและแบบแผนของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้การกำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนตรงกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชน คือ ผู้นำ ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน คณะครูและผู้บริหารของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียนในการจัดการขั้นพื้นฐาน พบว่ามีขั้นตอนที่สำคัญ 8 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาขั้นพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ 2) การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม 4) การสร้างกิจกรรม 5) การต่อรองเพื่อการดำเนินการ 6) การร่วมกันดำเนินการจากกระบวนการมีส่วนร่วม 7) การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ 8) การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ ซึ่งจากกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าว ทำให้แบบแผนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีแบบแผนของการมีส่วนร่วมเป็นแบบเหลื่อมล้ำ (Inequity Participatory Pattern) ตามบทบาทการมีส่วนร่วมคุณสมบัติของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมและกิจกรรมที่โรงเรียนต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสามารถจำแนกตามหมวดหมู่ของคุณสมบัติเป็น 3 แบบแผนย่อย คือ แบบแผนการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (Full Participatory Pattern) แบบแผนการมีส่วนร่วมเป็นบางส่วน (Partial Participatory Pattern) และแบบแผนการมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participatory Pattern)

เจริญศักดิ์ ครองพล (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมด้านเจตคติในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะกรรมการบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ คณะกรรมการบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนนทบุรีจำนวน 153 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ความพร้อมด้านเจตคติในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะกรรมการบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับสูง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมด้านเจตคติในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ระดับการศึกษา ความสามารถในการตัดสินใจ การมีมนุษยสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารการทำงานเป็นทีม และการประสานความร่วมมือภายในชุมชน โดยปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัจจัยด้านประสบการณ์ในการศึกษาอบรม การมีสถานภาพทางสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมด้าน เจตคติ

ขวัญตา กิระวิศาสกิจ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ การบริหารคุณภาพโดยรวม (TQM) ของพนักงานบริษัท ทีพีไอ โพลีน จำกัด (มหาชน) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ พนักงาน ทีพีไอ โพลีน จำกัด (มหาชน) ส่วนโรงงานสระบุรี ที่เข้าร่วมโครงการ TQM จำนวน 163 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่าพนักงานมี

ความรู้เกี่ยวกับ TQM อยู่ในระดับสูง มีเจตคติและแรงจูงใจต่อโครงการ TQM ในระดับดี มีขวัญในระดับปานกลาง มีพฤติกรรมการติดต่อสื่อสารในระดับมากและมีการรับรู้นโยบายองค์การในระดับปานกลาง สำหรับการมีส่วนร่วมในโครงการ TQM ของพนักงานอยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาความสัมพันธ์พบว่าตัวแปรต่างๆ ใน 5 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในโครงการ TQM ได้แก่ การฝึกอบรมเกี่ยวกับ TQM ในหัวข้อ กิจกรรม 5 ส ในปัจจัยด้านชีวสังคม แรงจูงใจ และขวัญของพนักงาน ในปัจจัยจิตวิทยา ปัจจัยด้านพฤติกรรมการติดต่อสื่อสาร และปัจจัยด้านการรับรู้นโยบายขององค์การอย่างมีนัยสำคัญเป็นตัวพยากรณ์ที่ดีและสามารถทำนายการมีส่วนร่วมในโครงการ TQM ของพนักงานได้ คือ ปัจจัยชีวสังคมและปัจจัย จิตวิทยา สำหรับตัวแปรต่างๆ ในปัจจัย 5 ปัจจัยที่สามารถเป็นตัวพยากรณ์ที่ดีและทำนายการมีส่วนร่วมในโครงการ TQM ของพนักงานได้แก่ แรงจูงใจ การฝึกอบรม เกี่ยวกับ TQM ในหัวข้อ กิจกรรม 5 ส เจตคติและประสบการณ์การทำงานโดยมีอำนาจในการพยากรณ์

แอนซาร์ (Anzar. 1998 : Abstract) ได้ศึกษาปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมในการศึกษาของชุมชนบาโลชีสถาน ประเทศปากีสถาน มีความต่อเนื่องหรือยั่งยืน พบว่าความยั่งยืนหรือความต่อเนื่องของการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากความปรารถนาของชุมชนที่จะพัฒนาการศึกษา โดยการจัดให้เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชนอย่างเป็นทางการ (มีการเซ็นสัญญาตกลงกัน) การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของสตรีที่เป็นแม่ การทำหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนในการสนับสนุน การส่งเสริม การให้ความสะดวก การฝึกอบรมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน การสื่อสารแบบเปิดเผยระหว่างคณะกรรมการการศึกษาของหมู่บ้านกับคนอื่นๆ และสภาพเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านที่มีความคล้ายคลึงกัน

เซลท์เนอร์ (Zeltner .1992 : Abstract) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนในการวางแผนด้านสุขภาพจิต ผลการศึกษาพบว่า ความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับประโยชน์ - ข้อเสีย (Costs - benefits) ที่จะได้รับจากการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นจากการวางแผนนี้จะส่งผลต่อการเข้าร่วมมากที่สุด ในขณะที่การได้รับการยอมรับด้านระบบความนึกคิด (Ideology) และการได้รับการยอมรับด้านวิธีการจะส่งผลต่อการตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม

เคลล็อก (Kellogg. 1993 : Abstract) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคณะกรรมการที่ปรึกษาในกระบวนการวางแผนด้านสิ่งแวดล้อมในเมืองกรีตเลคบาซิน โดยศึกษา กับชุมชน 5 ชุมชนในแคนาดา และอเมริกาที่มีสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า บริบทด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกระบวนการวางแผนอย่างมาก เช่นเดียวกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจของชุมชน ส่วนทักษะทางการเมืองและทางเทคนิคจะมีผลต่อกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ และความสามารถนี้จะมีผลต่อกระบวนการและผลลัพธ์ของกิจกรรม ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า คณะกรรมการชุมชนจะเป็นกลไกสำหรับการกระจายอำนาจให้ชุมชนในกรณีที่ชุมชนได้จัดวางตนเองไว้ในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนกับผู้นำจากภาครัฐผ่านกลยุทธ์ต่างๆ

เช่น การจัดตั้งองค์กรใหม่ การริเริ่มสิ่งใหม่ๆ การสร้างความร่วมมือและการพัฒนาทักษะทางเทคนิคให้เพิ่มขึ้น

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เจตคติ มนุษยสัมพันธ์ การสื่อสาร ภาวะผู้นำ และผลประโยชน์ร่วม เป็นต้น

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของชุมชน

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชนบทจากหลายพื้นที่หลายแห่งของประเทศไทย และได้เสนอผลการวิจัยว่า การพึ่งตนเองของชนบทขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 5 ประการ คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และสังคม องค์ประกอบทั้ง 5 นี้จะต้องมีความเกี่ยวเนื่องกันทั้งทางตรงและทางอ้อม

พรประภา สินธุนาวา (2533 : 130 – 137) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพึ่งตนเองของชุมชนโดยแนววัฒนธรรมชุมชน เพื่อการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ โดยทำการศึกษาเฉพาะกรณี พบว่า การพึ่งตนเองได้ตามจารีตประเพณีนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ระบบการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก 2) ระบบการอยู่ร่วมกันในชุมชนแบบเครือญาติ มีการขัดเกลาสมาชิกในชุมชนให้รู้จักและยอมรับกฎข้อห้ามต่างๆ ของชาวบ้าน มีการจัดการภายในต่อชุมชนกรณีความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้น มีความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากกฎข้อห้ามของชุมชนเอง 3) ระบบคุณค่า พบว่า ศาสนาและความเชื่อเป็นองค์ประกอบหลักของวัฒนธรรมชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนมีผลต่อการพึ่งตนเองได้ของชุมชน

ปราณี หมอนทองแดง (2534 : 142) ทำการศึกษาวิจัยเรื่องทิศทางการพึ่งตนเองในสังคมที่กำลังเปลี่ยนไปเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสองแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า หมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้นั้นเกิดจากปัจจัยภายในหมู่บ้านทั้งหมดทำงานประสานกัน เกื้อกูลและเชื่อมต่อย่างเข้มแข็ง โดยอาศัยปัจจัยภายนอกเฉพาะเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเข้ามาสนับสนุนองค์การ เพื่อการช่วยเหลือตนเองที่ได้จัดตั้งขึ้นมาภายในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า การพึ่งตนเองระดับชุมชนจะเกิดได้ในลักษณะที่เคลื่อนไหว เป็นกระบวนการซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย 2 มิติ คือ หมู่บ้านจะต้องผ่านกระบวนการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อฟันฝ่าภาวะเงื่อนไขที่ช่วยเหลือและพึ่งตนเองไม่ได้ และในขณะเดียวกัน หมู่บ้านต้องมีการพัฒนากระบวนการเพื่อเป็นทางออกให้ชาวบ้านทั้งหมด หรือโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาขึ้นภายในหมู่บ้านคือ ความสามารถของผู้นำที่มีความคิดริเริ่มผลักดันให้มีการจัดระบบที่เหมาะสมเกิดขึ้นภายในชุมชน

มาริสสา โกเศษะโยธิน (2543 : 66 - 67) ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาด้านตะวันออก ศึกษากรณีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด พบว่า กลุ่มมีความมั่นคงและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยความเข้มแข็งของกลุ่มเกิดจากการยึดมั่นการมีสัจจะ และรักษาสัจจะของสมาชิก เกิดจากการนำของพระสุบิน ปณีโต เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการรุดงค์และจิตสำนึกที่จะต้องช่วยเหลือให้สังคมได้อยู่รอด

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของชุมชน สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำของคนในชุมชน การรวมกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญในการพึ่งตนเองก่อนการพึ่งจากภายนอก

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีความมุ่งหมายเพื่อ

1. เพื่อศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึงตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล
2. เพื่อศึกษาการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลตลอดจนประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน
3. เพื่อศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น

ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึงตนเองของชุมชน

- 1.1 การกำหนดพื้นที่กรณีศึกษา
 - 1.1.1 การคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาที่เป็นไปได้
 - 1.1.2 การเข้าสู่พื้นที่กรณีศึกษา
- 1.2 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนพื้นที่กรณีศึกษา
- 1.3 กระบวนการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึงตนเองของชุมชน
 - 1.3.1 เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลและรับรู้ปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน
 - 1.3.2 เทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) เพื่อวางแผนแก้ไขปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน และกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการแก้ไขปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน
 - 1.3.3 เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จ
- 1.4 การประเมินคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึงตนเองของชุมชน

ตอนที่ 2 ศึกษาการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน

2.1 การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.1.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.1.2 การพัฒนาองค์ความรู้ในการบริหารโครงการให้กับคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.1.3 การดำเนินการวางแผนโครงการ ประกอบด้วย การจัดทำโครงการ การนำเสนอโครงการ การวิเคราะห์โครงการ การจัดทำแผนปฏิบัติการ การปฏิบัติตามแผน การวางนโยบายและหลักการดำเนินงานศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.2 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.2.1 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลประกอบด้วย

2.2.1.1 การดำเนินงานด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม

2.2.1.2 การดำเนินงานด้านบุคลากร

2.2.1.3 การดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน

2.2.1.4 การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

2.2.1.5 การดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการ

2.2.1.6 การดำเนินงานด้านการดูแลเด็ก

2.2.2 การประเมินประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลประเมินจาก

2.2.2.1 ผลการประเมินพัฒนาการเด็กเปรียบเทียบกับคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546

2.2.2.2 ผลการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ด้านธุรการและการเงิน ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และด้านการดูแลเด็ก

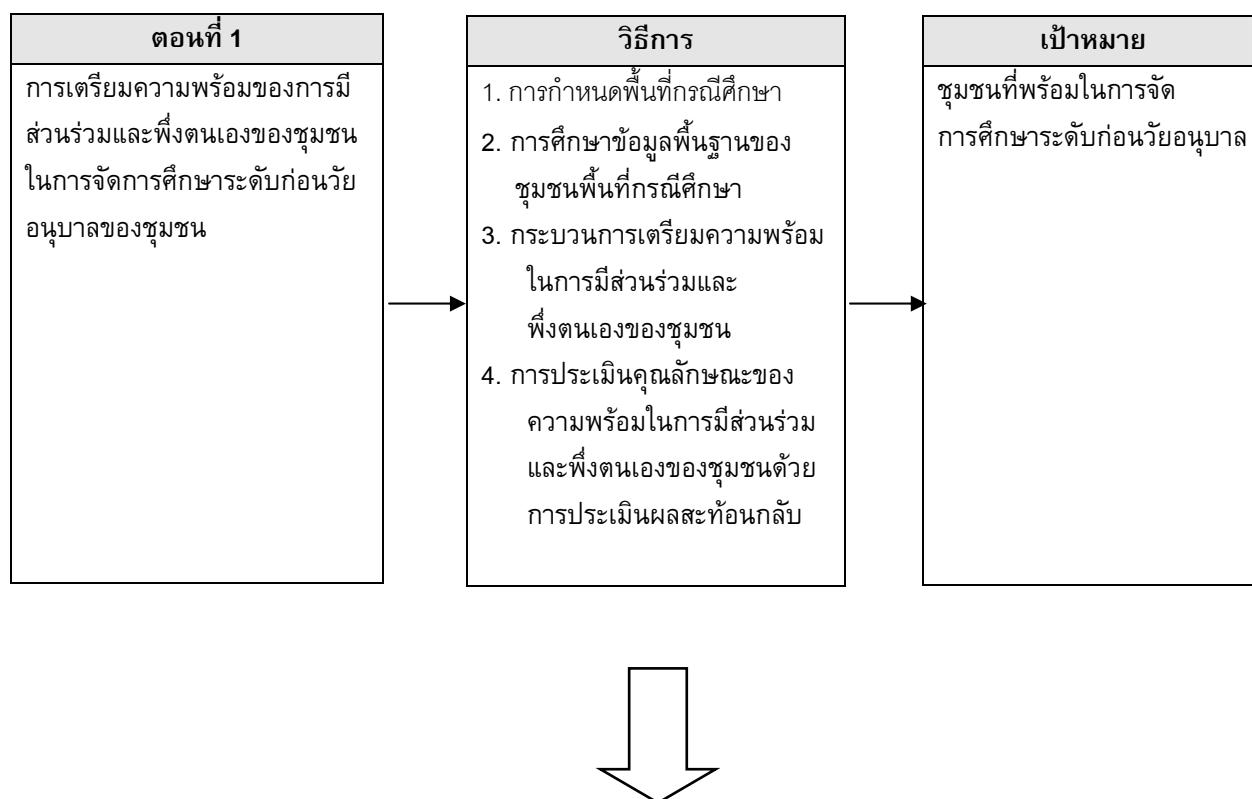
ตอนที่ 3 ศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยประเมินจาก

3.1 ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

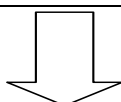
3.2 ความพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

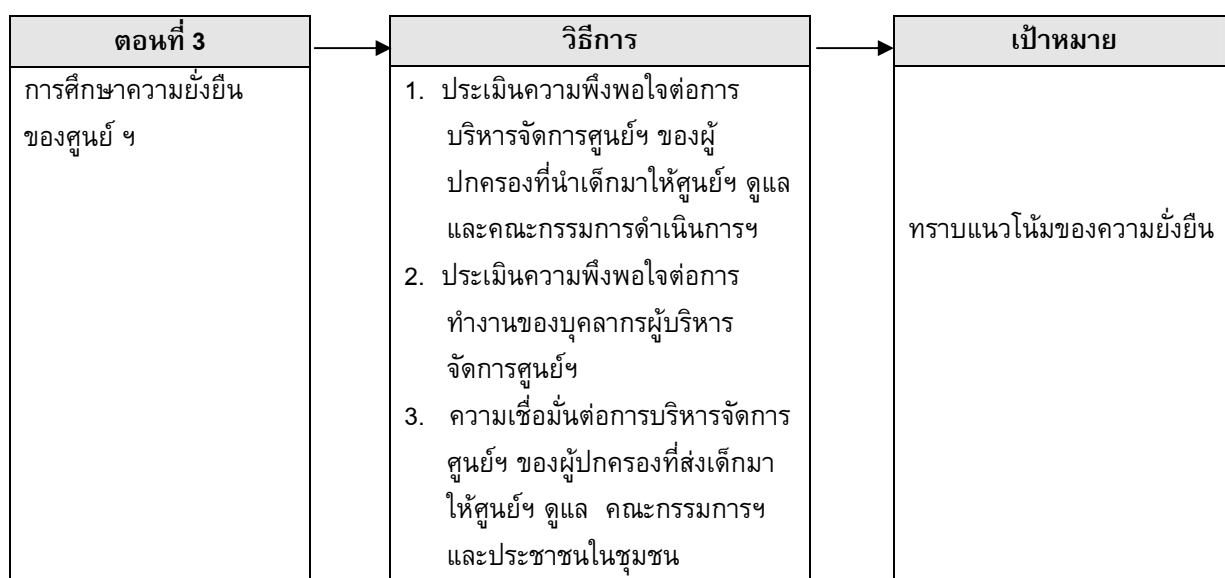
3.3 ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และประชาชนในชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยข้างต้นสามารถแสดงเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ตอนที่ 2	วิธีการ	เป้าหมาย
1. การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล 2. การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล	1. การดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฯ 1.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ ฯ 1.2 การพัฒนาองค์ความรู้ในการบริหารโครงการให้กับคณะกรรมการฯ 1.3 การดำเนินการวางแผนโครงการประกอบด้วย - การจัดทำโครงการ - การนำเสนอโครงการ - การวิเคราะห์โครงการ - การจัดทำแผนปฏิบัติการ - การปฏิบัติตามแผน - การวางนโยบายและหลักการดำเนินงานศูนย์ฯ 2. การบริหารจัดการศูนย์ฯ 2.1 การดำเนินงานด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม 2.2 การดำเนินงานด้านบุคลากร 2.3 การดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน 2.4 การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน 2.5 การดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการ 2.6 การดำเนินงานด้านการดูแลเด็ก 3. การประเมินประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์ฯ ประเมินจาก 3.1 พัฒนาการเด็ก โดยเปรียบเทียบกับคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 3.2 ผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ผู้จัดการจัดการศูนย์ฯ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านธุรการและการเงิน ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และด้านการดูแลเด็ก	ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่มีประสิทธิภาพ

ภาพประกอบ 8 ขั้นตอนการวิจัย

การดำเนินงานแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

ในการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1.1 การกำหนดพื้นที่กรณีศึกษา

ในการกำหนดพื้นที่กรณีศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ 1) การคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาที่เป็นไปได้ 2) การเข้าสู่พื้นที่กรณีศึกษา มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1.1.1 การคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาที่เป็นไปได้

ในการคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาที่เป็นไปได้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ 5 เกณฑ์ ได้แก่ 1) ความสะดวกในการเข้าพังกอาศัย 2) จำนวนประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาล 3) เวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน 4) ปัญหาการขาดผู้เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาล และ 5) การสนับสนุนของผู้นำชุมชน ในเบื้องต้นผู้วิจัยมีพื้นที่กรณีศึกษาที่เป็นไปได้ 3 แห่ง คือ ชุมชนตำบลบางพลี อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนตำบลท่าศาลา อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี และชุมชนตำบลกกโก อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี

1.1.2 การเข้าสู่พื้นที่กรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่กรณีศึกษาในฐานะของคนในพื้นที่เนื่องจากในวัยเด็ก ผู้วิจัยเคยพักอาศัยที่นี่ จึงรู้จักหลายคนในชุมชนเป็นอย่างดี โดยเริ่มเข้าไปตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน 2547 เพื่อแนะนำตัวกับคนที่รู้จักว่าผู้วิจัยกำลังศึกษาในระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา และอยู่ระหว่างการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยประการหนึ่งคือเพื่อศึกษา การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จึงได้เข้ามาร่วมมือกับชุมชนในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยจะเป็นศูนย์ที่ ดำเนินการโดยชาวบ้านตำบลกกโกเอง

1.2 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนพื้นที่กรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านต่างๆ เพื่อให้เข้าใจบริบทของ ชุมชนมากขึ้นระหว่างวันที่ 12 – 20 เมษายน 2547 ได้แก่ 1) ข้อมูลการเมือง การปกครอง ท้องถิ่น เศรษฐกิจ รายได้ อาชีพ ผู้วิจัยได้สอบถามจาก นายก อบต. สมาชิก อบต. และ ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการดูแลความสงบเรียบร้อยของ ชุมชน 2) ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน ผู้วิจัยได้ สอบถามจากเจ้าอาวาสวัดดงน้อย กลุ่มผู้สูงอายุผู้ปฏิบัติธรรม 3) ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาของ ชุมชน ผู้วิจัยได้สอบถามจากคณะครูโรงเรียนวัดดงน้อย 4) ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพของชุมชน ข้อมูลการเกิด ข้อมูลประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาล ข้อมูลอนามัยแม่และเด็ก กิจกรรมสาธารณสุขขั้น มูลฐาน ผู้วิจัยได้สอบถามจากหัวหน้าสถานีอนามัย และอาสาสมัครสาธารณสุข

1.3 กระบวนการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

ผู้วิจัยได้ร่วมกับ อบต. กกโก จัดประชุมกลุ่มผู้นำจากภาคส่วนต่างๆ ของชุมชน 1 ครั้ง ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2547 ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดดงน้อย โดยใช้ 3 วิธีการดังนี้

- 1) เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนรับรู้และตระหนักในปัญหาของชุมชน
- 2) เทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) เพื่อวางแผน แก้ปัญหา และกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการแก้ปัญหาในการจัดตั้งศูนย์ฯ โดยมีขั้นตอน การดำเนินการดังนี้
 - 2.1) วิเคราะห์สถานการณ์ของการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลในปัจจุบันของชุมชน
 - 2.2) กำหนดภาพในอนาคตของการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน

2.3) กำหนดแนวทางเพื่อให้ภาพอนาคตเป็นจริง

2.4) แสวงหาผู้รับผิดชอบต่องานโดยการสรรหาคณะกรรมการดำเนินโครงการและจัดตั้งและดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

3) เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จ

1.4 การประเมินคุณลักษณะความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน โดยใช้แบบสังเกตซึ่งมีหัวข้อการสังเกตที่ได้พัฒนาตามแนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ดังนี้

- 1) มีการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล
- 2) มีการตระหนักและรับรู้ปัญหาการเลี้ยงเด็กก่อนอนุบาลในชุมชน
- 3) มีความพยายามแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยการแสวงหาความรู้หรือความช่วยเหลือจากแหล่งต่างๆ
- 4) มีการดำเนินงานลักษณะกลุ่ม และจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วมโดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน
- 5) มีการกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการทำงาน
- 6) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

ในการสังเกตนั้นผู้วิจัยได้มอบหมายให้เพื่อนนิสิตระดับปริญญาเอกสาขาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจำนวน 3 คนเป็นผู้สังเกตลักษณะของกลุ่มตัวอย่างตามหัวข้อการสังเกต จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างการสังเกต และภายหลังการสังเกตโดยใช้วิธีการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) เพื่อตัดสินว่าชุมชนเกิดมีคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการจัดตั้งศูนย์ฯ หรือไม่อย่างไร

ตอนที่ 2 ศึกษาการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.1 การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
มีการดำเนินการดังนี้

2.1.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฯ

2.1.2 การพัฒนาองค์ความรู้ในการบริหารโครงการให้กับคณะกรรมการดำเนินการฯ มีการดำเนินการดังนี้

2.1.2.1 การศึกษาดูงานศูนย์พัฒนาเด็กอ่อน

- 1) สถานที่ศึกษาดูงาน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงพยาบาล
อานันทมหิดล อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
- 2) วัน เวลา และผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน ได้แก่ วันที่ 14 พฤษภาคม
2547 มีคณะกรรมการดำเนินการฯ ที่ได้แต่งตั้งวันที่ 6 พฤษภาคม 2547 ร่วมศึกษาดูงานจำนวน
14 คน ได้แก่ นายก อบต. หัวหน้าสถานีอนามัย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดงน้อย สมาชิก อบต.
หมู่ที่ 1 คนที่ 1 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 1 และ 2 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 1 และ 2
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 5 คนที่ 1 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 และ 5 ประธาน อสม. หมู่ที่ 2 นางบัวลา
นางลมบน นอกจากนี้ยังมีผู้นำคนอื่นๆ ที่ไม่ได้มาประชุมในวันที่ 6 พฤษภาคม 2547 แต่
คณะกรรมการฯ ได้เชิญมาร่วมเป็นคณะกรรมการฯ และเข้าร่วมศึกษาดูงานในวันนี้เพิ่มอีก
จำนวน 3 คน ได้แก่ รองนายก อบต. คนที่ 1 (สมาชิก อบต. หมู่ที่ 7) สมาชิก อบต. หมู่ที่ 8
คนที่ 1 นายประเสริฐ รวมสมาชิกที่ไปดูงานทั้งสิ้น 17 คน
- 3) หัวข้อที่ควรศึกษาดูงาน ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดสถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้ การสรรหาบุคลากร อัตราส่วนพี่เลี้ยงต่อ
เด็ก การกำหนดระเบียบการต่างๆ เช่น วัน เวลา ที่ให้บริการ ค่าบริการ ตารางกิจกรรมการ
พัฒนาเด็ก เป็นต้น
- 4) สรุปผลที่ได้จากการศึกษาดูงาน ผู้วิจัยให้คณะที่ไปศึกษาดูงาน
สรุปสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานด้านการจัดสถานที่ การจัดสถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้ การสรรหา
บุคลากร อัตราส่วนพี่เลี้ยงต่อเด็ก การกำหนดระเบียบการต่างๆ

2.1.2.2 การให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผน ผู้วิจัยได้ให้ความรู้เกี่ยวกับ การจัดทำแผนโครงการ

2.1.3 การดำเนินการวางแผนโครงการ

การดำเนินการวางแผนโครงการเป็นการเตรียมงานที่เกี่ยวข้องกับงานที่
ต้องทำไว้ล่วงหน้า เพื่อทำความเข้าใจงานเหล่านั้นก่อนทำงานจริง และเป็นการช่วยให้เห็น
ปัญหาล่วงหน้า และสามารถเตรียมการแก้ไขไว้ก่อนได้ ตลอดจนทำให้มีข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติม
ในการทำโครงการในขั้นตอนต่างๆ คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนา
ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานและความรู้ที่ได้รับจากการ
บรรยายของผู้วิจัยเรื่องการวางแผนโครงการมาวางแผนการดำเนินงานด้านสถานที่ ด้านการจัดหา
บุคลากร ด้านการจัดหางบประมาณดำเนินการ โดยร่วมกันจัดทำโครงการการ นำเสนอ
โครงการ การวิเคราะห์โครงการ การปฏิบัติตามแผน ตลอดจนวางนโยบายและหลักการ
ดำเนินงานศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.2 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

การดำเนินการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเป็นการดำเนินการเพื่อให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลสามารถส่งเสริมพัฒนาการและดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการดำเนินการดังนี้

2.2.1 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลประกอบด้วย

2.2.1.1 การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม เป็นการดำเนินงานด้านการปรับปรุงและตกแต่งสถานที่ให้เหมาะสมตลอดจนจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเลี้ยงเด็กในบริเวณต่าง ๆ ได้แก่ บริเวณนอน บริเวณเล่น บริเวณครัว บริเวณห้องน้ำ และบริเวณทำความสะอาด การจัดพื้นที่ภายนอก ระเบียง

2.2.1.2 การดำเนินงานด้านบุคลากร ได้แก่ การสรรหา การคัดเลือกบุคลากร ผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้แก่ พี่เลี้ยงเด็ก ตลอดจนการฝึกอบรมเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้

2.2.1.3 การดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน ได้แก่ การจัดทำบัญชี การรับจ่ายเงิน การประชาสัมพันธ์ การรับสมัครเด็ก การจัดบริการรถรับ-ส่ง การจัดหางบประมาณสำหรับดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.2.1.4 การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ การติดต่อภาคส่วนต่างๆในชุมชน เช่น สถานีนอนามัย ผู้ปกครอง กลุ่มต่างๆ

2.2.1.5 การดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการ ได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ การส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา และการประเมินพัฒนาการเด็ก

2.2.1.6 การดำเนินงานด้านการดูแลเด็ก ได้แก่ การจัดอาหาร การจัดให้พักผ่อนนอนหลับ การทำความสะอาดร่างกาย การดูแลเมื่อเจ็บป่วย การจัดการกับเด็กที่ร้องไห้ การกำหนดตารางเวลานอน การให้อาหาร การขับถ่าย การฝึกปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ที่ช่วยสนับสนุนสุขอนามัยทางร่างกาย

2.2.2 การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ผู้วิจัยได้ประเมินจาก

2.2.2.1 ผลการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลด้านด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านธุรการและการเงิน ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการ ด้านการดูแลเด็ก ระหว่างเดือนตุลาคม 2547 – มีนาคม 2548 โดยใช้แบบสังเกตการปฏิบัติงาน และผลการทำงาน กล่าวคือ ถ้าผลการ

ปฏิบัติงาน มีความถูกต้อง เหมาะสม แสดงว่า ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.2.2 พัฒนาการเด็กที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลให้การดูแล โดยเปรียบเทียบกับพัฒนาการคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี กระทรวง ศึกษาธิการ พ.ศ.2546

1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประเมินพัฒนาการเด็ก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาโดยใช้แบบสังเกตพัฒนาการเด็กที่ผู้วิจัยได้พัฒนาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยบันทึกพัฒนาการเด็กทุกเดือนตั้งแต่เดือนตุลาคม 2547 – มีนาคม 2548 วิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการของเด็กโดยเปรียบเทียบกับคุณลักษณะตามวัยของเด็ก หากผลการประเมินพบว่าเด็กมากกว่าร้อยละ 90 มีพัฒนาการเป็นไปตามคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 ถือว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หากผลการประเมินพบว่าทั้งผลการประเมินการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์มีความถูกต้องและเหมาะสม เด็กมากกว่าร้อยละ 90 มีพัฒนาการเป็นไปตามคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 สรุปได้ว่าศูนย์ฯ บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 การศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล
โดยประเมินจาก

3.1 ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

3.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินความพึงพอใจต่อผลด้านการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป และด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดูเด็กของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยพัฒนาข้อคำถามในการประเมินจากตัวบ่งชี้การพัฒนาคุณภาพเด็กตามมาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี (ในสถานรับเลี้ยงเด็ก) ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2546 ในด้านปัจจัยแวดล้อมตัวเด็ก ด้านกระบวนการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก และคุณภาพของเด็ก แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามชนิดประเมินค่า 5 ระดับ กำหนดให้ระดับที่ 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยมาก ระดับที่ 2 หมายถึงพึงพอใจน้อย ระดับที่ 3

หมายถึง พอใจปานกลาง ระดับที่ 4 หมายถึง พึงพอใจมาก และระดับที่ 5 หมายถึง พอใจมากที่สุด ผู้วิจัยได้หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถามโดยการพิจารณาความครอบคลุมของข้อคำถามตามคำนิยามการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป และด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็กและประเมินความเหมาะสมของภาษาที่ใช้โดยการนำไปให้ผู้ปกครองเด็กที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 คนอ่านเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถามอีกครั้ง จากนั้นได้นำข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล จำนวน 7 คน และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จำนวน 10 คน

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสอบถามให้กับผู้ปกครองฯ ด้วยตนเองระหว่างวันที่ 1 – 5 มีนาคม 2548 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างเดียวเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในระดับปานกลาง โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ว่าหากผลการเปรียบเทียบสูงกว่าค่าระดับปานกลาง ($= 3$) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ถือว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

3.2 ความพึงพอใจต่อการทำงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจในงานที่พัฒนาข้อคำถามจากแนวความคิดความพึงพอใจในงานของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg; Mausner; & Synderman. 1959 : 71 – 79) และปรับข้อคำถามให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จากนั้นนำข้อคำถามที่ได้สร้างขึ้นไปหาความชัดเจนของข้อคำถามโดยการทดลองถามบุคคลในชุมชนจำนวน 3 คน และนำมาปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปใช้จริง

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้แก่พี่เลี้ยงเด็กจำนวน 1 คน และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก จำนวน 1 คน

3.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์พี่เลี้ยงอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ณ ที่บ้านของพี่เลี้ยงเด็กวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2548 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาของการสัมภาษณ์เพื่อประเมินระดับความพึงพอใจในงาน หากผลการ

วิเคราะห์พบว่ามีข้อความทางบวกมากกว่าข้อความทางลบ ถือว่าบุคลากรดำเนินการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีความพึงพอใจต่อการทำงาน

3.3 ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบประเมินความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ด้านการคงอยู่ของศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และด้านทัศนคติที่ดีต่อศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล แบบสอบถามเป็นแบบสอบถามชนิดประเมินค่า 5 ระดับ โดยกำหนดให้ระดับที่ 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยมาก ระดับที่ 2 หมายถึง พึงพอใจน้อย ระดับที่ 3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง ระดับที่ 4 หมายถึง พึงพอใจมาก และระดับที่ 5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

ผู้วิจัยได้หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถาม โดยการพิจารณาความครอบคลุมเนื้อหาของความยั่งยืน และประเมินความเหมาะสมของภาษาที่ใช้โดยการนำไปให้ประชาชนในชุมชนจำนวน 3 คนอ่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถามอีกครั้ง จากนั้นได้นำข้อคำถามมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

3.3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล จำนวน 7 คน คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลจำนวน 10 คน และประชาชนในชุมชน จำนวน 40 คน

3.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามให้กับประชาชนทั่วไประหว่างวันที่ 1-5 มีนาคม 2548 ส่วนผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ผู้วิจัยได้แนบไปกับแบบประเมินความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไป ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างเดียวเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นในระดับปานกลางโดยกำหนดเกณฑ์ไว้ว่าหากผลการเปรียบเทียบสูงกว่าค่าระดับปานกลาง ($=3$) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ถือว่ามีชุมชนเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

หากทั้งผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และ คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล พึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และเชื่อมั่นต่อการบริหาร

จัดการศูนย์ฯ ประชาชนในชุมชนเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ บุคลากรผู้บริหารจัดการ
ศูนย์ฯพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จะสรุปว่าศูนย์ฯ มี
แนวโน้มของความยั่งยืน

บทที่ 4

ผลการดำเนินการวิจัย

การนำเสนอข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง : กรณีศึกษาตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์การเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความยั่งยืนของบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย
SD.	หมายถึง	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	หมายถึง	ค่าสถิติทดสอบ t – test dependent
p.	หมายถึง	ค่าความน่าจะเป็นของการทดสอบสมมติฐานของสถิติ t – test

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์การเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

1.1 การกำหนดพื้นที่กรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่กรณีศึกษาโดยดำเนินการ 1) การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายที่เป็นไปได้ และ 2) การเข้าสู่พื้นที่กรณีศึกษา มีรายละเอียดและผลการดำเนินการดังนี้

1.1.1 การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายที่เป็นไปได้

ในการเลือกพื้นที่เป้าหมายนั้นผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ 5 เกณฑ์ ได้แก่ 1) ความสะดวกในการเข้าพังกอาศัย 2) จำนวนประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาล 3) เวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของคนชุมชน 4) ปัญหาการขาดผู้เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาล และ 5) การสนับสนุนของผู้นำชุมชน

ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนที่เป็นไปได้เพื่อคัดเลือกเป็นพื้นที่กรณีศึกษาในการดำเนินการวิจัยเบื้องต้น 3 แห่งโดยพิจารณาจากความสะดวกในการเข้าพำนักอาศัยในชุมชน คือ ตำบลบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ตำบลท่าศาลา จังหวัดลพบุรี และตำบลกกโก จังหวัดลพบุรี เนื่องจากทั้ง 3 ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี โดยชุมชนแรกเป็นชุมชนที่ใกล้ที่พักในปัจจุบันของผู้วิจัยและผู้วิจัยรู้จักกับผู้นำชุมชนพอสมควร ส่วนชุมชนที่สองและสามเป็นชุมชนภูมิถิ่นเดิมของผู้วิจัย

การพิจารณาข้อมูลประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาล ผู้วิจัยได้หาข้อมูลประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยติดต่อไปยังสถานีอนามัยทั้ง 3 แห่ง เพื่อขอข้อมูลประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาลประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ.2546 จากการศึกษาข้อมูล พบว่าทั้ง 3 สถานีอนามัยมีจำนวนประชากรเด็กมากกว่า 200 คนขึ้นไป จากการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กจากหัวหน้าสถานีอนามัยทั้ง 3 แห่งได้ข้อมูลว่าเด็กส่วนใหญ่ได้รับการดูแลอยู่ในครอบครัว

จากการคัดเลือกชุมชนโดยใช้เกณฑ์เวลาที่คนในชุมชนสามารถเข้าร่วมประชุม ศึกษาดูงาน และทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อจัดตั้งศูนย์ฯ ผู้วิจัยได้พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปในชุมชนทั้ง 3 แห่ง ระหว่างเดือนมิถุนายน 2546 พบว่าคนในชุมชนตำบลบางพลีมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่เป็นสังคมเมืองใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนทำงานอาจไม่มีเวลามาร่วมพัฒนาโครงการนี้ ส่วนคนในชุมชนตำบลท่าศาลาและชุมชนตำบลกกโก มีลักษณะเป็นชุมชนผสมผสานระหว่างเมืองกับชนบท ประชากรบางส่วนทำงานอยู่กับบ้านจึงพอมีเวลาที่จะมาร่วมโครงการวิจัยนี้ได้ ผู้วิจัยจึงตัดชุมชนบางพลีออกจากการคัดเลือก เหลือเพียงชุมชนตำบลท่าศาลาและชุมชนตำบลกกโก

ต่อมาผู้วิจัยได้พิจารณาเกณฑ์ปัญหาการขาดผู้เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองในชุมชนตำบลท่าศาลาและตำบลกกโก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยอนุบาลจากที่นำเด็กมาฉีดวัคซีนที่สถานีอนามัยในเดือนกรกฎาคม 2546 ชุมชนละ 10 คน พบว่า ผู้ปกครองของเด็กก่อนวัยอนุบาล จำนวน 3 คน จากชุมชนตำบลกกโก และ 4 คนจากตำบลท่าศาลามีปัญหาการขาดผู้ช่วยเหลือในการเลี้ยงดูเด็ก เนื่องจากมีครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว ไม่มีผู้ช่วยเหลือ ดูแลเด็ก และสรุปได้ว่าทั้งชุมชนตำบลท่าศาลาและตำบลกกโกผ่านเกณฑ์การพิจารณาในด้านผู้ปกครองมีปัญหาการขาดผู้เลี้ยงดูเด็ก

ต่อมาผู้วิจัยได้พิจารณาการสนับสนุนจากกลุ่มผู้นำชุมชนที่จะทำให้การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะทำให้โครงการสำเร็จ พบว่า กลุ่ม อบต. โดยเฉพาะนายก อบต. เป็นผู้มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์ฯ ให้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากเป็นผู้นำที่มีความสำคัญต่อชุมชน ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า อบต. ท่าศาลาเป็น อบต. ที่มีศักยภาพทั้งในแง่ของบุคลากร และงบประมาณมากกว่าตำบลกกโก ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะใช้ตำบลท่าศาลาเป็นพื้นที่กรณีศึกษาในเบื้องต้น

ดังนั้นในวันที่ 2 สิงหาคม 2546 ผู้วิจัยจึงได้เข้าพบนายก อบต. ท่าศาลา และ ปลัด อบต. ท่าศาลาอย่างเป็นทางการ ณ ที่ทำการ อบต.ท่าศาลา ผู้วิจัยได้นำเสนอหลักการ และแนวทางการดำเนินการ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการในส่วนของชุมชนและในส่วนของการวิจัย ผู้วิจัย นายก อบต. ปลัด และรองปลัด อบต. ได้ร่วมกันวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการที่จะได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการจัดหาสถานที่ บุคลากร และงบประมาณบางส่วน ซึ่งนายก อบต. ปลัด และรองปลัด อบต. ท่าศาลาได้วิเคราะห์โครงการแล้วเห็นว่าเป็นโครงการที่น่าสนใจและยินดีให้การสนับสนุนในทุกเรื่องเต็มที่ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคาดว่าจะใช้ชุมชนท่าศาลาเป็นกรณีของการศึกษา แต่เนื่องจาก คณะกรรมการฯ บริหาร อบต. ท่าศาลาที่ผู้วิจัยได้ทำการปรึกษาหารือไว้ได้หมดวาระลงก่อนที่ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัย ดังนั้นในวันที่ 20 มีนาคม 2547 ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอโครงการวิจัยต่อคณะกรรมการบริหาร อบต. ท่าศาลาคณะใหม่ คณะผู้บริหารอบต.ท่าศาลา ชุดใหม่นี้ให้ความสนใจโครงการวิจัยแต่ยังไม่พร้อมให้การสนับสนุนให้ผู้ วิ จ ย เข้าดำเนินการศึกษาในเรื่องศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล เนื่องจากเพิ่งได้รับการเลือกตั้งเข้ามาบริหารงานประมาณ 1 เดือน มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามนโยบายที่ได้แถลงไว้กับชุมชนก่อน คือ การปรับปรุงถนนหนทาง โครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกมาเสนอโครงการวิจัยใน อบต. กกโกเป็นแห่งต่อมา ในวันที่ 4 เมษายน 2547 ผู้วิจัยได้เข้าพบ นายก อบต. กกโกอย่างเป็นทางการ ณ ที่ทำการ อบต. เพื่อเสนอโครงการวิจัย จากการพูดคุยพบว่านายก อบต. มีความสนใจที่จะดำเนินโครงการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์พัฒนาศัภยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอรายละเอียดของโครงการ สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการในเบื้องต้น ได้แก่ ความร่วมมือจากชุมชนในการจัดหาสถานที่ บุคลากร และงบประมาณบางส่วน ซึ่งนายก อบต.กกโกได้วิเคราะห์แล้วเห็นว่าสามารถที่จะสนับสนุนได้ ดังนั้นผู้วิจัยได้เลือกชุมชนตำบลกกโกเป็นพื้นที่กรณีของการศึกษาเนื่องจากมีความเหมาะสมและสอดคล้องตามเกณฑ์ที่กำหนดมากที่สุด

1.1.2 การเข้าสู่พื้นที่กรณีศึกษา

เมื่อผู้วิจัยได้เลือกตำบลกกโกเป็นพื้นที่กรณีศึกษาในการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่กรณีศึกษาในฐานะของคนในพื้นที่เนื่องจากในวัยเด็กผู้วิจัยเคยพักอาศัยที่นี่ จึงรู้จักหลายคนในชุมชนเป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่ตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน 2547 โดยได้แนะนำตัวกับคนที่รู้จักว่าผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จะมาร่วมมือกับชุมชนในการจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็กก่อน ซึ่งจะเป็นศูนย์ที่ดำเนินการโดยชาวบ้านตำบลกกโกเอง

ในช่วงนี้เป็นช่วงของเทศกาลสงกรานต์ ผู้วิจัยได้ทำความคุ้นเคยกับชุมชนโดยให้ญาติของผู้วิจัยพาผู้วิจัยไปแนะนำตัวกับผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มผู้นำชุมชน เช่น สมาชิก อบต. ประธานกลุ่มแม่บ้าน ตามโอกาสต่างๆ ผู้วิจัยได้แนะนำตัวว่าผู้วิจัยเป็นใคร เข้ามาทำอะไรในชุมชนและได้แจ้งวัตถุประสงค์และลักษณะวิธีการดำเนินงาน ตลอดจนแนวความคิดเรื่องการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลให้ทราบ ผู้วิจัยได้ถือโอกาสนี้สอบถามความคิดเห็นต่อการร่วมกันดำเนินภาระงานด้านความรับผิดชอบต่อเด็กก่อนวัยอนุบาลของกลุ่มผู้นำเพิ่มเติม ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยซักถามถึงรายละเอียด ข้อสงสัย และข้อเสนอแนะต่างๆ ให้ผู้วิจัย จากการพูดคุยในขั้นตอนนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชนที่ผู้วิจัยไม่คุ้นเคยมาก่อน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการดำเนินการวิจัยของผู้วิจัยในเวลาต่อมา

1.2 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนพื้นที่กรณีศึกษา

หลังจากที่ผู้วิจัยเริ่มคุ้นเคยกับชุมชนบ้างแล้ว ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้านต่างๆ เพื่อให้เข้าใจบริบทของชุมชนมากขึ้น โดยทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ระหว่างวันที่ 12 – 20 เมษายน 2547 สำหรับข้อมูลการเมือง การปกครองท้องถิ่น เศรษฐกิจ รายได้ และอาชีพนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามจาก นายก อบต. สมาชิก อบต. และผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน ผู้วิจัยได้สอบถามจากเจ้าอาวาสวัดดงน้อย กลุ่มผู้สูงอายุผู้ปฏิบัติธรรม ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน ผู้วิจัยได้สอบถามจากคณะครูโรงเรียนวัดดงน้อย ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพของชุมชน ข้อมูลการเกิด ข้อมูลประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาล ข้อมูลอนามัยแม่และเด็ก กิจกรรมสาธารณสุขขั้นมูลฐาน ผู้วิจัยได้สอบถามจากหัวหน้าสถานีอนามัย และอาสาสมัครสาธารณสุข

ผลการดำเนินการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ของชุมชน สรุปได้ดังนี้

1.2.1 ประวัติการตั้งถิ่นฐานและสภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนตำบลกกโกเป็นชุมชนเก่าแก่ชุมชนหนึ่ง ซึ่งมีประวัติการตั้งถิ่นฐานมายาว นานกว่า 100 ปี มีพื้นที่ประมาณ 17.6 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับตำบลท่าศาลา ทิศใต้ติดกับตำบลโคกลำพาน และบ้านกล้วย ทิศตะวันตกติดกับตำบลนิคมสร้างตนเอง ทิศตะวันออกติดกับตำบลป่าตาล อยู่ห่างจากตัวจังหวัด 5 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่ แต่ละหมู่บ้านจะมีชื่อเรียกหมู่บ้านของตนเองตามชื่อวัด เช่น หมู่ที่ 1 ชื่อบ้านขุนนวน มีวัดขุนนวนเป็นวัดประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 2, 3 และ 4 ชื่อหมู่บ้านดงน้อย มีวัดดงน้อยเป็นวัดประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 ชื่อบ้านไร่ มีวัดบ้านไร่เป็นวัดประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 มี 2 หมู่บ้าน คือบ้านป่าสักกับบ้านโคกม่วง บ้านป่าสักมีวัดป่าสักเป็นวัดประจำหมู่บ้าน บ้านโคกม่วงมีวัดโคกม่วงเป็นวัดประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 7 ชื่อบ้านใหม่ มีวัดบ้านใหม่เป็นวัดประจำหมู่บ้าน และหมู่ที่ 8 ชื่อบ้านกกโก มีวัดกกโกเป็นวัดประจำหมู่บ้าน รวม 7 หมู่บ้าน 7 วัด

1.2.2 ประชากรและสังคม

ชุมชนตำบลกกโกมีประชากร 6,262 คน จาก 2,865 ครัวเรือน เป็นเพศชาย 2,902 คน เป็นเพศหญิง 3,360 คน มีรายได้เฉลี่ย 20,000/ปี/คน สังคมของชุมชนตำบลกกโกเป็นชุมชนกึ่งชนบทกึ่งเมืองโดยชุมชนชนบทนั้นเป็นคนดั้งเดิมส่วนใหญ่อยู่ในตัวหมู่บ้านใกล้เคียง กับวัดแต่ชุมชนเมืองนั้นเป็นคนจากที่อื่นย้ายเข้ามาโดยจะอาศัยอยู่ตามหมู่บ้านจัดสรรต่างๆ เช่น หมู่บ้านการเคหะ หมู่บ้านเพชรโสธรและหมู่บ้านลักษณะาวดี ซึ่งมีประชากรประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งตำบล ในการประกอบอาชีพนั้น คนในชุมชนหมู่บ้านจัดสรรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ ส่วนคนในชุมชนดั้งเดิมนั้นสามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่มคือกลุ่มคนที่มีอายุมากกว่า 40 ปี ซึ่งเป็นคนรุ่นเก่าที่ไม่ได้เรียนหนังสือส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร ส่วนกลุ่มคนที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี ส่วนใหญ่จะได้เรียนหนังสือจึงประกอบอาชีพรับราชการ รับจ้าง และค้าขาย

สังคมในชุมชนที่เป็นชุมชนดั้งเดิมนั้นจะเป็นสังคมเครือญาติ มีธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาที่สำคัญ เช่น การทำบุญตามวันสำคัญทางศาสนา และประเพณีไทย เช่น การจัดงานสงกรานต์ การทำบุญวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น ชุมชนที่ย้ายเข้ามาใหม่ก็จะเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้บ้างแต่ไม่มากนัก

1.2.3 การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ในช่วงเวลา 15 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

1.2.3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพและความเป็นอยู่แต่เดิมนั้นประชาชนในชุมชนตำบลกกโก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบชุมชนเกษตร ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพนัก แต่เมื่อประมาณปี 2533 มีโรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ขนาดใหญ่ของญี่ปุ่น มาตั้งโรงงานบริเวณถนนพหลโยธินใกล้กับตำบลกกโก โรงงานแห่งนี้เป็นโรงงานขนาดใหญ่สามารถรับพนักงานได้ 3,000 – 4,000 คน และมีการแยกโรงงานออกมาตั้งโรงงานย่อยๆ ข้างนอกด้วย คนหนุ่มสาวในชุมชนนี้ต่างหลั่งไหลเข้าสู่ระบบโรงงาน จากที่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามพ่อแม่ก็เปลี่ยนไปเป็นชาวโรงงานซึ่งมีรายได้มากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรม สิ่งที่ตามมาจากการตั้งโรงงานคือทำให้ที่ดินแถบนี้มีราคาสูงขึ้นมาก จากครอบครัวที่ยากจน มีอาชีพทำไร่ทำนาเมื่อขายที่ดินได้ทำให้ฐานะของ ครอบครัวดีขึ้น จากใช้รถโดยสารหรือรถจักรยานในการเดินทาง ก็เปลี่ยนเป็นใช้รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์แทบทุกหลังคาเรือน และมีโทรศัพท์มือถือกันเกือบทุกคน

ต่อมาปี 2545 มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่มาตั้งในตำบลท่าศาลาซึ่งอยู่ติดกับตำบลกกโกทำให้วิถีชีวิตด้านการกินการอยู่การใช้จ่ายใช้สอยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เช่น จากเดิมที่เคยซื้อหาของใช้จากร้านขายของในชุมชนที่ละเล็กที่ละน้อยก็เปลี่ยนเป็นซื้อของใน

ห่างสรรพสินค้าครั้งละมากๆ เพื่อใช้ได้ประมาณ 1 เดือน ในด้านการรับประทานอาหารก็เริ่มมีการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านกันมากขึ้น เป็นต้น

1.2.3.2 การเปลี่ยนแปลงฐานอำนาจทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากการย้ายถิ่นฐานอาศัยของประชากร กล่าวคือ ในปี 2538 มีหมู่บ้านจัดสรรแห่งแรกเกิดขึ้นในตำบลกกโก อยู่ในเขตการปกครองหมู่ที่ 4 หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านของคนที่มีฐานะปานกลางถึงฐานะดี คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นคนที่ทำงานในโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ และต่อมาได้มีหมู่บ้านจัดสรรอีก 2-3 แห่งตามมา หมู่บ้านที่ทำให้การปกครองชุมชนเปลี่ยนไปอย่างมากคือ “หมู่บ้านการเคหะ” ซึ่งมาตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 ในหมู่บ้านการเคหะนี้มีบ้านกว่า 900 หลังคาเรือน มีประชาชนเข้าพักอาศัยกว่า 2,000 คน การย้ายถิ่นฐานประชากรเช่นนี้ทำให้การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ในปี 2545 ซึ่งโดยปกติแล้วการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านที่ผ่านๆ มานั้น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 จะเป็นคนของหมู่บ้านดงน้อย แต่เมื่อมีชุมชนการเคหะและชุมชนการเคหะได้ส่งตัวแทนของตนเองลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านทำให้ชนะการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านครั้งนี้เนื่องจากมีประชากรมากกว่า การเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ทำให้คนในชุมชนดั้งเดิมเริ่มต้องปรับตัวมากขึ้น

1.2.3.3 การแบ่งกลุ่มผู้นำในชุมชน จากเดิมที่กลุ่มผู้นำในชุมชนมีแต่กลุ่มผู้ใหญ่บ้านและกำนันที่เป็นกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการในชุมชนเพียงกลุ่มเดียว แต่เมื่อมีการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นในรูปขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในปี 2540 ทำให้เกิดกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการมาเพิ่มในชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเลือกตั้งมาจากหมู่บ้านละ 2 คน ในตำบลกกโกมี 8 หมู่บ้าน จึงมีสมาชิก อบต. 16 คน การแบ่งกลุ่มผู้นำชุมชนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มชัดเจน คือ กลุ่มกำนันกับพวก และกลุ่มนายก อบต. ปัจจุบันกับพวก การแบ่งกลุ่มผู้นำออกเป็น 2 กลุ่มนี้ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนพอสมควร กล่าวคือ ต่างฝ่ายต่างก็ทำกิจกรรมการพัฒนาของตนเอง หากกิจกรรมใดที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้ริเริ่มอีกฝ่ายไม่เข้าร่วม ไม่สนับสนุน แต่ก็ไม่ขัดขวาง นอกจากกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการสองกลุ่มนี้แล้ว ในชุมชนยังมีกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่มีอิทธิพลการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยเฉพาะในหมู่ที่ 2, 3 และ 4 กลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทหารอายุประมาณ 40-45 ปี

1.2.3.4 การเปลี่ยนแปลงด้านการให้การศึกษากับบุตรหลาน จากเมื่อก่อนที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้บุตรหลานเรียนหนังสือในโรงเรียนในหมู่บ้านของตนเอง เพราะแต่ละหมู่บ้านจะมีโรงเรียนของหมู่บ้านตนเอง เช่น โรงเรียนวัดกกโก โรงเรียนวัดขุนนวน โรงเรียนวัดบ้านไร่ โรงเรียนวัดดงน้อย แต่ต่อมาพ่อแม่รุ่นใหม่ๆ ที่มีความรู้ และประกอบอาชีพที่มีรายได้มากขึ้น เช่น รับจ้างตามบริษัทห้างร้าน หรือรับราชการ เริ่มไม่เชื่อในคุณภาพของโรงเรียนในหมู่บ้าน ประกอบกับการคมนาคมสะดวกขึ้นก็ได้ส่งบุตรหลานออกไปเรียนที่โรงเรียนในตัวเมืองซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 5 - 7 กิโลเมตร ส่วนบุตรหลานของเกษตรกร และคนที่มีฐานะไม่ดีจะเรียนในโรงเรียนของหมู่บ้านและค่อยๆ เลื่อนชั้นลงจนเมื่อ 2 ปีที่แล้วโรงเรียนวัดบ้านไร่และ

โรงเรียนวัดกกโกถูกยุบไป เนื่องจากมีนักเรียนน้อยมาก ในปัจจุบันชุมชนจึงเหลือโรงเรียนเพียง 2 โรง คือโรงเรียนบ้านใหม่ขุนนวน และโรงเรียนวัดดงน้อย ซึ่งทั้ง 2 โรงเรียนรวมกันมีเด็กนักเรียนประมาณ 250 คน และจำนวนนักเรียนของทั้งสองโรงเรียนมีแนวโน้มลดลง แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองโรงเรียนก็ได้พยายามปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้นโดยพยายามขอความช่วยเหลือจากชุมชนและ อบต. ในการจัดหาคอมพิวเตอร์ จักรยานยืมเรียน เพื่อจูงใจให้ผู้ปกครองอยากส่งเด็กเข้ามาเรียน

1.2.4 การเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน เด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนนี้มีประมาณ 200 คน เด็กที่อยู่ในชุมชนชนบทมีปู่ย่า ตายาย หรือแม่เป็นผู้ดูแลเด็ก เด็กที่ยังเดินไม่ได้จะได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษคือการอุ้ม การห่อหุ้ม แต่เด็กที่เริ่มเดินได้คล่องแล้วจะปล่อยให้เล่นอยู่ใกล้ ๆ บริเวณที่คนเลี้ยงทำงาน วิธีการเลี้ยงดูเด็กนั้นผู้ให้การเลี้ยงดูได้เลี้ยงดูตามที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายได้ทำกันมาผสมผสานกับวิธีการที่เจ้าหน้าที่อนามัยได้แนะนำ เช่น ให้ดื่มนมแม่ การป้อนอาหารเสริมหลัง 4 เดือน ผู้ดูแลเด็กจะรู้วิธีการให้อาหาร ให้น้ำ ให้นม ขนมห การอาบน้ำ แต่งตัว พานอนหลับพักผ่อน การพาเด็กเล่น การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก มีการส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น การร้องเพลงห่อหุ้มให้นอนหลับพักผ่อน การพูดกับเด็กซ้ำ ๆ มีการปล่อยให้เด็กเล่นทั้งเล่นกันเอง จัดหาของเล่นมาให้เล่น มีการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ผู้เลี้ยงดูจะรู้จักการรักษาพยาบาลเบื้องต้น รู้จักสังเกตอาการเด็กเวลาเจ็บป่วย และรักษาตามสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว แต่ส่วนใหญ่จะมารับการรักษาที่สถานีอนามัยของชุมชน แต่หากมีอาการมากจะนำไปรักษาที่โรงพยาบาลซึ่งห่างออกจากชุมชนไปประมาณ 4 กิโลเมตร

1.3 กระบวนการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

ในการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนมีการดำเนินการจัดประชุมกลุ่มผู้นำจากภาคส่วนต่างๆ ของชุมชน 1 ครั้ง ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2547 ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดดงน้อย โดยนายก อบต.กกโก เป็นผู้เชิญผู้นำชุมชนจากส่วนต่างๆ ได้แก่ สมาชิก อบต. 15 คน ผู้ใหญ่บ้านจาก 7 หมู่บ้าน 7 คน กำนัน 1 คน (กำนันเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ด้วย) สมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จำนวน 17 คน รวม 40 คน เมื่อถึงวันประชุมมีผู้นำที่มาจากภาคส่วนต่างๆ ของชุมชนเข้าร่วมประชุมจำนวน 20 คน ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

ตาราง 1 ผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมประชุม จำแนกตามแหล่งที่มา เพศ อายุ การศึกษา

แหล่งที่มาของผู้นำ	เพศ		รวม	อายุเฉลี่ย	ระดับการศึกษา			
	ช.	ญ.			ประถม	ม.ต้น	ม.ปลาย	ปริญญาตรี
1. สมาชิก อบต.กกโก	6	1	7	45	5	1	1	-
2. ฝ่ายปกครอง (ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน)	4	-	4	43	3	-	1	-
3. ส่วนราชการ (โรงเรียน/สถานีอนามัย)	1	1	2	51	-	-	-	2
4. ผู้นำจากกลุ่มต่างๆ	1	3	4	46	3	-	1	-
5. อาสาสมัครสาธารณสุข	1	2	3	48	3	-	-	-
ทั้งหมด	13	7	20	46.6	14	1	3	2

จากการวิเคราะห์แหล่งที่มาและคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมประชุม พบว่า ผู้นำจากสมาชิก อบต.กกโก มาร่วมประชุมมากที่สุด คือ 7 คน รองลงมาคือกลุ่มผู้นำจากฝ่ายปกครอง ผู้นำจากกลุ่มต่าง ๆ อาสาสมัครสาธารณสุข และส่วนราชการตามลำดับผู้เข้าร่วมประชุมมีอายุโดยเฉลี่ยเท่ากับ 46.6 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้นำทั้ง 20 คนนี้ได้เข้าร่วมประชุมตลอดการประชุม

การประชุมครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน ในการประชุมผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน 3 วิธีการดังนี้

1.3.1 การศึกษาชุมชนโดยเทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม

(PRA)

หลังจากที่ประธานการประชุมคือ นายก อบต. ได้กล่าวเปิดการประชุมและพูดถึงนโยบายของ อบต. ด้านการพัฒนาคุณภาพเด็กแล้ว ผู้วิจัยได้เชิญวิทยากร อาจารย์กวิชัย ไตรวงศ์ไพศาล ที่ปรึกษากรมการการศึกษาธิรัฐสภา และผู้อำนวยการสถาบันอี.คิว. อัจฉริยพัฒน์ บรรยายในหัวข้อ “ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล บทบาทของชุมชนในการรับผิดชอบตอเด็กก่อนวัยอนุบาล” วิทยากรได้บรรยายถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลในด้านการพัฒนาการของสมอง พัฒนาการด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคมและจิตใจ วิทยากรได้เน้นย้ำว่า “การพัฒนาเด็กนั้นอาจเห็นผลช้าไม่เหมือนกับการสร้างถนนหนทาง แต่มีความจำเป็นที่ต้องทำ เพราะนี่คืออนาคตของลูกหลานของเราเอง” การบรรยายใช้เวลาประมาณ 50 นาที ผู้วิจัยสังเกตว่าผู้เข้าร่วมประชุม ทุกคนให้ความสนใจและสนใจฟังเนื้อหาการบรรยายเป็นอย่างมาก

ภาพประกอบ 8 บรรยากาศการประชุม

จากนั้นผู้วิจัยได้ให้ที่ประชุมแบ่งกลุ่มตามหมู่บ้านเพื่อร่วมกันรวบรวม แลกเปลี่ยน และวิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน จากข้อมูลประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาลของสถานีนามัย ผู้วิจัยให้ผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้านหา ข้อมูลปัญหาการเลี้ยงดูเด็กโดยใช้คำถามเพื่อหาข้อมูลที่ต้องการจากสมาชิกในกลุ่ม เช่น เด็กคนไหน ลูกใคร ใครเลี้ยง พ่อแม่เด็กทำงานอะไร มีปัญหาในการเลี้ยงหรือไม่ ถ้ามีปัญหาคิดว่าปัญหานั้น คืออะไร จากนั้นให้แต่ละหมู่บ้านนำเสนอข้อมูลปัญหาของแต่ละหมู่บ้านให้กับที่ประชุมใหญ่ ผู้วิจัยสังเกตว่าหลังจากแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมนี้แล้ว บรรยากาศของที่ประชุมเริ่มมีเสียงหัวเราะ และมีการพูดคุยกระแซะเข้าเฝ้าหย่กันมากขึ้น มีการพูดคุยกันเรื่องอื่นๆ นอกจากหัวข้อที่กำหนดให้กันมากขึ้น

หลังจากนำเสนอข้อมูลแล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันวิเคราะห์และสรุปผล การศึกษา ผู้วิจัยสังเกตว่าในตอนแรกที่ประชุมไม่ค่อยกล้าพูด ผู้วิจัยจึงได้กระตุ้นที่ประชุมโดยการถามนำ เช่น คิดว่าปัญหาในการเลี้ยงดูเด็กในแต่ละหมู่บ้านเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร ที่ไหนมี เด็กมาก จากการถามคำถามนำเช่นนี้ ทำให้ที่ประชุมเริ่มตอบคำถาม และช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้ จากการทำกิจกรรม

จากการสรุปของที่ประชุมสรุปได้ว่า ปัญหาการเลี้ยงดูเด็กในแต่ละหมู่บ้านแตกต่างกัน กล่าวคือ ในส่วนที่เป็นชุมชนดั้งเดิม ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้านดงน้อย ชุมชนบ้านใหม่ขุนนวน ชุมชนป่าสัก ชุมชนกกโกและชุมชนบ้านไร่ นั้น คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย คือ มีปู่ย่าตายายอยู่ด้วย จึงไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องการเลี้ยงดูเด็กเท่าไรนัก แต่หมู่บ้านจัดสรร เช่น ชุมชนการเคหะ ชุมชนหมู่บ้านเพชรโสธร ชุมชนหมู่บ้านแก่นจิตร ชุมชนหมู่บ้านลักษณาวดี นั้นเป็นครอบครัวเดี่ยว คือ ในครอบครัวมีเพียงพ่อแม่และลูกเท่านั้น และคนหนุ่มสาวที่เพิ่งตั้งครอบครัวใหม่ ครอบครัวเหล่านี้มีปัญหาเรื่องการขาดผู้ดูแลเด็กมาก ปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือพ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูต้องนำเด็กไปจ้างเลี้ยงเป็นรายบุคคลในราคาแพง หรือนำไปฝากเนอร์สเซอรี่ของเอกชนซึ่งมีราคาตั้งแต่ 2,000 – 3,000 บาท/เดือน ตามแต่ขนาดอายุของเด็ก หรือบางครอบครัวแม่ต้องลาออกจากงานเพื่อมาเลี้ยงลูก เนื่องจากเงินเดือนน้อย หากจ้างคนเลี้ยงเงินเดือนก็แทบไม่เหลือ ดังนั้นจึงออกจากงานมาเลี้ยงลูกเองดีกว่า จึงทำให้มีปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว ตามมา และทำให้ทราบว่าขณะนี้ในหมู่บ้านจัดสรรต่างๆ ก็มีการเลี้ยงเด็กตามบ้าน บ้านละ 2 – 3 คน เก็บค่าเลี้ยงเดือนละ 2,000 – 3,000 บาท ซึ่งมีทั้งแบบกินนอน และแบบเข้าไปเย็นกลับ

ผู้วิจัยได้กระตุ้นให้ที่ประชุมอภิปรายถึงการดำเนินการของชุมชน และส่วนราชการในด้านการจัดให้บริการด้านต่างๆ แก่เด็กก่อนวัยอนุบาล ที่ประชุมเห็นว่าปัจจุบันชุมชนนี้มีเพียงการให้บริการวัคซีนแก่เด็ก การให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็ก โดยสถานีนอนามัย ซึ่งนานๆ จะจัดครั้งหนึ่ง การรักษาเมื่อเจ็บป่วย การให้บริการด้านการเลี้ยงดูโดยเอกชนนั้นยังมีบ้างแต่มีราคาแพง

ผลการศึกษาชุมชนโดยเทคนิคการประเมินสภาวะชุมชนบทย่างมีส่วนร่วม (PRA) ทำให้ผู้นำชุมชนเริ่มเกิดความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และแสดงออกถึงความเป็นห่วงเพื่อนสมาชิกของชุมชนของตนเอง เช่น “มีการพูดคุยกันว่าน่าสงสารนะ ไหนต้องส่งบ้านเลี้ยงลูก” ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ที่มาจากชุมชนการเคหะกล่าวว่า “ผมไม่เคยรู้เลยว่าหมู่ 2 ของผมมีเด็กมากขนาดนี้” สมาชิก อบต.หมู่ที่ 2 คนที่ 2 ซึ่งมีฐานเสียงอยู่ที่ชุมชนการเคหะ กล่าวว่า “เราน่าหาทางช่วยเหลือเขาบ้างนะ”

1.3.2 การวางแผนอย่างมีส่วนร่วม A-I-C

หลังจากที่ชุมชนได้รับรู้ปัญหาและเริ่มตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการให้ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนเพื่อแก้ปัญหา การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิค A-I-C โดยดำเนินการดังนี้

1.3.2.1 วิเคราะห์สถานการณ์ของการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลใน

ปัจจุบันของชุมชน

ผู้วิจัยได้ให้ที่ประชุมร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลในปัจจุบันในชุมชน ในด้านผู้ให้การเลี้ยงดูเด็ก และสภาพการเลี้ยงดู โดยการแสดงความคิดเห็น ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้ดูแลเด็กมีหลายกลุ่มทั้ง ปู่ย่าตายาย พ่อแม่เลี้ยงกันเอง เอาไปจ้างคนเลี้ยง และถูกเลี้ยงดูในสภาพที่มีทั้งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 แสดงความคิดเห็นว่า “เลี้ยงกันตามบ้าน แล้วแต่ว่าบ้านใครเป็นอย่างไร” นางบัวลาได้กล่าวว่า “บางบ้านก็มีสถานที่ที่เหมาะสม คือมีบริเวณให้เด็กได้คลาน เดิน บางบ้านก็ไม่มีที่ มีแต่ซีด็นซีทราย เลยต้องอุ้มกันตลอดเวลา เด็กก็เดินได้ช้า” คล้ายกับสมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 1 ที่กล่าวว่า “บางครอบครัวปู่ย่าตายายก็แก่มาก เลี้ยงไม่ค่อยไหว แต่ก็ต้องทนเลี้ยงกันไป”

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ของการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน ทำให้ที่ประชุมมีโอกาสรับรู้สถานการณ์ของการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนชัดเจนขึ้น

1.3.2.2 กำหนดภาพในอนาคตของการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน

ที่ประชุมได้ร่วมกันกำหนดอนาคตของการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน โดยได้กำหนดภาพในอนาคตของการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน โดยการแสดงความคิดเห็น สรุปได้ว่า เด็กควรได้รับการเลี้ยงดูในสถานที่ที่เหมาะสม “น่าจะถูกเลี้ยงในสิ่งแวดล้อมที่ดี ๆ มีที่ให้วิ่งเล่น” นายก อบต. “ถูกเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง มีการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ” หัวหน้าสถานีอนามัย

การกำหนดภาพอนาคตของการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนทำให้ชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันในการทำงาน

1.3.2.3 กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้ภาพอนาคตเป็นจริง

ที่ประชุมร่วมกันกำหนดแนวทางที่จะทำให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง และได้รับการเลี้ยงดูอยู่ในที่ที่เหมาะสม และช่วยแก้ปัญหาการขาดผู้ดูแลเด็กโดยนายก อบต. ได้นำเสนอการจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็กอ่อน เพื่อทำหน้าที่รับเลี้ยงเด็กในเวลากลางวัน ระหว่างที่พ่อแม่ออกไปทำงาน ซึ่งค่าบริการจะไม่แพง เพราะเป็นการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือกันในชุมชน การจัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กอ่อนขึ้นมานี้จะเป็นประโยชน์ต่อตัวเด็กเอง เพราะเด็กจะได้รับพัฒนาการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และจะเป็นประโยชน์กับเศรษฐกิจของครอบครัว เพราะสมาชิกในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ปู่ย่าตายาย ก็สามารถออกไปทำงานหาเงินมาช่วยเหลือครอบครัวได้

ที่ประชุมได้อภิปรายถึงการจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็กอ่อนกันอย่างกว้างขวาง มีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย มีการอภิปรายโต้แย้งถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการเลี้ยงดูเด็ก เช่น จะหางบประมาณจากที่ไหน จะเอาใครมาเลี้ยงเด็ก จะเลี้ยงเด็กอ่อนพร้อมๆ กันหลายคน ได้อย่างไร บรรยากาศของการประชุมตอนนี้เต็มไปด้วยคำถาม ข้อสงสัย และเมื่ออภิปรายกันมากขึ้นก็ทำให้เห็นแต่ปัญหา และเริ่มเห็นว่าโครงการนี้เป็นไปไม่ได้

ผู้วิจัยได้แนะนำให้ที่ประชุมรู้จักการระบุปัญหาของการดำเนินการ โดยแบ่งปัญหาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ปัญหาที่กลุ่มสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยการลงมือทำกันตัวเอง 2) ปัญหาที่กลุ่มสามารถแก้ไขได้เองบางส่วน และต้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นบางส่วน และ 3) ปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้เลย ต้องรอให้คนอื่นมาช่วยแก้ไขให้เท่านั้น และให้ที่ประชุมพิจารณาปัญหาต่างๆ ในแต่ละเรื่อง

จากการพิจารณาการแก้ปัญหาด้านสถานที่ที่จะใช้เป็นที่ทำการศูนย์ฯ ผู้วิจัยเสนอว่าสถานที่นั้นไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ อาจใช้ที่มีอยู่แล้วมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเป็นที่เลี้ยงเด็ก ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตองน้อยจึงได้เสนอว่า “อาคารเรียนหลังเก่า โรงเรียนวัดตองน้อยยังมีห้องว่างแต่ไม่รู้ว่าจะนำมาใช้เป็นที่ดำเนินการศูนย์ฯ ได้” สมาชิกหลายคนบอกว่า “คงต้องหาเวลาไปเดินดูที่สักวัน”

จากการพิจารณางบประมาณที่จะนำมาใช้ในการจัดตั้งและดำเนินการ ที่ประชุมได้เสนอแนวทางการปรับปรุงสถานที่ และหางบประมาณ โดยได้เสนอว่า “ต้องทำเป็นโครงการจัดตั้งศูนย์ฯ และเสนอของบประมาณไปยัง อบต. หากสภา อบต. พิจารณาว่ามีประโยชน์เขาก็จะอนุมัติโครงการมา

ด้านปัญหาความไม่เข้าใจถึงการเลี้ยงเด็กเป็นกลุ่ม หัวหน้าสถานีอนามัยได้เสนอว่า “ที่โรงพยาบาลอานันทมหิดลเขามีศูนย์ฯ รับเลี้ยงเด็กอ่อน เราควรไปศึกษาหาความรู้ โดยการไปดูงานศูนย์ฯ นี่นะ จะได้มีประสบการณ์และความเข้าใจในการเลี้ยงเด็ก”

ปัญหาการหาพี่เลี้ยงเด็ก ที่ประชุมไม่เห็นว่าเป็นปัญหาเนื่องจากคิดว่าจะหาคนที่มีความสมบัติที่เหมาะสมได้

หลังจากที่ที่ประชุมเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาแต่ละจุดของการดำเนินโครงการฯ ได้บ้างแล้ว บรรยากาศของการประชุมเริ่มผ่อนคลาย เสียงคัดค้านเริ่มลดลง

ผลการกำหนดยุทธศาสตร์ทำให้ที่ประชุมได้ยุทธศาสตร์ที่จะทำให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุคือการจัดตั้งศูนย์ฯรับเลี้ยงเด็กอ่อนขึ้นในชุมชน

1.3.2.4 การนำยุทธศาสตร์มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ และกำหนด

ผู้รับผิดชอบต่องาน

ที่ประชุมมีมติร่วมกันดำเนินโครงการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์ฯ นี้ และกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการรับผิดชอบต่องานโดยทุกคนที่เข้าร่วมประชุมวันนี้มีความเต็มใจที่ร่วมคณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ นี้ และแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเหมาะสม สรุปได้ดังนี้

นายก อบต.	เป็นประธานดำเนินการโครงการฯ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 และผอ.โรงเรียนวัดดงน้อย	เป็นรองประธาน
สมาชิก อบต. หมู่ 2 คนที่ 1 และสมาชิก อบต. หมู่ 3 คนที่ 1	เป็นเหรัญญิก
ผู้วิจัย	เป็นเลขานุการ
หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลกกโก	เป็นผู้ช่วยเลขานุการ
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 1 คนที่ 1	เป็นประชาสัมพันธ์
ช่างเทคนิค 5 แทนผู้จัดการการเคหะชุมชน	เป็นกรรมการ
ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่ที่ 2	เป็นกรรมการ
ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่ที่ 5	เป็นกรรมการ
ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลกกโก	เป็นกรรมการ
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2	เป็นกรรมการ
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 5 คนที่ 1	เป็นกรรมการ
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2	เป็นกรรมการ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 คนที่ 1	เป็นกรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5	เป็นกรรมการ
นางบัวลา	เป็นกรรมการ
นางลมบน	เป็นกรรมการ
นางจงลักษณ์	เป็นกรรมการ

จากการสังเกตการแบ่งหน้าที่ในการทำหน้าที่กันนี้พบว่าเป็นการแบ่งงานกันตามเหมาะสมและเป็นการเสนอให้คนอื่น ไม่มีใครเสนอตำแหน่งให้ตนเอง เช่น ผอ. โรงเรียนวัดดงน้อย “ผมเสนอให้ท่านนายก อบต. เป็นประธานครับ” สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 “งานการเงินต้องให้ลุงใบ (สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2) กับลุงวิทย์ (สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 1) เพราะทำงานการเงินของวัดอยู่แล้ว” สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2 “งานเลขา เกี่ยวกับเอกสาร ให้น้องวาสนา (ผู้วิจัย) ทำก็แล้วกันเพราะจะได้คล่องตัว” นางจงลักษณ์ “ให้หมอต้อยช่วยอีกคนซิ เขียนหนังสือเก่งๆ”

คณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ วางแผนการดำเนินการแผนแรก คือ การพัฒนาองค์ความรู้ในการบริหารโครงการ โดยการติดต่อขอศึกษาดูงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงพยาบาลอานันทมหิดล อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีการจัดศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลมานานและได้รับการยอมรับในจังหวัดลพบุรีว่าเป็นสถานรับเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ เพื่อขยายประสบการณ์และเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการจัดตั้งศูนย์ฯ และนำความรู้มาดำเนินการวางแผนโครงการเพื่อเสนอของบประมาณจากสภา อบต. ต่อไป

ผลการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาโดยใช้เทคนิค A-I-C ทำให้ชุมชนได้ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาล และผู้รับผิดชอบงาน

1.3.3 เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จ โดยเทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ ได้ร่วมกันรู้จักแสวงหาความช่วยเหลือและขอรับการสนับสนุนจากคนอื่น เพื่อทำงานประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงแนะนำให้คณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ ทำกิจกรรมการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผลการดำเนินการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการพบว่าผู้ที่มาประชุมในวันนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง มีความสำคัญ และมีอิทธิพลที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ แต่ยังมีอีกหลายคนที่ยังไม่ได้มาซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่ทำงานประจำ แต่คาดว่าจะสามารถไปชวนให้มาร่วมโครงการได้ โดยให้ผู้ที่มีความคุ้นเคยกันกับคนกลุ่มนั้น นำผู้วิจัยไปนำเสนอโครงการฯ และเชิญมาร่วมโครงการ

1.4 การประเมินคุณลักษณะความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์ฯ

ผู้วิจัยได้ประเมินด้านคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน โดยใช้แบบสังเกตซึ่งมีหัวข้อตามแนวคิดคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ได้แก่

- 1) เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล
- 2) ตระหนักและรับรู้ปัญหาการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน
- 3) มีความพยายามแก้ปัญหาร่วมกัน โดยการแสวงหาความรู้หรือความช่วยเหลือจากแหล่งต่างๆ
- 4) มีการดำเนินงานลักษณะกลุ่ม และจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน
- 5) มีการกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการทำงาน
- 6) มีความพยายามพึ่งตนเองโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน หลังจากได้รับการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในปัญหา มีโอกาสตัดสินใจ วางแผนดำเนินโครงการและแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เข้าร่วมตามลำดับนั้นสรุปได้ตามตาราง 2

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วม และพึ่งตนเองในการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์ฯ

คุณลักษณะของชุมชนที่แสดงว่ามีความพร้อมในการมีส่วนร่วม และพึ่งตนเองในการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์ฯ	ข้อมูลที่สังเกตได้จากชุมชน
1. เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล	-นายก อบต. กล่าวว่า “ถ้าเราเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็ก เราก็จัดงบประมาณจากส่วนอื่นมาใช้เพื่อการศึกษาให้มากขึ้น” -ผู้เข้าร่วมประชุมฟังการบรรยายสรุปเรื่อง “ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล” ด้วยความตั้งใจ
2. มีความตระหนัก/รับรู้ ปัญหา	-ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 กล่าวว่า “ผมเพิ่งรู้ว่าเด็กในหมู่บ้านของผมมีมากขนาดนี้ คนที่นี้ส่วนใหญ่ต้องผ่นบ้าน แล้วทั้งต้องเลี้ยงลูก ” -ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดงน้อย กล่าวว่า “ที่ข้างบ้านผมก็มีรับจ้างเลี้ยง แต่แพง”
3. มีความพยายามแก้ปัญหาร่วมกัน โดยการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ หรือแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ	กลุ่มมีแนวทางแก้ปัญหาในเบื้องต้น เช่น ไม่รู้เรื่องการจัดสถานที่ และการเลี้ยงเด็กเป็นกลุ่มก็ไปศึกษาหาความรู้ หัวหน้าสถานีอนามัยกล่าวว่า “ไปดูงานที่โรงพยาบาลอานันท์สิ” ปัญหาไม่มีงบประมาณดำเนินการ นายก อบต.เสนอว่า “ทำเป็นโครงการเสนอต่อ อบต.” สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 กล่าวเสริมว่า “ใช่ ทำเป็นโครงการขอได้” ปัญหาเรื่องสถานที่ ผอ.โรงเรียนวัดดงน้อย กล่าวว่า “สถานที่อาจใช้อาคารเรียนหลังเก่าของโรงเรียน มีห้องว่างอยู่หลายห้อง”

ตาราง 2 (ต่อ)

คุณลักษณะของชุมชนที่แสดงว่ามีความพร้อมในการมีส่วนร่วม และพึ่งตนเองในการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์ฯ	ข้อมูลที่สังเกตได้จากชุมชน
4. มีการดำเนินงานในลักษณะกลุ่มและจัดความสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมโดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน	-มีการมาร่วมประชุมเมื่อได้รับหนังสือเชิญ -มีการรวมกลุ่มกันทำงานโดยการจัดเป็นคณะกรรมการดำเนินการ -มีการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ตั้งข้อสังเกตต่อปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการฯ -มีการร่วมกันวางแผนการดำเนินโครงการในเบื้องต้น เช่น การเสนอว่าควรไปศึกษาดูงาน
5. แสดงความรับผิดชอบต่องานโดยกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการรับผิดชอบต่องาน	-ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนพร้อมรับผิดชอบต่องานโดยร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ -มีการแบ่งงานกันทำ เช่น ผอ. โรงเรียนวัดดงน้อย กล่าวว่า “ผมเสนอ นายก อบต. เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินโครงการฯ” ประธาน อบต. ตอบว่า “งานการเงินต้องให้ลุงวิทย์ ลุงใบ” หัวหน้าสถานีอนามัย เสนอว่า “งานเลขาคำนวณ (ผู้วิจัย) เป็นก็แล้วกัน ต่อยงานเยอะ ขอเป็นผู้ช่วยก็แล้วกัน”
6. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง	-มีการกำหนดเป็นมติร่วมกันว่าจะดำเนินโครงการฯ นี้เพื่อช่วยกันดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว เช่น อาคารเรียนของโรงเรียนวัดดงน้อย ใช้งบประมาณจาก อบต.

ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล พบว่าผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล แสดงออกว่ารับรู้ปัญหา พยายามแก้ปัญหาในแต่ละจุดของการดำเนินโครงการฯ เช่น แสวงหาความรู้ในการดำเนินโครงการฯ จากแหล่งการเรียนรู้ หรือแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อให้โครงการประสบความสำเร็จ มีการดำเนินงานในลักษณะกลุ่ม และแสดงความรับผิดชอบต่องาน โดยกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการรับผิดชอบต่องาน และดำเนินโครงการอย่างมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าชุมชนมีคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการดำเนินงานเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อ

เด็กก่อนวัยอนุบาล ได้แก่ มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง มีการดำเนินงานในลักษณะกลุ่ม มีการจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม มีการแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้ร่วมกับคณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ ดำเนินการในขั้นต่อไป คือการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฯ

ตอนที่ 2 ผลการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน

2.1 การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.1.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฯ

ผู้เข้าร่วมประชุมเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการฯ ทุกคน ได้แก่

นายก อบต.	เป็นประธานดำเนินการโครงการฯ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 และผอ.โรงเรียนวัดดงน้อย	เป็นรองประธาน
สมาชิก อบต. หมู่ 2 คนที่ 1 และสมาชิก อบต. หมู่ 3 คนที่ 1	เป็นเหรัญญิก
ผู้วิจัย	เป็นเลขานุการ
หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลกกโก	เป็นผู้ช่วยเลขานุการ
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 1 คนที่ 1	เป็นประชาสัมพันธ์
ช่างเทคนิค 5 แทนผู้จัดการการเคหะชุมชน	เป็นกรรมการ
ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่ที่ 2	เป็นกรรมการ
ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่ที่ 5	เป็นกรรมการ
ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลกกโก	เป็นกรรมการ
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2	เป็นกรรมการ
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 5 คนที่ 1	เป็นกรรมการ
สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2	เป็นกรรมการ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 คนที่ 1	เป็นกรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5	เป็นกรรมการ
นางบัวลา	เป็นกรรมการ
นางลมบน	เป็นกรรมการ
นางจงลักษณ์	เป็นกรรมการ

2.1.2 การพัฒนาองค์ความรู้ในการบริหารโครงการ

คณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ ได้พัฒนาองค์ความรู้ในการบริหารโครงการโดยดำเนินการดังนี้

2.1.2.1 การศึกษาดูงาน

คณะกรรมการฯ ได้ร่วมกันศึกษาดูงานเรื่องการจัดสถานที่ การจัดหาพี่เลี้ยง วิธีการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดูเด็ก ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงพยาบาลอานันทมหิดล อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี วันที่ 6 พฤษภาคม 2547 มีผู้ศึกษาดูงานจำนวน 17 คน โดยกำหนดหัวข้อในการศึกษาดูงาน ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง การจัดสถานที่ อุปกรณ์เครื่องใช้ การสหภาพบุคลากร อัตราส่วนพี่เลี้ยงต่อเด็ก การกำหนดระเบียบการต่างๆ เช่น วันเวลา ที่ให้บริการ ค่าบริการ ตารางกิจกรรมการพัฒนาเด็ก เป็นต้น

เมื่อคณะศึกษาดูงานเดินทางมาถึงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงพยาบาลอานันทมหิดล หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงพยาบาลฯ ได้ให้การต้อนรับและบรรยายสรุปประวัติความเป็นมา การดำเนินงานของศูนย์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งนี้เกิดจากส่วนราชการที่ต้องการแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูเด็กให้กับข้าราชการ พนักงานเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลอานันทมหิดล และกำลังพลของหน่วยงาน ดังนั้นจะเก็บค่าใช้จ่ายในราคาถูก คือ บุคคลภายนอกเก็บ 600 บาท/เดือน ส่วนบุคคลภายในเก็บ 300 บาท/เดือน

2) การบริหารบุคลากร ศูนย์แห่งนี้มีบุคลากรทั้งหมด 13 คน มีเด็กรวมทั้งหมดจำนวน 82 คน เป็นเด็กอายุ 3 – 8 เดือน จำนวน 6 คน อายุ 18 เดือน – 1 1/2 ปี จำนวน 12 คน อายุ 1 1/2 ปี – 2 1/2 ปี จำนวน 25 คน อายุ 2 1/2 ปี – 4 ปี จำนวน 37 คน มีบุคลากรจำนวน 13 คน จำแนกเป็นพยาบาลทำหน้าที่เป็นผู้จัดการศูนย์ 1 คน ครูอนุบาลที่มีวุฒิทางการศึกษาปฐมวัยทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหมดให้ศูนย์ฯ จำนวน 1 คน และมีพี่เลี้ยงเด็กจำนวน 11 คน ในการคัดเลือกบุคลากรนั้น ศูนย์เด็กเล็กได้กำหนดคุณสมบัติตามเกณฑ์ของหน่วยงานการพัฒนาเด็กที่เกี่ยวข้อง โดยปัจจุบันใช้คุณสมบัติของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545 คุณสมบัติของพี่เลี้ยงเด็กเล็ก ที่ศูนย์เน้นมากคือ ต้องมีความรักเด็ก มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน ในการทำงานนั้นมีการเสริมแรงทางบวกและการลงโทษ เช่น หากมาสายจะหักเงิน เอาไปให้คนที่มาเช้า ใครไม่เซ็นชื่อทำงานจะถูกเก็บเงินวันละ 10 บาท เงินนั้นจะนำมาใช้สมทบเป็นเงินกองกลางของศูนย์ฯ เป็นต้น

3) การบริหารงานธุรการและการเงิน ในการบริหารธุรการและการเงินนั้น โรงพยาบาลเป็นผู้บริหารงานประมาณ โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทำหน้าที่จัดเก็บค่าบริการและจัดส่งให้กับโรงพยาบาลเพื่อที่โรงพยาบาลจะได้นำมาจัดเป็นเงินเดือน และค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการรับ – จ่ายเงินต่างๆ มีการออกไปเสร็จรับเงินเป็นหลักฐานทุกครั้ง นอกจากนี้ยังได้จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ทำให้มีความสะดวกในการตรวจสอบบัญชี

4) การส่งเสริมพัฒนาการ ศูนย์แบ่งเด็กออกเป็นกลุ่มตามช่วงอายุเด็ก 4 กลุ่ม คือ ห้องแรกเกิด – 8 เดือน อัตราส่วนพี่เลี้ยงต่อเด็กเป็น 1 : 5 ห้อง 8 เดือน – ขวบครึ่ง อัตราส่วนพี่เลี้ยงต่อเด็กเป็น 1 : 5 ห้องขวบครึ่ง – สองขวบครึ่ง อัตราส่วนพี่เลี้ยงต่อเด็กเป็น 1 : 10 และห้องสองขวบครึ่ง – 4 ขวบ อัตราส่วนพี่เลี้ยงต่อเด็กเป็น 1 : 25 ในแต่ละห้องมีพี่เลี้ยงให้การดูแล และบันทึกประเมินพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง และจัดบริการอาหารกลางวัน ให้วัคซีน และตรวจสุขภาพ ตามสมุดบันทึกของกรมอนามัย

5) การดำเนินการด้านการเลี้ยงดู ศูนย์ได้จัดบริการอาหารกลางวัน อาหารเสริม มีการอาบน้ำ ทาแป้ง ก่อนนอน ในการนอนของเด็กนั้นมีทั้งนอนพื้นและนอนเปล ในการดูแลรักษาเวลาเจ็บป่วยนั้น หากเด็กมีอาการไม่มาก เช่น ตัวร้อนเล็กน้อยก็จะเช็ดตัว หากต้องให้ยาต่าง ๆ จะนำเด็กไปหาหมอที่โรงพยาบาล และในกรณีที่เด็กมีอาการเจ็บป่วยมาก จะรีบติดต่อผู้ปกครองทันที แต่อย่างไรก็ตามในตอนเช้าก่อนรับเด็กจะมีการตรวจเช็คสภาพร่างกายของเด็กก่อนว่าปกติหรือไม่ อย่างไร หากมีอาการไม่ปกติ เช่น มีไข้สูง เป็นหัด ศูนย์จะไม่รับไว้

6) การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน ศูนย์มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและศูนย์เด็กโดยการจัดงานวันเด็ก วันพ่อ วันแม่ เป็นต้น

7) การดำเนินการด้านสภาพแวดล้อมและสถานที่ ศูนย์แบ่งห้องเลี้ยงเด็ก ออกเป็นห้องๆ จำนวน 4 ห้องตามจำนวนกลุ่มอายุของเด็กที่ได้แบ่งไว้ ในแต่ละห้องจะติดมุ้งลวด มีห้องน้ำ และของเล่นที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ใช้ตุร่าฟลอปูพื้น ด้านนอกอาคารมีสนามเด็กเล่น ส่วนโรงอาหารนั้นแยกออกไปด้านนอก

ภาพประกอบ 9 คณะศึกษาดูงานฟังบรรยายสรุปจากหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จากการที่ได้ไปศึกษาดูงานผู้วิจัยสังเกตว่าคณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ ให้ความสนใจในด้านการจัดสถานที่ และการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงเด็กมาก โดยได้เข้าพูดคุยซักถามรายละเอียดการดำเนินงานในด้านประเด็นต่างๆ จากวิทยากรอย่างกระตือรือร้น สรุปได้ว่าการศึกษาดูงานทำให้คณะกรรมการมีความรู้ความเข้าใจในการจัดสถานที่ โดยเห็นว่าต้องจัดสถานที่ให้น้อยๆ สวยงาม สะอาด และปลอดภัย เช่น มีการพูดกันว่า “ศูนย์ฯ แห่งนี้จัดสถานที่ได้สะอาด สวยงามมีความ ปลอดภัย หากเราทำบ้างต้องทำให้ได้อย่างนี้นะ เพราะว่าเอาลูกเขามาเลี้ยงต้องให้พ่อแม่เขาไว้วางใจ” “เขาจัดห้องสวยงาม มีมุ้งลวด พื้นก็นุ่ม” และมีความตระหนักว่าต้องมีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น “เขาจัดมาเป็น 20 ปีแล้ว เราก้เอามาประยุกต์ให้เหมาะสมกับเราก้แล้วกัน” นายปานรัฐกล่าว “แหมจัดอย่างนี้ไม่ไหวหรอกยายบนเขามีเงินเยอะ เรายังไม่รู้ว่ามีเงินทำหรือเปล่า” สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 1 ส่วนการคัดเลือกพี่เลี้ยงเด็กนั้นคณะศึกษาดูงานเห็นว่าพี่เลี้ยงที่มีความอดทนและรักเด็กเป็นอันดับแรก “ต้องอดทนและใจเย็นมากๆ เลยนะ ดูสิร้องพร้อมๆ กัน เป็นผมนะทนไม่ไหวหรอก” ต้องอ่านออกเขียนได้ “มีการป้อนยาเด็กด้วย พี่เลี้ยงเด็กต้องอ่านหนังสือได้” ในด้านการดำเนินงานด้านธุรการและการเงินนั้น คณะศึกษา ดูงานเห็นว่า “ต้องทำบัญชีให้โปร่งใส” เป็นต้น

ภาพประกอบ 10 คณะศึกษาดูงานถ่ายรูปร่วมกัน

2.1.2.2 การให้ความรู้เพื่อการวางแผนโครงการ

เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการโครงการมีความรู้เกี่ยวกับการวางแผนโครงการผู้วิจัยจึงบรรยายความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดงบประมาณ การเขียนโครงการในวันที่ 14 พฤษภาคม 2548 เวลา 13.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดดงน้อย

2.1.3 การวางแผนโครงการ

คณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ ได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานและการรับฟังการบรรยายจากผู้วิจัยมาประยุกต์ใช้กับบริบทของชุมชน โดยร่วมกันวางแผนโครงการดังนี้

1) ด้านการจัดเตรียมสถานที่ ที่ประชุมเห็นว่าควรปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีอยู่ปัจจุบันซึ่งอยู่ชั้นล่างอาคารเรียนหลังเก่าโรงเรียนวัดดงน้อย ให้สามารถรับเลี้ยงเด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบลงมาได้ เหมือนกับโรงพยาบาลอำเภอนาทมที่รับเด็กตั้งแต่อายุ 3 เดือน – 4 ปี โดยแบ่งตามกลุ่มอายุและจัดให้มีพี่เลี้ยงให้เพียงพอกับจำนวนเด็ก ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชุมชนที่มีอยู่นั้น ปัจจุบันรับเด็กอายุ 3 – 4 ขวบอยู่แล้ว ดังนั้น เพียงแต่ปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสมและจัดหาพี่เลี้ยงเด็กเพิ่มให้เพียงพอกับจำนวนเด็กก็สามารถดำเนินการศูนย์ได้ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องจัดตั้งศูนย์ฯ ขึ้นมาใหม่ และสำหรับแนวทางการปรับปรุงสถานที่นั้น ประธานคณะกรรมการฯ ซึ่งเป็นนายก อบต. ได้ชี้แจงถึงการดำเนินการปรับปรุงสถานที่ต่อที่ประชุมว่า

ต้องทยอยปรับปรุงโดยปรับปรุงส่วนที่ใช้เป็นโรงอาหาร ณ ปัจจุบันก่อน เมื่อปรับปรุงเสร็จก็ย้ายเด็กเล็ก 3 – 4 ขวบมาไว้ และปรับปรุงห้องเรียนเดิมเป็นศูนย์เด็กเล็ก แล้วจัดหาพี่เลี้ยงมาเลี้ยงเด็กอ่อน ในการปรับปรุงสถานทีนั้น นายก อบต. จะนำช่างของ อบต. ไปดูแบบที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของโรงพยาบาลฯ แล้วให้มาออกแบบให้สอดคล้องกับอาคารเรียนหลังเดิมที่มีอยู่ จากนั้นจะดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบการดำเนินงานงบประมาณของ อบต. ต่อไป

2) ด้านการจัดหาบุคลากร: ในการเตรียมการด้านบุคลากรนั้น คณะกรรมการฯ ได้วางแผนอัตรากำลังว่าให้รับพี่เลี้ยงเด็กเพิ่มอีก 2 คน ในอัตราเงินเดือนเดือนละ 4,100 บาท และกำหนดคุณสมบัติของพี่เลี้ยงเด็กในเบื้องต้นว่าต้องเป็นคนในชุมชน มีความขยัน อดทน รักเด็ก

3) ด้านการจัดหางบประมาณดำเนินการ: ที่ประชุมพิจารณาเรื่องงบประมาณแล้วเห็นควรให้จัดทำเป็นโครงการเสนอของบประมาณจาก อบต. โดยเตรียมเป็นงบประมาณดำเนินการสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่รับเลี้ยงเด็กได้ตั้งแต่อายุ 3 เดือน – 4 ปี

4) ที่ประชุมมอบหมายให้หัวหน้าสถานีอนามัย สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ประธานอสม.ตำบล และผู้วิจัยเป็นผู้จัดทำโครงการเพื่อนำเสนอต่อสภา อบต.กกโก

จากการวิเคราะห์แผนโครงการของชุมชนแล้วผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนได้พยายามนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานเข้ามาประยุกต์ใช้ในการวางแผนโครงการ และนำหลักการพึ่งตนเองมาวิเคราะห์ในการดำเนินการจัดการในแต่ละด้าน

2.1.3.1 การจัดทำโครงการ

คณะผู้จัดทำโครงการ ได้แก่ หัวหน้าสถานีอนามัย สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ประธาน อสม.ตำบลและผู้วิจัย รวม 6 คน ได้ร่วมกันจัดทำโครงการ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) สำรวจจำนวนเด็กที่คาดว่าจะผู้ปกครองจะส่งมาให้ศูนย์ดูแล

หัวหน้าสถานีอนามัยได้เสนอกับที่ประชุมกลุ่มย่อยว่าในการประชุมวันที่ 6 พฤษภาคม 2547 นั้น ที่ประชุมไม่ได้สำรวจปัญหาโดยการสอบถามผู้ปกครองเด็กโดยตรง ดังนั้นควรมีการสำรวจจำนวนเด็กที่คาดว่าจะผู้ปกครองจะส่งมาให้ศูนย์ฯเลี้ยงเพื่อเตรียมการด้านสถานที่ อุปกรณ์ และพี่เลี้ยงให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ปกครองเด็ก กลุ่มผู้จัดทำแผนโครงการเห็นด้วย จึงได้วางแผนปฏิบัติการการจัดทำแผนโครงการโดยสำรวจปัญหาการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวโดยดำเนินการร่วมกับกลุ่ม อสม.

2) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้จัดทำโครงการได้พบกับกลุ่ม อสม. ในวันอาทิตย์ที่ 16 พฤษภาคม 2547 เวลา 9.00 น. ที่สถานีนามัย ประชาน อสม. ตำบลไถ่แนะนำ ผู้วิจัยกับกลุ่ม อสม. ผู้วิจัยได้แนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล จากนั้นได้ร่วมกันกำหนด หัวข้อที่จะเก็บข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และการหาข้อมูล

กลุ่ม อสม. เห็นว่าควรใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงได้จัดทำแบบสอบถาม และนำกลับไปให้ประธาน อสม. แต่ละหมู่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในวันต่อมา

ภาพประกอบ 11 การศึกษาข้อมูลเด็กก่อนวัยอนุบาลร่วมกับกลุ่ม อสม.

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้จัดทำโครงการได้วิเคราะห์ข้อมูลวันที่ 20 มิถุนายน 2547 โดยการแจกแจงความถี่ พบว่า มีครอบครัวที่มีปัญหาการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลจำนวน 50 ครอบครัว หมู่ที่มีปัญหาและความต้องการผู้ช่วยในการเลี้ยงดูเด็กมากที่สุด คือ หมู่ที่ 2 โดยเฉพาะในชุมชนการเคหะ 23 ครอบครัว รองลงมาคือหมู่บ้านเพชรโสธร 12 ครอบครัว และที่เหลือกระจายไปในหมู่ต่างๆ ผู้ปกครองสามารถจ่ายค่าเลี้ยงดูได้ระหว่าง 300-600 บาท คุณสมบัติของพี่เลี้ยงเด็กที่ผู้ปกครองเห็นว่าเหมาะสม 5 อันดับแรก คือ มีความรักเด็ก ใจเย็น ร่างกายแข็งแรง มีความรู้ในการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดู มีวุฒิการศึกษาไม่น้อยกว่า

มัธยมศึกษาปีที่ 3

2.1.3.2 การนำเสนอโครงการ

คณะผู้จัดทำโครงการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเขียนโครงการขยายการให้บริการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของ อบต. เพื่อขอจัดตั้งงบประมาณสำหรับการดำเนินการให้บริการส่งเสริมพัฒนาการและเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่อายุ 3 เดือน – 4 ปี รวมเป็นเงิน 300,000 บาท (สามแสนบาทถ้วน) เพื่อเป็นการดำเนินการจัดหาอุปกรณ์ เงินเดือนพี่เลี้ยงเด็ก อาหาร และมอบให้สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 เป็นผู้นำเสนอต่อนายก อบต. เพื่อนำเสนอสภา อบต. พิจารณานุมัติโครงการ แต่โครงการดังกล่าวไม่ได้นำเสนอให้สภาอบต. ทกโกพิจารณา เนื่องจากนายก อบต. ต้องการให้มีสถานที่ให้พร้อมโดยการจัดสร้างอาคารเรียนเฉพาะสำหรับเลี้ยงเด็กก่อน โดยคาดว่าจะสร้างเป็นอาคารเรียน 2 ชั้น ราคาประมาณ 1,500,000 บาท โดยจะก่อสร้างบริเวณที่จอดรถของโรงเรียนวัดดงน้อย

ภาพประกอบ 12 สถานที่ที่คาดว่าจะก่อสร้างอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งใหม่

คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ ได้นำเรื่องดังกล่าวมาร่วมกันพิจารณาพบว่า คณะกรรมการฯ บางคน ได้แก่ รอง นายก อบต. สมาชิก อบต. หมู่ 2 คนที่ 2

สมาชิก อบต. หมู่ 3 คนที่ 1 และสมาชิก อบต.หมู่ 3 คนที่ 2 ไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ จึงได้หาแนวทางดำเนินการโครงการต่อไป โดยมาร่วมกันประชุมในวันที่ 29 สิงหาคม 2547 เวลา 17.00 น. ณ ที่พักของสมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 8 คน ได้แก่ ประธาน อสม. หมู่ที่ 2 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 นายประเสริฐ นายวัย นางลมบน นางบัวลา และนายจำนงค์ เพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไข ปัญหาโครงการจัดตั้งและดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในด้านสถานที่และงบประมาณ เนื่องจากที่ประชุมเห็นว่าโครงการดังกล่าวก่อประโยชน์ต่อชุมชนและเด็ก และมีความเป็นไปได้ในการดำเนินการโครงการฯ จากการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งที่ประชุมเห็นว่า ในด้านสถานที่นั้นอาจใช้ห้องเรียนอาคารเรียนหลังเก่าโรงเรียนวัดดงน้อยได้ ส่วนงบประมาณดำเนินการนั้นส่วนหนึ่งจะเก็บจากผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ดูแล และหลังจากที่เปิดเป็นศูนย์ออกมาเป็นรูปเป็นร่างแล้วจะช่วยกันหางบประมาณมาช่วยกันอีกทางหนึ่ง

2.1.3.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการ

ที่ประชุมได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ดังนี้

งาน	เวลา				ผู้รับผิดชอบ
	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
1. การปรับปรุงสถานที่					นางบัวลา สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 ผู้วิจัย
2. กำหนดนโยบายและหลักการดำเนินการศูนย์ฯ					คณะกรรมการ ดำเนินโครงการฯ ทุกคน
3. จัดหาพี่เลี้ยงเด็ก					ผู้วิจัย
4. ประชาสัมพันธ์รับสมัครเด็ก					คณะกรรมการ ดำเนินโครงการฯ ทุกคน
5. เปิดให้บริการ					พี่เลี้ยงเด็ก
6. ประเมินผลการดำเนินงาน ครั้งที่ 1					คณะกรรมการ ดำเนินโครงการฯ ทุกคน
7. ประเมินผลการดำเนินงาน ครั้งที่ 2					คณะกรรมการ ดำเนินโครงการฯ ทุกคน
8. ประเมินผลการดำเนินงาน ครั้งที่ 3					คณะกรรมการ ดำเนินโครงการฯ ทุกคน

ภาพประกอบ 13 แผนปฏิบัติการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของคณะกรรมการฯ

2.1.3.3 การปฏิบัติตามแผน

คณะกรรมการฯ ได้นำแผนไปปฏิบัติ มีรายละเอียดและผลการดำเนินการ ดังนี้

1) การปรับปรุงสถานที่

ในวันที่ 30 สิงหาคม 2547 เวลา 15.00 – 16.00 น. สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 ได้นัดหมายกับ ผอ. โรงเรียนวัดดงน้อยเพื่อดูสถานที่ที่จะใช้เป็นที่ทำการศูนย์ฯ ซึ่งเป็นห้องทางทิศเหนือของอาคารหลังเก่ามีความกว้าง 6 เมตร ยาว 9 เมตร เดิมใช้เป็นห้องเก็บของคณะกรรมการฯ ที่เข้าดูสถานที่มีความคิดเห็นว่าหากใช้ห้องนี้เป็นศูนย์ฯ จะคับแคบประมาณไม่มาก เพราะเพียงแค่ทำความสะอาดและทาสีใหม่และปรับปรุงห้องโดยการต่อเติมห้องน้ำและห้องครัวออกไปให้เป็นสัดส่วน ผอ. โรงเรียนดงน้อยอนุญาตให้ปรับปรุงต่อเติมอาคารตามความเห็นของคณะกรรมการฯ สำหรับงบประมาณการปรับปรุงผู้วิจัยเป็นผู้สนับสนุนเป็นเงิน 24,000 บาทจากนั้นได้จัดหาช่างและสมาชิกในชุมชนได้มาร่วมกันปรับปรุงสถานที่ ได้แก่ การต่อเติมห้องน้ำและห้องครัวระหว่างวันที่ 1-11 กันยายน 2547

ภาพประกอบ 14 สภาพห้องก่อนก่อนการปรับปรุง

2) การวางแผนนโยบายและหลักการบริหารศูนย์ฯ

คณะกรรมการดำเนินการโครงการได้ร่วมกันกำหนดนโยบายและหลักการดำเนินงานศูนย์ฯ ในด้านการบริหารทั่วไป และการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดู ในวันที่ 14 กันยายน 2547 มีคณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ มาร่วมประชุม จำนวน 16 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดงน้อย สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 1 ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่ที่ ประธานอาสาสมัครสาธารณสุข ตำบลกกโก สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 5 คนที่ 1 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 คนที่ 1 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 นางบัวลา นางลมบน นางจงลักษณ์ และปลัด อบต. กกโก

ที่ประชุมร่วมกันกำหนดนโยบายการดำเนินการศูนย์ฯ เรื่องการดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน การดำเนินงานด้านบุคลากร การดำเนินงานด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดโครงสร้างองค์กร โดยผลการประชุมได้ดังนี้

2.1) การวางแผนด้านบุคลากร : การวางแผนด้านบุคลากรนั้น ขึ้นอยู่กับจำนวนเด็กที่สามารถรับได้ และจำนวนเด็กที่สามารถรับได้นั้นขึ้นอยู่กับพื้นที่ของศูนย์ฯ เนื่องจากพื้นที่ของศูนย์ฯ มีเพียง 54 ตารางเมตร ในการกำหนดอัตราส่วนพี่เลี้ยงเด็กต่อเด็กนั้น หากเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี พี่เลี้ยง 1 คนเลี้ยงเด็กได้ไม่เกิน 3 คน หากเด็กอายุ 1 – 3 ปี พี่เลี้ยงเด็ก 1 คนเลี้ยงเด็กได้ไม่เกิน 6 คน ดังนั้นหากรับเด็กอายุ 1 ปี ขึ้นไปศูนย์ฯ จะรับเด็กได้ 12 คน ซึ่งก็เป็นจำนวนที่เหมาะสมกับพื้นที่ของห้อง แต่เนื่องจากศูนย์ฯ เพิ่งเริ่มดำเนินการจึงควรรับพี่เลี้ยงเด็ก 1 คนก่อน

2.1.1) คุณสมบัติของพี่เลี้ยงเด็ก : เป็นผู้หญิง มีที่พักอยู่ในตำบลกกโก มีวุฒิการศึกษาอย่างน้อยมัธยมศึกษาตอนต้น (จบชั้น ม.3) อ่านออกเขียนได้ เป็นคนกระฉับกระเฉง คล่องแคล่ว ว่องไว รักเด็ก ใจเย็น ร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นโรคติดต่อ มีอายุ 25 ปีขึ้นไป ถ้ามีประสบการณ์การเลี้ยงเด็กมาก่อน เช่น มีลูกมาแล้วจะดีมาก

2.1.2) วันเวลาทำงานและค่าตอบแทน ทำงานวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา 7.30 – 16.30 น. ควรให้ค่าตอบแทนเท่ากับครูศรี ครูตุ้ (ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) คือเริ่มที่ 4,100 บาท

2.1.3) วิธีการคัดเลือก : ใช้วิธีประกาศรับสมัคร และคัดเลือกโดยการสอบ ที่ประชุมมีมติแต่งตั้ง ผอ. โรงเรียนวัดดงน้อย ประธาน อสม. หมู่ที่ 2 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คน ที่ 2 หัวหน้าสถานีอนามัย และผู้วิจัย เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการคัดเลือกบุคลากร

2.2) นโยบายการดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน

การดำเนินการงานด้านธุรการและการเงิน คณะกรรมการได้ให้นโยบายดังนี้

2.2.1) การกำหนดค่าเลี้ยงดู : ผอ. โรงเรียนวัดดงน้อยได้เสนอแนะว่าก่อนกำหนดค่าเลี้ยงดูนั้น เราต้องดูว่าศูนย์ฯ เรามีค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง และควรมีรายรับเท่าไร จึงเพียงพอกับค่าใช้จ่าย รายจ่ายแบ่งออกเป็นรายจ่ายคงที่ ได้แก่ ค่าตอบแทนพี่เลี้ยง ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอุปกรณ์การเรียน เป็นต้น

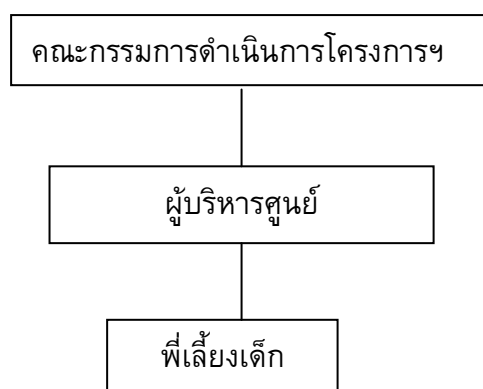
ที่ประชุมได้ช่วยกันวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายของศูนย์ฯ พบว่าในเบื้องต้น ศูนย์ฯ จะมีค่าใช้จ่ายเดือนละประมาณ 10,000 บาท เพื่อเป็นค่าตอบแทนพี่เลี้ยงเด็ก 2 คน เป็นเงิน 8,200 บาท ค่าน้ำ 30 บาท ค่าไฟ 300 บาท ค่าอาหารและของว่าง 1,400 บาท ดังนั้น ที่ประชุมเห็นว่าควรให้เก็บค่าเลี้ยงดูจากเด็กคนละ 1,000 – 1,200 บาท ซึ่งหากมีนักเรียน 10 คน ศูนย์ฯ ก็เลี้ยงตนเองได้ ซึ่งมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าค่าเลี้ยงดูเด็กราคา 1,200 บาท นั้นแพงไปหรือไม่ เพราะจากข้อมูลการสำรวจความสามารถในการจ่ายค่าเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองอยู่ที่เดือนละประมาณ 300 – 600 บาท แต่อย่างไรก็ตามกรรมการฯ ส่วนใหญ่เห็นว่าไม่แพง โดยให้เหตุผลว่าการจ้างเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบ ตามบ้านในทุกวันนี้จ้างกันประมาณ 2,500 – 3,000 บาท อยู่แล้วศูนย์ฯ รับดูแลราคา 1,200 บาทซึ่งเสียค่าใช้จ่ายต่ำกว่าเกือบครึ่ง เช่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 อภิปรายว่า “เลี้ยงเดือนละ 20 วัน ตกวันละ 60 บาทเอง ถ้าไปทำงานได้มากกว่านี้ก็น่าจะคุ้มนะ เดือนๆ หนึ่งก็ประหยัดไปได้เยอะเลย” ดังนั้นที่ประชุมจึงได้มีมติให้เก็บค่าเลี้ยงดูจากเด็กคนละ 1,200 บาท

2.2.2) ช่วงอายุเด็กที่รับเลี้ยง ที่ประชุมมีการอภิปรายเรื่องนี้กันอย่างหลากหลาย ผู้วิจัยกล่าวว่าศูนย์ฯ มีจุดมุ่งหมายให้การพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบ และเพื่อให้ไม่เป็นการซ้ำซ้อนกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีอยู่เดิมคงต้องมาเริ่มที่ต่ำกว่า 2 ขวบครึ่ง แต่จะต่ำลงมากเท่าใดนั้นให้ที่ประชุมร่วมกันพิจารณา ผอ. โรงเรียนวัดดงน้อยตั้งข้อสังเกตว่าหากต้องการให้สะดวกต่อการดูแลควรกำหนดช่วงอายุให้อยู่ในช่วงวัยใกล้เคียงกัน เช่น กลุ่ม 1 ขวบครึ่ง – 2 ขวบครึ่ง เป็นต้น ปลัด อบต. ให้ข้อสังเกตว่าถ้ายังเป็นเด็กๆ การดูแลจะมีความลำบากมากขึ้น และเด็กเป็นอะไรก็บอกเราไม่ได้ ศูนย์ฯ ควรรับเลี้ยงเด็กตั้งแต่ 1 ขวบขึ้นไป ที่ประชุมมีมติว่าให้รับอายุ 1 ปีขึ้นไปก่อน แต่หากมีเด็กอ่อนกว่านั้นก็ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการฯ และพี่เลี้ยงเด็ก

2.3) การดำเนินงานด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม

ที่ประชุมส่วนใหญ่เห็นว่าสถานที่ที่ได้แก่ อาคารเรียนของโรงเรียนวัดดงน้อยที่ได้ปรับปรุงขึ้นมายังมีบางแห่งที่ควรปรับปรุง เช่น การต่อเติมฝ้าเพดานเพื่อไม่ให้สัตว์เลื้อยคลานที่มีพิษเข้ามาในศูนย์ฯ การติดมุ้งลวด เพื่อป้องกันยุง และติดพัดลมเพดานอีก 1 ตัว ที่ประชุมได้มอบหมายให้กรรมการที่มีความชำนาญด้านช่างมาปรับปรุง

2.4) การจัดองค์กร : เนื่องจากศูนย์ฯ มีการบริหารงานที่ไม่ซับซ้อน ที่ประชุมจึงได้จัดองค์กรตามหน้าที่การทำงาน และแต่งตั้งให้สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 2 และนางบัวลา ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารศูนย์ฯ มีหน้าที่บริหารจัดการศูนย์ฯ ให้ดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อย และรายงานผลการดำเนินการให้คณะกรรมการฯ ทราบเป็นระยะ

ภาพประกอบ 15 โครงสร้างการบริหารงานศูนย์

ภาพประกอบ 16 การประชุมเพื่อวางนโยบายและหลักการดำเนินงานศูนย์ฯ

การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชนใช้เวลารวมทั้งสิ้น 4 เดือนครึ่ง และเปิดให้บริหารได้วันที่ 1 ตุลาคม 2547

2.2 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

หลังจากที่ศูนย์พร้อมเปิดให้บริการแล้ว ชุมชนได้ร่วมกันบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในงาน 6 งาน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 การบริหารจัดการศูนย์ฯ ประกอบด้วย

2.2.1.1 การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

1) การจัดบริเวณนอน ศูนย์ฯ ได้จัดบริเวณนอนโดยจัดทำเปล สำหรับเด็กอ่อนซึ่งปรับปรุงจากแบบที่ได้ไปศึกษาดูงาน และนำมาประยุกต์ให้เหมาะกับอุปกรณ์ที่มี

ภาพประกอบ 17 การจัดบริเวณนอน

ภาพประกอบ 18 เปลเด็กที่คณะกรรมการทำขึ้นมา

2) บริเวณเล่น ได้จัดให้มีโทรทัศน์พร้อมเครื่องเล่นซีดี จัดหาแผ่นซีดีที่ส่งเสริมพัฒนาการมาเปิดให้เด็กดู และจัดหาของเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการตามวัย

ภาพประกอบ 19 การจัดบริเวณเล่น

3) การจัดบริเวณประกอบอาหาร ได้จัดบริเวณประกอบอาหารโดยจัดแยกออกจากบริเวณพัฒนาเด็กได้จัดหาอุปกรณ์ เครื่องใช้ เครื่องครัวในการประกอบอาหารอย่างล้างจาน ตู้เย็นและทำไว้ร่วมกันเป็นสัดส่วน จัดหาที่เก็บภาชนะและเครื่องใช้ต่างๆ ที่ถูกสุขลักษณะ โดยเน้นความสะอาดและปลอดภัย

ภาพประกอบ 20 การจัดห้องครัว

4) การจัดบริเวณห้องส้วม ได้จัดให้มีกระโถน ที่ล้างมือ ที่ทำความสะอาดร่างกาย อากาศถ่ายเทสะดวก พื้นไม่ลื่น อยู่ติดกับห้องพัฒนาเด็ก ประตูห้องน้ำสามารถเปิดปิดได้จากทั้งด้านในและด้านนอก

ภาพประกอบ 21 บริเวณห้องน้ำ

5) การจัดบริเวณทำความสะอาด ได้จัดให้มีสบู ยาสระผม ผักบัว สำหรับอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายเด็ก ตั้งอยู่ในจุดที่มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวกและพื้นไม่ลื่น

ภาพประกอบ 22 บริเวณทำความสะอาด

6) การจัดพื้นที่ภายนอก ได้จัดให้มีระเบียบ ให้เด็กได้มีโอกาสมาเล่นด้านนอก และตกแต่งพื้นที่ด้านนอกให้สวยงาม

ภาพประกอบ 23 การจัดบริเวณด้านหน้าศูนย์ฯ

2.2.1.2 การดำเนินงานด้านบุคลากร ได้ดำเนินการดังนี้

1) การสรรหาพี่เลี้ยงเด็กได้ดำเนินการสรรหาโดยทำประกาศประชาสัมพันธ์รับสมัครพี่เลี้ยงเด็กตามที่ทำหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และแจ้งทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน

2) การคัดเลือกพี่เลี้ยงเด็ก คณะกรรมการดำเนินการฯ จำนวน 5 คน ได้ร่วมกันคัดเลือกพี่เลี้ยงเด็กโดยใช้การทดสอบความสามารถทางการอ่านและเขียน และการสัมภาษณ์ แนวคิด ทักษะคิดต่อการทำงาน ประกอบกับการพิจารณาบุคลิกภาพ และประสบการณ์การเลี้ยงเด็ก

3) การฝึกอบรมเพื่อให้สามารถปฏิบัติงาน ได้ใช้วิธีการส่งพี่เลี้ยงเด็กไปฝึกอบรมที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงพยาบาลอานันทมหิดล เป็นเวลา 3 วัน ระหว่างวันที่ 27 – 29 กันยายน 2547 และให้ความรู้โดยการแนะนำถึงงานที่ต้องทำ และแนวทางในการทำงานในศูนย์ฯ ได้แก่ ระเบียบการทำงาน วันเวลาการทำงาน การแต่งกาย การปฏิบัติงาน เป็นต้น และแนะนำการกรอกเอกสารต่างๆ เช่น ใบรับสมัครเด็ก ระเบียบการรับสมัครเด็ก แนวทางการเลี้ยงดูเด็กให้กับพี่เลี้ยงเด็ก

ผลการดำเนินงานด้านบุคลากรทำให้ศูนย์ฯ ได้พี่เลี้ยงที่มีคุณสมบัติความรู้และความสามารถเหมาะสมกับการเป็นพี่เลี้ยงเด็กจำนวน 1 คน ได้แก่ เป็นเพศหญิง อายุ 27 ปี จบการศึกษาระดับอนุปริญญา สาขาการอาหาร มีบุตร 1 คน อายุ 5 ปี เป็นบุคลากรในชุมชน บ้านพักอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 500 เมตร และเริ่มปฏิบัติงานใน วันที่ 1 ตุลาคม 2547 เป็นต้นมา ในเดือนธันวาคมศูนย์ฯ มีเด็กเพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารศูนย์ฯ ได้รับสมัครผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก 1 คน โดยดำเนินการประกาศรับสมัคร และทำการคัดเลือกโดยการสัมภาษณ์ เหมือนกับการรับสมัครพี่เลี้ยงเด็ก ผลการดำเนินการคัดเลือกทำให้ได้ผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กที่มีคุณสมบัติ ความรู้และความสามารถเหมาะสมกับการเป็นผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กจำนวน 1 คน ได้แก่ เพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นบุคลากรในชุมชน ที่พักอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 500 เมตร เริ่มปฏิบัติงานในวันที่ 1 มกราคม 2548 เป็นต้นมา

2.2.1.3 การดำเนินงานธุรการและการเงิน ได้ดำเนินการดังนี้

1) การทำบัญชี ผู้บริหารศูนย์ฯ ได้มอบหมายให้บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ จัดทำบัญชี การรับ-จ่ายเงินให้เป็นปัจจุบัน และตั้งไว้ในที่เปิดเผย ให้คณะกรรมการฯ และบุคคลทั่วไปสามารถตรวจสอบได้

2) การประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ ได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ โดยแจกแผ่นพับที่มีรายละเอียดการรับสมัครเด็กผ่านไปยังอาสาสมัครสาธารณสุขในแต่ละหมู่บ้านเพื่อให้ช่วยประชาสัมพันธ์ และประกาศตามหอกระจายข่าวของแต่ละหมู่บ้าน

3) การดำเนินการรับสมัครเด็ก ในการดำเนินการด้านการรับสมัครเด็กศูนย์ฯ นั้นศูนย์ฯ ได้ประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯโดยการทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์โดยให้ อสม. ในแต่ละหมู่บ้านช่วยดำเนินการแจกไปที่บ้านของเด็กทุกคน และประชาสัมพันธ์ตามหอกระจายข่าวของแต่ละหมู่บ้าน โดยเริ่มประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯตั้งแต่วันที่ 14 กันยายน 2547 เป็นต้นมา

หลังจากศูนย์ฯ เปิดให้บริการไป 7 วัน ยังไม่มีผู้ปกครองนำเด็กมาให้ศูนย์ฯดูแล สมาชิก อบต. หมู่ที่ 3 คนที่ 2 สมาชิก อบต. หมู่ที่ 2 คนที่ 2 นางลมบน ประธาน อสม. หมู่ที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 คนที่ 1 จึงได้ประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือในปัญหาที่ไม่มีเด็กมาสมัครเรียนตามที่คณะกรรมการฯ และผู้วิจัยได้คาดหวังไว้ ทั้งๆ ที่ตอนสำรวจความต้องการการช่วยเหลือด้านการเลี้ยงดูเด็กก็พบว่าผู้ปกครองมีความต้องการสถานรับเลี้ยงเด็กอ่อน คณะกรรมการฯ จึงได้แบ่งกลุ่มออกหาข้อมูลถึงสาเหตุที่ผู้ปกครองไม่ส่งเด็กมาให้ศูนย์ฯดูแล จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำกลับมาวิเคราะห์กันในวันที่ 12 ตุลาคม 2547 พบว่าผู้ปกครองเด็กหลายคนทราบว่าการเปิดศูนย์ฯ แต่ไม่ค่อยทราบรายละเอียด และทราบว่าค่าเลี้ยงดูตามที่ศูนย์ฯกำหนดนั้นแพงเกินไปอีกทั้งผู้ปกครองยังไม่มั่นใจผู้ดูแลเด็ก และความยั่งยืนของศูนย์ฯ

คณะกรรมการฯได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่พบ จึงได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การดำเนินงาน โดยการเปิดให้บริการฟรี 2 เดือน และเดือนที่ 3 เป็นต้นไปจะเก็บค่าบริการเดือนละ 500 บาท เพื่อสร้างความมั่นใจในการเลี้ยงดูเด็กโดยก่อน ซึ่งในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์นี้คณะกรรมการได้ปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการดำเนินการของศูนย์ฯ คณะกรรมการมีความเห็นร่วมกันว่าควรทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา และได้มีการดำเนินการทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา ในวันที่ 19 ธันวาคม 2547

ผลการปรับกลยุทธ์การดำเนินการดังกล่าวแล้ว ทำให้ผู้ปกครองนำเด็กมาให้ศูนย์ฯดูแล ในเดือนตุลาคมจำนวน 4 คน และเดือนพฤศจิกายน จำนวน 4 คน และหลังจากที่เริ่มเก็บค่าเลี้ยงดู ผู้ปกครองได้นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแลเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 แสดงจำนวนเด็กกระหว่างเดือนตุลาคม 2547 – มีนาคม 2548

ที่	ชื่อ	อายุ (ด)	เพศ	เหตุผลที่ผู้ปกครองนำมาสมัครเรียน	การมาเรียน					
					ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.
1	ชัน	7	ช	ผู้วิจัยและผู้บริหารศูนย์ไปชักชวน	มา	มา	มา	-	-	-
2	ออย	7	ช	ผู้วิจัยและผู้บริหารศูนย์ไปชักชวน	มา	มา	-	-	-	-
3	โอ	3	ช	ผู้วิจัยและผู้บริหารศูนย์ไปชักชวน	มา	มา	-	-	-	-
4	นาย	18	ช	ผู้วิจัยและผู้บริหารศูนย์ไปชักชวน	มา	-	-	-	-	-
5	พลอย	18	ญ	พ่อแม่ไปทำงาน	-	มา	มา	มา	มา	มา
6	เนอร์ส	24	ญ	พ่อแม่ไปทำงาน	-	-	มา	-	-	-
7	เฟ	18	ญ	พ่อแม่ไปทำงาน	-	-	มา	มา	มา	-
8	วิทย์	18	ช	พ่อแม่ไปทำงาน	-	-	มา	มา	มา	มา
9	เดย์	7	ช	พ่อแม่อยู่กรุงเทพฯ เามาฝากญาติเลี้ยง	-	-	-	มา	มา	-
10	บีม	21	ช	พ่อแม่ไปทำงาน	-	-	-	-	มา	มา
11	อาร์ม	17	ช	พ่อแม่ไปทำงาน	-	-	-	มา	มา	มา
12	เบล	14	ญ	พ่อแม่ไปทำงาน	-	-	-	-	มา	มา
13	เนย	15	ญ	พ่อแม่ไปทำงาน	-	-	-	มา	มา	มา
14	น้ำ	7	ญ	พ่อแม่ไปทำงาน	-	-	-	มา	มา	มา
รวม					4	4	5	7	9	7

หมายเหตุ ในเดือนตุลาคม และพฤศจิกายน ศูนย์ฯ ยังไม่เก็บค่าบริการ

จากตารางมีเด็กเข้ามาที่ศูนย์ฯ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2547 จนถึงมีนาคม 2548 จำนวน 14 คน เป็นชาย 8 คน หญิง 6 คน เด็กแต่ละคนมีประวัติโดยสังเขปดังนี้

น้องชัน เป็นเด็กผู้ชาย อายุ 7 เดือน น้ำหนัก 9.5 กิโลกรัม สูง 73 เซนติเมตร บ้านของน้องชันอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 700 เมตร แม่ของน้องชันอายุ 18 ปี ทำงานโรงงานเล็กกับพ่อของน้องชันตั้งแต่น้องชันอายุได้ 3 เดือน จึงได้นำมาให้อยู่เลี้ยง ก่อนหน้านี้ยายของน้องชันขายขนมทอดและน้ำแข็งไส มีกำไรวันละประมาณ 70-100 บาท ซึ่งขายดีมากในวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ เมื่อต้องเลี้ยงน้องชันทำให้ยายไม่ได้ทำงาน แต่หลังจากที่เอน้องชันมาเลี้ยงที่ศูนย์ฯ ยายของน้องชันได้เริ่มขายของน้องชันมาอยู่ที่ศูนย์ฯ โดยการชักชวนของผู้วิจัยและคณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ น้องชันเดินทางไป-กลับ โดยนำชายซึ่งเรียนอยู่ชั้นมัธยมเป็น ผู้รับ-ส่ง น้องชันมาอยู่ที่ศูนย์ฯ 3 เดือน และหยุดไปโดยให้เหตุผลว่าอยากเลี้ยงเองเพราะตอนนี้ก็ไม่ได้ขายของแล้ว แต่คณะกรรมการฯ ดำเนินโครงการที่รู้จักกับยายน้องชันได้ไปพูดคุยทำให้ทราบว่า ยายน้องชันต้องการเลี้ยงหลานเองเพราะว่าต้องการประหยัดค่าใช้จ่าย โดยเห็นว่าน้องชันเล่นคนเดียวได้แล้ว ก็จะขายของไปด้วย เลี้ยงหลานไปด้วย

น้องออย เป็นเด็กผู้ชาย อายุ 7 เดือน น้ำหนัก 9 กิโลกรัม สูง 72 เซนติเมตร พ่อแม่ของน้องออยทำงานที่กรุงเทพฯ มีอาชีพเป็นกระเปารถเมล์ทั้ง 2 คน พ่อและแม่ได้นำน้องออยมาให้ย่าซึ่งมีอายุ 72 ปี เลี้ยง บ้านของน้องออยอยู่ใกล้ๆ กับบ้านน้องชั้น น้องออยเดินทางมาที่ศูนย์ฯโดยมีน้ำเชย และน้ำสวทำหน้าที่รับส่ง น้องออยมาอยู่ที่ศูนย์ฯจากการชักชวนของผู้วิจัยและคณะกรรมการดำเนินการโครงการฯ น้องออยมาอยู่ที่ศูนย์ฯ 2 เดือน และได้หยุดไปเนื่องจากน้ำเชย และน้ำสวไถ่หนี้ทะเลาะกับย่าน้องออย จึงไม่มารับ – ส่งน้องออยมาที่ศูนย์ฯ ย่าน้องออยไม่สามารถพาน้องออยมาที่ศูนย์ฯได้จึงได้นำน้องออยกลับไปคืนให้พ่อแม่ของน้องออยที่กรุงเทพฯเลี้ยง ต่อมาเดือนมกราคมย่าน้องออยก็ได้นำน้องออยกลับมาเลี้ยงที่บ้านตนเองเหมือนเดิม ย่าน้องออยมีหน้าที่ที่จะส่งน้องออยมาเลี้ยงที่ศูนย์ฯอีก โดยให้น้ำสวของน้องออยมาถามเรื่องรถรับ-ส่งของศูนย์ฯ พี่เลี้ยงได้ให้ข้อมูลเรื่องค่ารถว่าเดือนละ 200 บาท แต่ย่าน้องออยบอกว่าค่ารถรับ-ส่งแพงเกินไป จึงไม่นำน้องออยมาฝากเลี้ยง

น้องโอ เป็นเด็กผู้ชายอายุ 3 เดือน น้ำหนัก 6 กิโลกรัม สูง 53 เซนติเมตร แม่อายุ 25 ปี มีอาชีพรับจ้างทำความสะอาดโรงแรม น้องโอไม่มีพ่อ แม่ของน้องโอได้นำน้องโอมาให้ยายของน้องโอเลี้ยง บ้านของน้องโออยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 50 เมตร ยายของน้องโออายุ 56 ปี ประกอบอาชีพรับจ้างทำความสะอาดสถานีนอนมาลัยโดยทำงานในช่วงเวลา 6.00 – 9.00 น. นางลมบน ซึ่งเป็นคณะกรรมการฯ คนหนึ่งจึงได้ไปชักชวนให้ยายน้องโอนำน้องโอมาเลี้ยงที่ศูนย์ฯ โดยให้เหตุผลว่าจะได้มีคนช่วยดูระหว่างทำงาน น้องโอมาอยู่ที่ศูนย์ฯ 2 เดือน โดยยายนำมาฝากไว้เป็นบางครั้งบางคราว วันละประมาณ 3-4 ชั่วโมง พ่อน้องโอหลับยายจะกลับไปทำงานบ้าน น้องโอมาอยู่ที่ศูนย์ฯ 2 เดือน แต่พ่อเริ่มเก็บเงินในเดือนพฤศจิกายน ยายน้องโอก็ไม่พาน้องโอมา โดยให้เหตุผลว่า น้องโอยังเด็กเกินไปกลัวพี่เลี้ยงดูไม่ไหว

น้องนาย เป็นเด็กผู้ชายอายุ 18 เดือน น้ำหนัก 12 กิโลกรัม สูง 90 เซนติเมตร แม่ของน้องนายอายุ 18 ปี ไม่ได้ทำงานเลี้ยงน้องนายอยู่กับบ้าน พ่อประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ในเมืองบ้านอยู่ห่างจากศูนย์ฯประมาณ 1 กิโลเมตร แม่ของน้องนายพาน้องนายมาที่ศูนย์ฯ เพราะได้ทราบข่าวว่ามีศูนย์ฯ จึงได้มาดู และบอกว่าหากน้องนายมีคนเลี้ยงแล้วจะไปหางานทำเพราะเลี้ยงลูกทั้งวันรู้สึกเบื่อ ระหว่างนั้นแม่น้องนายก็พาน้องนายมาทุกวัน แต่มาประมาณ 10.00 น. หลังน้องนายมาอยู่ที่ศูนย์ฯได้ประมาณ 1 เดือน แม่น้องนายได้นำน้องนายกลับไปเลี้ยงเองโดยให้เหตุผลว่า พ่อของน้องนายไม่ให้ทำงานให้เลี้ยงลูกอยู่บ้าน

น้องพลอย เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 18 เดือน น้ำหนัก 13 กิโลกรัม สูง 92 เซนติเมตร ก่อนหน้านี้แม่น้องพลอยทำงานโรงงานพรมมีน้องพลอยจึงต้องออกจากงานมาเลี้ยงลูกไม่ได้ทำงาน แต่ตอนนี้ต้องการไปทำงานเพื่อหารายได้ช่วยครอบครัวเมื่อทราบว่ามีศูนย์ฯจากคนที่นั่งรถโดยสารของหมู่บ้านพุดกัน จึงได้พาน้องพลอยมาฝากเลี้ยง เมื่อนำน้องพลอยมาฝากเลี้ยงแล้วแม่ของน้องพลอยได้ไปทำงานขายของช่วยญาติที่ห้าง และโรงงานมีรายได้เดือนละ 5,000 บาท

บ้านของน้องพลอยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรรหมู่ที่ 2 อยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร ในช่วงแรกแม่ของพลอยขี่รถจักรยานยนต์ มาส่งน้องพลอยเอง แต่ต่อมาศูนย์ฯ มีรถรับส่งจึงได้ให้น้องพลอยขึ้นรถรับส่งและวันเสาร์บางเสาร์ที่ต้องทำงานก็ได้มาฝากพิเศษกับพี่เลี้ยงที่บ้านของพี่เลี้ยง

น้องเนอร์ส เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 24 เดือน แต่ตัวเล็ก หน้า 11 กิโลกรัม สูง 90 เซนติเมตร แม่ของเนอร์สขายของอยู่กับบ้านและเลี้ยงน้องเนอสอยู่กับบ้าน เมื่อแม่ของเนอสได้ทราบว่ามีศูนย์ฯ จากป้ายประชาสัมพันธ์ที่ได้ไปติดไว้หน้าหมู่บ้าน จึงได้นำน้องเนอสมาฝากเลี้ยง โดยให้เหตุผลว่าน้องเนอร์สจะได้มีเพื่อนเล่นเพราะอยู่บ้านคนเดียวทั้งวัน บ้านของน้องเนอร์สอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร แม่ของน้องเนอร์ส รับ-ส่ง โดยใช้รถจักรยานยนต์ น้องเนอร์สอยู่ที่ศูนย์ฯ 1 เดือน และได้หยุดไปเพราะแม่ไม่ได้ขายของแล้วพ่อของน้องเนอสจึงบอกให้เลี้ยงลูกเอง

น้องเฟ เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 18 เดือน หน้า 13 กิโลกรัม สูง 83 เซนติเมตร พ่อแม่ของเฟมีอาชีพรับจ้าง พ่อแม่ของน้องเฟมีอายุ 27 และ 26 ปี ตามลำดับ ครอบครัวของเฟมาซื้อบ้านอยู่ที่หมู่บ้านการเคหะ อยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร ก่อนหน้านี้แม่ของเฟได้จ้างคนข้างบ้านเลี้ยงเดือนละ 2,500 บาท พ่อได้ทราบข่าวของศูนย์ฯ จากป้ายที่ไปติดไว้ที่หน้าหมู่บ้าน จึงได้นำน้องเฟมาฝากเลี้ยงที่ศูนย์ฯ และวันเสาร์ก็ได้มาฝากพิเศษกับพี่เลี้ยงที่บ้านพี่เลี้ยง และให้ค้างคืนกับพี่เลี้ยงเป็นบางวันที่มีธุระ น้องเฟเดินทางโดยรถรับ-ส่งของศูนย์ฯ น้องเฟมาอยู่ที่ศูนย์ฯ 3 เดือนแล้วได้หยุดไปเพราะแม่ออกจากงานแล้ว จึงต้องลดรายจ่ายโดยการเลี้ยงลูกเอง แต่แม่ของน้องเฟบอกว่าคงต้องรับหางานทำเพราะว่ามีรายจ่ายเยอะ ทั้งผ่อนบ้าน และค่าใช้จ่ายในบ้าน และหากได้งานคงต้องเอาน้องเฟมาฝากเลี้ยงต่อ

น้องวิทย์ เป็นเด็กผู้ชายอายุ 18 เดือน หน้า 11 กิโลกรัม 85 สูง เซนติเมตร พ่อแม่ของน้องวิทย์ขายของตามตลาดนัด ออกจากบ้านประมาณ 10 โมงเช้า และกลับถึงบ้านประมาณ 3 ทุ่ม พ่ออายุ 45 ปี แม่อายุ 42 ปี มาซื้อบ้านอยู่ที่หมู่บ้านการเคหะอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร ก่อนหน้านี้ได้ไปจ้างคนเลี้ยงเดือนละ 2,500 บาท แม่ของวิทย์เล่าให้ฟังที่บ้านคนเลี้ยงจะแคบ ๆ ทำให้เด็กกลัวที่กว้าง ๆ เมื่อพ่อแม่ของวิทย์ได้เห็นป้ายที่ไปติดไว้ที่หน้าหมู่บ้าน จึงได้พาน้องมาดูสถานที่ของศูนย์ฯ พ่อแม่ของวิทย์รู้สึกพึงพอใจสถานที่มากจึงได้นำน้องวิทย์มาฝากที่ศูนย์ฯ และวันเสาร์ก็ได้มาฝากพิเศษกับพี่เลี้ยงที่บ้านพี่เลี้ยง น้องวิทย์เดินทางจากบ้านมาที่ศูนย์ฯ โดยรถรับส่งของศูนย์ฯ และตอนเย็นก็ไปอยู่กับพี่เลี้ยงต่อที่บ้านของพี่เลี้ยง โดยแม่มารับกลับบ้านประมาณ 3 ทุ่ม

น้องเดย์ เป็นเด็กผู้ชายอายุ 7 เดือน หน้า 8 กิโลกรัม สูง 70 เซนติเมตร พ่อแม่ของน้องเดย์อยู่กรุงเทพ แม่อายุ 16 ปี ได้นำน้องเดย์มาให้ญาติที่อยู่ในตำบลกกกเลี้ยง ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร ญาติของน้องเดย์ได้ทราบข่าวที่ติดอยู่ที่ร้านค้าจึงได้พาน้องเดย์มาให้ศูนย์ฯ เลี้ยง น้องเดย์เดินทางโดยมีญาติมารับ-ส่ง น้องเดย์มาอยู่ที่ศูนย์ฯ 2 เดือน และได้หยุดไปเนื่องจากแม่ของน้องเดย์ได้มารับน้องเดย์กลับกรุงเทพ

น้องบีม เป็นเด็กผู้ชายอายุ 21 เดือน น้ำหนัก 12 กิโลกรัม สูง 90 เซนติเมตร พ่อแม่ น้องบีมประกอบอาชีพรับจ้าง ปกติแล้วเป็นคนเลี้ยงน้องบีม แต่เนื่องจากย่ามีหลานอีกคนอายุ ประมาณ 3 เดือนที่ต้องเลี้ยง พ่อแม่ของน้องบีมจึงต้องนำน้องบีมมาให้ศูนย์ฯ ช่วยเลี้ยง บ้านน้อง บีมอยู่ที่หมู่บ้านการเคหะซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร พ่อแม่ของน้องบีม ทราบ ข่าวของศูนย์ฯ ที่ติดอยู่ที่หน้าหมู่บ้าน น้องบีมเดินทางไป-กลับกับรถรับส่งของศูนย์ฯ

น้องเบล เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 14 เดือน น้ำหนัก 10 กิโลกรัม สูง 80 เซนติเมตร น้องเบล เป็นลูกพี่ลูกน้องกับน้องบีม พ่อแม่ประกอบอาชีพรับจ้าง ปกติแล้วเป็นคนเลี้ยงน้องเบล กับน้องบีม แต่เนื่องจากย่ามีหลานอีกคนอายุประมาณ 3 เดือนที่ต้องเลี้ยง พ่อแม่ของน้องเบลจึงต้องนำ น้องเบลมาให้ศูนย์ฯ ช่วยเลี้ยง บ้านน้องเบลอยู่ที่หมู่บ้านลักษณะาวดีซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 1.5 กิโลเมตร น้องเบลเดินทางไป-กลับกับรถรับส่งของศูนย์ฯ

น้องอาร์ม เป็นเด็กผู้ชายอายุ 17 เดือน น้ำหนัก 11 กิโลกรัม สูง 85 เซนติเมตร พ่อ ของน้องอาร์มประกอบอาชีพรับจ้าง แม่ของน้องอาร์มทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟอยู่ที่ร้านอาหาร แห่งหนึ่ง มาเช่าบ้านที่หมู่บ้านการเคหะซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร ก่อนหน้านี้ แม่ของน้องอาร์มได้จ้างคนข้างบ้านเลี้ยง เดือนละ 1,500 บาท แม่ของน้องอาร์มทราบข่าวของ ศูนย์ฯ ที่ติดอยู่ที่หน้าหมู่บ้านจึงได้นำมาฝากเลี้ยง น้องอาร์มเดินทางไป-กลับกับรถรับส่งของศูนย์ฯ

น้องเนย เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 15 เดือน น้ำหนัก 10.5 กิโลกรัม สูง 83 เซนติเมตร พ่อแม่ ของน้องเนยประกอบอาชีพรับจ้างอยู่ที่ร้านทำขนมในเมือง บ้านของน้องเนยอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 400 เมตร ก่อนหน้านี้นี้ผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กของศูนย์ฯ ซึ่งเป็นญาติของน้องเนยเป็นคนเลี้ยง น้องเนย เมื่อคนเลี้ยงมาทำงานเป็นผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กแล้วแม่ของน้องเนยจึงได้นำน้องเนยมาเลี้ยง ที่ศูนย์ฯ และเดินทางไป-กลับพร้อมผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก

น้องน้ำ เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 7 เดือน น้ำหนัก 7 กิโลกรัม สูง 70 เซนติเมตร พ่อแม่น้อง น้ำทำงานรับจ้างในโรงงาน แม่อายุ 20 ปี พ่ออายุ 21 ปี บ้านอยู่ห่างจากศูนย์ฯ ประมาณ 2 กิโลเมตร ก่อนหน้านี้นี้แม่ของน้องน้ำเลี้ยงน้องน้ำด้วยตัวเอง แต่ต่อมาได้เข้าทำงานโรงงานใกล้ บ้าน เงินเดือนประมาณ 5,000 บาท หลังจากทราบว่า มีศูนย์ฯ โดยเห็นป้ายที่ศูนย์ฯ ไปติดไว้ที่ที่ ร้านค้าจึงได้นำน้องน้ำพามาฝากเลี้ยง จากการพูดคุยกับยายของน้องน้ำที่นำมาฝากเลี้ยงยาย น้องน้ำบอกว่ารู้สึกโชคดีมาก เพราะตอนแรกยังกลัวใจอยู่ว่าจะเอาไปฝากใครเลี้ยง ในขณะที่แม่ เด็กก็จำเป็นต้องทำงาน น้องน้ำเดินทางโดยมียาย หรือพ่อ หรือแม่มารับ-ส่ง

จากการวิเคราะห์สาเหตุของการที่ผู้ปกครองนำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแลนั้น ส่วนใหญ่จะมี เหตุผลจากที่ผู้ปกครองต้องการทำงานไม่มีผู้ดูแลเด็ก เด็กที่ผู้ปกครองนำมาให้ศูนย์ฯ ดูแลใน ช่วงแรกที่ไม่เก็บค่าบริการ ผู้ปกครองจะนำกลับไปเลี้ยงเอง หลังจากที่ได้ศูนย์ฯ เก็บค่าบริการ ส่วนเด็กที่ผู้ปกครองยินดีชำระค่าบริการ ส่วนใหญ่เป็นคนทำงาน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรร

5) การจัดบริการรับ-ส่ง หลังจากเปิดบริการไป 2 เดือน ผู้ปกครองที่มาติดต่อจะนำเด็กมาให้ศูนย์ดูแล ส่วนใหญ่มาจากชุมชนการเคหะที่อยู่ห่างออกไปจากที่ตั้งศูนย์ ประมาณ 2 กิโลเมตรทำให้มีปัญหาเรื่องการเดินทางโดยเฉพาะจากหมู่บ้านการเคหะคณะกรรมการฯ ได้หาทางแก้ปัญหาโดยการติดต่อผู้ที่มีรถกระบะติดหลังคาเพื่อให้บริการรับ-ส่ง และเก็บค่าบริการคนละ 200 บาท/เดือน

6) การจัดหางบประมาณสำหรับดำเนินการศูนย์ฯ

จากการที่ชุมชนเปลี่ยนกลยุทธ์การดำเนินงานจากการดำเนินการศูนย์ฯ แบบธุรกิจไม่หวังผลกำไรเป็นการดำเนินการกึ่งธุรกิจกึ่งการกุศลทำให้ศูนย์ฯ ขาดทุนดำเนินการ คณะกรรมการฯ จึงได้จัดหางบประมาณดำเนินการศูนย์ฯ โดยใช้วิธีการจัดทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา

ในการดำเนินการทอดผ้าป่านี้คณะกรรมการได้แบ่งกลุ่มกันหากรรมการผู้ร่วมทอดผ้าป่าใช้เวลาเตรียมการ 1 เดือน โดยดำเนินการทอดผ้าป่าในวันที่ 19 ธันวาคม 2548 ณ ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้เงินจำนวน 45,000 บาท มีผู้เข้าร่วมงานประมาณ 60 คน ทุกคนได้เข้ามาช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ เช่น พี่เลี้ยงเด็กได้นำกับข้าวมาช่วยทำบุญ คณะกรรมการฯ มาช่วยกางเต็นท์ จัดสถานที่ และ เตรียมอาหาร เป็นต้น

ภาพประกอบ 24 การจัดทอดผ้าป่าหาเงินสมทบทุนดำเนินการศูนย์ฯ

2.2.1.4 การดำเนินงานความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่

- 1) การให้ชุมชนใช้สถานที่ เช่น ให้ชุมชนเป็นที่พักเด็กระหว่าง
การมาเที่ยวงานลอยกระทง
- 2) การรายงานกิจกรรมประจำวันของเด็กระหว่างที่อยู่ศูนย์โดยใช้
สมุดสื่อสารรายงานการรับประทานอาหาร การขับถ่าย การพักผ่อนนอนหลับ ตลอดจนการ
แจ้งข่าวการเปิดปิดศูนย์ฯ
- 3) การให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ฯ เช่น กิจกรรมทอดผ้าป่า

2.2.1.5 การดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการ

- 1) ได้ดำเนินการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามหลักสูตรการศึกษา
ปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี โดยกำหนดตารางเวลาการเล่นดู ดังนี้

7.00 – 9.00 น.	รับเด็ก
9.00 – 10.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ
10.00 – 12.00 น.	รับประทานอาหาร อาบน้ำ เตรียมตัวนอน
14.00 – 15.00 น.	ล้างหน้า รับประทานอาหารว่าง
15.00 – 16.30 น.	กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ

ในการกำหนดเวลานั้นศูนย์ฯ จะยึดเอาเวลาที่เกี่ยวกับความ
ต้องการของร่างกายเป็นหลักก่อน แล้วจึงค่อยๆ ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการปฏิบัติตาม
ตาราง

2) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ

(1) การส่งเสริมการเคลื่อนไหว สำหรับเด็กอายุ 3 เดือน พี่เลี้ยงได้
จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการโดยการจับอุ้มในท่านั่ง พูดคุยโต้ตอบ และจัดที่ปลอดภัยให้เด็ก
ไถ่นอนคว่ำ ชูของเล่นให้ไขว่คว้า ส่วนเด็กอายุ 7-8 เดือนนั้นพี่เลี้ยงได้ช่วยจับเด็กสองมือเพื่อ
พาเดิน จัดที่ให้คลาน ให้เกาะรถสำหรับหัดเดิน เล่นจ๊ะเอ๋ ร้องเพลงสั้นๆ ง่ายๆ อุ้มเดินเล่น
เด็กกลุ่มอายุ 1-2 ปีครึ่งนั้น พี่เลี้ยงให้เด็กเล่นลูกบอล วิ่งเล่นในห้อง บ้าง

(2) การส่งเสริมด้านภาษา พี่เลี้ยงใช้วิธีการพูดคุยกับเด็กเรื่องต่างๆ
ที่ใกล้ตัว ให้ดูรูปภาพ เรียกชื่อเด็ก พูดคุยด้วยท่าที่ขี้ม๊มแอ้ม ชี้ชวนให้ดูสิ่งต่างๆ รอบตัว ให้
คำชมเชยเมื่อเด็กทำได้ดี พูดกับเด็กก่อนทำกิจกรรม เช่น มากินข้าวกัน มาอาบน้ำ มาทาแป้ง
นำร้องเพลงง่าย ๆ เช่น แมงมุม ปลา นก มด

(3) การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ และสังคม โดยการให้
เด็กได้พยายามช่วยเหลือตัวเองในการกิน การเล่น การแต่งตัวตามวัย ให้คำชมเชย ประบมือ
เมื่อเด็กทำได้ดี

(4) การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา พี่เลี้ยงได้ให้เด็กพยายามใช้มือ เช่น การให้หยิบอาหารที่เป็นชิ้นเล็ก ๆ เช่น ขนมปัง มะละกอ จัดหาของเล่นเครื่องเคาะที่มีเสียง จัดหาหนังสือให้เด็กได้ดูรูปภาพ จัดหาสื่อกิจกรรมให้เด็กวาดรูปเล่น ให้เด็กฉีกกระดาษหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

3) การประเมินพัฒนาการเด็ก

พี่เลี้ยงเด็กได้ใช้แบบประเมินพัฒนาการเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุงขึ้นในการประเมินพัฒนาการเด็ก เจ้าหน้าที่อนามัยได้เข้ามาช่วยเหลือให้คำแนะนำในการประเมินพัฒนาการเด็กแก่พี่เลี้ยงเด็กเป็นระยะๆ และได้ใช้ผลการประเมินมาใช้ปรับปรุงพัฒนาการเด็กให้ดีขึ้นเต็มตามศักยภาพ

2.2.1.6 การดำเนินงานด้านการดูแลเด็ก

ในการดำเนินงานด้านการดูแลเด็กนั้นประกอบด้วยการจัดอาหาร การจัดให้พักผ่อนนอนหลับ การทำความสะอาดร่างกาย การฝึกกิจวัตรประจำวัน การดูแลเมื่อเจ็บป่วย พี่เลี้ยงเด็กดำเนินการดังนี้

1) การจัดอาหารให้กับเด็ก ได้แก่ จัดบริการอาหาร 3 มื้อ คือ อาหารว่างเช้า อาหารกลางวัน และบ่าย โดยให้พี่เลี้ยงเด็กทำอาหารมาจากบ้านในตอนเช้า และมาอุ่นให้เด็กในเวลากลางวัน อาหารว่างนั้นเป็นผลไม้ตามฤดูกาล และขนมปัง ส่วนอาหารกลางวันส่วนใหญ่เป็นอาหารอ่อน เช่น แกงจืด และข้าวสวยหุงนุ่มๆ ข้าวต้ม โดยใช้ผักในท้องถิ่น เช่น พักทอง พัก ตำลึง บวบ แตงกวา

2) การดูแลเมื่อเจ็บป่วย มีการประสานงานกับสถานีอนามัยในการรักษา พยาบาลเบื้องต้น และรักษาอาการเจ็บป่วยตามความเหมาะสม หากกรณีที่เด็กมีอาการมาก เช่น ตัวร้อนมาก และอาเจียน จะโทรศัพท์ให้ผู้ปกครองมารับกลับบ้าน

3) การจัดการกับเด็กที่ร้องไห้ พี่เลี้ยงจะสร้างสัมพันธที่ดีโดยการโอบกอดเพื่อให้เด็กได้ผ่อนคลายสบายใจ และยอมรับกับสภาพการณ์ของการดูแลเป็นกลุ่ม เมื่อเด็กหยุดร้องแล้วชักจูงให้เด็กไปเล่นหรือทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เด็กสนใจต่อไป

4) การจัดการเวลานอน เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีพฤติกรรมนอนที่แตกต่างกันไป บางคนต้องได้ขวดนมจึงหลับ หรือต้องให้กล่อม หรืออุ้มไปมาสักพักหนึ่งถึงหลับได้ เด็กบางคนนอนเปล พี่เลี้ยงต้องคอยๆ ปรับให้นอนพื้น สำหรับเด็กตื่นก่อนในขณะที่เด็กคนอื่นหลับ พี่เลี้ยงจะให้ของเล่นที่เด็กเล่นเองได้เงียบๆ เช่น ให้ของเล่นนุ่มๆ หรือให้ออกไปเล่นด้านนอก

5) การให้อาหาร พี่เลี้ยงฝึกให้เด็กรับประทานอาหาร และนมเป็นเวลา และส่งเสริมให้เด็กช่วยตนเองในการรับประทานอาหาร

6) การขั้บถ่าย ฟี่เลี้ยงฝีกให้เด็กนั่งกระโถนสำหรับการปัสสาวะ และให้การเสริมแรงหากเด็กสามารถบอกได้ก่อนที่จะปัสสาวะหรืออุจจาระรดทางเกง โดยฟี่เลี้ยง จะฝีกขั้บถ่ายโดยการพาไปห้องน้ำโดยเฉพาะหลังตื่นนอน

7) การฝีกปฏิบัติกิจวัตรประจำวันี่ช่วยสนับสนุนสุขอนามัยทางร่างกาย ฟี่เลี้ยงฝีกการทำความสะอาด มือ หน้า ฟัน การรับประทาน การนอนและการขั้บถ่าย อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2.2.2 ผลการประเมินประสิทธิภาพของศูนย์พัฒนาศัทยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2.2.2.1 ผลการประเมินพัฒนาการเด็ก

ผู้วิจัยประเมินพัฒนาการเด็กโดยใช้แบบประเมินที่ผู้วิจัยได้ปรับปรุงจาก คุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ ต่ำกว่า 3 ปี กระทรวง ศึกษาริการ พ.ศ.2546 และประเมินพัฒนาการเด็กของเด็กทุกคนที่ ได้รับการดูแลจากศูนย์ฯ ระหว่างเดือนตุลาคม 2547 – 5 มีนาคม 2547 รวม 14 คน สรุปผลการ ประเมินได้ดังแสดงใน ตาราง 4

ตาราง 4 ผลการประเมินพัฒนาการเด็กระหว่างเดือนตุลาคม- เดือนมีนาคม

ที่	ชื่อ	อายุ	เพศ	การประเมินพัฒนาการ																											
				ตุลาคม				พฤศจิกายน				ธันวาคม				มกราคม				กุมภาพันธ์				มีนาคม							
				P	E	S	I	P	E	S	I	P	E	S	I	P	E	S	I	P	E	S	I	P	E	S	I				
1	ชั้น	7	ช	U	U	U	U	U	A	A	U	U	A	A	U	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
2	ออย	7	ช	A	A	A	A	A	A	A	A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
3	โอ	3	ช	A	A	A	A	A	A	A	A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
4	นาย	18	ช	A	A	A	A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
5	พลอย	18	ญ	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	A	A	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O	O			
6	เนอส	24	ญ	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
7	เฟ	18	ญ	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	O	O	O	O	O	O	O	O	-	-	-	-	-			
8	วิทย์	18	ช	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A			
9	เดีย	7	ช	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	A	A	-	-	-	-	-			
10	อาร์ม	17	ช	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A			
11	ปิม	21	ช	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	A	A	A			
12	เบล	14	ญ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	A	A	A			
13	เนย	15	ญ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A			
14	น้ำ	7	ญ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A			
รวม 14 คน อายุเฉลี่ย 13.8				4				4				4				7				9				7							

P = ร่างกาย (Physical) E = อารมณ์จิตใจ (Emotional) S = สังคม (Social) I = สติปัญญา (Intellectual)

O = สูงกว่าเกณฑ์ (Over average) U = ต่ำกว่าเกณฑ์ (Under average) A = เท่ากับเกณฑ์ (Average)

จากตารางแสดงว่าระหว่างเดือนตุลาคม 2547 – มีนาคม 2547 รวม 5 เดือนนี้ มีเด็กที่เข้ามาใช้บริการจากศูนย์ จำนวน 14 คน เป็นชาย 8 คน เป็นหญิง 6 คน เด็กจำนวน 7 คนมีอายุ 12 – 18 เดือน มีเด็กที่เข้าเรียนต่อเนื่องไม่ต่ำกว่า 3 เดือน จำนวน 9 คน จาก การประเมินพัฒนาการด้านร่างกายด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคมและด้านสติปัญญาของแต่ละคนสรุปได้ดังนี้

น้องชัน เป็นเด็กผู้ชาย อายุ 7 เดือน น้ำหนัก 9.5 กิโลกรัม สูง 73 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการตอนแรกพบว่าน้องชันมีน้ำหนัก และส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย แต่มีพัฒนาการทุกด้านต่ำกว่าวัย ซึ่งปกติแล้วเด็กอายุ 7 เดือน ควรลุกขึ้นนั่งเองได้ ยกตัวในท่าคลาน เอื้อมมือหยิบของเปลี่ยนมือถือของได้ แต่น้องชันยังแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นไม่ได้ ไม่กลัวคนแปลกหน้า ไม่ติดผู้เลี้ยงดูคือยายนุ้ย แสดงอารมณ์น้อยมาก ทำท่าทางเลียนแบบ ไม่เป็น ไม่ค่อยส่งเสียง เช่น ยังไม่พูดคุยกคนเดียว ไม่ทำเสียงหม่ำๆ เป็นต้น พี่เลี้ยงเด็กได้จัด กิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ให้เด็กกับน้องชันอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นทำให้ในเดือนที่ 2 น้องชันมีอายุ 8 เดือน น้องชันเริ่มนั่งเองได้ เริ่มแสดงอารมณ์ได้มากขึ้น เริ่มติดพี่เลี้ยง ยึดเก่งขึ้น ในเดือนต่อมาที่น้องชันมีอายุ 9 เดือน น้องชันมีพัฒนาการระดับเด็ก 8 เดือน เริ่มยกตัวในท่าคลานเป็น และเอื้อมมือหยิบด้วยมือข้างเดียวได้คล่องขึ้น รู้จักแสดงอารมณ์ดีใจ หัวเราะเก่งขึ้น ติดพี่เลี้ยงมาก ชอบสำรวจสิ่งของเข้าปาก สนใจรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ แต่ยังคงแสดงพฤติกรรมของเด็ก 9 เดือน ไม่ได้โดยเฉพาะด้านร่างกายและด้านสติปัญญา แต่มีพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจและสังคมดีขึ้น เช่น ผูกพันกับผู้เลี้ยงดูใกล้ชิด รู้จักทำตามใจตนเอง ให้ความร่วมมือในการแต่งตัว

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องชันในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ ระยะ 3 เดือนพบว่าน้องชันมีพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญายังไม่เป็นไปตามเกณฑ์แต่มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ส่วนพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจและสังคมดีขึ้นเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน

น้องออย เป็นเด็กผู้ชาย อายุ 7 เดือน น้ำหนัก 9 กิโลกรัม สูง 72 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการของน้องออยพบว่า น้องออยมีพัฒนาการสมวัยทุกด้าน กล่าวคือ ในเดือนที่ 7 น้องออย สามารถคลานได้ นั่งทรงตัวได้ เอื้อมมือหยิบของได้ เปลี่ยนมือถือของได้ ผูกพันกับย่า แต่เวลาที่ย่าเอามาส่งที่ศูนย์ฯ ก็ไม่ร้องไห้ และเริ่มติดพี่เลี้ยง รู้จักแสดงอารมณ์ ความรู้สึก เช่น ตกใจ ดีใจ ชอบพูดคุยก้อแอ้ และสำรวจสิ่งของโดยการเอาเข้าปาก เริ่มสนใจรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ของสิ่งของ ในเดือนที่ 8 น้องออยเริ่มคลานได้คล่อง สามารถเกาะยืนได้ และเริ่มเกาะเดิน มองตามของตก หยิบของใส่ให้ด้วย และหยิบออกได้ ติดพี่เลี้ยง ให้ความร่วมมือในการแต่งตัว ชอบฟังเสียงสูงๆ ต่ำๆ

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องออยในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ ระยะ 2 เดือนพบว่าน้องออยมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัยตามเกณฑ์มาตรฐาน

น้องโอ เป็นเด็กผู้ชายอายุ 3 เดือน น้ำหนัก 6 กิโลกรัม สูง 53 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการของน้องโอมีพัฒนาการสมวัย โดยในระหว่างเดือนที่ 3 สามารถขึ้นคอในท่าคว่ำได้ เหยียดขาขึ้นพื้นเมื่อจับยืน น้องโอเป็นเด็กยิ้มง่าย ร้องไห้บอกความต้องการ เมื่อหิวหรือเปียก ทำเสียง อ้อแอ้ได้ ในเดือนที่ 4 น้องโอเริ่มจำหน้ายายแม่น เริ่มคว้า ไขว่คว้า มองตามสิ่งที่เคลื่อนไหว ชอบฟังเสียงคน ชอบให้คนพูดหรือส่งเสียงพูดคุยด้วย

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องโอในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ ระยะ 2 เดือนพบว่าน้องโอมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัย ตามเกณฑ์มาตรฐาน

น้องนาย เป็นเด็กผู้ชายอายุ 18 เดือน น้ำหนัก 12 กิโลกรัม สูง 90 เซนติเมตร แม่น้องนายอายุ 18 ปี จากการประเมินพัฒนาการพบว่าน้องนายมีพัฒนาการสมวัย กล่าวคือ สามารถเดินไปข้างหน้า ถอยหลัง กระโดด ดึง – ผลัก สิ่งของได้ ช่วยเหลือตนเองในการกินอาหารได้ บอกชื่อและสีได้ รู้จักการขอ พูดได้ 2 พยางค์ ทำตามคำสั่งง่ายๆ ได้ เช่น หยิบของ ให้ได้ เรียกชื่อส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ ถอดดินสอสีขีดเขียนได้

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องนายในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ ระยะ 1 เดือนพบว่าน้องนายมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัย ตามเกณฑ์มาตรฐาน

น้องพลอย เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 18 เดือน น้ำหนัก 13 กิโลกรัม สูง 92 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการของน้องพลอยขณะที่น้องพลอยมีอายุ 18 เดือนพบว่าน้องพลอยมีพัฒนาการสมวัย แต่ในเดือนที่ 20 เป็นต้นมาน้องพลอยสามารถแสดงพฤติกรรมของเด็กวัย 25 – 26 เดือนได้ เช่น วิ่งคล่องแคล่ว เดินถอยหลังได้ ขึ้นบันไดได้ จับดินสอได้ถูกต้อง พูดเก่ง เล่นร่วมกับคนอื่นเป็น รู้จักขอและรู้จักให้ช่วยเหลือตนเองในการแต่งตัวได้ สนใจสิ่งของต่างๆ ได้นานกว่า 3 นาที ชอบฟังนิทาน ร้องเพลง รู้จักถามคำถาม ใคร อะไร เป็นต้น

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องพลอยในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ เดือนพบว่าน้องพลอยมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัยตาม เกณฑ์มาตรฐาน แต่ในเดือนที่ 3 น้องพลอยมีพัฒนาการทุกด้านสูงกว่าวัย

น้องเนอร์ส เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 24 เดือน แต่ตัวเล็ก น้ำหนัก 11 กิโลกรัม สูง 90 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการพบว่าน้องเนอร์สมีพัฒนาการทุกด้านสมวัย กล่าวคือ น้องเนอร์สสามารถวิ่ง เดิน ได้คล่องแคล่ว เดินถอยหลัง ขึ้นลงบันไดได้ จับดินสอได้ถูกต้อง พูดบอกความรู้สึกได้ มีความเป็นตัวของตัวเอง เล่นร่วมกับคนอื่นได้

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องเนอร์สในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ ระยะ 1 เดือนพบว่าน้องเนอร์สมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัย

น้องเฟ เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 18 เดือน น้ำหนัก 13 กิโลกรัม สูง 83 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการของน้องเฟพบว่า ในเดือนที่ 18 น้องเฟมีพัฒนาการสมวัย แต่ในเดือนที่ 20 เป็นต้นมาน้องเฟสามารถแสดงพฤติกรรมของเด็กวัย 25 – 26 เดือนได้ เช่น วิ่ง คล่องแคล่ว เดินถอยหลังได้ ขึ้นบันไดได้ จับดินสอได้ถูกต้อง พุดเก่ง เล่นร่วมกับคนอื่นเป็น รู้จักขอและรู้จักให้ช่วยเหลือตนเองในการแต่งตัวได้ สนใจสิ่งของต่างๆ ได้นานกว่า 3 นาที ชอบฟังนิทาน ร้องเพลง รู้จักถามคำถาม ใคร อะไร เป็นต้น

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องเฟในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ ระยะ 3 เดือนพบว่าน้องเฟมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัย ตามเกณฑ์มาตรฐาน แต่ในเดือนที่ 2 น้องเฟมีพัฒนาการทุกด้านสูงกว่าวัย

น้องวิทย์ เป็นเด็กผู้ชายอายุ 18 เดือน น้ำหนัก 11 กิโลกรัม สูง 85 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการของน้องวิทย์พบว่า ในเดือนที่ 18 น้องวิทย์สามารถเดินได้คล่องแคล่ว ทั้งเดินหน้าและถอยหลัง กระโดดสองขาได้ ขึ้นลงบันไดได้ ใช้ช้อนตักอาหารเองได้ ตีมน้ำจาก แก้วได้ รู้จักการขอ แต่ยังไม่ค่อยพุด ถ้าอารมณ์ดีจะยิ้ม ทำตามคำสั่งง่ายๆ ได้ เช่น ไปหยิบ แป้ง หยิบผ้า สามารถบอกและชี้ส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ ในเดือนที่ 19 -20 น้องวิทย์มีพัฒนาการด้านสติปัญญาดีขึ้น เช่นสามารถ ชีตเขียนเส้นต่างๆ ได้ ชอบฟังนิทาน พุดเก่งขึ้น ทำตามคำสั่งได้มากขึ้น

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องวิทย์ในภาพรวมพบว่าน้องวิทย์มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัย

น้องเตย์ เป็นเด็กผู้ชายอายุ 7 เดือน น้ำหนัก 8 กิโลกรัม สูง 70 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการพบว่าน้องเตย์สามารถนั่งทรงตัวได้ดี ลูกขึ้นนั่งเองได้ คลานได้ รู้จัก เอื้อมมือหยิบของข้างเดียว เปลี่ยนมือของได้ แสดงอารมณ์เปิดเผยตามความรู้สึก รู้จักพุดคุยคนเดียว ชอบสำรวจสิ่งของโดยเอาเข้าปาก ในเดือนที่ 8 น้องเตย์เริ่มคลานได้คล่อง เริ่มเกาะยืน ตบมือ โบกมือได้ เริ่มติดไฟเลี้ยง

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องเตย์ในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ ระยะ 3 เดือนพบว่าน้องเตย์มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัย

น้องอาร์ม น้องอาร์มเป็นเด็กผู้ชายอายุ 17 เดือน น้ำหนัก 11 กิโลกรัม สูง 85 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการด้านร่างกายพบว่าน้องอาร์มมีพัฒนาการด้านร่างกาย สมวัย โดยสามารถเดินไปข้างหน้าหน้า เดินถอยหลัง และก้มหยิบสิ่งของโดยไม่ล้มได้ สามารถ เดินขึ้นบันไดได้ น้องอาร์มมีพัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ และสังคมสมวัย กล่าวคือ สามารถ บอกความต้องการของตนเอง เช่น จี๋ อี หิว ไป และสามารถใช้อช้อนตักอาหารเองได้ รู้จักการขอ ตีมน้ำจากแก้วได้ น้องอาร์มมีพัฒนาการด้านสติปัญญาสมวัยโดยสามารถเลียนแบบคำพูดที่ผู้ใหญ่

พูด พยายามทำตามคำสั่ง เรียกหรือชี้ส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ ชีตเขียนเส้นต่างๆ ได้ วางของซ้อนกันได้

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องอาร์มในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ พบว่าน้องอาร์มมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัย

น้องบีม เป็นเด็กผู้ชายอายุ 21 เดือน หนัก 12 กิโลกรัม สูง 90 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการด้านร่างกายของน้องบีมพบว่าน้องบีมสามารถเดินไปข้างหน้า เดินถอยหลัง และกระโดดได้ สามารถหมุนมือ หมุนสิ่งของได้ดี น้องบีมมีพัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ และสังคมสมวัย กล่าวคือ สามารถบอกความต้องการของตนเองได้ เช่น นี่ อียากเล่น ไป และสามารถใช้ช้อนตักอาหารเองได้ รู้จักการขอ ดื่มน้ำจากแก้วได้ น้องบีมมีพัฒนาการด้านสติปัญญาสมวัยโดยสามารถเลียนแบบคำพูดที่ผู้ใหญ่พูด พยายามทำตามคำสั่ง เรียกหรือชี้ส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ ชีตเขียนเส้นต่าง ๆ ได้ วางของซ้อนกันได้

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องบีมในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ พบว่าน้องบีมมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัย

น้องเบล เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 14 เดือน หนัก 10 กิโลกรัม สูง 80 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการด้านร่างกายพบว่าน้องเบลมีพัฒนาการด้านร่างกายสมวัยโดย พบว่าน้องเบลสามารถเดินเองได้ ก้มลงหยิบของโดยที่ไม่ล้ม เล่นกลิ้งลูกบอลเบา ๆ ได้ น้องเบลมีพัฒนาการในด้านอารมณ์และจิตใจสมวัย กล่าวคือแสดงท่าทางพอใจเมื่อได้ยินเสียงเพลง ชอบร้องเพลง และดูซีดีการ์ตูน น้องเบลมีพัฒนาการด้านสังคมสมวัยโดยเริ่มช่วยเหลือตัวเองในการกิน การแต่งตัว รู้จักหวงของ น้องเบลมีพัฒนาการด้านสติปัญญาสมวัย โดยรู้จักชื่อตนเอง พูดเป็นคำๆ ได้มากขึ้น สนใจสำรวจสิ่งรอบๆ ตัว

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องเบลในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ พบว่าน้องเบลมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัยตามเกณฑ์มาตรฐาน

น้องเนย เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 15 เดือน หนัก 10.5 กิโลกรัม สูง 83 เซนติเมตร จากการประเมินพัฒนาการด้านร่างกายพบว่าน้องเนยมีพัฒนาการด้านร่างกาย สมวัยโดยสามารถเดินไปข้างหน้าหน้า เดินถอยหลัง และก้มหยิบสิ่งของโดยไม่ล้มได้ เริ่มหัดวิ่ง น้องเนยมีพัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ และสังคมสมวัย กล่าวคือ พยายามทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ชอบฟังเพลง เมื่อได้ยินเสียงเพียงจะโยกตัว เริ่มรู้จักช่วยเหลือตนเองในการรับประทานอาหาร พยายามที่ช่วยตัวเอง ดื่มน้ำจากแก้วได้ น้องเนยมีพัฒนาการด้านสติปัญญาสมวัยโดยรู้จักชื่อของตนเอง เข้าใจคำพูดง่ายๆ ได้ พูดได้ 1 พยางค์ เช่น ไป ไม่เอา ค่ะ ทำท่าทางเลียนแบบ เช่น บ้ายบาย เป็นต้น

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องเนยในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ พบว่าน้องเนยมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัยตามเกณฑ์มาตรฐาน

น้องน้ำ เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 7 เดือน น้ำหนัก 7 กิโลกรัม สูง 70 เซนติเมตร น้องน้ำค่อนข้างตัวเล็ก แต่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน มีพัฒนาการสมวัย สามารถนั่งทรงตัวได้ดี ลุกขึ้นนั่งเองได้ คลานได้ รู้จักเอื้อมมือหยิบของข้างเดียว เปลี่ยนมือของได้ แสดงอารมณ์เปิดเผยตามความรู้สึก รู้จัดพูดคุยกคนเดียว ชอบสำรวจสิ่งของโดยเอาเข้าปาก ในเดือนที่ 8 ก็เริ่มคลานได้คล่อง เริ่มเกาะยืน ตบมือ โบกมือได้ เริ่มติดพี่เลี้ยง

สรุปผลการประเมินพัฒนาการของน้องน้ำในภาพรวมระหว่างที่อยู่ที่ศูนย์ฯ พบว่าน้องน้ำมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัยตามเกณฑ์มาตรฐาน

กล่าวโดยสรุปการประเมินพัฒนาการพบว่า เด็กจำนวน 1 คน (ร้อยละ 7.14) มีพัฒนาการต่ำกว่าเกณฑ์ในทุกด้านในเดือนแรกและเริ่มมีพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคม เข้าสู่ระดับปานกลางในเดือนที่ 2 มีเด็ก 2 คน (ร้อยละ 14.28) มีพัฒนาการทุกด้านสูงกว่าเกณฑ์ทุกด้าน ส่วนเด็กอีก 11 คน (ร้อยละ 78.57) มีพัฒนาการเป็นไปตามเกณฑ์ สรุปได้ว่าศูนย์ฯ สามารถให้การส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้มีประสิทธิภาพ

2.2.2.2 ผลการประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการ ศูนย์ฯ

1) การดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน บุคลากรผู้บริหารจัดการ ศูนย์ฯ สามารถจัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายให้เป็นปัจจุบันได้ สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบการรับสมัครเด็กแก่ผู้ปกครอง ดำเนินการรับสมัครเด็ก ให้คำแนะนำในการกรอกใบสมัคร จัดทำทะเบียน จัดเอกสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

2) การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ สามารถตกแต่งศูนย์ฯ ให้สวยงาม ทำความสะอาด บำรุงรักษาอุปกรณ์ต่างๆ ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

3) การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ สามารถติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานีนมามัยเพื่อร่วมกันดูแลสุขภาพเด็ก สื่อสารให้ข้อมูลต่างๆ ของศูนย์ฯ กับผู้ปกครอง ตลอดจนสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครอง

4) การดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการ บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้กับเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินพัฒนาการเด็กเกือบทุกคนที่ศูนย์ฯ ให้การดูแล มีพัฒนาการทุกด้านเป็นไปตามวัย แม้จะมีเด็ก 1 คนที่มี

พัฒนาการแรกเร็วกว่าเกณฑ์ แต่เมื่อได้รับการส่งเสริมและพัฒนาการและการดูแลจากศูนย์ฯ ทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ และสังคม ในเดือนที่ 2 และ 3 เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน

5) การดำเนินงานด้านการดูแลเด็ก บุคลากรผู้จัดการจัดการศูนย์ฯ สามารถดูแลเด็กให้ได้รับประทานอาหาร นอนหลับพักผ่อน ขับถ่าย การทำความสะอาด การดูแลเด็กเมื่อขับถ่ายได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

จากผลการประเมินพัฒนาการเด็ก และผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ สรุปได้ว่าศูนย์ฯ ที่บริหารจัดการโดยบุคลากรในชุมชนสามารถดำเนินงานทุกด้านได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม แสดงถึงว่าบุคลากรผู้จัดการจัดการศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการศูนย์ฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ในการประเมินความความยั่งยืนของศูนย์ฯ นั้นผู้วิจัยประเมินจาก

1) ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

2) ความพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของบุคลากรผู้จัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้แก่ พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก

3) ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และประชาชนในชุมชน

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูล 2) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการด้านการบริหารทั่วไปของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และ 3) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลตามลำดับ

3.1.1 คุณลักษณะของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ตาราง 5 คุณลักษณะของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯดูแล และคณะกรรมการดำเนินการฯ จำแนกตามเพศ อายุ และอาชีพ

คุณลักษณะ		ผู้ปกครองฯ (n = 7)		คณะกรรมการฯ (n = 10)		รวม (n = 17)	
		จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%
เพศ	ชาย	-	-	6	60	6	35
	หญิง	7	100	4	40	11	65
รวม		7	100	10	100	17	100
อายุ	15-25	3	29	-	-	2	12
	26-35	2	43	-	-	3	18
	36-45	1	14	3	30	4	23
	46-55	1	14	1	10	2	12
	56-65	-	-	6	60	6	35
รวม		7	100	10	100	17	100
อาชีพ	รับจ้าง	5	71	1	10	6	35
	รับราชการ	-	-	2	20	2	12
	ค้าขาย	2	29	4	10	6	35
	การเกษตร	-	-	3	30	3	18
รวม		7	100	10	100	17	100

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองที่ให้ข้อมูลเป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่มีอายุ 26-35 (ร้อยละ 43) มีอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 71) ส่วนคณะกรรมการดำเนินการฯ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 60) มีอายุระหว่าง 55-65 ปี (ร้อยละ 60) ประกอบอาชีพค้าขาย (ร้อยละ 40) รองลงมาได้แก่การเกษตร (ร้อยละ 30) รับราชการ (ร้อยละ 20) และรับจ้าง (ร้อยละ 10)

3.1.2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไปของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ตาราง 6 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t เมื่อเปรียบเทียบกับระดับปานกลางของความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไปของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

การดำเนินงานด้านต่าง ๆ	ผู้ปกครองฯ			คณะกรรมการฯ		
	$\bar{X}$	S.D.	$t_{=3}$	$\bar{X}$	S.D.	$t_{=3}$
ด้านธุรการและการเงิน	4.28	.49	6.97**	4.30	.67	6.10**
ด้านบุคลากร	4.0	.64	4.10*	4.10	.57	6.13*
ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม	4.0	.92	15.74**	3.86	.53	5.21**
ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน	4.0	.58	4.58**	4.20	.79	4.81**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 6 แสดงว่าผู้ปกครองพึงใจต่อการดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ทุกด้านสูงกว่าระดับปานกลาง ($= 3$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นด้านบุคลากร ผู้ปกครองฯ มีความพึงพอใจสูงกว่าระดับปานกลาง ($= 3$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกับคณะกรรมการฯ มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน ด้านสถานที่ และสภาพแวดล้อมและด้านความสัมพันธ์กับชุมชนทุกด้านสูงกว่า ระดับปานกลาง ($= 3$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านบุคลากร คณะกรรมการฯ พึงพอใจสูงกว่าระดับปานกลาง ($= 3$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ศูนย์ฯ ดำเนินงานด้านการบริหารทั่วไปเป็นที่พึงพอใจของผู้ปกครองฯ และคณะกรรมการฯ

3.1.3 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการด้านการส่งเสริม พัฒนาการและการดูแลเด็ก

ตาราง 7 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t เมื่อเปรียบเทียบกับระดับปานกลาง
ของความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็กของ
ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

การดำเนินการด้านการส่งเสริม พัฒนาการและการดูแลเด็ก	ผู้ปกครองฯ			คณะกรรมการฯ		
	$\bar{X}$	S.D.	$t_{=3}$	$\bar{X}$	S.D.	$t_{=3}$
1. ด้านร่างกาย	3.92	.45	5.46**	4.05	.60	5.55**
2. ด้านอารมณ์/จิตใจ	4.14	.69	3.29*	4.10	.42	6.13**
3. ด้านสังคม	3.85	.69	4.38*	3.80	.57	6.00**
4. ด้านสติปัญญา	4.14	.69	4.38*	3.90	.32	9.00**
5. การจัดประสบการณ์	4.00	.82	3.24*	4.00	.67	4.74*
6. การปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงเด็ก	4.57	.46	9.04*	4.07	.68	8.91*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 7 แสดงว่าผู้ปกครองพึงพอใจต่อผลการพัฒนาด้านอารมณ์-จิตใจ สังคม
สติปัญญา การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กและการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงเด็กทุกด้านสูงกว่า
ระดับปานกลาง (= 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นพัฒนาการด้านร่างกาย
ที่ผู้ปกครองพึงพอใจสูงกว่าระดับปานกลาง (= 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
คล้ายกับคณะกรรมการฯ ที่พึงพอใจต่อพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา
ทุกด้านสูงกว่าระดับปานกลาง (= 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นด้านการจัด
ประสบการณ์ให้กับเด็กและการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงเด็ก คณะกรรมการฯ พึงพอใจสูงกว่าระดับ
ปานกลาง (= 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่าศูนย์ฯดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแล
เด็กเป็นที่พึงพอใจต่อผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแล และคณะกรรมการฯ

3.2 ความพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ผู้วิจัยประเมินความพึงพอใจต่อการทำงานของบุคลากรบริหารจัดการศูนย์ฯ ต่อการทำงานด้านสถานะของอาชีพ เงินเดือนที่ได้รับ ความมั่นคงในงาน สภาพแวดล้อมของความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชาที่บ้าน เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2547 ผู้วิจัยนำเสนอ

ผลการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนคือ 1) คุณลักษณะของบุคลากรบริหารจัดการศูนย์ฯ และ 2) ความพึงพอใจของบุคลากรบริหารจัดการต่อการทำงาน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

3.2.1 คุณลักษณะของบุคลากรบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ มี 2 คน คือ พี่เลี้ยงเด็กและผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก พี่เลี้ยงเด็กเป็นเพศหญิง อายุ 27 ปี สถานภาพสมรส สามีประกอบอาชีพรับจ้างขับรถ มีบุตร 1 คน อายุ 5 ปี ก่อนมาเป็นพี่เลี้ยง เคยไปทำงานโรงงาน มีรายได้ประมาณ 6,000 บาท/เดือน แต่หยุดงานก่อนมาเป็นพี่เลี้ยงประมาณ 4 เดือน จบการศึกษาระดับอนุปริญญา สาขาการอาหาร ส่วนผู้ช่วยเป็นเพศหญิงอายุ 42 ปี สถานภาพสมรส แต่ไม่มีบุตร จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ก่อนมาเป็นพี่เลี้ยงไม่ได้มีอาชีพอะไร

3.2.2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการทำงานของบุคลากรบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ดังเสนอในตาราง 8

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่องานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

ความพึงพอใจต่อการทำงานด้านต่าง ๆ	ความรู้สึกของพี่เลี้ยงที่มีต่อการทำงาน	ความรู้สึกของผู้ช่วยพี่เลี้ยงที่มีต่อการทำงาน
ความพึงพอใจต่อสถานะของอาชีพ - คิดว่าอาชีพพี่เลี้ยงเด็กมีเกียรติหรือไม่ - ชอบอาชีพเลี้ยงเด็กหรือไม่	- พ่อแม่เด็กจะเรียกครู - พ่อแม่เด็กเขาให้เกียรติดี - ชอบอาชีพนี้	- ผู้ปกครองให้เกียรติพูดจากับเราดี - เป็นอาชีพมีเกียรติ ผู้ปกครองให้เกียรติเรียกครูทุกคำ
ความพึงพอใจต่อเงินเดือนที่ได้รับ - เงินเดือนพอใช้หรือไม่ - พอใจกับเงินเดือนที่ได้รับหรือไม่	- เงินเดือน (4,100) ก็พอใช้ เพราะไม่ได้เดินทาง เมื่อก่อนได้มากกว่านี้แต่ไม่เหลือ นี้ได้ทำงานอยู่ในหมู่บ้าน ไม่ต้องแต่งตัว และมีรายได้พิเศษตอนเย็นก็พออยู่ได้	- ได้แค่นี้ (2,500 บาท) ก็พอใจปกติอยู่ที่บ้านก็ไม่ได้ทำอะไรไปเลี้ยงเด็กอย่างนี้ สนุกดีลดน้ำหนักไปในตัว
ความพึงพอใจต่อความมั่นคงในงาน - คิดว่างานที่ทำอยู่นี้มีความมั่นคงไหม	- อืม (ทำท่าคิด) ยังไม่ค่อยมั่นคง เพราะอบต. ยังไม่รับโครงการ รายจ่ายของศูนย์ฯ มีมากกว่ารายรับ แต่ตอนนี้ก็มีเด็กมากขึ้น ก็คิดว่าน่าจะอยู่ได้	- คิดว่าไม่ค่อยมั่นคงแต่ใน 1 ปีนี้ คิดว่ามั่นคง เพราะศูนย์ฯ มีกองทุนอยู่ พอหมดเงินกองทุนแล้วก็ไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไรร
ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของทำงาน - ชอบสถานที่ทำงานหรือไม่	- ชอบ เพราะว่าสถานที่สะอาด อากาศไม่ร้อน	- ชอบ ดีกว่าอยู่บ้าน ได้เลี้ยงเด็กแล้วสนุก
ความพึงพอใจต่อการทำงานด้านต่าง ๆ	ความรู้สึกของพี่เลี้ยงที่มีต่อการทำงาน	ความรู้สึกของผู้ช่วยพี่เลี้ยงที่มีต่อการทำงาน
ความพึงพอใจต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา - ทำงานกับพี่เลี้ยง(ผู้ช่วย) มีอะไรหนักใจหรือไม่ - ทำงานกับคณะกรรมการชุดนี้เป็นอย่างไรมีเรื่องหนักใจอะไรหรือไม่	- ทำงานกับพี่แหวผู้ช่วย) ก็ดี มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน คณะกรรมการฯ ลุงบวร (ผู้บริหารศูนย์ฯ) ก็มาดูแลเรื่อย ๆ ป้าบัวลา (ผู้บริหารศูนย์ฯ) ก็มาดูแลดี แต่หนูชอบทำงานกับพี่ตุ๊กตา (ผู้วิจัย) มากกว่า	- ทำงานกับเอ (พี่เลี้ยง) สบายใจ เพราะเขาขยันช่วยกันทำงาน คณะกรรมการก็ดี แวะเวียนมาดูบ่อย ๆ ทำให้ไม่โดดเดี่ยว

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของการสัมภาษณ์ความพึงพอใจด้านต่างๆ สรุปได้ว่า พี่เลี้ยงเด็กและผู้ช่วยมีความพึงพอใจสถานะของอาชีพ เงินเดือนที่ได้รับ สภาพแวดล้อมของการทำงาน และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา แต่ยังไม่ค่อยแน่ใจกับความมั่นคงของการทำงานนัก เนื่องจากศูนย์ยังเลี้ยงตัวเองไม่ได้ต้องอาศัยเงินกองทุนซึ่งคงต้องมีวันหมด แต่อย่างไรก็ตามก็มีความหวังว่าศูนย์จะดำเนินงานต่อไปได้เนื่องจากมีเด็กเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

3.3 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ

ตาราง 9 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t เมื่อเปรียบเทียบกับระดับปานกลาง ของความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ

การบริหารจัดการศูนย์ฯ	ผู้ปกครองฯ			คณะกรรมการฯ			ประชาชน		
	$\bar{X}$	S.D.	$t_{=3}$	$\bar{X}$	S.D.	$t_{=3}$	$\bar{X}$	S.D.	$t_{=3}$
ทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ฯ	4.43	.37	10.19**	4.23	.63	6.20**	4.42	2.22	4.04*
ประสิทธิภาพของศูนย์ฯ	4.07	.51	5.51*	4.18	.24	15.67**	3.91	.49	11.76**
การคงอยู่ของศูนย์ฯ	4.43	.45	8.40**	3.95	.64	4.67**	3.86	.68	8.03**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 9 แสดงว่า ผู้ปกครองมีทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ฯ และเชื่อมั่นว่าศูนย์ฯ จะคงอยู่ต่อไปสูงกว่าระดับปานกลาง (= 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีความเชื่อมั่นของต่อประสิทธิภาพของศูนย์ฯ สูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคณะกรรมการฯ มีทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ฯ มีความเชื่อมั่นต่อประสิทธิภาพของศูนย์ฯ และเชื่อว่าศูนย์ฯ จะคงอยู่ต่อไปสูงกว่าระดับปานกลาง (= 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้านประชาชนในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อประสิทธิภาพของศูนย์ฯ และเชื่อว่าศูนย์ฯ ควรจะอยู่ต่อไปสูงกว่าระดับปานกลาง (= 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ฯ ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ฯ สูงกว่าปานกลาง (= 3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กล่าวโดยสรุปทั้งผู้ปกครอง คณะกรรมการฯ และประชาชนในชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ฯ มีความเชื่อมั่นต่อประสิทธิภาพของศูนย์ฯ และเชื่อมั่นว่าศูนย์ฯ จะคงอยู่ต่อไป

จากการประมวลผลการวิเคราะห์ความยั่งยืนจาก ความพึงพอใจและความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล พบว่าทั้งสองกลุ่มพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และมีความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ ประชาชนในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์ฯ บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้แก่ พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก มีพึงพอใจในการทำงานในศูนย์ฯ จึงสรุปได้ว่าศูนย์ฯ ที่ชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นมานี้มีแนวโน้มของความยั่งยืน

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเป็นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในพื้นที่ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี การวิจัยนี้ได้พัฒนาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลและดำเนินการจัดการศึกษาโดยใช้ฐานความคิดของชุมชนมาประสานในการจัดการศึกษา ซึ่งไม่เพียงทำให้ชุมชนได้มีโอกาสจัดการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของตนเอง แต่ยังได้แสดงถึงว่าคนในชุมชนมีศักยภาพในการร่วมมือกันจัดการศึกษาในระดับก่อนวัยอนุบาลของตนเองด้วยการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาของตนเองโดยตนเองและเพื่อตนเอง ซึ่งมีบทสรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

บทสรุป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยนี้มีความมุ่งหมาย 3 ประการดังนี้

1. เพื่อศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล
2. เพื่อศึกษาการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ตลอดจนประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน
3. เพื่อศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research Methodology) โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ซึ่งมีการดำเนินงานและผลการดำเนินงานโดยสรุปดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

ผู้วิจัยศึกษาศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน โดยคัดเลือกจากพื้นที่กรณีศึกษาที่มีความเป็นไปได้ในการศึกษาจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ชุมชนตำบลบางพลี อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี และตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จากการคัดเลือกโดยใช้เกณฑ์ 5 เกณฑ์ คือ ความสะดวกในการเข้าพนักอาศัย จำนวนประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาล เวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน

ปัญหาการขาดผู้เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาล การสนับสนุนของผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรีเป็นกรณีของการศึกษา

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนพบว่า ชุมชนตำบลกกโกมีลักษณะผสมผสานระหว่างชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง มีประชากรจำนวน 6,262 คน มีรายได้เฉลี่ย 20,000 บาท/คน/ปี สภาพสังคมประกอบด้วยโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง วัด 7 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอายุ 3 ปี 1 แห่ง ในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น การประกอบอาชีพ การเมืองท้องถิ่น กลุ่มผู้นำในชุมชน และ การให้การศึกษาแก่บุตรหลาน เป็นต้น

จากการศึกษาคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ได้แก่ การรวมกลุ่มกันทำงาน การจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง และการแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่า คุณลักษณะเหล่านี้มีอยู่แล้วในชุมชน ดังจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมการดำเนินงานในลักษณะกลุ่มของชุมชน เช่น การร่วมกันจัดงานลอยกระทง การจัดงานวันสงกรานต์ การจัดงานบอลล์เพื่อหารายได้ให้กับโรงเรียนวัดดงน้อย การจัดผ้าป่าสามัคคีเพื่อสมทบทุนก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนวัดดงน้อย เป็นต้น แต่การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลอย่างพึ่งตนเองยังไม่มีดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลโดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลกกโก (อบต.) จัดประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนจากภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดงน้อย หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลกกโก เพื่อเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลด้วย 3 เทคนิคได้แก่ 1) เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลและรับรู้ปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน 2) เทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) เพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาล บนพื้นฐานของการยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน ก่อให้เกิดการสร้างข้อผูกพันให้กับตนเองในการแก้ไขปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล 3) เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ชุมชนรู้จักแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อทำให้โครงการประสบความสำเร็จ

ผลจากการ

ประชุมครั้งนี้ที่ประชุมมีมติร่วมกันที่จะดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ในชุมชน และผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้ร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

จากการประเมินคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของนิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 3 คน ตามหัวข้อการสังเกตที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง พบว่า ชุมชนมีคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลในชุมชน ได้แก่ 1) เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็ก ก่อนวัยอนุบาล 2) ตระหนักและรับรู้ปัญหาการเลี้ยงเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน 3) มีความพยายาม แก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยการแสวงหาความรู้หรือความช่วยเหลือจากแหล่งต่างๆ 4) มีการ ดำเนินงานลักษณะกลุ่ม และจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วมโดยการร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจ ร่วมวางแผน 5) มีการกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการทำงาน 6) มีความพยายาม พึ่งตนเองโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้สรุปได้ว่าชุมชนมีความพร้อมในการมีส่วนร่วม และพึ่งตนเองในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล

ตอนที่ 2 การศึกษาการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพ เด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน

คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้พัฒนา องค์ความรู้ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล การบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และการบริหารโครงการ โดยการศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับผู้วิจัย เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์ พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนโครงการ จัดทำโครงการ นำเสนอ โครงการต่อสภาตำบล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพ เด็กก่อนวัยอนุบาลตามลำดับ จากนั้นคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการจัดตั้ง ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้ร่วมกันวิเคราะห์โครงการ จัดทำแผนปฏิบัติการ และปฏิบัติตามแผนโดยการบูรณาการองค์ความรู้เรื่องการจัดตั้งศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัย อนุบาล การบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดย คำเนิ่งถึงการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งสถานที่ งบประมาณ และบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

การดำเนินการจัดศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนนั้นเป็นการดำเนินการโดยอาศัยความร่วมมือ ความสามารถ ความพยายาม และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชา ความรู้หรือด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดก่อน เช่น สถานที่ ชุมชนได้ใช้อาคารเรียนหลังเก่าโรงเรียนวัดดงน้อย ปรับปรุงเป็นสถานที่ทำการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้จัดหาบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่เป็นคนในชุมชน และจัดหางบประมาณ ดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยการทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา เป็นต้น

หลังจากที่ศูนย์พร้อมเปิดให้บริการ ผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้ดำเนินงานด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านธุรการและการเงิน ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการการดูแลเด็ก โดยใช้หลักการบริหารการศึกษาซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ผสมผสานกับองค์ความรู้เดิมของตนบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้อย่างมีประสิทธิภาพดังจะเห็นได้จากผลการประเมินพัฒนาการเด็กเปรียบเทียบกับ

คุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 พบว่า เด็กก่อนวัยอนุบาลที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลให้การดูแลทั้ง 14 คนได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม และเด็กจำนวน 13 คน มีพัฒนาการเป็นไปตามเกณฑ์ แม้ว่าเด็ก 1 คนจะยังมีพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์แต่เมื่อเปรียบเทียบพัฒนาการหลังแรกเข้ากับกลังจากได้รับการดูแลจากศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล พบว่าเด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจไปในทางที่ดีขึ้นจนอยู่ในเกณฑ์ปกติในเดือนที่ 2 และ 3 และจากการสังเกตการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้จัดการจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ด้านธุรการและการเงิน ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กและด้านการดูแลเด็ก พบว่าบุคลากรผู้จัดการจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลสามารถดำเนินงานด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ธุรการ และการเงิน ความสัมพันธ์กับชุมชน การส่งเสริมพัฒนาการ และดูแลเด็กได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่บริหารจัดการโดยคนในชุมชนนั้นมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 การศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

หลังจากที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดำเนินการไป 5 เดือนผู้วิจัยได้ประเมินความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จาก

3.1 ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการฯ พบว่าทั้งผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และ

คณะกรรมการดำเนินการฯ พึงพอใจต่อการดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน บุคลากร สถานที่ และสภาพแวดล้อม การส่งเสริมพัฒนาการ และการดูแลเด็กของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

3.2 ความพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล พบว่า บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

3.3 ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการฯ และประชาชนในชุมชน พบว่า ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการฯ และประชาชนในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

จากการประมวลผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจและความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลพบว่าทั้งสองกลุ่มมีความพึงพอใจและมีความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จากการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของประชาชนพบว่าประชาชนในชุมชนเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และจากการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล พบว่า ผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีความพึงพอใจในการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จึงสรุปได้ว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีแนวโน้มของความยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเป็นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในพื้นที่ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัยและตอบคำถามของการวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล

จากการศึกษาพบว่าคุณลักษณะพื้นฐานของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ได้แก่ การรวมกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมในลักษณะของความร่วมมือ การดำเนินกิจกรรมอย่างพึ่งตนเอง และการแสวงหาการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง มีอยู่แล้วในชุมชน ดังจะเห็นได้จากการร่วมกันประกอบกิจกรรมในงานบุญประเพณีต่างๆ การร่วมกันประกอบกิจกรรมกลุ่ม กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น แต่ยังไม่มีการจัดสร้างขึ้นในการร่วมกันจัดการศึกษาอย่างพึ่งตนเองที่เป็นรูปธรรม

เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล โดยการนำคนในชุมชนซึ่งรู้จักสภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมเข้ามารับรู้ปัญหาผ่านกระบวนการศึกษาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) และมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนค้นพบ บนพื้นฐานของการยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน ทำให้การระดมสมองเพื่อการแก้ไขปัญหา เป็นไปในลักษณะสร้างสรรค์และรับผิดชอบ ก่อให้เกิดข้อผูกพันเฉพาะตัว (Personal Commitment) กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เทคนิค A-I-C จึงเป็นกระบวนการวางแผนที่มอบอำนาจการตัดสินใจให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนใกล้ชิดกับโครงการ และที่สำคัญอย่างยิ่งกระบวนการวางแผนนี้เกิดขึ้นท่ามกลางผู้นำชุมชนหลายกลุ่ม อาทิเช่น นายก อบต. สมาชิก อบต. หัวหน้าสถานีอนามัย ผู้อำนวยการโรงเรียน และตัวแทนกลุ่มชุมชนต่างๆ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ความพร้อมในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลโดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลจึงเกิดขึ้น

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลสามารถสร้างขึ้นมาได้

2. การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน

จากการวิจัยพบว่าชุมชนสามารถรับการพัฒนาให้มียอดความรู้ในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลได้ ทั้งยังสามารถบูรณาการองค์ความรู้ใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชุมชนมีแนวทางในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างพึ่งตนเองโดยการปรับใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ในการจัดหาสถานที่เพื่อใช้เป็นที่พักศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ชุมชนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่คืออาคารเรียนหลังเก่าของโรงเรียนวัดดงน้อยซึ่งเป็นโรงเรียนในชุมชนเป็นศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยการปรับปรุง ต่อเติมให้เหมาะสมโดยไม่ต้องสร้างอาคารใหม่ ชุมชนพยายามใช้ไม้ซึ่งเป็น

ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งไม่ต้องซื้อหาแทนการใช้รัฐ ทุน ที่ต้องใช้เงินซื้อหา การประยุกต์ใช้ วัสดุสิ่งของที่มีอยู่ เช่น การใช้บ้านหน้าต่างที่ไม่ใช้แล้วมาปรับเป็นชั้นวางของ การทำเปลนอนให้ เด็ก การใช้เสื่อน้ำมันปูพื้นแทนการปูกระเบื้อง เป็นต้น ในการจัดหางบประมาณเพื่อนำมาใช้ใน การดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลซึ่งศูนย์ขาดแคลนนั้น ชุมชนสามารถใช้ วิธีการระดมทุนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา ซึ่งนอกจากจะทำให้ ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีงบประมาณมาใช้ในการดำเนินการของศูนย์แล้ว ยัง เป็นการประชาสัมพันธ์ และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดความรู้สึกเป็น เจ้าของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลร่วมกันอีกด้วย ส่วนการจัดหาบุคลากรผู้บริหาร จัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลนั้น คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหาร จัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กที่คิดว่า เหมาะสมกับการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก เช่น เป็นเพศหญิง อายุ 25 ปีขึ้นไป หากมี บุตรแล้วจะพิจารณาเป็นพิเศษ เป็นต้น และได้กำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมซึ่งเป็นการเอื้อให้คน ในชุมชนของตนเป็นผู้ดูแลเด็ก เช่น ผู้สมัครต้องเป็นคนในชุมชนนี้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการ ส่งเสริมการมีงานทำในชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ว่าบุตรหลานของตนมีความปลอดภัย ภายใต้การดูแลของ คนในพื้นที่ที่เปรียบเสมือนเครือญาติ

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อชุมชนมีความรู้ในงานที่จะทำประกอบกับมีความ พร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ชุมชนจะนำองค์ความรู้ใหม่มาบูรณาการกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการพัฒนาตนเองของ ชุมชน

3. ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดย บุคลากรในชุมชน จากการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล พบว่า บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัย อนุบาล จำนวน 2 คน ได้แก่พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก สามารถดำเนินงานบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลทุกด้านได้ด้วยตนเอง ทั้งในด้านการบริหารทั่วไป และ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก เช่น ในการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก สามารถดูแลรักษาความสะอาด ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งให้ศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลสะอาดและสวยงามรวมทั้งสามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ใน ชุมชนมาใช้ตกแต่งสถานที่ได้อย่างเหมาะสม ในการดำเนินงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น เนื่องจากพี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กเป็นคนในชุมชน จึงรู้จักกับผู้ปกครองเด็กเป็นการ ส่วนตัว และสามารถประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ กลุ่มบุคคล บุคคลในชุมชนได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล กับชุมชน ในด้าน

การดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก สามารถจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้เป็นปัจจุบัน สามารถดำเนินการด้านเอกสารได้อย่างเรียบร้อย ในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดู พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก ดำเนินการโดยผสมผสานองค์ความรู้ระหว่างการเลี้ยงดูเด็กตามหลักวิชาการ ประยุกต์กับการดูแลเลี้ยงดูตามวิถีประชาชนของคนในชุมชนดูแลอย่างใกล้ชิดประดุจเป็นลูกหลานของตน ให้ความรัก ความอาทร เอาใจใส่ นอกเหนือจากความรู้ทำให้เด็กมีการเจริญเติบโตเต็มตามศักยภาพ

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่บริหารจัดการโดยบุคลากรในชุมชนนั้นมีประสิทธิภาพ

4. ความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จากการประเมินประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของบุคลากรในชุมชน พบว่า บุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์สามารถดำเนินงานด้านสถานที่ ธุรการและการเงิน ความสัมพันธ์กับชุมชน การส่งเสริมพัฒนาการ และดูแลเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังพบว่า ผู้ปกครองที่ส่งเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีความพึงพอใจต่อการใช้จ่ายเงินของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล พึงพอใจต่อคุณลักษณะบุคลิกภาพของพี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กทั้งทฤษฎี ทำทาง การแสดงออก ความตั้งใจและทุ่มเทในการดูแลเด็ก และการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครอง ทำเลที่ตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ความสะอาดปลอดภัย และความเหมาะสม ของอาคารสถานที่ ตลอดจนคุณภาพและความเพียงพอของอาหารกลางวันเด็ก ทั้งยังพึงพอใจต่อพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก ส่วนบุคลากรผู้บริหารศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้แก่ พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก มีความพึงพอใจในการทำงาน ทั้งด้านสถานะของอาชีพ สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน ด้านนอกจากนี้ผู้ปกครองที่นำเด็กก่อนวัยอนุบาลมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และประชาชนในชุมชน ยังมีทัศนคติที่ดีต่อศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเห็นว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มีการดำเนินงานที่น่าเชื่อถือ และเชื่อมั่นว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลจะสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นหากความต้องการผู้ดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลยังมีอยู่จึงทำให้คาดการณ์ได้ว่า การดำเนินการที่ต่อเนื่องของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีความเป็นไปได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยการจัดตั้งและการดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ด้านการนำไปใช้ และด้านการวิจัยดังนี้

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาลในการวิจัยนี้เป็นการจัดการศึกษาที่ริเริ่มและดำเนินการจากภาคประชาชน เป็นการใช้ฐานคิดของชุมชนมาประสานในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล ข้อเสนอแนะต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะที่มุ่งหวังให้หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย นำข้อเสนอแนะนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาล หรือการจัดการศึกษาระดับอื่นๆ ต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านนโยบายดังนี้

1. ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนริเริ่มการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาลอันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบและการระดมทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้เกี่ยวข้องควรเริ่มจากการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองโดยการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล และกระตุ้นให้ชุมชนรับรู้ปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน ซึ่งให้ผลกระทบของการที่เด็กไม่ได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา วางแผน และประเมินผลตลอดจนการแสวงหาความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ความสำเร็จของการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองนี้จะส่งผลต่อความร่วมมือและความพยายามในการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จในเวลาต่อมา

2. ควรมีการพัฒนาองค์ความรู้ในการดำเนินงานควบคู่สนับสนุนส่งเสริมให้ดำเนินการอย่างพึ่งตนเอง เพราะการมีองค์ความรู้ในการทำงานและการสนับสนุนให้ใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้ชุมชนเห็นความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในพลังผลักดันให้ชุมชนมีมุ่งมั่นในการดำเนินงาน ดังนั้นหน่วยงานหรือผู้ส่งเสริมการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมควรพัฒนาสิ่งเหล่านี้ควบคู่ไปกับการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ การพัฒนาองค์ความรู้ทำได้โดยการนำชุมชนไปศึกษาดูงาน การบรรยายสรุป การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

3. จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าพลังชุมชนสามารถจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลได้ด้วยตนเอง แต่มีปัญหาในการจัดสรรงบประมาณในการริเริ่มดำเนินโครงการหากชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในบางส่วน ซึ่งอาจจะไม่ใช่จากองค์กรบริหารส่วนตำบลจะทำให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

4. จากการวิเคราะห์งบประมาณที่ใช้ในการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในกรณีศึกษา พบว่า งบประมาณในการจัดตั้งนั้นขึ้นอยู่กับสภาพอาคารและปริมาณการปรับปรุง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนับสนุนการปรับปรุงสถานที่เป็นเงิน 24,000 บาท ส่วนอุปกรณ์ต่างๆ บางส่วนนั้นชุมชนได้ร่วมกันบริจาค บางส่วนผู้วิจัยได้จัดหามาให้ ในด้านงบประมาณดำเนินการนั้นศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีรายจ่ายคงที่ (Fixed costs) เดือนละ 6,700 บาท จำแนกเป็นเงินเดือนพี่เลี้ยงเด็ก 4,100 บาท เงินเดือนผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก 2,500 บาท มีรายจ่ายแปร (Variable costs) เดือนละ 1,400 บาท จำแนกเป็น ค่าอาหาร และ 700 บาท ค่าไฟ 300 บาท และค่าวัสดุอุปกรณ์ 400 บาท ซึ่งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลจะมีรายรับจากการเก็บค่าบริการจากเด็กคนละ 500 บาท/เดือน ดังนั้นหากศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีเด็กจำนวน 16 คน ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลจะเลี้ยงตัวเองได้ แต่อย่างไรก็ตามในช่วงแรกของการดำเนินงานต้องมีการลงทุน การลงทุนด้านงบประมาณดำเนินการส่วนที่ขาดนี้คาดว่าจะใช้เวลาประมาณ 1 ปี หลังจากนั้นศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีงบประมาณที่สมดุลเป็นอย่างน้อย ซึ่งเห็นว่าการส่งเสริมการจัดตั้งและการดำเนินการศูนย์ พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลตามแนวทางของการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนที่ ผู้วิจัยได้บุกเบิกไว้นี้จะเป็นการดำเนินการที่จะเป็นการหยั่งงบประมาณและส่งผลดีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติในระยะยาว

ข้อเสนอแนะด้านการนำไปใช้

การนำแนวคิดการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ไปใช้กับชุมชนที่มีลักษณะคล้ายกับชุมชนกรณีศึกษาไปใช้นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการดังนี้

1. การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลต้องคำนึงถึงประโยชน์ของคนในชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชนและเป็นของชุมชน
2. การสร้างเจตคติในเชิงบวกแก่ผู้ปกครองในชุมชนที่อยู่ในชนบทแสดงถึงความสำคัญและความถูกต้องในการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาลซึ่งเป็นรากฐานเบื้องต้นที่สำคัญในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การส่งเสริมให้มีศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ในแต่ละชุมชนจะช่วยให้แม่บ้านสามารถออกไปประกอบอาชีพของตนเองได้

ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวทางการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน โดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านการวิจัยบางประการดังนี้

1. การวิจัยนี้เป็นการศึกษากับชุมชนกรณีศึกษาเพียงชุมชนเดียว ควรจะมีการศึกษากับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากชุมชนกรณีศึกษานี้ เช่น เปรียบเทียบผลการดำเนินการและความยั่งยืนระหว่างชุมชนเมือง และชุมชนชนบท หรือระหว่างท้องถิ่นที่มีความพร้อมด้าน บุคลากร งบประมาณมากกับงบประมาณน้อย เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำผลการศึกษาไปใช้ให้กว้างขวางมากขึ้น

2. ควรมีการการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนอื่น ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล สุดประเสริฐ. (2540). การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เจ เอ็น ที.
- กรมวิชาการ. (2543). คู่มือการใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กรมสามัญศึกษา. (2543). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : กลุ่มวิจัยและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- กรรณิการ์ ชมดี. (2524). การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. (สังคมศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- กระทรวงมหาดไทย. (2536). แนวทางการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน. กรุงเทพฯ : มปท.
- กระทรวงมหาดไทย. (2542). แนวทางการปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนปี 2542. กรุงเทพฯ : กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์; กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข. (2547, 28 ธันวาคม). ข้อตกลงความร่วมมือการดำเนินการโครงการศูนย์เลี้ยงเด็ก เพื่อผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบกิจการและชุมชนระหว่างกระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และ กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). การพึ่งตนเอง : ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2531, กรกฎาคม). “การทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : คืออะไรและทำอะไร,” สังคมพัฒนา. 16(1-2) : 14-35.
- กิตติมา ปรีดีติลล. (2530). ทฤษฎีการบริหารองค์กร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กุศล สุนทรธาดา และคนอื่นๆ. (2542). ทบทวนสถานการณ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

- กุศล สุนทรธาดา; และจิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2544). *รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย*. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545, มีนาคม). ดัชนีชุมชนยังยืนต้องวัดที่การถักทอและสานต่อ. *วารสารเศรษฐศาสตร์*. 41(3) : 17-20.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2539). *การทำงานของสตรีกับความต้องการผู้ดูแลเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนอนุบาล*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขนิษฐา เทวินทรภักดี. (2528). “ความสำคัญของการจัดสถานเลี้ยงเด็กในชุมชน,” ใน *การจัดสถานเลี้ยงเด็กในชุมชน*. หน้า 1-95. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545ก). *รูปแบบการให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองการเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟิค.
- _____. (2545ข). *มาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- _____. (2546). *ตัวบ่งชี้การพัฒนาคุณภาพเด็กตามมาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี (ในสถานรับเลี้ยงเด็ก)*. นนทบุรี : โรงพิมพ์เจริญผล.
- คณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 2545-2549*. กรุงเทพฯ : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.
- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2539, ตุลาคม-ธันวาคม). ข้อสังเกตเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารเศรษฐศาสตร์*. 1 (2) : 6-11.
- จันเพ็ญ ชูประภาวรรณ . (2545, กันยายน). บทสัมภาษณ์. *สานปฏิรูป*. 3(4) : 67-73.
- จ่านงค์ กิติศิริ. (2532). *การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : โอเดียน.
- จรัส มาศวรรณ. (2538). *ความพึงพอใจของลูกค้าต่อการให้บริการด้านเงินฝากของ ธ.ก.ส. สาขาโยธธ. ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต. (พัฒนาสังคม)*. กรุงเทพฯ : สถาบันนิติพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). *การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : เอกสารประกอบการเรียนภาควิชาพัฒนาชุมชน, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุมพล สัตยาภรณ์. (2542). *ทัศนะของลูกค้าต่อการให้บริการด้านเงินฝากของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร : ศึกษาเฉพาะกรณีสาขาสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา*. ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต. (พัฒนาสังคม).

- กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2527). “การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท”, ใน การบริหารงานพัฒนาชนบท. จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ฉันทนา จารูวร. (2546). ความพึงพอใจและพฤติกรรมของลูกค้าต่อการให้บริการของธนาคาร ดีบีเอสไทยท努 จำกัด (มหาชน) ในเขตกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีสาขาารจักร. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). บ้านกับเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โณมสมร เหลือโกศล. (2532). ค่านิยมพื้นฐานเรื่องการพึ่งตนเองกับการอบรมเลี้ยงดู. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ชนะ กล้าชิงชัย. (2541). ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการบริการของธนาคารไทยพาณิชย์: สาขาบึงบูรณ์ จังหวัดศรีสะเกษ. ภาคนิพนธ์พัฒนาบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยยศ อิมสุวรรณ. (2544, กันยายน). “การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, ใน วารสาร การศึกษานอกโรงเรียน. 4(7) : 27-30.
- ชาติ มะระแสง. (2529, กันยายน). นานาทศนะ. สังคมพัฒนา. 1(13) : 24-37.
- ชื่น ศรีสวัสดิ์. (2532). การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชนบท : กรณีศึกษาบ้านคงเค็ง และบ้านชุมแสง อ.จอมพระ จ.สุรินทร์. ปรินญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชุติมา ปานผา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วาสนา ชัตติยวงษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 132 หมู่ 2 ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2546
- ชูชาติ พวงสมจิตร. (2540). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. ปรินญาคูศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ดุษฎี โยเหลา; และคนอื่นๆ. (2544). การศึกษาฉันทามติเกี่ยวกับการจัดการสถานเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- เดือนเพ็ญ ศังขฤกษ์. (2528). “การจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กอ่อนในชุมชน”, ใน *การจัดสถานเลี้ยงเด็กในชุมชน*. หน้า 300-340. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โตแมน, เกเลน. (2530). *ให้ลูกน้อยเป็นอัจฉริยะด้วยการอ่าน*. แปล/เรียบเรียง โดย สันต์สิงห์ภักดี. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ. (2534). *การพัฒนาเชิงปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- ธโรธร ตู่ทองคำ. (2545). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับแนวทางการพึ่งตนเอง. *รัฐสภา*. 50 (2) : 53-74.
- ธวัชรรัตน์ ฤกษ์รัตน์. (2542). *ความพึงพอใจของลูกค้าต่อการให้บริการของธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) หลังการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปฏิบัติงานของสาขา : ศึกษาเฉพาะกรณี สาขายะลา*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. (2544). *การวางแผนอย่างมีส่วนร่วม ด้วยกระบวนการ A-I-C*. สืบค้นเมื่อ : พฤษภาคม 23, 2003.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). *จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ*. เชียงใหม่ : สำนักงานโครงการพัฒนาที่ราบสูงไทย-เยอรมัน.
- น้อย บัวศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วาสนา ขัตติยวงษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 4 ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี . เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2546
- นิพนธ์ เสือก้อน. (2545). *การศึกษาความเป็นหุ้นส่วนการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน*. ปรินิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน”, ใน *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- นิรันดร์ ละม้ายศรี. (2541). *ความสัมพันธ์ระหว่างงานหัตถกรรมพื้นบ้านกับการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือนของชาวบ้านอำเภอเขวาสันติสุขจังหวัดชัยภูมิ*. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) โครงการสหวิทยาการ. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- บัญญัติ แก้วส่อง. (2531). *รูปแบบทางสังคม-จิตวิทยาสำหรับการอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา*. ปรินิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต (พัฒนบริหารศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญนาถ ตีวกุล. (2543). *ชนบทไทย : การพัฒนาสู่ประชาสังคม*. กรุงเทพฯ : มปป.

- เบญจพรรณ เอกะสิงห์; เมธี เอกะสิงห์; และ ธันยา พรหมบุรณย์. (2544). *ตัวชี้วัดความยั่งยืนของระบบเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติบนที่สูง : มุมมองทางเศรษฐกิจ สังคม*. เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุศรินทร์ แสนหล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วาสนา ชัตติยวงษ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 2 ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี. เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2546
- ประกอบ คุณารักษ์; และคนอื่นๆ. (2531). *โครงการการศึกษาเรื่องรูปแบบของความร่วมมือขององค์กรชุมชน (คณะกรรมการการศึกษา)ต่อการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา : รายงานฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ : รายงานผลการวิจัยและพัฒนาเสนอต่อธนาคารโลก และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ประภาศรี พัทธสินสุข. (2532). *การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสุพรรณบุรี*. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ประวีณ รอดเขียว. (2529). *ทัศนคติต่อการพึ่งตนเองของประชาชนในเขตบริการของโรงเรียนในโครงการทดลองของโรงเรียนมัธยมจังหวัดลำปาง*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- _____. (2542, มีนาคม). *แนวคิดเกี่ยวกับการระบบพัฒนาการเรียนรู้*. *สานปฏิรูป*. 2 (15) : 31-33.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2528). *รายงานวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปราณี หมอนทองแดง. (2534). *ทิศทางการพึ่งตนเองในสังคมที่กำลังเปลี่ยนไป : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสองแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร; และคนอื่นๆ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรประไพ อุทะนุต. (2542). เอกสารการนิเทศการเรียนการสอน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมวดสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน พุทธศักราช 2530. กรุงเทพฯ : ชุมชนอักษร.

พรประภา สินธุนาวา. (2533). การศึกษาการพึ่งตนเองของชุมชนโดยแนววัฒนธรรมชุมชน เพื่อการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านพะเพ็นคี ตำบลองค์พร อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ประยุต ประยุตโต). (2543). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พวงรัตน์ เกษรแพทย์. (2543). การวางแผนกลยุทธ์สำหรับนักการศึกษา. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

พันทิพย์ รามสูต. (2540). การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : พี.เอ.ลีฟวิ่ง.

พิเชียน ลิ้มปี่หวังอยู่. (2531). การพึ่งตนเองของประชาชนในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ : ศึกษากรณีโครงการอาหารหลวงสำเร็จรูป อำเภอทะเลสาบทราย จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์มนุษยศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). ประชาคมตำบล : หมายเหตุจากนักคิด. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. (2531). การมีส่วนร่วมของประชาชน. วารสารพัฒนาชุมชน. 27 : 24-30

ไพโรจน์ ภัทรานากุล. (2545). ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน : ตามกรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ. พัฒนบริหารศาสตร์. 45(3) : 1-70.

ภักดี ตันยพงศกร. (2539). พฤติกรรมการใช้บริการและความพึงพอใจของลูกค้าต่อการบริการของธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด(มหาชน) สาขาซอย หนองจิก จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2539). จิตวิทยาการบริการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : สาขาคณะวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- มันทนา ท่วมยิ้ม. (2543). เอกสารวิชาการส่วนบุคคลเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตย : ศึกษากรณีรายการโทรทัศน์ “รอบภูมิภาค” ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย 11 กรมประชาสัมพันธ์ทั่วราชอาณาจักร.
ปทุมธานี : สถาบันพระปกเกล้าฯ.
- มาซารุ อิบูกะ. (2545). รอให้ถึงอนาบาลก็สายเสียแล้ว. แปลโดย ชีระ สุมิตร; และพรอนงค์ นิยมเค้า. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- มาริสา โกเศษโยธิน. (2543). การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพึ่งตนเองของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาชนบริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชาด้านตะวันออก : ศึกษากรณีกลุ่มสังฆะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด. สระแก้ว : ช. ดำรงชัยการพิมพ์.
- มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์. (2542). รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.... ประเด็นบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2547). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม : ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้าราชการ. กรุงเทพฯ : บুদ্ধพอยท์.
- ไมตรี วิไลกิจ. (2539). ความพึงพอใจของลูกค้าต่อด้านบริการของธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน): ศึกษากรณีการให้บริการของส่วนบริการเช็คเรียกเก็บ สำนักงานใหญ่. ภาคนิพนธ์ พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2536). การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อก.
- เยาวพา เตชะคุปต์. (2527). เอกสารประกอบการสอนวิชา กร. 411 ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนกับชุมชน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นต์.
- ราตี ทองสวัสดิ์. (2537). “การบริหารวิชาการ”, ใน ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารสถานศึกษาปฐมวัย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรนาท รักสกุลไทย. (2537). “การบริหารงานชุมชนสัมพันธ์”, ใน การบริหารการศึกษาปฐมวัย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. (2540). *ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการครอบครัว และชุมชนพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแข เขตประทุมวัน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.*
- วรรณิ แกมเกตุ. (2545). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาด้ว่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.*
- วัฒนา ปุญญฤทธิ์. (2537). "การบริหารงานสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัย," ใน *การบริหารสถานศึกษาปฐมวัย. หน้า 220-315. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.*
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). *การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2541). *รายงานการศึกษาวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ประเด็นบทบาทของชุมชนกับการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.*
- วิฑูรย์ สิมะโชติดี. (2545). *คุณภาพคือความยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.*
- วิสูตร จิระดำเกิง. (2543). *การบริหารโครงการ. กรุงเทพฯ : วรรณกิจ.*
- ศรัทธา วุฒิพงศ์. (2542). *ความพึงพอใจของลูกค้าต่อการให้บริการของธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) สาขาจันดี อำเภอดง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.*
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์. (2545). *สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร (ฉบับพ่อแม่). กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช .*
- ศิริพร สุปรภาส . (2521). *ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการบริการของธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน) : ศึกษาเฉพาะกรณี สาขาซอยลาดกระบัง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต. (บริการอาชีวศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ถ่ายเอกสาร.*
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2539). *องค์กรและการจัดการ. กรุงเทพฯ : วิสิทธิ์วัฒนา.*
- สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2532). *รูปแบบความสัมพันธ์องค์ประกอบหลักการพึ่งตนเองของชุมชนในชนบท โครงการวิจัยการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท. กรุงเทพฯ : ถ่ายเอกสาร.*
- สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย. (2544). *นโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) 2545-2549. กรุงเทพฯ : 프리หวานกราฟฟิค.*

- สนธยา พลศรี. (2545). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมจิตร วิริยานนท์. (2542, เมย.-มิย.). กระบวนการวางแผนและบริหารโครงการ. *พัฒนาเทคนิคศึกษา*. 10(6) : 22-30.
- สมนึก ปัญญาสิงห์. (2541,พฤศจิกายน-2542,เมษายน). การทำงานแบบมีส่วนร่วม. *มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 16(2) : 43-53.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2544). การกระจายอำนาจการจัดการศึกษา. สืบค้นจาก www.moe.go.th/main2/article/article-somsak/article-somsak08.htm สืบค้นเมื่อ มีนาคม 2, 2548.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2536). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2544). *การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจฉบับรวมชุด*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัมพันธุ์ เตชะอธิก. (2544). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : คลังนาวิทยา.
- _____. (2540). *การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สาโรจน์ ไสยสมบัติ. (2534). *ความพึงพอใจการทำงานของครูอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด*. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (บริหารสถานศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักบริหารการศึกษาส่วนท้องถิ่น. (2545) *คู่มือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์ การปกครองส่วนท้องถิ่น : การจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อสารศึกษาดินแดน.
- สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร. (2545). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : แนวคิดและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : วนิดาเพลส.
- สุดจิต นิमितกุล. (2543, ธันวาคม-2544, พฤษภาคม). แนวคิดเรื่องประชาสังคม. *วารสารดำรงราชานุภาพ*. 1(1) : 75-90.
- สุทธาทิพย์ เมืองสุข. (2542). *การพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กโดยการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กทารกเป็นกลุ่มในสถานรับเลี้ยงเด็กบ้านเด็กจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2530,ตุลาคม). แนวความคิดทางทฤษฎีและความพยายามพึ่งตนเอง.
พัฒนบริหารศาสตร์. 26 : 11-12.
- สุพาดา สิริกุตตา; และคนอื่นๆ. (2543). การวางแผนและบริหารโครงการ. กรุงเทพฯ :
ดวงกมลสมัย.
- สุมาลี สังศรี; และ วีระจักร์ สุปัญญา. (2534). ประชาชนกับการพัฒนาและการใช้สื่อ
การศึกษาในระบบ การพัฒนาการใช้สื่อการศึกษาในระบบ. นนทบุรี :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุวัฒนา ไบเจริญ. (2540). ความพึงพอใจของลูกค้าต่อการให้บริการของธนาคารออมสิน
สาขาขอนแก่น (ภาคคำ). ปรินธิยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยา
การศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2537). ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเอกชนใน
การจัดการศึกษา ใน ประมวลสาระ ชุดวิชาสัมมนาและแนวโน้มทางการบริหาร
การศึกษา. หน้า 178-271. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อดิน ระพีพัฒน์. มรว. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชนบทในสภาพ
สังคมและวัฒนธรรมไทย : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ :
ศักดิ์โสภาคการพิมพ์.
- อนันต์ ทะตา. (2534). การศึกษาความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการ
ศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาพื้นที่จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร
มหาบัณฑิต (การบริการการศึกษา). กำแพงเพชร : สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร.
ถ่ายเอกสาร.
- อมรวิชัย นาครธรรพ; และดวงแก้ว จันท์สระแก้ว. (2541). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมี
ส่วนร่วม : ข้อคิด แนวทางและประสบการณ์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อลิศรา
ชูชาติ. บทความประกอบการประชุมปฏิบัติการเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
อย่างมีส่วนร่วม”. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรพิน สฟโชคชัย. (2538). การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การประชุมวิชาการ
ประจำปี 2538 โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี.
- อรุณี หรดาล. (2537). “การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาปฐมวัย”, ใน การบริหารสถาน
ศึกษาปฐมวัย. หน้า 1-95. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อัจฉรา โพธิยานนท์. (2539). การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์
สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

- อัญมณี สัจจาสัย . (2525). ความพึงพอใจในการสื่อสารและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์. ปรินญาณิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อาภรณ์ เลิศสุโกวณิชย์. (2540). การจัดการศึกษาระดับบริหาร. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- อารี สันทนต์. (2542). "การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาปฐมวัย", ใน การจัดการศูนย์และโรงเรียนปฐมวัยศึกษา. หน้า 412-450. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อำนาจ อนันตชัย. (2528). "การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท", ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาชนบท. หน้า 120-245. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อำพล ทิมสาร. (2538). เทคนิคการติดตามผลและการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : สำนักประเมินผล สำนักงานประมาณ.
- อินทร์สอน บัวเขียว. (2546). สารสำคัญการบริหารงานชุมชน. กรุงเทพฯ : ยูโรปาเพรส.
- อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร. (2542). การจัดโปรแกรมการเลี้ยงดูและให้การศึกษาอบรมสำหรับเด็กวัยทารกและวัยเตาะแตะในลักษณะเป็นกลุ่ม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการประถมศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2529). "แผนพัฒนาการศึกษากับการพึ่งตนเอง", ใน ผลกระทบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีต่อการจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเอง. หน้า 76-78. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลวรรณ สืบยุบล. (2529). ปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัย : ศึกษาเฉพาะกรณีการตั้งถิ่นฐานใหม่ของผู้มีรายได้น้อย โครงการฟื้นฟูนครบางบัว กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- โอวาท สุทธนาภิรักษ์. (2531). บทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน. ปรินญาณิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกโรงเรียน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

A Process for Participatory Rural Appraisal. (2004). (Online). Available :

http://www.pra_paper.html. Retrieved March 23, 2004.

Allen, W. ; & Kilvington, M. (2001). (Online). Key Concept Stakeholder Analysis.

Available: <http://www.landcarersearch.co.nz/research/social/stakeholder.asp>.

Retrieved March 22, 2004.

- Anning, A.; & Edwards, A. (1999). *Promoting Children's Learning from Birth to Five*. Buckingham : Open University Press.
- Anzar, U. (1998). *An Exploratory Study of Factors which have contributed to Sustainability of Community Participation in Education in Balochistan, Pakistan*. Available : <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/9907811>. Retrieved October 10, 2004.
- Barker, W. (1987). *Early Childhood Care and Education : The Challenge*. Occasional Paper.
- Baskerville, R.L. (1999). (Online). Available: http://www.cis.gsu.edu/~rbaskerv/CAIS_2_19/CAIS_2_19.html. Retrieved March 29, 2004.
- Bhandari, B.B. (2003). *Participatory Rural Appraisal (PRA)*. (Online). Available: Institute for Global Environmental Strategies (IGES). Retrieved March 22, 2004.
- Chevalier, J. (2001). (Online). Available: <http://202.47.248.148/?p=lib/cu&prov=utf8>. Retrieved March 22, 2004.
- Click; & Click. (1990). *Administration of Schools for Children*. New York : Delmar.
- Cohen, J.M.; & Uphoff, N.T. (1980). Participation's Place in Rural Development ; Seeking Clarity through Specificity. *World Development*. 8 : 213-235.
- Couchenour, D.; & Chrisman, K. (2000). *Families, Schools, and Communities Together for Children*. New York : Delmar.
- Decker, C.D.; & Decker, J.R. (1992). *Planning and Administering Early Childhood Programs*. Englewood Cliffs : Mcmillan
- Doughah, M. (1970). Some Perspective on the Phenomenon of Participation. *Adult Education Journal*. 20(2) : 88-89.
- Curriculum. 2nd ed. Missouri : The C.V. Mosby Company.
- Gultung, J. (1980). *Self-Reliance : Concepts, Practices and Rational. in Self-Reliance : A Strategy for Development*. London : Press for Villiers Publications Ltd.
- Gordon, A.M.; & Browne, K.W. (1989). *Beginning and Beyond Foundations in Early Childhood Education*. 2nd ed. New York : Delma Publishers.
- Etaugh, C.; & Rathus, S.A. (1995). *The World of children*. New York : Rhinchart and Winston, Inc.

- Eliason, C.F.; & Jenkins, L.T. (1981). *A Practical Guide to Early Childhood*
- Hallhead, V. (2001). *Development Lessons from the North*.
<http://www.iisd.org/casl/CASLGuide/PAR.htm>. Retrieved March 29, 2004.
- Herzberg, F; Bernard, M.; & Block, S. (1959). *The Motivation to Work*.
 New York : John Wiley.
- Herr, J.; & Swim, T. (1999). *Creative Resources for Infants and Toddlers*.
 New York : Delmar Publishers.
- Ivanchevich, J.M. (1998). *Human Resource Management*. (7th ed). New York :
 McGraw-Hill.
- Kellogg, W.A. (1993). *Ecology and community in the Great Lakes Basin: The
 role of stakeholder and advisory committees in environmental planning
 process*. (Online). Available :
<http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcite/9401900>.
 Retrieved October 10, 2004.
- Kemmis, S., & McTaggar, R. (1988). *The Action Research Planner*. Victoria : Deakin
 University Press.
- Kerzner, H. (1998). *Project Management : A System Approach to Planning,
 Scheduling and Controlling*. New York : John Wiley & Son.
- Kleiman, L. (1997). *Human Resource Management : A Toll for Competitive Advance*.
 New York : West Publishing.
- Lewis, J.P. (1995). *Foundamentals of Project Management*. New York : Amacom.
- McCrachen, J. R.; & Naragan, D. (1998). *Participation and Social Assessment :
 Tool and Techniques*. Washington, D.C. : The International Bank For
 Reconstruction and Development.
- Meredith, J.R.; & Mantel, Jr, S.J. (2000). *Project Management : A Managerial
 Approach*. (4th ed). New York : John Wiley & Son.
- Mondy, R.W.; Noe, R.M.; & Premeaux, S.R. (1999). *Human Resource Management*.
 (7th ed). New Jersey : Prentice-Hall.
- Moss & Penn. (1996). *Transforming Nursery Education*. London : Paul Chapman.
- O'Brien, R. (1998). (Online). Available:
<http://www.web.net/~orbrien/papers/arfinal.htm>.
 Retrieved March 29, 2004.

- Oakley , & Marsden. (1984). " The Concept of Participation An Emerging Strategy." in Approaches to Participation in Rural Development. Switzerland.
- Participatory Action Research. (2000). (Online). Available:
http://www.stile.conventry.ac.uk/cbs/staff/g_urwin/particip.htm.
 Retrieved March 29, 2004.
- Participatory Action Research . (2004a). (Online). Available:
<http://www.womenwagingpeace.net/content/articles/0139a.html>.
 Retrieved March 29, 2004.
- Participatory Action Research . (2004b). (Online). Available:
<http://www.iisd.org/casl/CASLGuide/PAR.htm>. Retrieved March 29, 2004.
- Participatory Rural Appraisal. (2004). (Online). Available:
<http://www.iisd.org/casl/CASLGuide/PRA.htm>. Retrieved March 22, 2004
- Pathranarakul, P. (1996). *Sustainable Development In Coastal Areas : Policy Research Study for Southeast Thailand*. Ph.D Dissertation, School of Development Resources and Development, Asain Institute of Technology Bangkok : AIT.
- Quality Guide Stakeholder Analysis. (2004). (Online). Available:
<http://erc.msh.org/quality/ittools/itstkan.cfm>.
 Retrieved March 22, 2004.
- Robin & Coulter. (1999). *Management*. Upper Saddle River, N.J. : Prentice-Hall.
- Schermerhorn, J.R. (1996). *Management*. New York : J.Willey & Sons.
- Sciarra, D.J.; & Dorsey, A. (2003). *Developing and Administating A Child Care Center*. (5th ed). New York : Thomson Learning.
- Seymour, K.; & Hughes, I. (2000). (Online). *Participatory Action Research : Getting the Job Done*. Available: <http://www2.fsh.usyd.edu.au/arow/arer/004.htm>.
 Retrieved March 29, 2004.
- Sopchokchai, O. (September, 1996). People's Participation in Community Development. In *TDRI Quarterly Review*. 19-25.
- Stakeholder Analysis and Sustainable development. (2004). (Online).
 Available: <http://www.landcarersearch.co.nz/research/social/stakeholder.asp>.
 Retrieved March 22, 2004.
- Stringer, E.t. (1999). *Action Research*. (2nd ed). London : Sage.

- Taylor, B.J. (2002). *Early Childhood Program Management : People and Procedures*. New Jersey : Merrill Prentice Hall.
- Tool for Development Stakeholder Analysis. (2004). (Online). Available: http://www.62.189.42.51/dfidstage/FOI/tools/chapter_02.htm. Retrieved March 22, 2004.
- UNDP. (2004). CSOPP Documents Empowering People : A Guidebook to Participation. (Online). Available : <http://www//UNDP-CSOPP%20Documents%20Empowering%20People%20-%20A%20Guide%20t...> Retrieved September 8, 2004.
- Vroom, V.H. (1964). *Work and Motivation*. New York : John Weley and Sons. Inc.
- Watson, L.D., Watson, M.A. ; & Wilson, L.C. (1999). *Infant and Toddlers : Curriculum and Teaching*. Albany : Delmar.
- Whyte, W.F., et al. (1991). Participatipn Action Research : Through Practice to Science in Social Research. in Whyte, W.H.(ed.). *Participation Action Research*. Newbury Park : CA:Sage.
- Wongboonsin, K.; & Prachumoh Roffolo, V. (1992). *Child Care in Chiang Mai : Determinant and Health Consequences for Preschool Aged Children*. Paper present at Seminar on Child Care in Thailand. June 1992.
- Zeltner, D.M. (1992). *Stakeholder Participation in Community Mental health Planning*. (Online). Available : <http://wwwlib.umi.com/dissertations/fullcite/9207628>. Retrieved October 10, 2004.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- แบบสังเกตคุณลักษณะความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

คุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน	คุณลักษณะที่สังเกตได้
1) มีการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล	
2) มีการตระหนักและรับรู้ปัญหาการเลี้ยงเด็กอนุบาลในชุมชน	
3) มีความพยายามแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยการแสวงหาความรู้หรือความช่วยเหลือจากแหล่งต่างๆ	
4) มีการดำเนินงานลักษณะกลุ่ม และจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน	
5) มีการกำหนดข้อผูกพันให้กับตนเองในการทำงาน	
6) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองโดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน	

ภาคผนวก ข
แบบบันทึกพัฒนาการเด็ก แรกเกิด-3ปี
ศูนย์พัฒนาลูกรัก ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

แบบบันทึกพัฒนาการเด็ก แรกเกิด-3ปี

ศูนย์พัฒนาลูกรัก

ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ข้อมูลแรกรับ

ชื่อ..... ชื่อเล่น.....อายุแรกเข้า..... เดือน.....
วัน..... น้ำหนัก..... ส่วนสูง..... รอบศรีษะ.....
.....

สภาพร่างกายภายนอก ปกติ ไม่ปกติ ได้แก่

.....
.....
.....

ลงชื่อ ผู้บันทึก..... วันที่บันทึก.....

ข้อมูลการเจริญเติบโต

อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....
อายุ..... เดือน	วัน	น้ำหนัก	ส่วนสูง.....	รอบศรีษะ.....

คำแนะนำในการใช้แบบบันทึกพัฒนาการ

- 1.ให้อ่านพัฒนาการเด็กให้เข้าใจ
- 2.ให้ประเมินเมื่อเด็กมีอายุเต็มเดือน
- 3.ให้ใช้ดินสอในการบันทึกเพื่อความสะดวกในการแก้ไข
4. หากเด็กแสดงพฤติกรรมในรายการใดได้ให้ขีด ✓ หากทำไม่ได้ให้ขีด ✕

พัฒนาการที่เด็กปกติทำได้ตั้งแต่แรกเกิด-2เดือน	อายุ (เดือน)		ผลการเปรียบเทียบกับเกณฑ์		
	1	2	ต่ำกว่า	เท่ากับ	สูงกว่า
พัฒนาการด้านร่างกาย					
1. ผงกหัวหันซ้ายขวาในท่าคว่ำได้					
2. พลิกตัวตะแคงข้างได้เมื่อนอนหงาย					
3. จ้องมองได้ มองเห็นในระยะ 8-12 นิ้ว					
4. จับถือของได้นาน 2-3 นาที					
พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ					
1. ตกใจง่ายเมื่อได้ยินเสียงดัง					
2. ทำเสียงในคอเบา ๆ เมื่อรู้สึกพอใจ					
พัฒนาการด้านสังคม					
1. สบตา จ้องหน้าแม่					
2. ยิ้มได้					
3. หยุดร้องไห้เมื่อมีคนอุ้ม					
4. ชอบให้มีคนเล่นด้วย					
พัฒนาการด้านสติปัญญา					
1. หยุดฟัง หันหาเสียง					
2. ทำเสียงอ้อแอ้					
3. ใช้เสียงร้องต่างกันเมื่อหิวหรือเจ็บ					
4. สนใจมองใบหน้าคนมากกว่าสิ่งของ					

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

พัฒนาการที่เด็กปกติทำได้ตั้งแต่ 2-4เดือน	อายุ (เดือน)			ผลการเปรียบเทียบกับเกณฑ์		
	2	3	4	ต่ำกว่า	เท่ากับ	สูงกว่า
พัฒนาการด้านร่างกาย						
1. ชันคอในท่าคว่ำได้						
2. เขยิบขาขึ้นพื้นได้เมื่อจับยืน						
3. เริ่มคว้าจับสิ่งของ						
4. มองตามสิ่งที่เคลื่อนไหวซ้าย/ขวา บน/ล่างได้						
พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ						
1. ยิ้มง่าย หัวเราะเสียงดังเมื่อพอใจ						
2. แสดงอารมณ์ความรู้สึกทางสีหน้า						
พัฒนาการด้านสังคม						
1. ร้องไห้บอกความต้องการ เจ็บเมื่อเห็นหน้าคน						
2. ส่งเสียงโต้ตอบและยิ้มให้กับตนเองในกระจก						
3. สนใจมองและยิ้มให้กับตนเองในกระจก						
พัฒนาการด้านสติปัญญา						
1. จำหน้าแม่และคนในครอบครัวได้						
2. ส่งเสียงอ้อแอ้พยายามทำเสียงต่าง ๆ ในลำคอ						
3. หยุดฟังเสียง หันตามเสียงหัวเราะ						
4. สนใจมองสิ่งที่เคลื่อนไหวหรือมีเสียง						

หมายเหตุ หากเด็กทำได้ในเดือนที่ 2 ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ ทำได้ช่วงเดือนที่ 3 ถือว่าเท่ากับเกณฑ์ ทำได้ในเดือนที่ 4 ถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน

.....

.....

.....

.....

.....

พัฒนาการที่เด็กปกติทำได้ตั้งแต่ 4-6 เดือน	อายุ (เดือน)			การเปรียบเทียบกับเกณฑ์		
	4	5	6	ต่ำกว่า	เท่ากับ	สูงกว่า
พัฒนาการด้านร่างกาย						
1. นอกคว้า						
2. ยกศีรษะ						
3. ยันหน้าอกได้สูง						
4. นั่งได้โดยพ่อแม่ต้องประคอง						
5. ไขวคว้า ไข่มือกหยิบสิ่งของได้มากขึ้น						
6. คืบ พลิกคว่ำพลิกหงาย						
7. มองตามสิ่งที่ผ่านไปเร็วได้						
พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ						
1. ส่งเสียงแสดงอารมณ์ต่าง ๆ						
2. รู้จักแสดงปฏิกิริยาต่อต้านเมื่อไม่พอใจ						
พัฒนาการด้านสังคม						
1. หันหาเสียงเรียกชื่อ						
2. ยิ้มให้คนอื่น						
พัฒนาการด้านสติปัญญา						
1. จำหน้าแม่และคนคุ้นเคยได้						
2. ส่งเสียงตามเมื่อได้ยินเสียงพูดหรือมีใครคุยด้วย						
3. เข้าใจคำเรียกชื่อคนหรือสิ่งของง่าย ๆ						
4. ชอบมองสำรวจสิ่งของ สนใจรายละเอียดต่าง ๆ						

หมายเหตุ หากเด็กทำได้ในเดือนที่ 4 ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ ทำได้ช่วงเดือนที่ 5 ถือว่าเท่ากับเกณฑ์ ทำได้ในเดือนที่ 6 ถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน

.....

.....

.....

.....

.....

พัฒนาการที่เด็กปกติทำได้ 6-8 เดือน	อายุ (เดือน)			ผลการเปรียบเทียบกับเกณฑ์		
	6	7	8	ต่ำกว่า	เท่ากับ	สูงกว่า
พัฒนาการด้านร่างกาย						
1. หันหน้าและเอี้ยวตัวไปมาได้ดี						
2. นั่งทรงตัวได้เอง						
3. ลุกขึ้นนั่งเองได้						
4. ยกตัวในท่าคลาน						
5. คลานได้						
6. เอื้อมมือหยิบของด้วยมือข้างเดียว						
7. เปลี่ยนมือถือของได้						
พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ						
1. ผูกพันกับพ่อแม่ หรือผู้เลี้ยงดูที่ใกล้ชิด						
2. เริ่มกลัวคนแปลกหน้า						
3. แสดงอารมณ์เปิดเผยตามความรู้สึก						
4. รู้จักแสดงท่าทางดีใจ หัวเราะ อาย						
พัฒนาการด้านสังคม						
1. เลียนแบบกิริยาท่าทางของคน						
2. แสดงออกถึงการรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของคนอื่น						
พัฒนาการด้านสติปัญญา						
1. พยายามเลียนแบบเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยิน						
2. พุดคุยคนเดียว						
3. ทำเสียงซ้ำ ๆ เช่น หม่ำ หม่ำ						
4. ชอบสำรวจสิ่งของรอบตัวโดยเอาเข้าปาก						
5. สนใจรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ของสิ่งของ						

หมายเหตุ หากเด็กทำได้ในเดือนที่ 6 ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ ทำได้ช่วงเดือนที่ 7 ถือว่าเท่ากับเกณฑ์ ทำได้ในเดือนที่ 8 ถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน

.....

.....

.....

.....

พัฒนาการที่เด็กปกติทำได้ตั้งแต่ 8-12 เดือน	อายุ	ผลการเปรียบเทียบกับเกณฑ์
--	------	--------------------------

	8-9	9-10	10-11	11-12	ต่ำกว่า	เท่ากับ	สูงกว่า
พัฒนาการด้านร่างกาย							
1. คลานได้คล่อง							
2. คลานขึ้นบันไดได้							
3. นั่งตัวตรงได้							
4. เกาะยืนได้ช่วงสั้น ๆ							
5. เกาะเดินได้							
6. ยืนได้ชั่วครู่							
7. นั่งลงจากทำนองได้							
8. หยิบของใส่ถ้วย และหยิบออกได้							
9. หยิบของชิ้นเล็ก ๆ ด้วยนิ้วหัวแม่มือ และนิ้วชี้ได้							
10. ตบมือ โบกมือได้							
11. ใช้มือทั้งสองข้างทำงานคนละอย่างได้							
12. มองตามของตก							
พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ							
1. เริ่มรู้จักทำตามใจตนเอง							
2. ผูกพันกับผู้เลี้ยงดูใกล้ชิด							
พัฒนาการด้านสังคม							
1. ติดแม่ กลัวการแยกจาก							
2. เข้าใจสีหน้าและท่าทางของผู้อื่น							
3. กลัวคนแปลกหน้าและสถานที่ใหม่ ๆ							
4. เลียนแบบสีหน้าท่าทางและเสียง							
5. ชี้ออกความต้องการได้							
6. ให้ความร่วมมือในการแต่งตัว							
7. แยกตัวเองและเงาในกระจกได้							
พัฒนาการด้านสติปัญญา							
1. รู้จักเชื่อมโยงคำพูดกับการกระทำ เช่น ไม่ จะสั้นหัว							
2. ชอบฟังคำซ้ำ ๆ เสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ							
3. รู้ว่าคำต่าง ๆ เป็นลักษณะของวัตถุนั้น ๆ เช่น ถ้าพูดว่านกจะไปที่ท้องฟ้า							
4. เริ่มพูดเป็นคำ ๆ เช่น พ่อ แม่							
5. เรียนรู้คำใหม่เพิ่มขึ้น							
6. ค้นหาสิ่งของที่ปิดซ่อนจากสายตาได้							

หมายเหตุ หากเด็กทำได้ช่วง 8-9 ค. ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ ทำได้ช่วง 9-11 ค. ถือว่าเท่ากับเกณฑ์ ทำได้ช่วง 11-12 ค. ถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน.....

พัฒนาการที่เด็กปกติทำได้ 12-16 เดือน	อายุ (เดือน)				ผลการเปรียบเทียบกับเกณฑ์		
	12-13	13-14	14-15	15-16	ต่ำกว่า	เท่ากับ	สูงกว่า
พัฒนาการด้านร่างกาย							
1. ลุกขึ้นยืนเองได้							
2. เดินเองได้							
3. ขึ้นบันไดโดยมีคนจูง							
4. เริ่มวิ่งได้							
5. เล่นกลิ้งลูกบอลเบาๆ ได้							
6. ถอดเสื้อผ้าง่ายๆ เองได้ เช่น กางเกงเอวรูต ถุงเท้า							
7. ก้มลงหยิบของโดยที่ไม่หกล้ม							
พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ							
1. พยายามทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ถ้าขัดใจจะ โกรธ							
2. แสดงท่าทางพอใจเมื่อได้ยินเสียงเพลง เช่น โยก ตัวไปตามจังหวะเพลง							
3. อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่ายชอบขว้างของเวลาโกรธ							
พัฒนาการด้านสังคม							
1. เข้าใจสีหน้าและท่าทางของคนอื่น							
2. สนใจการกระทำของผู้ใหญ่							
3. เริ่มช่วยเหลือตนเองได้							
4. ชอบเล่นคนเดียวแต่มีผู้ใหญ่ในสายตา							
5. ห่วงของ							
พัฒนาการด้านสติปัญญา							
1. รู้จักชื่อของตนเอง							
2. แสดงความคิดและจินตนาการ							
3. เริ่มเปล่งเสียงหรือกล่าวคำพูดที่เกี่ยวกับการ กระทำที่ทำอยู่							
4. เข้าใจคำพูดง่าย ๆ ได้							
5. พูดเป็นคำ ๆ ได้มากขึ้น							
6. ทักทายโดยใช้เสียงพร้อมท่าทางประกอบ อย่างเหมาะสม							
7. สนใจสำรวจสิ่งรอบตัว							
8. ลองผิดลองถูกเพื่อแก้ปัญหา							
9. เขียนเส้นยู่ ๆ ได้							

หมายเหตุ หากเด็กทำได้ช่วง 12-13 ค. ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ ทำได้ช่วง 13-15 ค. ถือว่าเท่ากับเกณฑ์ ทำได้ช่วง 15-16 ค. ถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน

.....

.....

.....

พัฒนาการที่เด็กปกติทำได้ตั้งแต่ 18-24 เดือน	อายุ (เดือน)						การเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน		
	18-19	19-20	20-21	21-22	22-23	23-24	ต่ำกว่า	เท่ากับ	สูงกว่า
พัฒนาการด้านร่างกาย									
1. เดินไปด้านหลังหรือด้านข้าง									
2. เดินถอยหลัง									
3. กระโดดสองขาอยู่กับที่ได้									
4. เดินขึ้นบันไดโดยจับราว									
5. ดึงหรือผลักสิ่งของขณะเดิน									
6. ใช้มือได้มากขึ้น เช่น หมุนมือ หมุนสิ่งของ									
พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ									
1. กลัวความมืด กลัวเสียงดัง กลัวการถูกทิ้งอยู่คนเดียว									
2. ใช้คำพูดแสดงอารมณ์ เช่น ไม่เอาออกไป									
3. ต้องการความเป็นตัวของตัวเองต่อต้านคำสั่ง									
พัฒนาการด้านสังคม									
1. ใช้ช้อนตักอาหารเองได้ แต่หกเลอะเทอะบ้าง									
2. ดื่มน้ำจากแก้วได้เอง									
3. ชอบมีส่วนร่วมในงานบ้าน									
4. บอกสิ่งที่ต้องการด้วยคำพูดง่ายๆ ได้									
5. รู้จักการขอ									
พัฒนาการด้านสติปัญญา									
1. พูดคำต่อกัน เช่น ไปเที่ยว กินข้าว									
2. เลียนแบบคำพูดที่ผู้ใหญ่พูด									
3. ชอบฟังนิทานเรื่องสั้น ๆ									
4. พยายามทำตามคำสั่ง									
5. มีความเข้าใจเรื่องเวลาจำกัดมาก รู้เพียงเดี๋ยวนี้ เดี่ยวก่อน									
6. เรียกหรือชี้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้									
7. เริ่มจำวัตถุสิ่งของที่พบเห็นบ่อย ๆ ได้									
8. ชี้ดเขียนเส้นต่าง ๆ แต่ยังไม่ชัดเจน									
9. วางของซ้อนกันได้ 3 ชั้น									

หมายเหตุ หากเด็กทำได้ช่วง 18-20 ค. ถือว่าพัฒนาการสูงกว่าเกณฑ์ ทำได้ช่วง 20-22 ค. ถือว่าพัฒนาการเท่ากับเกณฑ์ ทำได้ช่วง 23-24 ค. ถือว่าพัฒนาการต่ำกว่าเกณฑ์

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน

.....

.....

.....

.....

พัฒนาการที่เด็กปกติทำได้ 25-36 เดือน	อายุ (เดือน)						การเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน		
	25-26	27-28	29-30	31-32	33-34	35-36	ต่ำกว่า	เท่ากับ	สูงกว่า
พัฒนาการด้านร่างกาย									
1. วิ่งไต่คล่องขึ้นแต่ไม่สามารถหยุดได้ทันที									
2. เดินถอยหลังได้									
3. เดินขึ้นลงบันไดได้เองโดยวางเท้าทั้งสองข้างบนบันไดขั้นเดียว									
4. สลับเท้าขึ้นบันไดเมื่ออายุย่าง 3 ปี									
5. หยิบของชิ้นเล็ก ๆ ได้ แต่หลุดมือง่าย									
6. จับดินสอแท่งใหญ่ ๆ ได้ ด้วยนิ้วชี้และหัวแม่มือ									
พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ									
1. แสดงอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยคำพูด									
2. มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เมื่อได้รับการยอมรับหรือชมเชย									
3. มีความเป็นตัวของตัวเอง									
พัฒนาการด้านสังคม									
1. เล่นร่วมกับคนอื่น แต่ต่างคนต่างเล่น									
2. รู้จักเล่นเป็นกลุ่มกับเด็กอื่น									
3. พยายามช่วยตนเองในเรื่องการแต่งตัว									
4. รู้จักขอ และเริ่มรู้จักให้									
เริ่มรู้จักรอคอย									
พัฒนาการด้านสติปัญญา									
1. มีช่วงความสนใจกับสิ่งของได้นาน 3-5 นาที									
2. ชอบดูหนังสือภาพ									
3. ชอบฟังนิทาน คำคล้องจอง									
4. สนใจค้นคว้า สำรวจสิ่งต่าง ๆ									
5. เริ่มประโยคคำถาม อะไร									
6. สนใจอยากรู้อยากเห็นสิ่งรอบตัว									
7. ขีดเขียนเส้นตรงเป็นแนวตั้งได้									
8. วางของซ้อนกันได้ 4-6 ชั้น									

หมายเหตุ หากเด็กทำได้ช่วง 25-28 ค. ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ ทำได้ช่วง 29-32 ค. ถือว่าเท่ากับเกณฑ์ ทำได้ช่วง 33-36 ค. ถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์

ข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน

.....
.....

ภาคผนวก ค

- ข้อคำถามประเมินผลการดำเนินการศูนย์ฯด้านการบริหารทั่วไป
- ข้อคำถามประเมินความยั่งยืน

ข้อคำถามประเมินผลการดำเนินการศูนย์ด้านการบริหารทั่วไป	
ข้อคำถามความพึงพอใจ การดำเนินงานด้านธุรการ และการเงิน	□ ท่านพึงพอใจในประสิทธิภาพการใช้จ่ายเงินของศูนย์พัฒนา ลูกรัก □ ท่านพึงพอใจต่อการใช้จ่ายเงินของศูนย์พัฒนาลูกรัก
ข้อคำถามความพึงพอใจการ ดำเนินงานด้านการบริหาร บุคลากร	□ ท่านพึงพอใจในจำนวนพี่เลี้ยงต่อจำนวนเด็ก □ ท่านพึงพอใจในการดูแลสุขอนามัยตนเองของพี่เลี้ยง
ข้อคำถามความพึงพอใจ การดำเนินงานด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ฯ กับชุมชน	□ ท่านพึงพอใจในการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองเพื่อ ร่วมกันพัฒนาเด็กของพี่เลี้ยง
ข้อคำถามความพึงพอใจ การดำเนินงานด้าน สิ่งแวดล้อมและอาคาร สถานที่	□ ท่านพึงพอใจในทำเลที่ตั้งของศูนย์พัฒนาลูกรัก □ ท่านพึงพอใจในความสะอาดและปลอดภัยของการจัด ห้องเลี้ยงเด็ก อุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องนอน และของ เล่นเด็ก □ ท่านพึงพอใจในความสะอาด คุณภาพ และความ เพียงพอของอาหารกลางวันเด็ก

ข้อคำถามประเมินผลการดำเนินการศูนย์ด้านการส่งเสริมพัฒนาการ	
ข้อคำถามความพึงพอใจ การดำเนินงานด้านการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก	ร่างกาย □ ท่านพึงพอใจในพัฒนาการด้านร่างกายของเด็ก เช่น น้ำหนัก การเดิน การวิ่ง เป็นต้น □ ท่านพึงพอใจในพัฒนาการด้านการใช้นิ้วมือ เช่นการ หยิบจับสิ่งของของเด็ก อารมณ์-จิตใจ □ ท่านพึงพอใจในพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็ก เช่น เด็กร่าเริงแจ่มใส มีความสุขกับการมาอยู่ศูนย์ฯ สังคม □ ท่านพึงพอใจในพัฒนาการด้านการช่วยเหลือตนเอง ตามวัยของเด็ก เช่น การรับประทานอาหาร การขับถ่าย สติปัญญา □ ท่านพึงพอใจในพัฒนาการด้านการพูด/การใช้ภาษา ของเด็ก

ข้อคำถามประเมินผลการดำเนินการศูนย์ฯด้านดูแลเด็ก	
ข้อคำถามความพึงพอใจ การดำเนินงานด้านการดูแล เด็ก	□ ท่านพึงพอใจในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ เด็กของพี่เลี้ยงเด็ก □ ท่านพึงพอใจในความกระตือรือร้น ความดูแลเอาใจใส่ ของพี่เลี้ยงเด็กในการตอบสนอง ความต้องการของ เด็กทั้งในยามปกติและเจ็บป่วย □ ท่านพึงพอใจในกิริยาท่าทาง คำพูดที่แสดงต่อเด็กของ พี่เลี้ยงเด็ก □ ท่านพึงพอใจในความตั้งใจและทุ่มเทในการดูแลเด็ก ของพี่เลี้ยงเด็ก

ข้อคำถามประเมินความยั่งยืน	
ข้อคำถามถึงทัศนคติ ที่ดีต่อศูนย์	□ ท่านเห็นด้วยกับการเปิดศูนย์พัฒนาลูกรักมากน้อย เพียงใด □ ท่านคิดว่าคนส่วนใหญ่ในชุมชนรู้สึกชอบที่มีศูนย์พัฒนา ลูกรัก ตั้งอยู่ในชุมชนมากเพียงใด □ ท่านเชื่อว่าศูนย์พัฒนาลูกรักถูกควบคุมดูแลโดยกลุ่ม บุคคลที่น่าเชื่อถือมากเพียงใด
ข้อคำถามถึง ประสิทธิภาพของศูนย์	□ ท่านเชื่อว่าศูนย์พัฒนาลูกรักมีการดำเนินการที่ น่าเชื่อถือมากเพียงใด □ หากท่านมีลูกหลานท่านมีความไว้วางใจในการส่งบุตร หลานของท่านมาใช้บริการที่ศูนย์มากเพียงใด □ ท่านเชื่อว่าศูนย์พัฒนาลูกรักจะอบรมสั่งสอนลูกหลาน ของท่านได้ดีมากเพียงใดท่านเชื่อว่าศูนย์จะดูแลเด็กได้ ทั่วถึงมากเพียงใด
ข้อคำถามถึงความคงอยู่ ของศูนย์	□ ท่านเชื่อว่าชุมชนจะสามารถบริหารจัดการศูนย์พัฒนา ลูกรักให้ดำเนินการต่อไปได้มากเพียงใด □ ท่านเชื่อว่ามีความเป็นไปได้มากเพียงใดที่ศูนย์พัฒนา ลูกรักจะดำเนินการไปได้ต่อเนื่อง

หมายเหตุ งานในภาคสนามใช้ชื่อศูนย์ว่า “ศูนย์พัฒนาลูกรัก”

ภาคผนวก ง
ตัวอย่างแผนพับประชาสัมพันธ์ศูนย์พัฒนาลูกรัก

ศูนย์พัฒนาลูกรัก ให้บริการรับเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี ครึ่ง

ค่าบริการ 500-700 บาท / เดือน

ตั้งอยู่ที่ โรงเรียนวัดดงน้อย ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000

บริหารงานโดย ผู้แทนชุมชนตำบลกก

สถานที่สะอาด ปลอดภัย มีพี่เลี้ยงได้รับการฝึกเพื่อเลี้ยงเด็กโดยเฉพาะ

มีรถบริการรับส่ง

อยากให้ลูกรักมีพัฒนาการสมวัย ไปศูนย์พัฒนาลูกรัก

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่คุณบวร

ภาคผนวก จ

ใบสมัครฝากเด็กในศูนย์พัฒนาลูกรัก
ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ใบสมัครฝากเด็กในศูนย์พัฒนาลูกรัก ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

1. ชื่อ ด.ช. / ด.ญ. นามสกุล ชื่อเล่น
- เกิดวันที่ เดือน พ.ศ. อายุ ปี เดือน
2. ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ หมู่ ... ถนน ตำบล
- อำเภอ จังหวัด โทรศัพท์
3. ชื่อบิดา..... นามสกุล อายุ ปี
- สถานที่ทำงาน..... โทรศัพท์
4. ชื่อบิดา..... นามสกุล อายุ ปี
- สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์
5. บุคคลที่สามารถติดต่อได้ เมื่อมีเหตุฉุกเฉิน
- ชื่อ นามสกุล อายุ ปี
- สถานที่ติดต่อได้
6. บุคคลที่รับ - ส่งเด็ก
- ชื่อ.....นามสกุล
- ลายเซ็น
- ชื่อ..... นามสกุล
- ลายเซ็น
7. ชื่อด.ช. / ด.ญ. นามสกุล
- ข้าพเจ้าอนุญาตให้ทางสถานเลี้ยงเด็ก จัดการให้เด็กได้รับการรักษาตามที่เห็นควร

(ลงชื่อ) ผู้ปกครอง
(.....)
...../...../.....

รายละเอียดเกี่ยวกับเด็ก

ชื่อ ด.ช. / ด.ญ. นามสกุล อายุ ปี เดือน

1. การนอน

เด็กนอนกลางวันหรือไม่ วันละ ชั่วโมง ช่วงเวลาที่เด็กนอนกลางวัน
อาการที่เด็กแสดงว่าง่วงนอน

2. การขับถ่าย

ถ่ายอุจจาระวันละ.....ครั้ง เวลา อาการที่แสดงว่าเด็กจะถ่ายอุจจาระ
.....

3. นม

เลี้ยงด้วยนมแม่ นมขวด ให้ทุก ชั่วโมง
ปริมาณมื้อละ.....ออนซ์.....เวลาที่ให้นม

4. อาหารเสริม

ชนิดของอาหารเสริม

น้ำส้มคั้น เวลาที่ให้ ปริมาณ

กล้วย เวลาที่ให้ ปริมาณ

ข้าว เวลาที่ให้ ปริมาณ

อื่นๆ เวลาที่ให้ ปริมาณ

5. ประวัติเกี่ยวกับสุขภาพ และพฤติกรรมเด็กโดยทั่วไป

5.1 เด็กมีไข้สูง จะมีอาการชัก / ไม่ชัก

5.2 โรคประจำตัวของเด็ก ได้แก่

5.3 อาการเจ็บป่วยที่เด็กเป็นเสมอ

5.4 โรคที่เด็กเป็น / ไม่เคยเป็น

○ หัด ○ สุกใส ○ คางทูม ○ หัด

เยอรมัน

○ อื่นๆ

5.5 วัคซีนที่เด็กเคยได้รับการฉีดแล้ว

5.6 วัคซีนใดยังไม่ได้รับการฉีด

5.7 ลักษณะนิสัยส่วนตัวของเด็ก ○ ก้าวร้าว ○ ชอบกัดเพื่อน ○ โมโหง่าย

○ ชอบอยู่คนเดียว ○ ชอบเล่นตามลำพัง ○ ไม่ชอบคนแปลกหน้า

○ ชอบทำลายสิ่งของเวลาโกรธ ○ อื่นๆ

5.8 ลักษณะการพูดของเด็ก ○ ติดอ่าง ○ พูดไม่ชัด ○ พูดซ้ำ ○ ไม่พูดเมื่ออยู่
คนกับคนแปลกหน้า ○ อื่นๆ

5.9 การนอน โดยเฉลี่ยเด็กนอนวันละ..... ครั้ง เด็กชอบ / ไม่ชอบการนอน

พฤติกรรมใดที่เด็กแสดงเมื่อต้องการนอน ○ ร้องไห้โยเย ○ เรียกหาหมอนมากอด

○ กอดผ้าห่มหรือผ้าเช็ดตัว ○ อื่นๆ

5.10 การถ่ายภาพโดยปกติเด็กถ่ายวันละ ครั้ง เวลา เด็กสามารถบอกเอง

ได้หรือไม่ พฤติกรรมใดที่เด็กทำได้ / ไม่ได้ ○ ถอดเสื้อผ้าเองได้

○ ทำความสะอาดเองได้หลังจากถ่ายภาพแล้ว ○ อื่นๆ

5.11 การรับประทานอาหาร เด็กชอบ/ไม่ชอบอาหารประเภทใด

อาหารที่เด็กชอบได้แก่.....

อาหารเสริมที่เด็กรับประทานประจำได้แก่

5.12 การดื่มนม นมที่เด็กดื่มเป็นประจำ ได้แก่

เด็กสามารถดื่มจากแก้วได้ / ไม่ได้ / ทานจากขวด

เด็กดื่มนมวันละ ครั้ง / เด็กไม่ได้ดื่มนมเลยเพราะโตแล้ว /

อื่นๆ

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าจะปฏิบัติตามระเบียบและหลักเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาลูกรัก
ทุกประการ ทั้งจะให้ความร่วมมือ และปฏิบัติตามคำแนะนำของศูนย์ฯ เพื่อส่งเสริมให้ ด.ช. / ด.ญ.

..... มีความพร้อมและพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ

และสติปัญญา จึงขอมอบ ด.ช./ด.ญ. เข้ารับการอบรมดูแล

ของศูนย์ฯตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป พร้อมกันนี้ได้แนบหลักฐานมาด้วย คือ 1. รูปถ่าย 2. สำเนา
ทะเบียนบ้าน 3. สำเนาสูติบัตร 4. อื่นๆ

(ลงชื่อ) ผู้ปกครอง

(.....)

วันที่ เดือน พ.ศ.

(ลงชื่อ)

(.....)

หัวหน้าศูนย์พัฒนาลูกรัก

ภาคผนวก จ

แบบสังเกตการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนา
ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

**แบบสังเกตการปฏิบัติงานและผลการทำงานของ
บุคลากรผู้จัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล**

ข้อ	ด้าน	ถูกต้อง	เหมาะสม	ผลการทำงาน
1	ด้านธุรการและการเงิน			
	1.1 การรับสมัครเด็ก			
	1.2 การทำบัญชี			
	1.3 การจัดเก็บเอกสาร			
2	ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม			
	2.1 การดูแลรักษาความสะอาด			
	2.2 การตกแต่งศูนย์ฯ			
	2.3 การบำรุงรักษาอุปกรณ์/ เครื่องใช้ต่างๆ			
3	ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน			
	3.1 ผู้ปกครองเด็ก			
	3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง			
	3.3 ประชาชนทั่วไป			
4	ด้านการส่งเสริมพัฒนาการ			
	4.1 ร่างกาย			
	4.2 อารมณ์-จิตใจ			
	4.3 สังคม			
	4.4 สติปัญญา			
5	ด้านการดูแลเด็ก			
	5.1 การรับประทานอาหาร			
	5.2 การนอน			
	5.3 การทำความสะอาดร่างกาย			
	5.4 การปฏิบัติเมื่อเด็กเจ็บป่วย			
	5.5 การขับถ่าย			

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางวาสนา ชัตติยวงษ์
วันเดือนปีเกิด	7 ธันวาคม พ.ศ.2517
สถานที่เกิด	จังหวัดลพบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	872 ซ. อุดมสุข 24 แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร 10260 โทร. 02- 747 – 8715
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	872 ซ.อุดมสุข 24 แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร 10260 โทร. 02 – 747 – 5918
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2533	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย
พ.ศ.2537	ครุศาสตรบัณฑิต (การศึกษาปฐมวัย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ.2540	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาสังคม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ.2548	การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (สาขาการบริหารศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ